

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija

**ZIŅOJUMS
PAR LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBAS
ATTĪSTĪBU**

**RĪGA
2010. GADA JŪNIJS**

Ja Jums ir komentāri, jautājumi vai ierosinājumi, lūdzam tos adresēt:

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrijai
Brīvības ielā 55, Rīga, LV-1519

Tālrunis 371-67013119

Fakss 371-67280882

E-pasts: macro@em.gov.lv

Mājas lapa: <http://www.em.gov.lv>

Ziņojumu sagatavojuši: O.Barānovs (Ziņojuma apkopošana, 1., 4.1.1., 4.4.1.), G.Piņķe (3.1.1., 3.1.2., 3.3.), E.Gergelevičs (2., 3.1.4.), I.Skribāne (3.1.3., 4.3., 5.2.), D.Dravnieks, D.Merirands, I.Niedrīte (3.2.3.), J.Salmiņš (3.2.1., 3.2.2., 4.1.2., 4.1.3.), L.Stelmaka (4.2.), V.Skuja (4.4.2., 4.4.3.), A.Rožkalne (5.1.), N.Ozols (5.3.), J.Ušpelis (5.4.), Č.Gržibovskis (6.1.), A.Jansons, L.Mičule (6.2.1.), L.Guseva, J.Kaktiņš, D.Klinsone, A.Neimanis, L.Stauvere, I.Zlēmeta (6.2.2.), G.Jēgere (6.2.3.), M.Jansons (6.3.1.), D.Dravnieks, D.Merirands, I.Niedrīte (6.3.2.), L.Jēnerte, K.Millere (6.3.3.), I.Jankava, G.Pāvule (6.3.4.), L.Dūda, E.Fernāts, I.Lore (6.4.), U.Vanaga (6.5.), L.Neiders (6.6.), K.Šuste (6.7.), M.Stenders (6.8.), M.Purviņa (6.9.), I.Ozoliņa (6.10.), S.Gertmane, I.Eglītis (6.11.), E.Skribnovska (6.12.1.), J.Maurāns, M.Ozoliņš, I.Pilmanis (6.12.2.), D.Jirgena, I.Krauze, K.Lore, J.Mierkalne, D.Ļesterenko (6.13.), I.Galiņa (6.14.).

Pamatā skaitliskā informācija un dati, izņemot īpaši norādītos gadījumos, ir saņemti no Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes. Eiropas Savienības dati tiek saņemti no Eurostat. Latvijas Bankas un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas dati ir izmantoti Latvijas maksājumu bilances, banku un monetāro rādītāju raksturojumā. Valsts kases dati ir izmantoti valsts finanšu rādītāju raksturojumā.

Vāka dizains: SIA „Talsu tipogrāfija”

Sagatavots iespiešanai un iespiests:

SIA „Talsu tipogrāfija”

Jaunā iela 17, Talsi, Talsu novads, LV-3201

Tālrunis/Fakss: 67289564

E-pasts: info@dizainstt.lv

ISSN 1407-4095

© Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija, 2010

Pārpublicēšanas un citēšanas gadījumā atsauce ir obligāta.

Godātais lasītāj!

Ekonomikas ministrijas speciālisti ir sagatavojuši jau trīsdesmit otro **Ziņojumu par Latvijas tautsaimniecības attīstību**. Pirmais Ziņojums tika izdots 1994. gada septembrī, nākamie kopš 1995. gada – tradicionāli divreiz gadā jūnijā un decembrī. Tāpat kā iepriekšējos Ziņojumos arī šajā vērtēts valsts ekonomiskais stāvoklis un reformu gaita, prognozētas tautsaimniecības attīstības perspektīvas.

Pasaules finanšu krīze ir ļoti smagi ietekmējusi Latvijas tautsaimniecību. Iekšzemes kopprodukts krīzes laikā ir samazinājies par 1/4 daļu, bezdarba līmenis ir palielinājies no 5,3% 2007. gada beigās līdz 19,7% 2009. gada beigās. Būtiski samazinoties budžeta ienākumiem, vispārējās valdības budžeta deficīts 2009. gadā sasniedza 9 procentus.

Ekonomikas reālajam sektoram viskritiskākais bija 2009. gada 1. un 2. ceturksnis, kad bija visstraujākais IKP un nodarbinātības samazinājums. 2009. gada 3. un 4. ceturksnī turpinājās ekonomiskā lejupslīde, tomēr daudz lēnākos tempos nekā iepriekšējos ceturkšņos, un eksportā un rūpniecībā jau bija neliels pieaugums. IKP 2010. gada 1. ceturkšņa novērtējums jau uzrāda pieaugumu par 0,3% salīdzinājumā ar iepriekšējo ceturksni pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem. Tādējādi ekonomiskā lejupslīde Latvijā ir apturēta.

Šobrīd varam droši apgalvot, ka valstī ir notikušas nozīmīgas makroekonomiskās korekcijas. Ir beidzis pastāvēt ekonomiskais modelis, kurā, pateicoties ārējā kapitāla pieplūdumam, strauji palielinājās iekšējais pieprasījums. Pašlaik notiek pāreja uz ilgtspējīgu ekonomikas modeli, kurā galvenais dzinējspēks būs eksports. Jau redzamas pirmās pazīmes, ka tajās nozarēs, kurās ir eksporta iespējas, situācija reāli sāk uzlaboties. 2010. gada piecos mēnešos preču eksports ir par gandrīz 22% lielāks nekā attiecīgajā periodā pirms gada. Ir uzlabojušies Latvijas tirdzniecības nosacījumi – Latvijas eksporta cenas ir augušas straujāk nekā importam. Salīdzinājumā ar pagājušo gadu ir samazinājies lata efektīvais maiņas kurss. Tas ir izdevīgi Latvijas eksportētājiem, jo palielinās to konkurētspēja.

Tāpat ir novērojama iekšējā pieprasījuma stabilizācija. Konfidences rādītāji uzlabojas gan rūpniecībā, gan būvniecībā, gan pakalpojumu nozarēs. Lielais un nepārtraukti augošais tekošā konta deficīts, kas bija raksturīgs Latvijai vairāku gadu garumā, vairs nepastāv – kopš 2009. gada tekošā konta balance ir pozitīva.

Jāatzīst, ka joprojām vērojama saspringta situācija darba tirgū, lai arī šeit ir saskatāmas pozitīvas tendences. Marta beigās Nodarbinātības valsts aģentūrā bija reģistrēti 194 tūkstoši bezdarbnieku. Kopš aprīļa situācija sāk pakāpeniski uzlaboties. No marta beigām līdz jūnija beigām reģistrēto bezdarbnieku skaits ir samazinājies par 17,4 tūkst. Jau tagad, īpaši uz eksportu orientētās nozarēs, palielinās pieprasījums pēc atbilstoši kvalificēta darbaspēka.

Nemot vērā ekonomiskās attīstības tendences, valdība rīkojas, lai atjaunotu ekonomisko izaugsmi valstī, sabalansētu budžeta izdevumus ar ieņēmumu sniegtajām iespējām. Vienlaikus tiek veidoti priekšnosacījumi veiksmīgai pārejai uz augstāku ražošanas līmeni (augstāku produktivitāti).

Ekonomikas ministrijas galvenās prioritātes ekonomiskās politikas jomā 2010. gadā – ekonomikas sildīšana un pārstrukturizēšana, atbalsts eksporta aktivitātēm, mikrouzņēmumu attīstīšanai un enerģētiskās neatkarības veicināšanai.

Jāatzīmē, ka 2009. gadā un līdz 2010. gada beigām Ekonomikas ministrija valsts atbalsta instrumentu veidā būs nodrošinājusi 350 milj. latu (kopā ar piesaistītajām privātajām investīcijām 670 milj. latu) nonākšanu Latvijas ekonomikā. Šis ir vislielākais valsts nodrošinātais atbalsts uzņēmējdarbībai 20 gadu laikā. Piemēram, 2008. gadā šādā veidā Ekonomikas ministrija nodrošinājusi tikai 20 milj. latu.

Piesaistot ES struktūrfondu finansējumu, ir uzsāktas vai tiek turpinātas vairākas valsts atbalsta programmas, tādas kā *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde un ieviešana ražošanā, Tehnoloģiju pārnese kontaktpunktu atbalsts, Biznesa inkubatoru atbalsts*, kuras ir vērstas uz zināšanu ietilpīgas ekonomikas veicināšanu, tas ir, zināšanu un tehnoloģiju pārnese veicināšanu ražošanā, lai nodrošinātu augstākas pievienotās vērtības produkcijas ražošanu un jaunu inovatīvu uzņēmumu veidošanos.

Manā vadībā tika mainītas prioritātes valsts atbalsta finansējuma saņemšanai, to koncentrējot uz apstrādājošo rūpniecību un eksportu. Piemēram, šogad nepilni 80 milj. latu piešķirti uz eksportu orientētas ražošanas attīstībai programmā *Augstas pievienotās vērtības investīcijas*. Jūnija sākumā ar starptautiskajiem aizdevējiem ir arī panākta vienošanās no Eiropas Savienības fondiem pieejamo līdzfinansējumu 2010. gadā palielināt vēl par 100 milj. latu.

Sadarbībā ar Ārlietu ministriju ir optimizēta un uzlabota Latvijas ārējo ekonomisko pārstāvniecību struktūra. Šogad pēc konsultatīvās padomes ieteikuma tiks atvērta pārstāvniecības Somijā, Lietuvā, Baltkrievijā un Ukrainā. Tāpat sadarbībā ar Ārlietu ministriju un vēstniekiem tiks aktivizēti vairāki investīciju projekti.

Parakstot vienošanos ar tūrisma nozari pārstāvošajām organizācijām, ir samazināts pievienotās vērtības nodoklis viesu izmitināšanas pakalpojumiem no 21% uz 10%. Pēc tūrisma asociāciju aprēķiniem, tas ļaus nodrošināt ar jaunām darbavietām apmēram 2000 iedzīvotājus, kā arī dos iespēju vismaz par 5% samazināt sniegto pakalpojumu cenu.

Daudz ir paveikts mikrouzņēmumu atbalstam. Tagad ir iespējams dibināt uzņēmumu, sākotnēji ieguldot pamatkapitālā tikai vienu latu. Būtiski ir samazināti arī citi maksājumi, dibinot jaunu uzņēmumu. Dota iespēja vienkāršot mikrouzņēmumu grāmatvedības kārtošānu. Mazajiem nodokļu

maksātājiem ar gada apgrozījumu līdz 70 tūkst. latu pagarināts pievienotās vērtības nodokļa taksācijas periods un ieviests tā dēvētais kases princips. Individuālā darba veicējiem, ieviešot patentmaksas, dota iespēja strādāt bez jebkādiem birokrātiskiem šķēršļiem.

Samazinot administratīvos šķēršļus uzņēmējdarbības veikšanai, īpaša uzmanība tiek pievērsta ikgadējā *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna* izstrādei un izpildes kontrolei. Šogad paredzēts samazināt jauna uzņēmuma reģistrēšanas izmaksas un izveidot uzņēmumu elektroniskās reģistrēšanas sistēmu, līdz ar to topošajiem uzņēmējiem vairs nevajadzēs apmeklēt vairākas iestādes – notāriātu, banku, Uzņēmumu reģistru un Valsts ieņēmumu dienestu, lai reģistrētu jaunu uzņēmumu.

Ir izstrādāts, valdībā apstiprināts un Saeimai izskatīšanai nosūtīts jauns *Būvniecības likuma* projekts. Tas paredz samazināt būvprojektu saskaņošanā iesaistīto valsts un pašvaldību institūciju skaitu no 5 līdz 1 un saskaņošanas procesā maksimāli patērējamo laiku no šobrīd esošajām vairāk nekā 180 dienām līdz 60 dienām. Pēc ekspertu aplēsēm, būvniecības nozares ieguvums no birokrātisko šķēršļu mazināšanas varētu sasniegt vismaz 2 milj. latu.

Enerģētikas jomā 2010. gadā nozīmīgākais darbs būs turpināt iesāktu attīstības projektu īstenošanu, kas vērsti uz Latvijas enerģētiskās neatkarības un enerģijas apgādes drošības veicināšanu un Baltijas valstu enerģijas tirgu integrāciju ES kopējā tirgū.

Ņemot vērā kardinālās ekonomikas attīstības tendenci izmaiņas un Latvijā veiktās administratīvās reformas, nepieciešams veikt *Enerģētikas attīstības pamatnostādņu 2007.-2016. gadam* grozīšanu, mainot indikatīvos mērķus, rezultatīvos rādītājus, paredzētos nepieciešamā finansējuma avotus un atbildīgās institūcijas. 2010. gadā iecerēts izsludināt starptautisku konkursu investora piesaistīšanai, kuram tiks uzticēta 400 MW cietā kurināmā elektrostacijas būvniecība Kurzemē.

Jāatzīmē, ka pašlaik ministrijā tiek izstrādāts jauns *Atjaunojamo energoresursu likums*, kas paredz pilnībā

mainīt zaļās enerģētikas tirgus darbības principus un radīt šajā svarīgajā jomā ilgtermiņa prognozējamību un stabilitāti. Cenas iepirkumā tiks veidotas atbilstoši tirgus principiem, nevis lobiju interesēm. Šāda kārtība ļaus atteikties no kvotu sistēmas un padarīs zaļo enerģiju par konkurētspējīgu produktu.

Lai sasniegtu izvirzītos mērķus, turpināsim dialogu ar mūsu sociālajiem partneriem – uzņēmējiem un viņus pārstāvošajām nevalstiskajām organizācijām.

Ziņojumā Jūs atradīsiet informāciju par galvenajiem ekonomiskajiem un sociālajiem rādītājiem, tautsaimniecības nozaru attīstību un ārējo ekonomisko vidi, valdības ekonomisko politiku izaugsmes un nodarbinātības veicināšanai, ārējās tirdzniecības politiku, Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošanu, inovācijas un uzņēmējdarbības politiku un citām ekonomiskajām reformām.

Ziņojuma nobeigumā autori dod rekomendācijas valsts ekonomiskās politikas pilnveidošanai.

Ne visus Ziņojumā aplūkotos jautājumus ir vērtējis Ministru kabinets, tāpēc daudzi spriedumi par valsts ekonomisko attīstību un priekšlikumi par turpmāko rīcību atspoguļo tikai Ekonomikas ministrijas speciālistu viedokli.

Ceru, ka Ziņojums noderēs ekonomistiem, uzņēmējiem, visiem, kuru interesē Latvijas tautsaimniecības attīstības problēmas, un rosinās valsts institūciju, dažādu organizāciju un interešu grupu pārstāvju un citu interesentu domu apmaiņu.

Pateicos Ziņojuma autoriem par veikumu!

2010. gada jūnijs

Artis Kampars,
ekonomikas ministrs

SATURA RĀDĪTĀJS

Saīsinājumi, mērvienības un nosacītie apzīmējumi	7
1. Ekonomiskais stāvoklis: īss kopsavilkums	9
2. Pasaules ekonomikas attīstība	12
3. Izaugsme	16
3.1. Iekšzemes kopprodukta dinamika un kopējais pieprasījums	16
3.1.1. Attīstības tendences	16
3.1.2. Privātais un valsts patēriņš	17
3.1.3. Investīcijas	18
3.1.4. Eksports un imports	21
3.2. Nozaru ieguldījums	25
3.2.1. Tautsaimniecības struktūra	25
3.2.2. Apstrādes rūpniecība	28
3.2.3. Enerģētika	42
3.3. Prognozes	43
4. Makroekonomiskā stabilitāte	46
4.1. Valsts finanses	46
4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds	46
4.1.2. Budžeta ieņēmumi	49
4.1.3. Budžeta izdevumi	53
4.2. Cenas	55
4.2.1. Privātā patēriņa cenas	55
4.2.2. Ražotāju un ārējās tirdzniecības cenu pārmaiņas	58
4.3. Maksājumu balance	60
4.3.1. Tekošais konts	60
4.3.2. Finanšu plūsmas	62
4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas	63
4.4. Finanšu un kapitāla tirgi	66
4.4.1. Monetārā politika un valūtas maiņas kurss	66
4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība	67
4.4.3. Noguldījumi un kredīti	69
5. Darba tirgus	74
5.1. Nodarbinātība un bezdarbs	74
5.2. Darbaspēka izmaksas un produktivitāte	76
5.3. Darba tirgus prognozes	77
5.4. Nodarbinātības politika	78

6. Ekonomiskā politika un struktūrpolitikas prioritātes	82
6.1. ES 2020 stratēģija	82
6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā un struktūrpolitikā	85
6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana	85
6.2.2. Ārējās tirdzniecības politika	90
6.2.3. Eiropas Savienības iekšējais tirgus	95
6.3. Nozaru attīstības politikas	96
6.3.1. Rūpniecības politika	96
6.3.2. Enerģētikas politika	99
6.3.3. Būvniecības un mājokļu politika	102
6.3.4. Tūrisma politika	105
6.4. Uzņēmējdarbības vide	107
6.5. Inovācija un jaunās tehnoloģijas	109
6.6. Informācijas sabiedrība	111
6.7. Mazie un vidējie komersanti	114
6.8. Konkurences politika	119
6.9. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšana	121
6.10. Eksporta veicināšanas politika	122
6.11. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība	123
6.12. Kvalitātes nodrošināšana	128
6.12.1. Kvalitātes struktūrpolitika	128
6.12.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija	128
6.13. Privatizācija	130
6.14. Ekonomikas ministrijas konsultatīvās padomes	135
6.14.1. Tautsaimniecības padome	135
6.14.2. Mazo un vidējo komersantu un amatniecības padome	137
7. Rekomendācijas	138

SAĪSINĀJUMI, MĒRVIENTĪBAS UN NOSACĪTIE APZĪMĒJUMI

Saīsinājumi

AS	akciju sabiedrība	LVS	Latvijas Standarts
ASV	Amerikas Savienotās Valstis	MK	Ministru kabinets
ĀTI	ārvalstu tiešās investīcijas	MVK	mazie un vidējie komersanti
BTL	Brīvās tirdzniecības līgums	MVKAP	Mazo un vidējo komersantu Amatsnecības padome
CIF	preces cena, kuru veido preces vērtība, ieskaitot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz importētājvalsts robežai	MVU	mazie un vidējie uzņēmēji
CSP	Centrālā statistikas pārvalde	MW	megavats
CZK	Centrālā zemes komisija	MWh	megavati stundā
DP	darbības programma	NSID	Nacionālais stratēģiskais ietvardokuments
ECC	Eiropas Patērētāju informēšanas centrs	NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
EK	Eiropas Komisija	NVO	nevalstiskās organizācijas
ELVGF	Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonds	NVS	Neatkarīgo Valstu Savienība
ERAF	Eiropas Reģionālais attīstības fonds	PB	Pasaules Banka
ES	Eiropas Savienība	PCI	patēriņa cenu indekss
ES SF	Eiropas Savienības struktūrfondi	PJ	petadžouls
ES-15	Eiropas Savienības dalībvalstis pirms 2004. gada 1. maija paplašināšanās	PTAC	Patērētāju tiesību aizsardzības centrs
ES-27	Eiropas Savienības dalībvalstis pēc 2007. gada 1. janvāra paplašināšanās	PTO	Pasaules Tirdzniecības organizācija
ESF	Eiropas Sociālais fonds	PVN	pievienotās vērtības nodoklis
FOB	preces cena, kuru veido preces vērtība, ieskaitot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz eksportētājvalsts robežai	RFB	Rīgas Fondu birža
HES	hidroelektrostacija	SIA	sabiedrība ar ierobežotu atbildību
IKP	iekšzemes kopprodukts	SOLVIT	Eiropas Savienības koordinācijas centru tīkls iekšējā tirgus problēmu risināšanai
IKT	informācijas un komunikāciju tehnoloģijas	SVF	Starptautiskais Valūtas fonds
IMI	Iekšējā tirgus informācijas tīkls	SVK	Starptautiskā komisija
KF	Kohēzijas fonds	TAI	tirdzniecības aizsardzības instrumenti
KP	Konkurences padome	TEC	termoelektrocentrāle
LATAK	Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs	TSP	Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome
LGA	Latvijas Garantiju aģentūra	TWh	teravatstunda gadā
LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra	VAS	valsts akciju sabiedrība
		VID	Valsts ieņēmumu dienests
		VPD	Vienotais programmdokuments
		VZD	Valsts zemes dienests
		ZVFI	Zivsaimniecības vadības finansēšanas instruments

Valstu saīsinājumi

AT	Austrija
BE	Beļģija
BG	Bulgārija
CZ	Čehija
CY	Kipra
DE	Vācija
DK	Dānija
EE	Igaunija
EL	Grieķija
ES	Spānija
EU	ES-27 valstis
FI	Somija
FR	Francija
HU	Ungārija

IE	Īrija
IT	Itālija
LT	Lietuva
LU	Luksemburga
LV	Latvija
MT	Malta
NL	Nīderlande
PL	Polija
PT	Portugāle
RO	Rumānija
SE	Zviedrija
SI	Slovēnija
SK	Slovākija
UK	Lielbritānija

Nosacītie apzīmējumi

–	parādība nav konstatēta
---	-------------------------

...	trūkst datu vai tie ir apšaubāmi
-----	----------------------------------

1. EKONOMISKAIS STĀVOKLIS: ĪSS KOPSAVILKUMS

Pasaules finanšu krīze ļoti smagi ir ietekmējusi Latvijas tautsaimniecību. IKP krīzes laikā ir samazinājies par ¼ daļu (2009. gada 4. ceturksnis pret 2007. gada 4. ceturksni, kas bija pēdējais ceturksnis ar pozitīvu izaugsmi), bezdarba līmenis palielinājās no 5,3% 2007. gada 4. ceturksnī līdz 19,7% 2009. gada beigās. Būtiski samazinoties budžeta ienākumiem, vispārējās valdības budžeta deficīts 2009. gadā sasniedza 9 procentus.

Krīzes dziļumu Latvijā pastiprināja ārējā sektora izteiktā nesabalansētība, kas izveidojās straujās izaugsmes gados. Būtiskais privātā patēriņa un investīciju pieaugums, kas notika straujākos tempos nekā kopējā ekonomiskā izaugsme, balstījās lielā mērā uz nozīmīgu ārējā kapitāla ieplūdi. Tas noteica maksājumu bilances liela tekošā konta deficīta izveidošanos un līdz ar to Latvijas ekonomikas ievainojamības palielināšanos. Pasaules finanšu krīzes ietekmē, izsīkstot finanšu ieplūdei, notika straujš privātā patēriņa un investīciju samazinājums, tāpat bija vērojama būtiska preču un pakalpojumu eksporta-

importa bilances korekcija, kā arī izlaidis apjomu kritums.

Vissmagākais periods Latvijas ekonomikā bija 2008. gada beigās, kad finanšu sektorā un valsts budžetā izveidojās kritiska situācija un bija jālūdz starptautisko organizāciju finanšu palīdzība. 2008. gada decembrī Saeima pieņēma *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmu*, kurā tika noteikti galvenie ekonomiskās krīzes pārvarēšanas virzieni.

Ekonomikas reālam sektoram viskritiskākais bija 2009. gada 1. un 2. ceturksnis, kad bija visstraujākais IKP un nodarbinātības samazinājums. 2009. gada 3. un 4. ceturksnī turpinājās ekonomiskā lejupslīde, bet jau daudz lēnākos tempos nekā iepriekšējos ceturkšņos un eksportā un rūpniecības izlaidē jau bija neliels pieaugums. 2009. gadā kopumā IKP saruka par 18 procentiem.

Straujā ekonomiskā lejupslīde Latvijā ir apturēta. IKP 2010. gada 1. ceturkšņa novērtējums uzrāda pieaugumu par 0,3%, salīdzinājumā ar iepriekšējo ceturksni pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem.

1.1. tabula

Latvija: ekonomiskās attīstības pamatrādītāji

	2006	2007	2008	2009	2010p
(pieaugums pret iepriekšējo gadu, procentos)					
Iekšzemes kopprodukts	12,2	10,0	-4,2	-18,0	-3,0
Privātais patēriņš	21,2	14,8	-5,2	-24,0	1,0
Valsts patēriņš	4,9	3,7	1,5	-9,2	-6,5
Kopējā pamatkapitāla veidošana	16,4	7,5	-13,6	-37,3	-30,3
Eksports	6,5	10,0	2,0	-15,5	5,0
Imports	19,4	14,7	-11,2	-35,5	5,9
Patēriņa cenas	6,5	10,1	15,4	3,5	-1,6
(procentos pret iekšzemes kopproduktu, ja nav norādīts citādi)					
Vispārējās valdības sektora balance	-0,5	-0,3	-4,1	-9,0	-8,5
Vispārējās valdības parāds	10,7	9,0	19,5	36,1	55,1
Eksporta-importa saldo	-21,5	-20,2	-13,6	-0,7	-0,8
Nodarbināto skaita izmaiņas (15-74 gadi)	5,0	2,9	0,5	-12,2	-6,5
Bezdarba līmenis (darba meklētāju īpatsvars % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, 15-74 gadi)	6,8	6,0	7,5	16,9	17,0

p – prognoze

Situācija ir uzlabojusies, lielā mērā pateicoties eksporta pieaugumam. Latvijas preču un pakalpojumu eksporta apjoms šī gada 1. ceturksnī bija par 4,6% lielāks nekā 2009. gada 1. ceturksnī. Savukārt imports tajā pašā laikā saruka par 2,7%. Latvijas eksporta-importa balance ir līdzsvarojusies, un deficīts ir saglabājies 0,2% līmenī no IKP.

Kaut arī privātais patēriņš 2010. gada 1. ceturksnī bija par 5,8% mazāks nekā 2009. gada atbilstošajā periodā, tomēr jāatzīmē tā pieaugums salīdzinājumā ar

2009. gada 4. ceturksni pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem. Par situācijas uzlabošanos liecina arī mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugums 2010. gada pirmajos mēnešos.

Vienīgā kopējā pieprasījuma komponente, kas šogad turpina samazināties, ir investīcijas. Tā ietekmē banku piesardzīgā kredīšanas politika, valsts un pašvaldību investīciju samazinājums un zemā jaudu noslodze.

Nozaru griezumā pieaugums 2010. gada 1. ceturksnī ir bijis visās preču ražošanas nozarēs. Jāatzīmē Latvijas galvenās eksporta nozares – apstrādes rūpniecības izaugsme. Tās ražošanas apjoms 2010. gada 1. ceturksnī bija par 6,8% lielāks nekā 2009. gada 1. ceturksnī. Īpaši labi ir rezultāti kokapstrādē, kurā izlaide šajā periodā ir palielinājusies par trešdaļu un pārsniedz arī 2007. un 2008. gada līmeni. Pieaugums ir vērojams arī tādās apjomīgās un Latvijas rūpniecībai svarīgās nozarēs kā metālu ražošana un mašīnbūve. Arī pārējās apstrādes rūpniecības nozares sāk stabilizēties. Būtiski ir pieaugusi elektroenerģijas, gāzes un ūdens apgādes nozares produkcijas izlaide, kas lielā mērā bija saistīta ar bargo ziemu.

Atbilstoši investīciju samazinājumam tautsaimniecībā ir samazinājušies būvniecības apjomi. Tie 2010. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar attiecīgo laika periodu 2009. gadā, ir sarukuši par 43,4 procentiem.

Vairumā pakalpojumu nozaru izlaides apjoms vēl nedaudz atpaliek no 2009. gada 1. ceturkšņa līmeņa, it īpaši sabiedrisko pakalpojumu nozarē. Tomēr dažās pakalpojumu nozarēs situācija pakāpeniski turpina uzlaboties un, salīdzinājumā ar 2009. gada 4. ceturksni, pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem, piemēram, ir pieauguši tirdzniecības apjomi.

Ekonomikas ministrija prognozē, ka, saglabājoties pozitīvajām tendencēm (eksporta pieaugums, pakāpenisks privātā patēriņa palielinājums, uzņēmēju konfidences uzlabošanās, situācijas stabilizēšanās darba tirgū, kā arī ražotāju cenu pieaugums), turpmākajos ceturkšņos IKP pakāpeniski pieaugs. **Tomēr kopumā 2010. gadā IKP līmenis būs par 3% zemāks nekā 2009. gadā,** jo jāņem vērā, ka izaugsme atsākas no ļoti zema punkta.

Krīzes ietekmē pakāpeniski mazinājās patēriņa cenas. Pirmās uz iekšējā pieprasījuma samazinājumu reaģēja preču cenas, kas sāka kristies 2008. gada otrajā pusē, bet pakalpojumu cenas – tikai 2009. gada martā. 2009. gadā no aprīļa, kad sākās cenu kritums, līdz decembrim cenas samazinājās caurmērā par 0,5% ik mēnesi. Rezultātā 2009. gada decembrī 12 mēnešu cenu izmaiņas bija negatīvas, t.i., bija deflācija par 1,2 procentiem.

2010. gada janvārī un februārī, salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi, cenas vairs nesamazinājās. Tomēr, tā kā iepriekšējā gadā cenas šajos mēnešos auga straujāk, 12 mēnešu cenu deflācija padziļinājās un februārī bija 4,2%. 2010. gada jūnijā cenas bija par 1,4% zemākas nekā pirms gada, taču jau kopš 2010. gada marta **cenu izmaiņu dinamika vairs neliecina par deflācijas turpināšanos,** kas bija raksturīga 2009. gada otrajā pusē. Lai arī privātais patēriņš ir ļoti zemā līmenī, tomēr tas vairs nesamazinās. Līdz ar to tas vairs nav faktors, kas var būtiski noteikt cenu samazināšanos. Uz cenu samazinājuma nav vairs vērojams spiediens arī no piedāvājuma puses, kāds bija raksturīgs ekonomiskās krīzes sākumposmā, kad cenu kritumu ietekmēja arī liels saražotās produkcijas krājumu apjoms un

uzņēmumu vēlme pēc iespējas ātrāk no tiem atbrīvoties. Pašreiz var apgalvot, ka krājumu korekcijas cikls ir beidzies un esošie ražošanas apjomi atbilst zemajam pieprasījuma līmenim. Turpmākās cenu tendences no piedāvājuma noteiks ražošanas faktoru cenu izmaiņas, kas visticamāk pieaugs.

Situācija globālajā finanšu tirgū ir negatīvi ietekmējusi Latvijas finanšu sektoru. Naudas resursu sadārdzināšanās dēļ ir samazinājušies kredītešanas apjomi, savukārt naudas līdzekļu ierobežota pieejamība mazina mājāsaimniecību patēriņu un vājina uzņēmumu attīstības iespējas un palielina nepieciešamību veidot uzkrājumus.

Sākot ar 2008. gada beigām, aizsākās no rezidentiem piesaistīto noguldījumu samazināšanās, kas turpinājās arī 2009. gadā un savu zemāko punktu sasniedza 2009. gada 3. ceturksnī. Stabilizējoties situācijai finanšu tirgū, 2009. gada beigās privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi atkal pieauga, un 2010. gada 1. ceturkšņa beigās salīdzinājumā ar 2009. gada attiecīgo periodu pieaugums bija par 4,9 procentiem.

Kopš 2008. gada novembra rezidentiem no jauna izsniegto kredītu apjomi ik mēnesi ir mazāki nekā dzēstie kredīti, un kredītu atlikumu summa samazinās. Uzņēmējiem izsniegto kredītu atlikumi 2010. gada 1. ceturkšņa beigās, salīdzinot ar 2009. gada attiecīgo periodu, samazinājās par 9,2%, bet mājāsaimniecībām izsniegto kredītu atlikumi – par 5 procentiem.

2009. gadā strauji pieauga kredītu skaits ar maksājumu kavējumiem, kas skaidrojams ar mājāsaimniecību zemo maksātspēju un ierobežotajiem uzkrājumiem. Tomēr 2009. gada decembrī, pirmo reizi kopš 2008. gada rudens, palielinājies kredītu bez maksājumu kavējuma atlikums. Kredītu ar maksājumu kavējumu kopējais apmērs decembrī sasniedza 3,9 miljardus latu jeb 25% no banku kopējā kredītportfeļa. 2010. gada sākumā joprojām turpina samazināties banku izsniegto kredītu skaits, kuri ir bez maksājuma kavējumiem. 2010. gada marta beigās bez maksājuma kavējumiem bija 72,5% no banku izsniegtajiem kredītiem, kas ir par 15,7% mazāk nekā 2009. gada attiecīgajā periodā, kad bez maksājuma kavējumiem bija 74,5% kredītu.

Ekonomiskās situācijas pasliktināšanās ir būtiski ietekmējusi Latvijas fiskālo stāvokli. Valsts kopbudžeta ieņēmumu samazināšanās aizsākās 2008. gada nogalē. Budžeta ieņēmumu samazināšanās valdībai liek īstenot budžeta deficīta ierobežošanas politiku, kas īstermiņā rada papildu spiedienu uz iekšējā pieprasījuma samazināšanos un iekšējā tirgus sašaurināšanos. Lai samazinātu valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumus, ir veikta valsts pārvaldes un atsevišķu nozaru optimizācija – ministriju darbinieku, valsts aģentūru, slimnīcu un skolu skaita samazināšana. Tāpat tiek īstenots publiskā sektora algu samazinājums.

Vispārējās valdības sektora budžeta deficīts Latvijā 2008. gadā bija 671,5 milj. latu jeb 4,1% no

IKP, un 2009. gadā tas palielinājās līdz 1183 milj. latu jeb 9% no IKP.

Saglabājoties zemam ekonomisko aktivitāšu līmenim, arī 2010. gada sākumā valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie ieņēmumi nepieauga. 2010. gada piecos mēnešos tie bija 1939,6 milj. latu, kas ir par 5,3% mazāk nekā 2009. gada janvārī-maijā, savukārt 2010. gada 5 mēnešos valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie izdevumi bija 2094,9 milj. latu, kas ir par 12,2% mazāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā laika periodā. Rezultātā 2010. gada 5 mēnešos valsts konsolidētā kopbudžeta finansiālais deficīts bija 155,3 milj. latu. Salīdzinājumam, – 2009. gada atbilstošajā periodā finansiālais deficīts bija sasniedzis 337,8 milj. latu.

2010. gadā Latvijā tiek plānots, ka vispārējās valdības budžeta finansiālais deficīts nepārsniegs 8,5% no IKP. Lai nodrošinātu valsts budžeta atbilstību ekonomikas attīstības kritumam un ievērotu Latvijas valdības vienošanos ar starptautiskajiem partneriem, sagatavojot 2010. gada valsts budžetu, tika pieņemti lēmumi par ievērojamiem fiskālās konsolidācijas pasākumiem. 2010. gada budžeta konsolidācija kopumā tika veikta 507,5 milj. latu apmērā, t.i., budžeta bilance tika uzlabota par 4,3% no IKP.

Vidējā termiņā, virzoties uz mērķi – eiro ieviešanu, vispārējās valdības budžeta bilanci plānots samazināt 2011. gadā līdz 6% no IKP un 2012. gadā – līdz 2,9% no IKP.

Kopš 2008. gada nogales, kad ekonomiskā lejupslīde sāka izteikti atspoguļoties nodarbinātības rādītājos, darba tirgū notikušas ievērojamas pārmaiņas. Būtiski krītoties darbaspēka pieprasījumam, nodarbināto skaits vecuma grupā 15-74 gadi 2009. gada laikā samazinājās par 137,4 tūkst. jeb 12,2%. Jāatzīmē, ka visbūtiskāk nodarbinātības samazinājumu 2009. gadā ietekmēja darbaspēka pieprasījuma samazināšanās būvniecībā, kur gada laikā nodarbināto skaits samazinājās par 51 tūkst. cilvēku jeb gandrīz 40%. Ievērojami ir samazināties nodarbināto skaits apstrādes rūpniecībā (par 35,9 tūkst. cilvēku jeb 21,6%) un tirdzniecībā (par

24,4 tūkst. cilvēku jeb 11,5%). Sabiedrisko pakalpojumu nozarēs nodarbināto skaits samazinājās par 5,3% (12,3 tūkst. cilvēku). Šajā periodā nedaudz palielinājies nodarbināto skaits komercpakalpojumu nozarēs (par 1,8 tūkst. cilvēku jeb 1,3%).

Līdz ar nodarbinātības samazināšanos strauji ir audzis bezdarbs. 2009. gadā bezdarba līmenis pieauga par 9,4 procentpunktiem. Pēc Nodarbinātības Valsts aģentūras datiem, 2009. gada beigās bija reģistrēti 179,2 tūkst. bezdarbnieku, kas bija 16% no ekonomiski aktīviem iedzīvotājiem valstī. 2010. gada marta beigās tika reģistrēti jau 194,2 tūkst. bezdarbnieku jeb 17,3%. Kopš aprīļa situācija sāk pakāpeniski uzlaboties, un līdz jūnija beigām reģistrēto bezdarbnieku skaits ir samazinājies par 17,4 tūkst. un bezdarba līmenis samazinājās līdz 15,6 procentiem.

Latvijas tautsaimniecības atveseļošanās turpmākajos gados būs lielā mērā atkarīga no tā, cik ātri atgūsies pasaules finanšu sistēma un galvenās Latvijas ārējās tirdzniecības partnervalstis, cik veiksmīgi Latvija spēs konkurēt atvērto preču un pakalpojumu tirgos.

Ekonomikas augšupeja Latvijā var atsākties 2011. gadā ar nosacījumu, ka pasaules finanšu tirgi būs pilnībā stabilizējušies un atjaunosies kreditēšana, kas dotu pozitīvu stimulu kā pašmāju uzņēmējiem, tā arī nodrošinās ārējā pieprasījuma pakāpenisku pieaugumu preču un pakalpojumu eksporta partnervalstīs. Tādējādi 2011. gadā sagaidāma uz eksportu orientēto nozaru straujāka attīstība. Tajā pašā laikā atjaunojoties iekšzemes pieprasījumam, paredzams, ka pozitīvas izaugsmes tendences būs vērojamas arī uz iekšējo tirgu vērstās nozarēs. **Ekonomikas ministrija prognozē 2011. gadā IKP pieaugumu par 3%, salīdzinot ar 2010. gadu.**

Darba tirgū pozitīvas tendences (nodarbinātības pieaugums) gaidāmas nedaudz vēlāk nekā ekonomikas izaugsme, turklāt nodarbināto skaita palielinājums būs mērenākos tempos nekā izaugsme, jo izlaides pieaugums vairāk balstīsies uz darba ražīguma kāpumu un mazākā mērā uz nodarbināto skaita palielinājumu.

Turpmāko tautsaimniecības attīstību vidējā termiņā noteiks ne tikai izaugsmes atjaunošanās pasaules ekonomikā, bet arī Latvijas valdības īstenotās ekonomikas atveseļošanas politikas efektivitāte, kas būs noteicošie faktori, lai ātrāk atsāktos ekonomikas atveseļošanās.

2. PASAULES EKONOMIKAS ATTĪSTĪBA¹

Pasaules ekonomikas atveseļošanās ir bijusi straujāka nekā iepriekš prognozēts, tomēr reģionāli izaugsme nav vienmērīga, straujāka – vairumā augošo jaunattīstības un attīstības ekonomiku. Svarīga loma atveseļošanās procesā ir atbalstošu stimulējošu politiku nodrošināšanai. Monetārā politika ir bijusi ļoti ekspansīva, un to balstīja netradicionāla likviditātes nodrošināšana. Arī fiskālā politika nodrošināja nozīmīgu stimulu dziļās lejupslīdes laikā.

Starptautiskajām valstīm par veiksmīgāko atveseļošanās procesā Starptautiskais valūtas fonds uzskata ASV, savukārt nedaudz vājāka attīstība ir vērojama Eiropas valstīs un Japānā. Savukārt starptautiskās jaunattīstības un attīstības valstīs labāk ir veicies Āzijas valstīs. Tāpat ievērojama izaugsme bija vērojama Dienvidamerikas un citu strauji augošo un attīstības valstu ekonomikās, atpaliekot vairākām jaunajām ES un NVS valstīm.

2.1. tabula

Iekšzemes kopprodukta pieaugums
(procentos pret iepriekšējo gadu)

	2008	2009	2010 p	2011 p
Pasaule tai skaitā:	3,0	-0,6	4,2	4,3
ASV	0,4	-2,4	3,1	2,6
Japāna	-1,2	-5,2	1,9	2,0
ES tai skaitā:	0,9	-4,1	1,0	1,8
Eiropas valstis	0,6	-4,1	1,0	1,5
NVS	5,5	-6,6	4,0	3,6
Ķīna	9,6	8,7	10,0	9,9

Avots: "The World Economic Outlook April 2010", International Monetary Fund; p – prognoze

Reālā sektora un finanšu aktivitāšu atgūšanās ir savstarpēji papildinošas, taču kredītresursu pieejamība dažās nozarēs joprojām ir apgrūtināta. Naudas tirgi ir stabilizējušies, korporatīvo obligāciju un akciju tirgus sāk atkopties. Vairākās strauji augošās un attīstības valstu ekonomikās ir atsācies kreditēšanas pieaugums, tomēr finansiālie nosacījumi joprojām ir stingrāki nekā pirms krīzes.

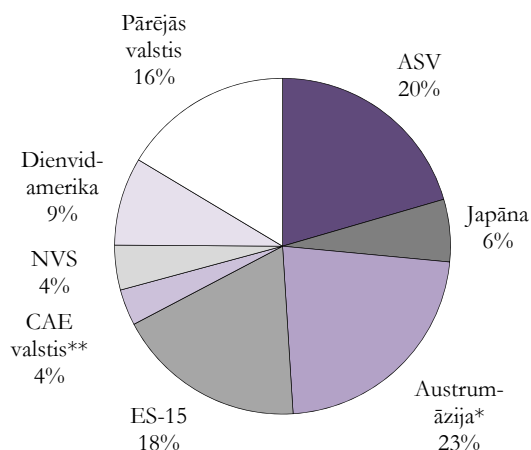
Nozares, kurām ir ierobežota pieeja kapitāla tirgum, – patērētāji un mazie un vidējie uzņēmumi – joprojām saskaras ar stingriem aizņēmumu ierobežojumiem. Dažām attīstīto valstu ekonomikām pieaugošie valsts budžeta deficīti un parādi ir veicinājuši strauju valsts vērtspapīru likmju pieaugumu, kas rada jaunus riskus turpmākajam atveseļošanās procesam.

2010. gadā pasaules ekonomiskā izaugsme tiek prognozēta par aptuveni 4,2%, kas pēc sarukuma 2009. gadā ir jāvērtē kā ievērojama. Aktivitāšu atjaunošanās lielā mērā ir atkarīga no labvēlīgām makroekonomiskajām politikām, saglabājoties riskam saistībā ar fiskālo ievainojamību. Lielākajā daļā attīstīto valstu 2010. gadā izaugsmes un nodarbinātības veicināšanai SVF iesaka saglabāt atbalstošu fiskālo un monetāro politiku. Tomēr vairākās attīstītajās valstīs pastāv nepieciešamība steidzami veikt vidēja termiņa stratēģisko plānošanu, lai ierobežotu valsts parādu un vēlāk panāktu to samazināšanu līdz ilgtspējīgam līmenim.

2.1. attēls

Pasaules IKP sadalījums pa valstu grupām 2009. gadā

(struktūra, IKP pēc pirktspējas paritātes vienībām)

Avots: "The World Economic Outlook April 2010", International Monetary Fund.

* Ķīna, Dienvidkoreja, Malaizija, Singapūra, Taizeme, Filipīnas

** Centrāl- un Austrumeiropas valstis – Albānija, Bosnija un Hercegovina, Bulgārija, Horvātija, Čehija, Igaunija, Ungārija, Latvija, Lietuva, Maķedonija, Malta, Polija, Rumānija, Serbija, Melnkalne, Slovākija, Slovēnija, Turcija

Arī daudzās attīstības valstīs ir atsākusies ievērojama izaugsme, galvenokārt labvēlīgo makroekonomisko politiku dēļ, kuras ir vērstas uz kapitāla ieplūdes piesaisti. Ņemot vērā, ka attīstīto valstu ekonomiku izaugsmi SVF vērtē kā relatīvi vāju, attīstības valstu ekonomiku izaicinājums ir veiksmīga augošā ieplūstošā kapitāla apgūšana un iekšzemes pieprasījuma veicināšana, neradot jaunus ekonomikas pārkaršanas riskus.

¹ Sadalās sagatavošanā ir izmantots Starptautiskā valūtas fonda izdevums „World Economic Outlook April 2010” un European Commission „European Economy 2 | 2010”

ASV ir atsākusies ekonomiskā izaugsme, tomēr privātais patēriņš saglabājas samērā vājš. Monetāro un fiskālo nosacījumu vājināšana kopā ar citām politikām, lai atbalstītu finanšu sektoru un mājokļu tirgu, ir ievērojami stimulējusi izaugsmi. Pēc SVF aprēķiniem, fiskālie stimuli 2009. gadā nodrošināja IKP pieaugumu par aptuveni 1 procentpunktu. Pateicoties šiem stimuliem un ņemot vērā ievērojamo krājumu samazinājumu, 2009. gada 3. ceturksnī reālais IKP pieauga par 2,2% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem) un par 5,6% – 4. ceturksnī. Tomēr privātais pieprasījums joprojām ir vājš, krietni zem pirmskrīzes līmeņa. 2009. gada 4. ceturksnī privātais patēriņš pieauga tikai par 1,6%. Pasaules tirdzniecības un partnervalstu ekonomiku atveseļošanas dēļ, neto eksports sniedza nelielu pozitīvu ieguldījumu ASV izaugsmei.

Tālāka ASV ekonomikas atveseļošanās būs lēna un pakāpeniska, it īpaši, ja stimulu ietekme mazināsies. 2010. gadā tiek paredzēts IKP pieaugums par 3%, kas, salīdzinot ar iepriekšējām SVF prognozēm, ir nedaudz optimistiskāks. Atveseļošanās joprojām būs ierobežota mājāsaimniecību zemā labklājības līmeņa dēļ. Paredzama arī lēna finanšu sektora atlabšana un parādsaistību samazināšanās, kā arī salīdzinoši lēns aktivitāšu pieaugums darba tirgū. 2011. gadā izaugsme varētu nedaudz samazināties – līdz 2,6% galvenokārt stimulējošas politikas mazināšanās dēļ. Tiek prognozēts, ka bezdarbs 2010. gadā saglabāsies

augsts – 9,5%, un 2011. gadā, nodarbinātības pieauguma dēļ tas nedaudz samazināsies (līdz aptuveni 8%). Inflācija ASV būs mērena – nedaudz virs 2% 2010. gadā un zem 2% 2011. gadā.

Lai gan daudzās **Āzijas valstīs** ekonomikas lejupslīde 2008. gada beigās bija straujāka nekā iepriekš prognozēts, tomēr pašreizējā atveseļošanās norit samērā strauji. Izņemot Japānu, ražošanas apjomu pieaugums 2009. gadā gandrīz visās Āzijas valstīs bija ievērojamāks nekā prognozēts. V-veida ekonomiskā attīstība norāda uz lejupslīdi, kas bija mērenāka, salīdzinot ar citiem reģioniem. Arī atgūšanās Āzijā ir līdzsvarotāka nekā citos reģionos, ar ražošanas apjoma pieaugumu vairumā valstu, kas ir balstītas gan uz ārējā, gan iekšzemes pieprasījuma pieauguma. Kaut arī makroekonomikas stimulēšana šajā reģionā bija ievērojama, arī privātais pieprasījums deva ieguldījumu vairāku reģiona valstu izaugsmei. Tiek prognozēts, ka daudzās Āzijas valstīs atveseļošanās būs salīdzinoši stabila arī turpmāk.

Lai gan IKP pieaugums Āzijas valstīs kopumā 2010.-2011. gadā tiek prognozēts par aptuveni 7% ik gadu, tomēr pastāv samērā lielas reģionālās atšķirības, straujāk augot jaunattīstības valstu ekonomikām, bet mērenāk – attīstīto valstu ekonomikām.

Globālās krīzes laikā par vissmagāk skarto reģionu tiek uzskatīta **Eiropa**. Eiropas attīstīto un attīstības valstu atveseļošanās procesi ievērojami atšķiras.

2.2. tabula

ES-15 valstu galvenie makroekonomiskie rādītāji
(procentos)

	IKP pieaugums				Patēriņa cenas				Tekošā konta bilance (% no IKP)			
	2008	2009	2010 p	2011 p	2008	2009	2010 p	2011 p	2008	2009	2010 p	2011 p
ES kopā tai skaitā:	0,9	-4,1	1,0	1,8	3,7	0,9	1,5	1,5	-1,1	-0,3	-0,2	-0,1
Austrija	2,0	-3,6	1,3	1,7	3,2	0,4	1,3	1,5	3,5	1,4	1,8	1,7
Beļģija	0,8	-3,0	1,2	1,3	4,5	-0,2	1,6	1,5	-2,5	-0,3	-0,5	-0,1
Dānija	-0,9	-5,1	1,2	1,6	3,4	1,3	2,0	2,0	2,2	4,0	3,1	2,6
Somija	1,2	-7,8	1,3	2,2	3,9	1,6	1,1	1,4	3,0	1,4	2,0	1,8
Francija	0,3	-2,2	1,5	1,8	3,2	0,1	1,2	1,5	-2,3	-1,5	-1,9	-1,8
Vācija	1,2	-5,0	1,2	1,7	2,8	0,1	0,9	1,0	6,7	4,8	5,5	5,6
Grieķija	2,0	-2,0	-2,0	-1,1	4,2	1,4	1,9	1,0	-14,6	-11,2	-9,7	-8,1
Īrija	-3,0	-7,1	-1,5	1,9	3,1	-1,7	-2,0	-0,6	-5,2	-2,9	0,4	-0,1
Itālija	-1,3	-5,0	0,8	1,2	3,5	0,8	1,4	1,7	-3,4	-3,4	-2,8	-2,7
Luksemburga	0,0	-4,2	2,1	2,4	3,4	0,8	1,0	1,4	5,3	5,7	11,2	11,6
Nīderlande	2,0	-4,0	1,3	1,3	2,2	1,0	1,1	1,3	4,8	5,2	5,0	5,3
Portugāle	0,0	-2,7	0,3	0,7	2,7	-0,9	0,8	1,1	-12,1	-10,1	-9,0	-10,2
Spānija	0,9	-3,6	-0,4	0,9	4,1	-0,3	1,2	1,0	-9,6	-5,1	-5,3	-5,1
Zviedrija	-0,2	-4,4	1,2	2,5	3,3	2,2	2,4	2,1	7,8	6,4	5,4	5,8
Lielbritānija	0,5	-4,9	1,3	2,5	3,6	2,2	2,7	1,6	-1,5	-1,3	-1,7	-1,6

Avots: "The World Economic Outlook April 2010", International Monetary Fund
p – prognoze

Būtiska makroekonomiskā stimulēšana ir balstījusi atveseļošanās pamatā attīstītajās reģiona valstīs (Vācija, Francija, Lielbritānija), tomēr privātais pieprasījums joprojām ir zems. Tāpat arī eksporta attīstība ir ierobežota zema ārējā pieprasījuma dēļ. Tajā pašā laikā lieli tekošo kontu deficīti un fiskālā nesabalansētība bremzē vairāku mazo valstu atveseļošanās (Grieķija, Īrija, Portugāle, Spānija), kas negatīvi ietekmē arī pārējo reģiona valstu attīstības iespējas.

Arī jaunajās ES dalībvalstīs attīstības perspektīvas ir atšķirīgas. Turpmāka kapitāla ieplūde un ārējās tirdzniecības normalizēšanās tiek prognozēta valstīs, kuras samērā labi ir pārdzīvojušas globālo krīzi (Polija). Savukārt valstis ar nesabalansētām ekonomikām pirmskrīzes posmā (Bulgārija, Latvija, Lietuva) un valstis kurās pastāvēja lieli maksātnespējas riski gan privātajā, gan valsts sektorā (Ungārija, Rumānija, Baltijas valstis) atveseļojas gausāk. Tāpat arī lielā daļā jauno ES dalībvalstu lejupslīdi ietekmēja ārējā finansējuma straujā ierobežošana, kā arī, ņemot vērā

banku sektora problēmas, celtniecības un ar to saistīto kreditēšanas apsīkšana.

Lai gan attīstības valstīs ir vērojama tekošā konta sabalansēšanās, tomēr eirozonas valstīs šī problēma paliek aktuāla un grūti risināma, ņemot vērā ierobežotās iespējas valūtas vērtības korekcijā, lai uzlabotu konkurētspēju.

Kā jau minēts, smagi globālo ekonomisko krīzi ES valstu grupā ir izjutušas **Baltijas valstis**. Pēc straujās izaugsmes no 2001.-2007. gadam, 2009. gadā Baltijas valstu IKP saruka daudz straujāk nekā citās reģiona valstīs. Ievērojamām ārējo un iekšējo nesabalansētību dēļ ļoti strauji ir sarucis iekšzemes pieprasījums. 2010. gadā ir paredzama Baltijas valstu ekonomiku stabilizēšanās, izaugsmes atjaunošanās – 2011. gadā. Pateicoties algu un cenu korekcijai, kā arī valsts atbalstam eksporta programmu ieviešanā, izaugsmes atjaunošanās Igaunijā notiek nedaudz raitāk.

2.3. tabula

Jauno ES dalībvalstu galvenie makroekonomiskie rādītāji
(procentos)

	IKP pieaugums				Patēriņa cenas				Tekošā konta balance (% no IKP)			
	2008	2009	2010 p	2011 p	2008	2009	2010 p	2011 p	2008	2009	2010 p	2011 p
ES kopā tai skaitā:	0,9	-4,1	1,0	1,8	3,7	0,9	1,5	1,5	-1,1	-0,3	-0,2	-0,1
Bulgārija	6,0	-5,0	0,2	2,0	12,0	2,5	2,2	2,9	-24,2	-9,5	-6,3	-5,8
Kipra	3,6	-1,7	-0,7	1,9	4,4	0,2	2,7	2,3	-17,7	-9,3	-11,4	-10,9
Čehija	2,5	-4,3	1,7	2,6	6,3	1,0	1,6	2,0	-3,1	-1,0	-1,7	-2,4
Igaunija	-3,6	-14,1	0,8	3,6	10,4	-0,1	0,8	1,1	-9,4	4,6	4,7	3,9
Ungārija	0,6	-6,3	-0,2	3,2	6,1	4,2	4,3	2,5	-7,2	0,4	-0,4	-1,0
Latvija	-4,6	-18,0	-4,0	2,7	15,3	3,3	-3,7	-2,5	-13,0	9,4	7,0	6,3
Lietuva	2,8	-15,0	-1,6	3,2	11,1	4,2	-1,2	-1,1	-11,9	3,8	2,7	2,6
Malta	2,1	-1,9	0,5	1,5	4,7	1,8	2,0	2,1	-5,4	-3,9	-5,1	-5,1
Polija	5,0	1,7	2,7	3,2	4,2	3,5	2,3	2,4	-5,1	-1,6	-2,8	-3,2
Rumānija	7,4	-7,1	0,8	5,1	7,8	5,6	4,0	3,1	-12,2	-4,4	-5,5	-5,5
Slovākija	6,2	-4,7	4,1	4,5	3,9	0,9	0,8	2,0	-6,5	-3,2	-1,8	-1,9
Slovēnija	3,5	-7,3	1,1	2,0	5,7	0,8	1,5	2,3	-6,2	-0,3	-1,5	-1,2

Avots: "The World Economic Outlook April 2010", International Monetary Fund; p – prognoze

Ņemot vērā ievērojamu ekonomikas sarukumu globālās krīzes laikā, **NVS valstis** atkopjas no recesijas salīdzinoši mērenā tempā. Tāpat kā Eiropas valstīs arī NVS valstu grupā atkopšanās noris reģionāli atšķirīgi, veiksmīgāk – Turkmēnijā, Uzbekistānā un Krievijā, ne tik veiksmīgi – Armēnijā un Gruzijā. Tomēr arī Armēnijā un Gruzijā 2010. gadā tiek prognozēta izaugsme.

Atveseļošanās NVS valstīs nosaka vairāki faktori. Eksportorientētās valstīs izaugsmi veicina augstās

naftas produktu, gāzes un metālu cenas, kuras atbalsta ražošanu un nodarbinātību. Otrkārt, NVS valstu ekonomikām palīdz atgūties globālās tirdzniecības un kapitāla plūsmu normalizēšanās. Aktivitāšu pieaugums Krievijas reālajā sektorā veicina arī pārējā reģiona ārējo pieprasījumu. Tomēr jāmin arī riska faktori, kas var kavēt izaugsmi vairākās NVS valstīs, piemēram, finanšu sektora ievainojamība un lielā atkarība no ārējā finansējuma.

Arī Krievijā tāpat kā citās valstīs straujo ekonomikas lejupslīdi 2009. gadā noteica starptautisko kapitāla plūsmu apstāšanās un straujais enerģētikas produktu cenu samazinājums. Turpmākā izaugsme Krievijā būs balstīta uz kapitāla plūsmu atjaunošanos, paredzamo enerģētikas produktu cenu stabilizēšanos, kā arī atbalstošas un sabalansētas politikas veidošanu. Tiek prognozēta iekšējā patēriņa pieauguma atjaunošanās.

SVF 2010. un 2011. gadā prognozē mērenu izaugsmi NVS valstīs, attiecīgi par 4% un 3,6%, tostarp Krievijā par 4% un 3,3 procentiem.

2.4. tabula

Galvenie makroekonomiskie rādītāji NVS grupā
(procentos)

	2008	2009	2010 p	2011 p
IKP pieaugums	5,5	-6,6	4,0	3,6
t.sk. Krievijā	5,6	-7,9	4,0	3,3
Patēriņa cenas	15,6	11,2	7,2	6,1
t.sk. Krievijā	14,1	11,7	7,0	5,7
Tekošā konta saldo (% no IKP)	4,9	2,6	4,0	3,6
t.sk. Krievijā	6,2	3,9	5,1	4,6

Avots: "The World Economic Outlook April 2010", International Monetary Fund; p – prognoze.

Globālās ekonomikas atveseļošanās noris straujāk nekā tika prognozēts iepriekš, tomēr pastāv ievērojamas reģionālās atšķirības – gausāk tā noris attīstītajās valstīs un straujāk vairumā jaunattīstības un attīstības valstu. Nākotnes perspektīvas ir jāvērtē piesardzīgi, ņemot vērā joprojām trauslās un nepastāvīgās finanšu sistēmas. Mazinoties atbalstošu makroekonomisko politiku ietekmei, vairākās attīstītajās valstīs pastāv bažas par valsts parāda līmeņa pieaugumu, kas var nelabvēlīgi ietekmēt banku sektoru.

3. IZAUGSME

3.1. Iekšzemes kopprodukta dinamika un kopējais pieprasījums

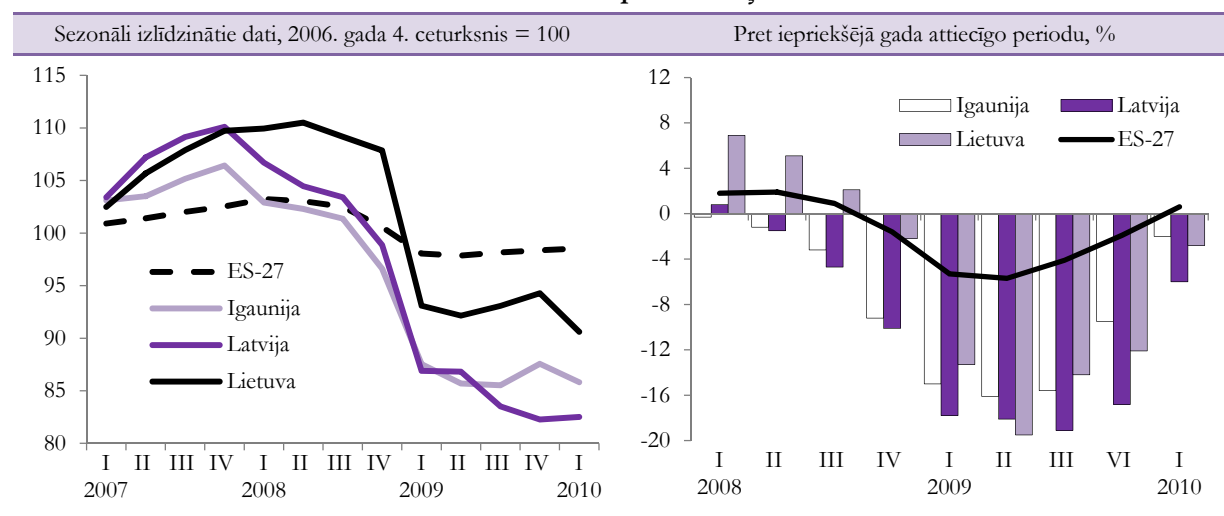
3.1.1. Attīstības tendences

Pasaules finanšu krīze ļoti smagi ietekmēja Latvijas tautsaimniecību. Iekšzemes kopprodukts krīzes laikā ir

samazinājies par 25% (2009. gada 4. ceturksnis pret 2007. gada 4. ceturksni, kas bija pēdējais ceturksnis ar pozitīvu izaugsmi).

3.1. attēls

IKP dinamika pa ceturkšņiem

Ekonomikas reālam sektoram viskritiskākais bija 2009. gada 1. un 2. ceturksnis, kad bija visstraujākais IKP un nodarbinātības samazinājums. 2009. gada 3. un 4. ceturksnī turpinājās ekonomiskā lejupslīde, bet jau

daudz lēnākos tempos nekā iepriekš. Eksportā un rūpniecības izlaidē jau bija vērojams neliels uzlabojums. 2009. gadā kopumā IKP saruka par 18 procentiem.

3.1. tabula

Latvijas iekšzemes kopprodukta izlietojums

	2009			2010. gada 1. ceturksnis	
	struktūra	apjomu izmaiņas	ieguldījums apjomu izmaiņas	apjomu izmaiņas	ieguldījums apjomu izmaiņas
	%	izmaiņas pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu, %			
Iekšzemes kopprodukts	100	-18,0	-18,0	-6,0	-6,0
Privātais patēriņš	61,6	-24,0	-17,2	-5,8	-4,1
Valsts patēriņš	18,7	-9,2	-1,3	-14,0	2,4
Kopējā pamatkapitāla veidošana	21,5	-37,3	-12,1	-44,4	-10,6
Krājumi	-1,0	–	-2,1	–	7,5
Neto eksports	-0,7	–	-28,6	–	0,8
– eksports	43,2	-15,5	-6,9	4,6	2,2
– imports	43,9	-35,8	21,7	-2,7	1,4

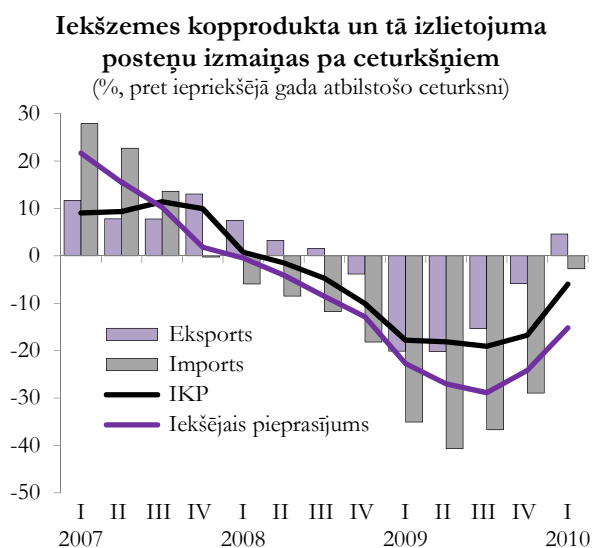
2009. gadā ekonomisko aktivitāšu samazināšanās tendences bija vērojamas visā Eiropas Savienībā. Kopumā ES 2009. gadā IKP samazinājās par 4,2%, t.sk. tādās lielās ekonomikās kā Vācijā – par 4,9%, Lielbritānijā – par 4,9% un Itālijā – par

5%. Lietuvā un Igaunijā lejupslīde bija attiecīgi par 15% un 14,1 procentu.

Latvijā finanšu krīzes ietekmes dziļumu pastiprināja ārējā sektora izteiktā nesabalansētība, kas izveidojās

iepriekšējos straujās izaugsmes gados. Būtiskais privātā patēriņa un investīciju pieaugums, kas notika straujākos tempos nekā kopējā ekonomiskā izaugsme, balstījās lielā mērā uz nozīmīgu ārējā kapitāla ieplūdi. Tas arī noteica maksājumu bilances tekošā konta pārmērīga deficīta izveidošanos un līdz ar to Latvijas ekonomikas ievainojamības palielināšanos. Izstikstot finanšu ieplūdei, notiek straujš privātā patēriņa un investīciju samazinājums un būtiskas ekonomikas korekcijas, kas izpaužas kā preču un pakalpojumu eksporta un importa bilances uzlabošanās vienlaikus ar ekonomisko aktivitāšu kritumu, samazinoties iekšējam pieprasījumam.

3.2. attēls.

2010. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, iekšzemes pieprasījuma līmenis bija par 9% mazāks, bet, salīdzinot ar 2009. gada 4. ceturksni, pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem, tas pieauga par 2,4 procentiem.

Līdz ar privātā patēriņa un investīciju būtisku kritumu vērojams vēl straujāks importa samazinājums. Rezultātā ir liels neto eksporta pozitīvais ieguldījums kopējās IKP izmaiņās.

3.1.2. Privātais un valsts patēriņš

Privātā patēriņa lejupslīde aizsākās jau 2007. gada 4. ceturksnī, kad tas samazinājās par 2,3% salīdzinājumā ar iepriekšējo ceturksni (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem) un turpinājās deviņus ceturkšņus pēc kārtas. 2008. gadā privātā patēriņa apjoms bija par 5,2% mazāks nekā iepriekšējā gadā. 2009. gadā turpinājās diezgan ievērojams privātā patēriņa samazinājums – atbilstoši par 8,6%, 6,3%, 4% un 1,1% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem). Kopumā salīdzinājumā ar 2007. gada 4. ceturksni 2009. gada 4. ceturksnī privātais patēriņš ir samazinājies par trešdaļu, tātad straujāk nekā IKP samazinājums.

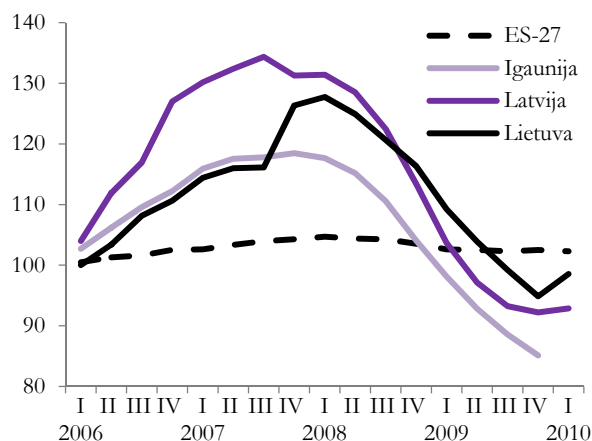
Privātā patēriņa būtisko samazinājumu 2008. gadā lielā mērā noteica mājsaimniecību kredītesānas

sašaurināšanās. Kredītresursu pieejamībai iepriekšējos straujās izaugsmes gados bija liela ietekme uz iekšējā patēriņa palielināšanas iespējām, un, tiem izstikstot, privātais patēriņš strauji samazinājās.

3.3. attēls

Privātā patēriņa izmaiņas pa ceturkšņiem

(sezonāli izlīdzināti dati, 2005. gada 4. ceturksnis = 100)

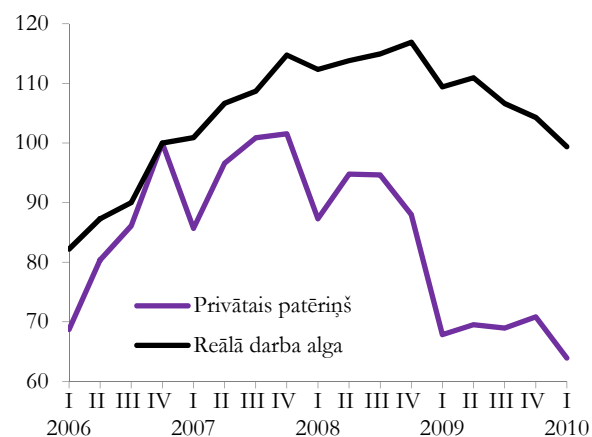

2009. gadā privātā patēriņa līmeņa samazināšanos būtiskāk jau ietekmēja reālās darba algas kritums un bezdarba pieaugums.

3.4. attēls

Reālās darba algas un privātā patēriņa dinamika pa ceturkšņiem

(2006. gada 4. ceturksnis = 100)

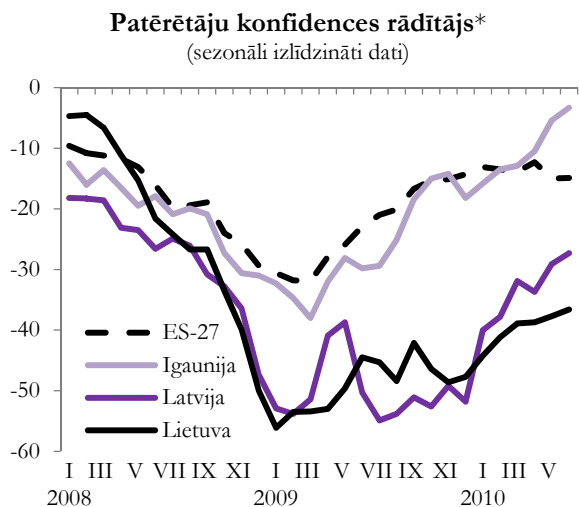

Kaut arī privātais patēriņš 2010. gada 1. ceturksnī bija par 5,8% mazāks nekā 2009. gada atbilstošā periodā, tomēr jāatzīmē tā pieaugums, salīdzinājumā ar 2009. gada 4. ceturksni pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem (par 0,7%). Par situācijas uzlabošanās liecina arī mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugums 2010. gada pirmajos mēnešos.

Privātā patēriņa izmaiņas tuvākajā nākotnē lielā mērā noteiks situācija darba tirgū. Ņemot vērā to, ka korekcijas darba tirgū sākās vēlāk un notiek lēnāk nekā preču tirgos saspringta situācija darba tirgū var turpināties līdz pat 2011. gadam, kad atsāksies

izaugsme. Tāpēc privātais patēriņš vismaz divus gadus var saglabāties zemā līmenī.

3.5. attēls

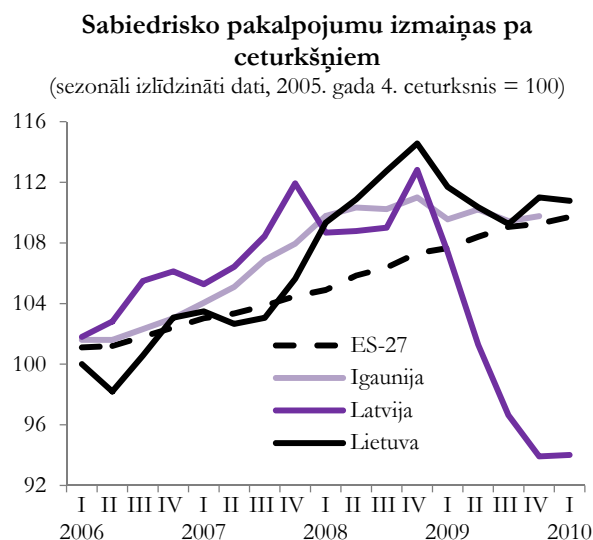
* Patērētāju konfidences rādītāju aprēķina kā atbilstošu saldo vidējo lielumu uz 4 jautājumiem: par finansiālo situāciju, vispārējo ekonomisko situāciju, bezdarba novērtējumu un uzkrājumiem nākošos 12 mēnešos.

Valsts patēriņš jeb sabiedriskie pakalpojumi, kuru vērtību nosaka sniegto sabiedrisko pakalpojumu apjoms, veido apmēram piekto daļu no kopējā iekšzemes pieprasījuma. Straujās izaugsmes gados sabiedrisko pakalpojumu apjoms pieauga lēnākos tempos nekā privātais patēriņš. 2008. gadā valsts patēriņa apjoms turpināja palielināties (par 1,5%) un saglabājās augstā līmenī – 19,6% apjomā no IKP. Jāatzīmē, ka 2006. gadā tas bija 16,6% no IKP un 2007. gadā – 17,4 procenti.

Valsts patēriņš sāka samazināties tikai 2009. gadā, veicot budžeta konsolidācijas pasākumus. Tā apjoms 2009. gadā bija par 9,2% mazāks nekā 2008. gadā un bija 18,7% līmenī no IKP.

2010. gada 1. ceturksnī valsts patēriņš saglabājās iepriekšējā ceturkšņa līmenī, bet ir par 14% mazāks nekā pirms gada.

3.6. attēls

3.1.3. Investīcijas

Pēdējo divu gadu laikā strauji samazinājās investīcijas Latvijas tautsaimniecībā. Situācijas pasliktināšanās globālajos finanšu tirgos 2007. gada beigās un 2008. gada sākumā ir mazinājusi banku sektora kredītspēju, kas negatīvi ietekmē investīcijas.

2008. gadā investīciju apjomi Latvijas tautsaimniecībā bija par 13,6% mazāki nekā 2007. gadā. Investīciju vides pasliktināšanās, zems iekšzemes un ārējā pieprasījums, kā arī ražošanas jaudu noslodzes līmenis negatīvi ietekmēja investēšanas procesus 2009. gadā. Investīciju apjomi bija pusotras reizes mazāki nekā 2008. gadā.

3.2. tabula

Kopējā kapitāla veidošana

	2004-2007 (vidēji gadā)	2007	2008	2009	2010 1. cet.
Reālais pieaugums procentos					
IKP	10,4	10,0	-4,2	-18,0	-6,0
Kopējā kapitāla veidošana	15,4	11,6	-23,6	-47,1	-17,6
– kopējā pamatkapitāla veidošana	17,8	7,5	-13,6	-37,3	-44,4
Procentos pret IKP					
Kopējā kapitāla veidošana	37,6	40,4	31,2	20,4	16,5
– kopējā pamatkapitāla veidošana	31,7	33,7	29,3	21,5	11,9
– krājumu izmaiņas	6,0	6,7	1,8	-1,0	4,6

Kopumā divu gadu laikā investīciju apjomi ir samazinājušies gandrīz divas reizes un 2009. gadā bija 21,5% no IKP, kas ir par trešdaļu mazāk nekā 2007. gadā.

Investīciju apjomu samazinājums ir vērojams arī citās ES dalībvalstīs. Divu gadu laikā (2008.-2009.) investīciju apjomi ES dalībvalstīs vidēji ir samazinājušies par 12,1%, būtiskākās korekcijas ir notikušas 2009. gadā. Jāatzīmē, ka vienīgā valsts, kam

investīciju dinamika ir pozitīva, ir Polija (2009. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, tās pieauga par 8%). Savukārt Baltijas valstīs investīciju apjomu samazinājums ir bijis gandrīz četras reizes lielāks nekā vidēji ES.

Būtiski palielinājās arī Latvijas atpalicība no ES valstīm pēc investīciju apjoma uz vienu strādājošo: 2007. gadā – 6,4 tūkst. eiro (54% no ES vidējā līmeņa), 2009. gadā – 4,1 tūkst. eiro (40% no ES vidējā līmeņa).

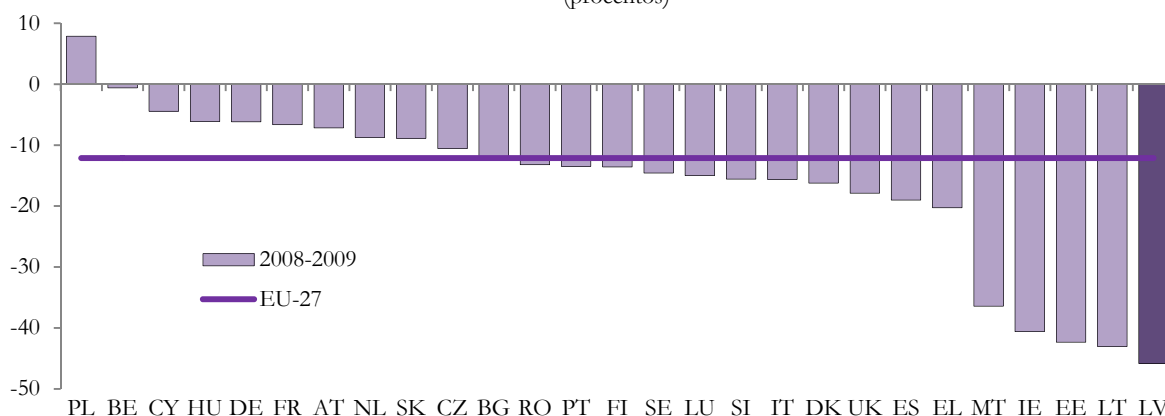
Negatīvā investīciju dinamika saglabājās arī 2010. gadā. Šī gada 1. ceturksnī investīciju apjomi bija gandrīz uz pusi mazāki nekā iepriekšējā gada

atbilstošajā periodā, bet, salīdzinot ar iepriekšējā gada 4. ceturksni, investīciju apjomi samazinājās par 54,7 procentiem.

Jāatzīmē, ka investīciju samazinājumu lielākoties noteica privātā sektora investīciju plānu korekcija sakarā ar nelabvēlīgu investīciju klimatu. Kā nozīmīgāko investīcijas ierobežojošo faktoru Latvijas uzņēmumu vadītāji atzīmē zemo pieprasījumu. Savukārt zema jaudu noslodze (2009. gadā rūpniecībā kopumā – 56%) liecina par to, ka esošās ražošanas potenciāls būtiski pārsniedz pašreiz izmantoto.

3.7. attēls

Investīciju apjomu izmaiņas ES valstīs no 2008. līdz 2009. gadam
(procentos)

Sakarā ar nepieciešamību veikt budžeta konsolidācijas pasākumus privāto investīciju negatīvo dinamiku pastiprināja arī valsts investīciju apjomu samazinājums. Valsts investīcijas 2008. un 2009. gadā samazinājās attiecīgi par 15,4% un 30%. Kā rezultātā valsts investīcijas nespēja mazināt privāto investīciju ciklisko svārstību negatīvās sekas. 2009. gadā valsts

investīcijas veidoja 18,4% no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā.

Investīciju nozaru struktūra.¹ Kaut arī kopumā investīciju apjomi 2008. un 2009. gadā ir bijuši daudz mazāki nekā pirmskrīzes gados, tomēr nozaru griezumā to izmaiņas ir ļoti dažādas.

3.3. tabula

Investīciju nozaru struktūra un dinamika

	Pieauguma tempi				Struktūra			
	2004-2007 (vidēji gadā)	2008	2009*	2010 1. cet.*	2004-2007 (vidēji gadā)	2008	2009*	2010 1. cet.*
Primārās nozares	7,6	20,8	-38,5	-57,6	4,4	4,3	4,5	4,9
Apstrādes rūpniecība	17,9	-23,6	-40,4	-18,6	16,2	13,2	14,2	22,4
Elektroenerģija, gāze un ūdensapgāde	13,2	-28,5	-17,5	-68,3	7,8	6,3	15,1	7,3
Būvniecība	26,1	-14,7	-72,6	-81,7	7,2	7,1	1,9	1,3
Tirdzniecība	5,0	-3,2	-53,8	-50,5	13,2	10,6	8,7	11,6
Transports un sakari	3,0	5,7	-17,2	-25,5	13,2	12,2	18,0	23,3
Citi komercpakalpojumi	22,8	10,5	-60,5	-57,9	23,4	29,9	8,3	9,3
Sabiedriskie pakalpojumi	19,5	4,7	-13,9	-57,3	14,7	16,5	29,3	19,9
Kopā	15,6	-15,6	-34,1	-48,1	100	100	100	100

* novērtēts pēc ceturkšņu datiem

¹ Investīcijas sadalījumā pa nozarēm aplūkotas pēc nefinanšu investīciju statistikas, kas neietver visas investīcijas pamatlīdzekļos.

2008. gadā daudzās nozarēs vēl saglabājās pozitīva investīciju dinamika. Salīdzinot ar 2007. gadu, investīcijas lauksaimniecībā pieauga par 23,5%, operācijās ar nekustamo īpašumu – par 23,2%, ieguldījumi viesnīcu un restorānu biznesā palielinājās gandrīz divas reizes. Tomēr citās nozarēs investīciju apjomi, salīdzinot ar 2007. gadu, bija mazāki. Īpaši liels investīciju apjoma samazinājums bija enerģētikas nozarē – par 28,5%, finanšu pakalpojumos – par 32,2%, apstrādes rūpniecībā – par 23,6% un būvniecībā – par 14,7%. Kopumā investīcijas preču ražošanas sfērā samazinājās par 18%, pakalpojumu sfērā pieauga par 6 procentiem.

Ekonomiskajai krīzei padziļinoties, 2009. gadā investēšanas aktivitātes turpina samazināties visās

nozarēs, tai skaitā preču ražošanas sfērā – par 36,7% un pakalpojumu sfērā – par 32,6% attiecībā pret iepriekšējo gadu. Visbūtiskāk investīcijas ir samazinājušās būvniecībā (par 72,6%), finanšu un apdrošināšanas darbībā (par 56,8%) un operācijās ar nekustamo īpašumu (par 56,1%). Kā liecina provizorisksie dati, arī 2010. gada sākumā investēšanas process visās nozarēs ir bijis vājš. Salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, gan pakalpojumu, gan preču ražošanas nozarēs tika investēti gandrīz uz pusi mazāk. Tomēr jāatzīmē, ka 2009. gadā, kā arī šī gada 1. ceturksnī palielinājās investīcijas informācijas un komunikāciju pakalpojumu nozarē attiecīgi par 8% un 27,7%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu.

3.4. tabula

Investīciju dinamika un struktūra apstrādes rūpniecībā
(procentos)

	Pieauguma tempi				Struktūra			
	2004-2007 (vidēji gadā)	2008	2009*	2010 1. cet.*	2004-2007 (vidēji gadā)	2008	2009*	2010 1. cet.*
Pārtikas rūpniecība	-1,8	-12,3	-59,2	-42,8	21,8	15,7	18,3	15,6
Vieglā rūpniecība	-13,3	-34,4	-32,1	-84,3	2,7	1,8	3,7	0,7
Kokapstrāde	18,2	-11,1	-78,4	-96,6	26,4	33,0	7,1	0,3
Papīra ražošana un izdevējdarbība	20,2	-52,0	-81,7	-47,4	7,2	4,6	1,4	1,0
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	24,3	-53,1	-43,2	-48,3	7,6	5,0	21,1	13,9
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	79,0	-19,6	146,0	31,7	14,4	22,7	39,7	58,0
Metāli un metālizstrādājumu ražošana	20,5	-22,4	-64,1	10,5	7,1	7,9	4,4	4,7
Mašīnu un iekārtu ražošana	9,0	-36,4	-68,7	-36,4	2,1	2,0	0,8	0,6
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	7,1	-2,6	-72,9	9,6	2,5	1,6	0,9	1,4
Transporta līdzekļu ražošana	25,0	-26,0	-51,8	49,9	2,3	2,5	1,1	2,0
Pārējās rūpniecības nozares	20,9	-72,0	-57,5	-16,8	5,8	3,1	1,7	1,7

* novērtēts pēc ceturkšņu datiem

Finanšu krīzes ietekmē investīcijas apstrādes rūpniecībā būtiski samazinājās. 2009. gadā tās bija divreiz mazākas nekā 2007. gadā. Lielā mērā to noteica investīciju samazinājums pārtikas rūpniecībā, kokapstrādē un ķīmisko vielu un to izstrādājumu ražošanā. Arī šī gada sākumā investīcijas apstrādes rūpniecībā turpina samazināties. 2010. gada 1. ceturksnī investīciju apjomi bija par 18,6% mazāki nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā.

Jāatzīmē, ka jau kopš 2006. gada samazinās investīcijas tādās nozarēs kā pārtikas rūpniecība, elektrisko un optisko iekārtu ražošana un transporta līdzekļu ražošana.

Savukārt vieglajā rūpniecībā investīciju apjomi samazinājās jau kopš 2003. gada. 2008. gadā investīcijas vieglajā rūpniecībā bija gandrīz četras reizes mazākas nekā 2003. gadā, bet 2009. gadā tās samazinājās par 32%. Šāda investīciju dinamika liecina par vieglās rūpniecības konkurētspējas būtisku samazināšanos.

Kopš 2008. gada samazinās investīcijas kokapstrādes nozarē. Divu pēdējo gadu laikā tās

samazinājās par 81%, bet 2010. gada 1. ceturksnī kokapstrādes nozarē investīciju apjomi bija 3% līmenī no iepriekšējā gada atbilstošā perioda investīcijām un veidoja tikai 0,3% no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā.

Kopš 2004. gada ir vērojama pozitīva investīciju dinamika būvmateriālu ražošanas nozarēs. Turklāt laika posmā no 2006.-2007. gadam ikgadējie investīciju pieauguma tempi, salīdzinot ar iepriekšējiem diviem gadiem, bija straujāki. 2008. gadā, pasliktinoties situācijai nekustamo īpašumu tirgū, investīciju apjomi būvmateriālu ražošanā samazinājās gandrīz par 20%, tomēr jau 2009. gadā tās bija gandrīz 2,5 reizes lielākas nekā 2008. gadā. Arī 2010. gada 1. ceturksnī būvmateriālu ražošanas nozarē tika investēti par 31,7% vairāk nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Šādas tendences noteica būtiskās izmaiņas investīciju struktūrā. 2009. gadā un 2010. gada 1. ceturksnī investīcijas būvmateriālu ražošanā veidoja gandrīz pusi no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā.

Pozitīvās investēšanas tendences 2010. gadā ir arī metālapstrādē, transportlīdzekļu ražošanā un elektrisko un optisko iekārtu ražošanā.

Tuvākajā nākotnē visdrīzāk saglabāsies negatīva investīciju dinamika, pakāpeniski mazinoties investēšanas apjomu krituma tempiem. Investēšanas procesus Latvijā, kā arī citās finanšu krīzes skartās valstīs lielā mērā noteiks finanšu resursu pieejamība, kopējā pieprasījuma palielināšanās un uzņēmējdarbības veicināšanas valsts atbalsta pasākumu īstenošana.

3.1.4. Eksports un imports

Preču eksports un imports

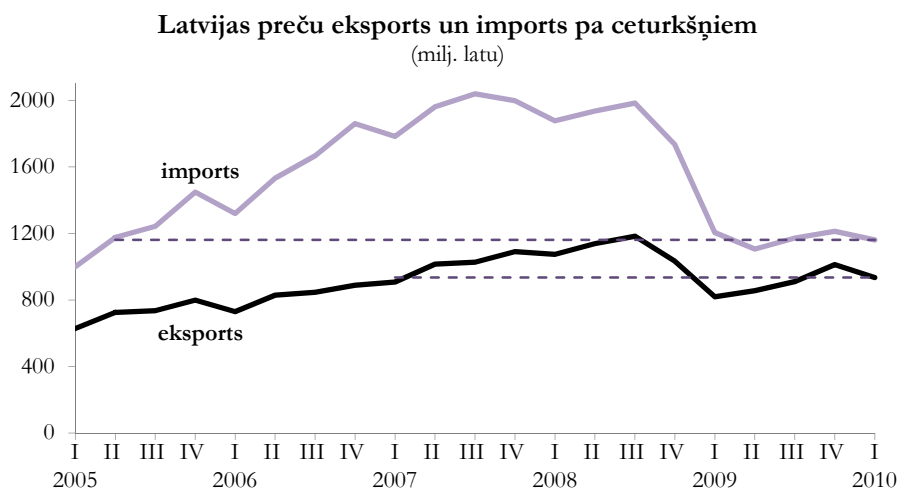
Latvijas preču eksporta apjomi faktiskajās cenās sāka strauji sarukt 2008. gada beigās, un tas turpinājās līdz 2009. gada 3. ceturksnim, kad eksporta apjomi bija nokrituši līdz 2006. gada 3. ceturkšņa līmenim.

Kopumā 2009. gadā eksporta apjomi, salīdzinot ar 2008. gadu, samazinājās par 19% (salīdzināmajās cenās par 10%).

Savukārt preču imports sāka samazināties jau 2007. gada otrajā pusē, kritoties iekšējam pieprasījumam. Importa samazinājums bija būtiskāks nekā eksporta un turpinājās līdz 2009. gada 2. ceturksnim, sasniedzot 2005. gada sākuma līmeni. Tāpat kā eksports, arī imports 2009. gada beigās sāka lēnām pieaugt. Gadā kopumā, salīdzinot ar 2008. gadu, faktiskajās cenās tas samazinājās par 38% (salīdzināmajās cenās par 33%).

Īpaši straujā importa samazinājuma dēļ eksporta un importa apjomi ir tuvinājušies. Kā redzams 3.8. attēlā, pirms 2 gadiem eksports sastādīja aptuveni pusi no importa kopējā apjoma, bet 2010. gada sākumā tas ir pieaudzis līdz vairāk nekā 80 procentiem.

3.8. attēls

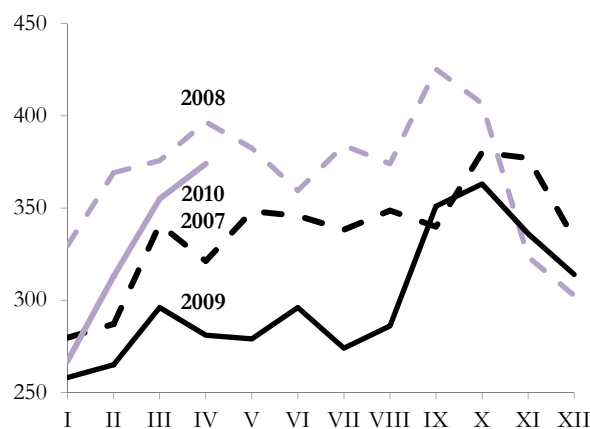
2009. gadā tirdzniecības nosacījumu izmaiņas **preču eksportu** ietekmēja nelabvēlīgi, eksporta cenas samazinājās straujāk nekā importa cenas. Visbūtiskākais eksporta vienības vērtības kritums 2009. gadā bija koksnei un koksnes izstrādājumiem un metāliem un metāla izstrādājumiem. 2010. gada 1. ceturksnī tirdzniecības nosacījumi ir nedaudz uzlabojušies.

2009. gadā preču eksports saruka gandrīz visās preču grupās, īpaši strauji samazinoties metālapstrādes produktu eksportam un koksnes un tās izstrādājumu eksportam.

2010. gada janvārī-aprīlī, salīdzinot ar 2009. gada janvārī-aprīlī, eksportā ir vērojama izaugsme – par 19%. Lielāko ieguldījumu šajā pieaugumā ir devis koksnes un tās izstrādājumu, kā arī minerālo produktu un lauksaimniecības un pārtikas produkcijas eksporta pieaugums.

3.9. attēls

Latvijas preču eksporta dinamika pa mēnešiem (milj. latu)

3.5. tabula

Latvijas preču eksports pa galvenajām preču grupām
(%, faktiskajās FOB cenās)

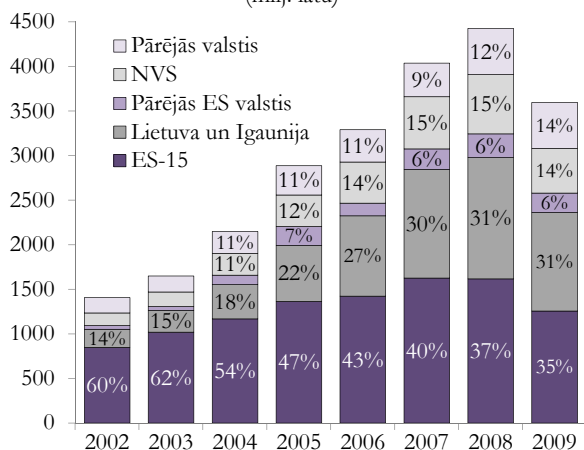
	2009	2010. gada janvāris-aprīlis		
	struktūra	pieaugums pret iepriekšējo gadu	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņās
Kopā	100	-18,8	19,1	19,1
tai skaitā:				
koksne un tās izstrādājumi	16,5	-19,0	53,7	8,5
metāli un to izstrādājumi	12,4	-39,4	12,8	1,7
vieglās rūpniecības preces	5,7	-24,3	-4,8	-0,3
lauksaimniecības un pārtikas produkti	18,6	-10,8	16,2	2,9
ķīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas	11,4	-17,7	7,1	0,9
mašīnbūves produkcija	14,1	-8,2	3,4	0,5
minerālie produkti	5,6	8,6	67,1	3,3
transporta līdzekļi	7,1	-22,2	1,3	0,1
pārējās preces	8,6	-17,0	19,1	1,5

Eksports uz ES valstīm 2009. gadā samazinājās par 20%, bet 2010. gada janvārī-aprīlī jau pieauga par 16%. Ņemot vērā ES valstu lielo īpatsvaru Latvijas eksportā, šo valstu grupa visbūtiskāk ietekmēja arī kopējās Latvijas eksporta tendences.

Tāpat kā kopējā Latvijas eksportā arī uz ES valstīm 2010. gada janvārī-aprīlī lielākais eksporta pieaugums bija vērojams koksnei un tās izstrādājumiem (vairāk nekā puse no visa pieauguma), savukārt nedaudz samazinājās vieglās rūpniecības preču eksports.

3.10. attēls

Latvijas eksporta struktūra pa valstu grupām
(milj. latu)

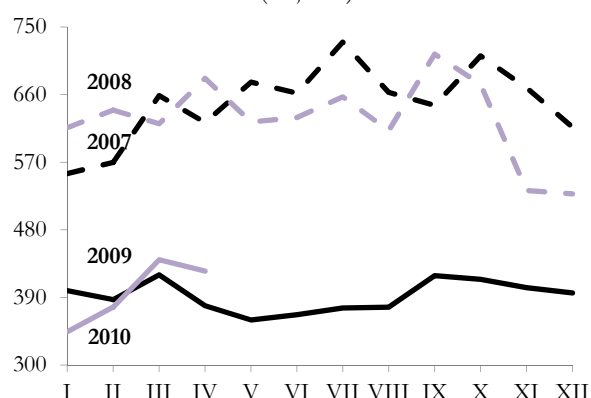
2009. gadā eksports ievērojami samazinājās arī uz NVS valstīm, visbūtiskāk – mašīnbūves un lauksaimniecības un pārtikas produktu grupās, kas kopā veidoja gandrīz 40% no visa samazinājuma kopējā eksportā uz NVS valstīm. Mērenāk saruka ķīmiskās rūpniecības preču eksports. Savukārt

2010. gada janvārī-aprīlī eksports uz NVS valstīm pieauga par 14%, un galveno ieguldījumu pieaugumā deva lauksaimniecības un pārtikas produkti.

2009. gadā **preču imports** samazinājās visās preču grupās, lielākās no tām – mašīnbūves un transporta līdzekļu grupas (lielākoties no ES dalībvalstīm), savukārt 2010. gada janvārī-aprīlī imports ir stabilizējies, un tā pieaugums, salīdzinot ar 2009. gada janvārī-aprīlī, sastāda 0,1%. Ievērojamākie pieaugumi ir vērojami ķīmiskās rūpniecības un metālapstrādes produkcijas eksportam, savukārt lielākais importa kritums – transporta līdzekļu grupai.

3.11. attēls

Latvijas preču importa dinamika pa mēnešiem
(milj. latu)

Imports no ES valstīm ir pieaudzis nedaudz straujāk nekā kopējais Latvijas imports, bet nedaudz imports ir samazinājies no NVS valstīm.

3.6. tabula

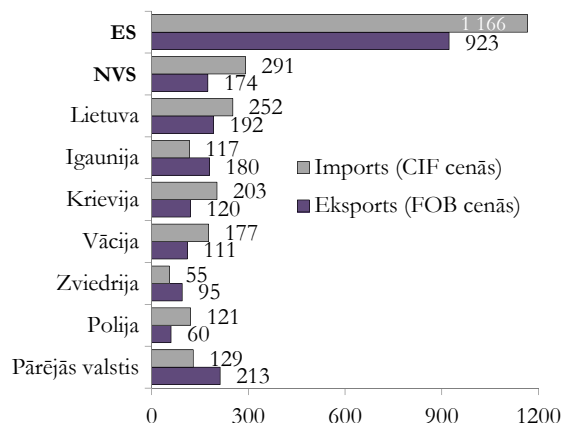
Latvijas preču imports pa galvenajām preču grupām
(%, faktiskajās CIF cenās)

	2009		2010. gada janvāris-aprīlis	
	struktūra	pieaugums pret iepriekšējo gadu	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņās
Kopā tai skaitā:	100	-37,6	0,1	0,1
koksne un tās izstrādājumi	1,4	-53,1	27,0	0,4
metāli un to izstrādājumi	8,1	-51,1	16,3	1,3
vieglās rūpniecības preces	6,3	-25,0	-8,1	-0,5
lauksaimniecības un pārtikas produkti	18,2	-17,1	0,2	0,0
ķīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas	16,9	-27,1	12,9	2,2
mašīnbūves produkcija	15,7	-46,2	-2,0	-0,3
minerālie produkti	17,2	-30,9	-3,7	-0,7
transporta līdzekļi	6,5	-62,3	-32,3	-2,4
pārējās preces	9,7	-39,0	1,4	0,1

2009. gadā ievērojami samazinājās kapitālpreču importa daļa, kas ir saistīts ar investīciju samazināšanos. Nedaudz ir samazinājusies arī starppatēriņa preču importa daļa, atbilstoši ir pieaugusi patēriņa preču daļa.

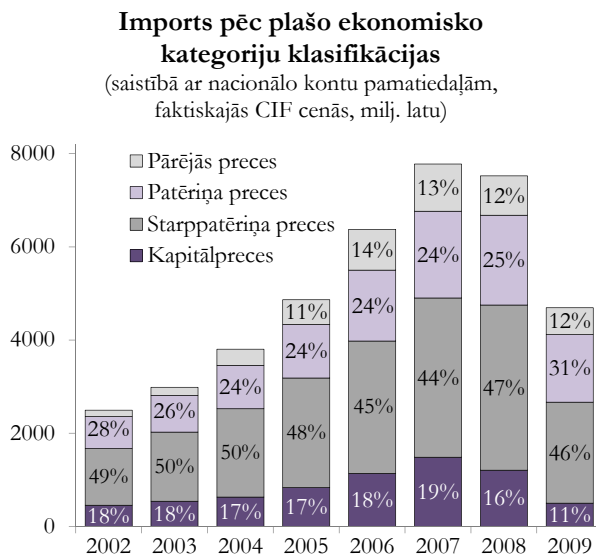
3.13. attēls

Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums*
2010. gada janvāri-aprīlī
(milj. latu)

* ar valstīm, kurām ārējās tirdzniecības apgrozījums ar Latviju kopējā īpatsvarā nav mazāks par 4%.

3.12. attēls

Latvijas lielākie tirdzniecības partneri 2010. gada janvāri-aprīlī bija Lietuva – 15,3% no kopējā ārējās tirdzniecības apgrozījuma, Krievija – 11,1%, Igaunija – 10,3%, Vācija – 9,9%, Polija – 6,2%, kā arī Zviedrija – 5,2 procenti.

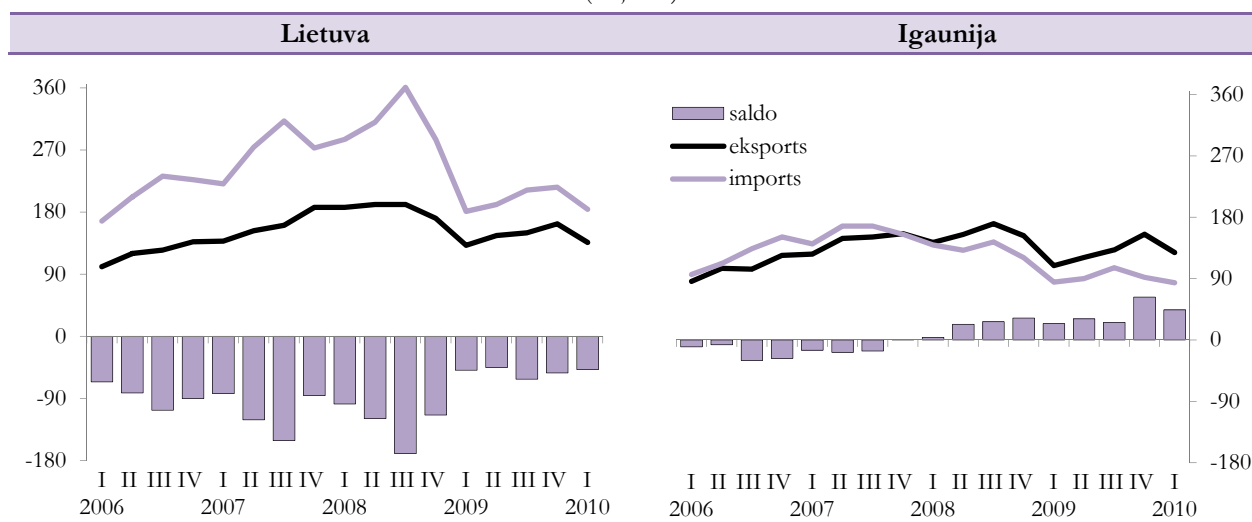
Galvenās Latvijas ārējās tirdzniecības partnervalstis ir **Lietuva** un **Igaunija**. Pēdējo gadu laikā šo valstu īpatsvars kopējā ārējā tirdzniecībā arvien pieaug. Tāpat strauja tirdzniecības pieauguma laikā bija vērojama izteikta tirdzniecības bilances pasliktināšanās ar abām Baltijas valstīm, taču, sākot ar 2008. gada otro pusi, kad kopējie importa apjomi sāka sarukt, ārējās tirdzniecības bilance ar Lietuvu un Igauniju sāka uzlaboties (skatīt 3.14. attēlu).

Ārējās tirdzniecības bilance kā parasti ar Igauniju ir pozitīva, toties ar Lietuvu tā saglabājas negatīva. 2010. gada janvārī-aprīlī imports no Lietuvas pārsniedza eksportu par 31% (2009. gadā – par 36%), turpretī uz Igauniju eksports pārsniedza importu par 53% (2009. gadā – par 38%), tomēr jāatzīmē, ka kopējā tirdzniecība ar Igauniju ir mazāka nekā ar Lietuvu. Uz

Igauniju un Lietuvu galvenokārt tiek eksportētas lauksaimniecības un pārtikas preces, mašīnbūves produkcija, kā arī ķīmiskās rūpniecības produkcija. Importā no Lietuvas un Igaunijas lielākais īpatsvars ir lauksaimniecības un pārtikas precēm, minerālajiem produktiem, kā arī ķīmiskās rūpniecības precēm.

3.14. attēls

Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums ar Lietuvu un Igauniju pa ceturkšņiem
(milj. latu)

Pakalpojumu eksports un imports

Aptuveni 80% no negatīvās preču tirdzniecības bilances 2009. gadā nosedza pozitīvais pakalpojumu saldo. Pakalpojumu importam samazinoties straujāk nekā eksportam, pakalpojumu saldo ir ievērojami uzlabojies (gandrīz par 1/3 daļu).

Nedaudz vairāk par pusi no pakalpojumu eksporta joprojām sastāda ar tranzītpārvadājumiem gūtie ienākumi. Lai gan 2010. gada janvārī-martā ir

samazinājušies ienākumi no pārvadājumiem, tomēr pateicoties ievērojamam gaisa transporta nozares eksporta pieaugumam, šis samazinājums ir mazāks nekā pakalpojumu nozarei kopā. Tāpat ir sarukuši ienākumi no Latvijā iebraukušajiem tūristiem un komercdarbības pakalpojumu eksports.

Tomēr, salīdzinot ar 2009. gadu, pakalpojumu eksporta kritums sāk mazināties, un paredzams, ka līdz 2010. gada beigām tas varētu stabilizēties.

3.7. tabula

Pakalpojumu eksports un imports
(procentos)

	2009				2010. gada janvāris-marts			
	struktūra		izmaiņas pret iepriekšējo gadu		struktūra		izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	
	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports
Pakalpojumi – pavisam	100	100	-11,3	-27,5	100	100	-9,7	-7,7
tai skaitā:								
Pārvadājumi	50,6	23,1	-11,5	-34,7	53,7	25,8	-6,6	-1,7
– jūras transports	17,9	4,9	-4,1	-38,4	18,4	5,2	-17,3	-9,8
– gaisa transports	8,3	8,5	-7,6	-26,1	8,4	9,5	15,3	13,5
– pārējais transports	24,4	9,7	-17,4	-39,0	26,9	11,0	-3,8	-8,4
Ceļojumi	18,9	36,4	-5,5	-26,2	15,3	28,0	-14,8	-29,7
Komercdarbības pakalpojumi	29,4	38,7	-13,9	-23,4	30,2	44,7	-11,1	11,1
Pārējie pakalpojumi	1,1	1,7	-18,9	-33,1	0,9	1,5	-39,7	30,6

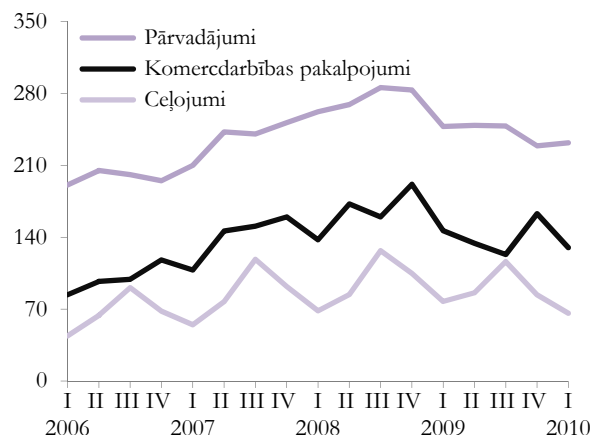
2010. gada janvārī-martā pakalpojumu eksports uz ES valstīm ir sarucis nedaudz mazāk nekā kopējais pakalpojumu eksports (par 3%), ievērojami ir sarukuši tranzītpārvadājumi uz ES valstīm un ienākumi no ieceļojušajiem tūristiem, bet to kompensēja komercdarbības pakalpojumu eksports.

Pakalpojumu eksports uz NVS valstīm, līdzīgi kā uz ES, ir nedaudz sarucis (par 6%). Saruka ienākumi no NVS ieceļojušajiem tūristiem un komercpakalpojumu eksports, bet to kompensēja tranzītpārvadājumu eksporta ievērojamais pieaugums.

Ievērojamu daļu pakalpojumu eksporta sastāda eksports uz Lietuvu un Igauniju (aptuveni 14% un 7%). Pakalpojumu eksports uz Igauniju ir pieaudzis par 14%, un lielāko daļu no šī pieauguma veido komercpakalpojumu eksports. Savukārt pakalpojumu eksports uz Lietuvu ir sarucis par 13%, galvenokārt tūrisma pakalpojumu samazinājuma dēļ.

3.15. attēls

Pakalpojumu eksports pa ceturkšņiem
(milj. latu)

3.2. Nozaru ieguldījums

3.2.1. Tautsaimniecības struktūra un nozaru attīstības tendences

Iepriekšējo gadu straujā izaugsme, kas galvenokārt balstījās uz iekšējā pieprasījuma stimuliem, tautsaimniecības struktūru mainīja par labu pakalpojumu nozarēm – to izaugsme bija krietni straujāka nekā tirgojamo nozaru attīstība.

Pakalpojumu nozaru īpatsvars pievienotajā vērtībā pieauga no gandrīz 72% 2000. gadā līdz nedaudz

vairāk kā 76% 2009. gadā. Arī ekonomikas lejupslīdes periodā (2008.-2009. gadā) pakalpojumu nozaru īpatsvars turpināja palielināties. 2008. gadā pretstatus ekonomikas lejupslīdei dažās nozarēs izlaides apjomi turpināja palielināties, piemēram, transporta un sakaru, sabiedrisko pakalpojumu nozarēs, kā arī operācijās ar nekustamo īpašumu. Bet 2009. gadā, izņemot tirdzniecību, pārējo pakalpojumu nozaru samazinājuma tempi bija krietni lēnāki par tautsaimniecībā vidējo.

3.8. tabula

Tautsaimniecības struktūra
(procentos)

	Pēc pievienotās vērtības		Pēc nodarbināto skaita	
	2000	2009	2000	2009
Primārās nozares	4,7	3,6	14,5	9,0
Apstrādes rūpniecība	13,7	9,9	17,0	13,7
Elektroenerģija, gāze un ūdens apgāde	3,6	3,6	1,9	1,3
Būvniecība	6,2	6,6	5,9	7,9
Tirdzniecība, viesnīcas un restorāni	17,9	16,6	18,8	21,8
Transports un sakari	14,1	11,4	8,1	9,1
Citi komercpakalpojumi	23,0	30,9	12,9	17,5
Sabiedriskie pakalpojumi	16,8	17,3	21,0	19,6
Kopā	100	100	100	100

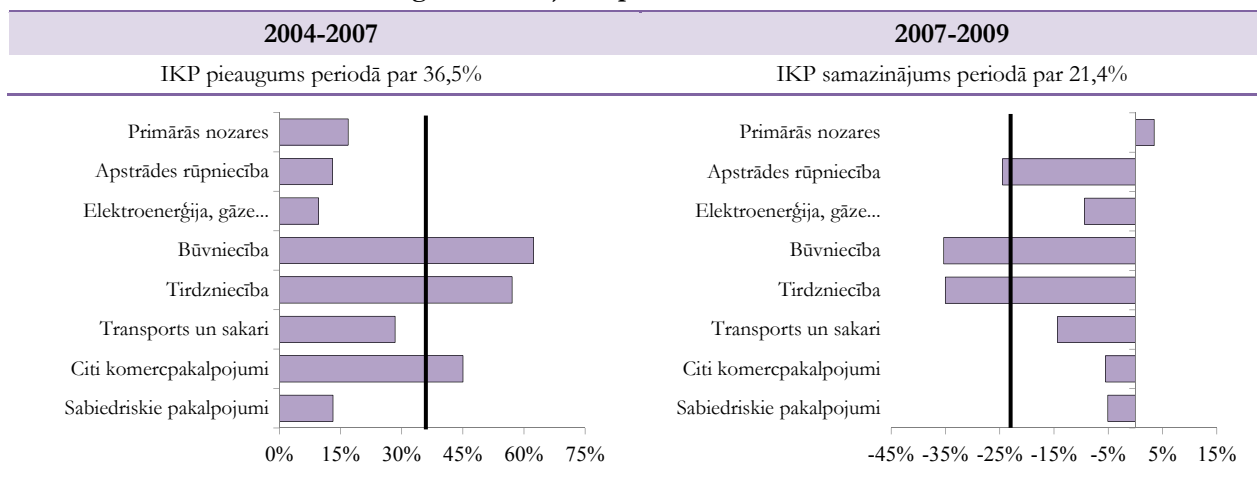
Straujās izaugsmes gados (no 2004.-2007. gadam) IKP kopumā pieauga par 36,5% (skatīt 3.16. attēlu). No visa pieauguma $\frac{3}{4}$ veidoja būvniecība, tirdzniecības un komercpakalpojumu nozaru izaugsme. Savukārt apstrādes rūpniecības ieguldījums bija ievērojami mazāks – tikai 5% no kopējās izaugsmes. Latvijā izveidojās izteikti zems apstrādes rūpniecības īpatsvars tautsaimniecībā, krietni atpaliekot no ES vidējā līmeņa. Straujās izaugsmes

gados izveidojusies tautsaimniecības struktūra nevarēja nodrošināt stabilu un ilgstošu izaugsmi un, kā pierādīja pasaules finanšu krīze, tautsaimniecības nesabalansēta struktūra ir sevišķi bīstama apstākļos, kad mainās kapitāla plūsmas.

Nozaru struktūra pēc nodarbināto skaita ir nedaudz atšķirīgāka nekā pēc pievienotās vērtības. Tas ir skaidrojams ar izteikti atšķirīgo produktivitātes līmeni tautsaimniecības nozarēs.

3.16. attēls

Nozaru izaugsme sadalījumā pa ekonomikas attīstības cikliem

Gan iekšējā, gan ārējā pieprasījuma samazinājums tiešā veidā atsaucās uz nozaru ekonomiskām aktivitātēm. Straujāk izlaide samazinās uz iekšējo pieprasījumu vērstās nozarēs. 2009. gadā būtiski saruka mazumtirdzniecības apgrozījums (par 28%) un būvniecības produkcijas apjomi (par 33,6%). Šīs nozares arī visbūtiskāk noteica IKP samazinājumu

2009. gadā. Tirdzniecības pakalpojumu kritums IKP samazināja par 7,3 procentpunktiem jeb vairāk nekā trešdaļu no kopējā IKP samazinājuma. Savukārt būvniecības izlaides sašaurināšanās samazināja tautsaimniecības kopējo izlaidi par nedaudz vairāk kā 3 procentpunktiem.

3.9. tabula

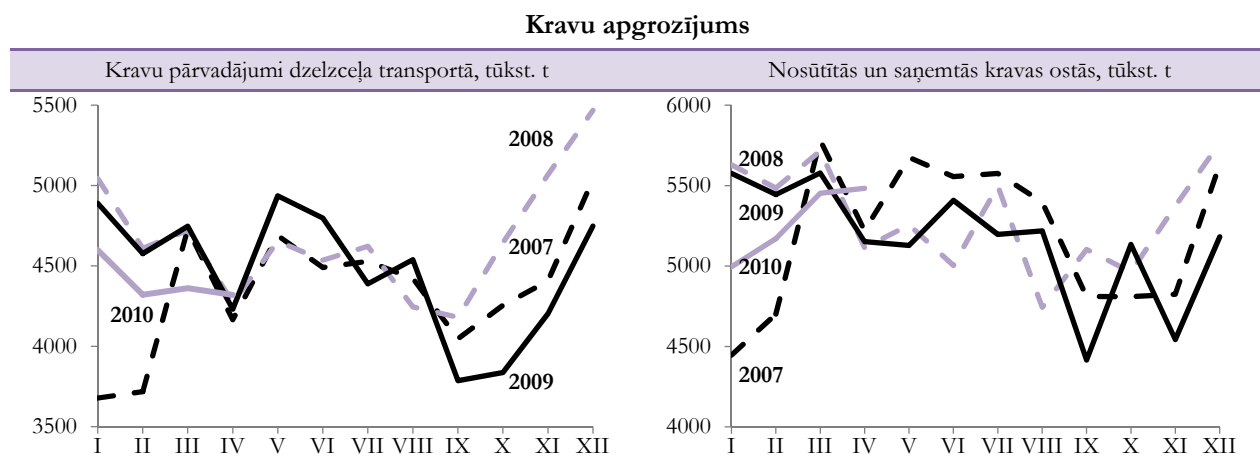
IKP dinamika
(procentos pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu)

	2008	2009	2009				2010
			I	II	III	IV	I
<i>apjomu izmaiņas</i>							
Primārās nozares	0,5	3,0	-3,5	3,2	2,3	9,2	5,9
Apstrādes rūpniecība	-6,5	-19,2	-25,9	-23,4	-18,3	-9,0	6,8
Elektroenerģija, gāze, ūdens apgāde	-2,4	-7,2	-9,8	-10,4	-14,2	2,3	17,4
Būvniecība	-2,6	-33,6	-27,6	-30,7	-34,2	-39,7	-43,2
Tirdzniecība, viesnīcas, restorāni	-8,4	-29,0	-26,6	-29,6	-28,9	-31,2	-8,4
Transports un sakari	0,5	-14,8	-15,4	-15,0	-18,2	-10,3	2,3
Sabiedriskie pakalpojumi	1,3	-6,3	-3,4	-5,2	-9,8	-6,7	-11,8
Citi komercpakalpojumi	0,0	-5,5	-6,3	-5,4	-3,8	-6,5	-8,3
IKP	-4,2	-18,0	-17,8	-18,1	-19,1	-16,8	-6,0
<i>ieguldījums apjomu izmaiņas</i>							
Primārās nozares	0,0	0,1	-0,1	0,1	0,1	0,3	0,2
Apstrādes rūpniecība	-1,1	-2,4	-3,4	-3,0	-2,3	-1,1	0,7
Elektroenerģija, gāze, ūdens apgāde	-0,1	-0,2	-0,4	-0,2	-0,3	0,1	0,7
Būvniecība	-0,3	-3,2	-2,0	-3,0	-3,7	-3,9	-2,3
Tirdzniecība, viesnīcas, restorāni	-3,0	-7,4	-7,3	-7,3	-7,7	-7,6	-1,7
Transports un sakari	0,1	-2,3	-2,3	-2,5	-3,0	-1,6	0,3
Sabiedriskie pakalpojumi	0,2	-0,9	-0,4	-0,8	-1,2	-1,1	-1,5
Citi komercpakalpojumi	0,0	-1,6	-1,8	-1,5	-1,1	-2,0	-2,3
IKP	-4,2	-18,0	-17,8	-18,1	-19,1	-16,8	-6,0

Būtiski 2009. gadā samazinājās arī citu komercpakalpojumu apjomi, kas saistīti ar iekšējo pieprasījumu, turpretim transporta tranzītpakalpojumi,

piemēram, dzelzceļa pārvadājumi un kravu apgrozījums ostās ir sarukuši pavisam nelielā – attiecīgi par 4,3% un 2,6%, salīdzinot ar 2008. gadu.

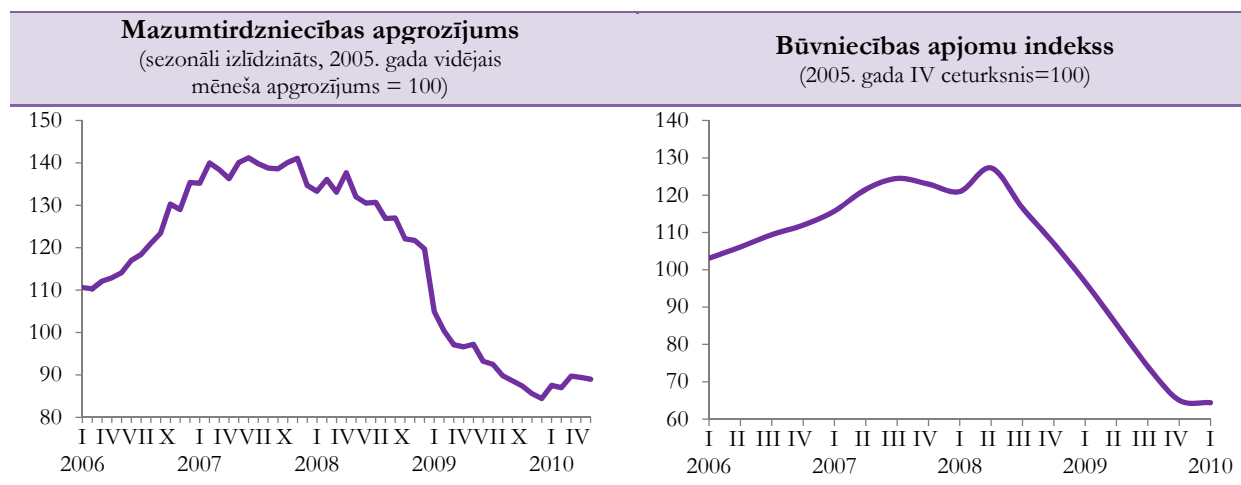
3.17. attēls

2009. gada nogalē straujākais samazinājums joprojām saglabājās būvniecības un tirdzniecības nozarēs. 2009. gada 4. ceturksnī kritums bija attiecīgi par 38,5% un 31,2%, salīdzinot ar iepriekšējā gada 4. ceturksni. Savukārt tirgojamajās nozarēs,

paplašinoties eksporta iespējām, situācija pakāpeniski uzlabojās, piemēram, apstrādes rūpniecībā apjomi 2009. gada 4. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, samazinājās vairs tikai par 9 procentiem.

3.18. attēls

Uzlabojoties situācijai pasaules ekonomikā un palielinoties ārējam pieprasījumam, 2010. gada 1. ceturksnī jau ir vērojama tendence, ka tā sauktajās tirgojamajās nozarēs izlaides apjomi pārsniedz iepriekšējā gada 1. ceturkšņa līmeni. Apstrādes rūpniecība ir pieaugusi par 6,8%, transporta un sakaru nozare par 2,3%, primārās nozares par 5,9%, bet elektroenerģijas, gāzes un ūdens apgādes nozare pat par vairāk nekā 17%. Šo 4 nozaru izaugsme kopumā ir devusi 1,8% ieguldījumu IKP pieaugumā, un, salīdzinot ar 2009. gada 4. ceturksni, pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem IKP kopumā ir palielinājies par 0,3%. Tomēr saglabājoties zēlam izlaides līmenim tādās apjomīgās nozarēs kā tirdzniecība, finanšu pakalpojumi un būvniecība, kopumā IKP 2010. gada

1. ceturksnī vēl ir par 6% zemākā līmenī nekā gadu iepriekš.

Stabilizējoties iekšējam pieprasījumam, situācija mazumtirdzniecībā sāk pakāpeniski uzlaboties. Mazumtirdzniecības apgrozījums, pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem, maijā ir par 5,5% lielāks nekā 2009. gada decembrī. Lai gan salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, mazumtirdzniecības apgrozījums joprojām ir mīnusus, tomēr kopš 2009. gada otrās puses apgrozījuma krituma tempi pakāpeniski mazinās. 2010. gada 5 mēnešos mazumtirdzniecības apgrozījums ir par 10,4% mazāks nekā 2009. gada janvārī-maijā. Savukārt 2010. gada maijā, salīdzinot ar 2009. gada maiju, kopējais mazumtirdzniecības apgrozījums salīdzināmās cenās krities par 7%. 2010. gada piecos mēnešos pārtikas

preču tirdzniecības apgrozījums saruka par 11%, savukārt nepārtikas precēm – par 10,4%, salīdzinot ar 2009. gada janvāri-maiju. Atbilstoši investīciju samazinājumam tautsaimniecībā ir samazinājušies būvniecības apjomi, kas 2009. gada laikā saruka par gandrīz 40%. 2010. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2009. gada 4. ceturksni, pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem, būvniecības produkcijas apjomi salīdzināmās cenās samazinājušies par 1%. Lai gan krituma tempi ir būtiski samazinājušies, tomēr 2010. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni, būvniecības produkcijas apjomi ir par 43,4% zemākā līmenī. Līdzvērtīgos tempos gada laikā ir sarukuši gan ēku būvniecības, gan inženierbūvju būvniecības apjomi.

Turpinoties pozitīvām eksporta palielinājuma tendencēm, tirgojamo nozaru loma izaugsme aizvien

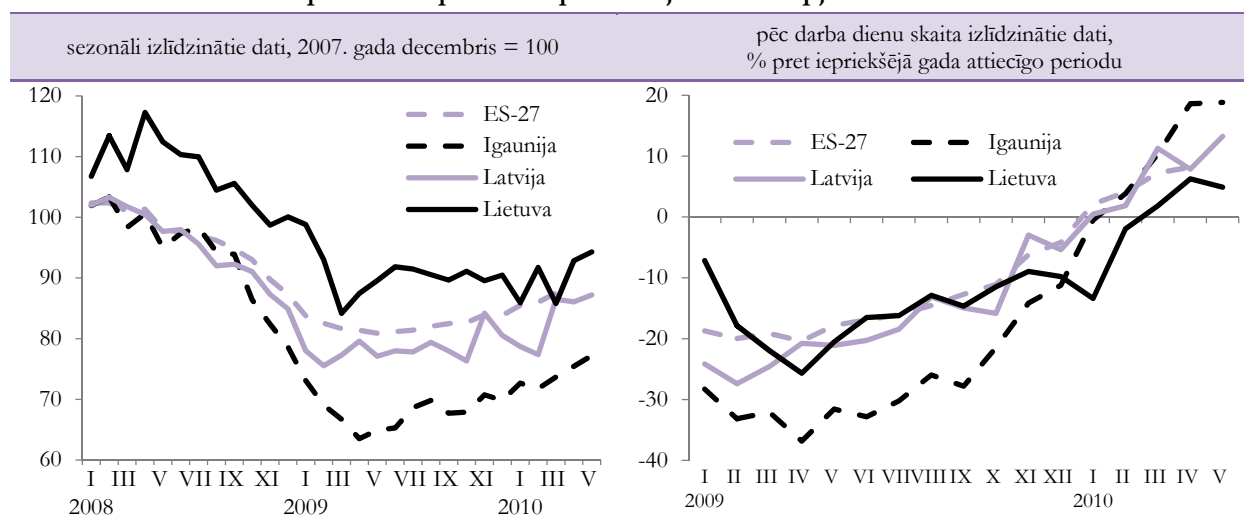
pieaug, bet, stabilizējoties iekšējam pieprasījumam, arī uz iekšējo tirgu orientētās nozarēs parādīšies izaugsmes stimuli.

3.2.2. Apstrādes rūpniecība

Straujas izaugsmes gados apstrādes rūpniecības izaugsme ievērojami atpalika no vidējiem tautsaimniecības pieauguma tempiem, kā rezultātā no 2004. līdz 2008. gadam apstrādes rūpniecības īpatsvars tautsaimniecībā samazinājās par gandrīz 3 procentpunktiem, kas ir vērtējams kā būtisks nozares īpatsvara samazinājums. 2009. gadā apstrādes rūpniecība veidoja tikai 10% no kopējās pievienotās vērtības.

3.19. attēls

Apstrādes rūpniecības produkcijas fiziskā apjoma indekss

Situācija apstrādes rūpniecības nozarē pasliktinājās krietni agrāk nekā ekonomikā kopumā – jau 2007. gadā. To sākumā noteica nozares konkurētspējas zaudēšana – ievērojamais darbaspēka izmaksu kāpums un starppatēriņa izmaksu pieaugums saistībā ar augsto inflāciju. Kopš 2008. gada aizvien lielāka ietekme jau bija pieprasījuma sarukumam (kreditēšanas sašaurināšanās iekšējā tirgū, globālās izaugsmes tempu samazinājums).

2009. gadā turpināja samazināties iekšējais pieprasījums. Tāpat 2009. gada pirmajā pusē liela ietekme uz apstrādes rūpniecību bija straujam ārējā pieprasījuma samazinājumam. Tā rezultātā no 2007.-2009. gadam nozares ražošanas apjomi kopumā saruka par 25 procentiem.

Īpaši strauji nozares izlaides samazinājuma tempi bija vērojami 2009. gada sākumā. Šāda tendence bija raksturīga ne tikai Latvijā, bet arī visā Eiropas Savienībā kopumā. To būtiski ietekmēja globālā finanšu krīze. Vairumā pasaules valstu ekonomiku māsaimniecību labklājības pasliktināšanās un augstās

nenoteiktības dēļ māsaimniecības un uzņēmumi sāka mazināt izdevumus, visā pasaulē vājinot pieprasījumu, īpaši pēc patēriņa un kapitālprecēm. Sarūkošais pieprasījums un globālās rūpnieciskās ražošanas kritums bija galvenie faktori, kas izraisīja būtisku starptautiskās tirdzniecības sašaurināšanos, kuras rezultātā attīstīto valstu lejupslīde vēl straujāk ietekmēja attīstības valstis. Globālās tirdzniecības kritumu 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā pastiprināja arvien grūtāka piekļuve kredītresursiem.

2009. gada otrajā pusē gan nozīmīgākajās attīstības valstīs, gan vairākās attīstītajās tautsaimniecībās ekonomisko aktivitāšu sarukumu pakāpeniski nomaiņija izaugsmes atsāksšanās. Ārējā pieprasījuma palielinājums deva pozitīvus izaugsmes stimulus arī Latvijas ražotājiem – 2009. gada otrajā pusē mazinājās Latvijas apstrādes rūpniecības krituma tempi un nedaudz palielinājās ražošanas jaudu noslodzes līmenis. Turklāt atsevišķās nozarēs ražošanas apjomi jau 2009. gada beigās pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmeni.

3.10. tabula

Apstrādes rūpniecības struktūra 2009. gadā
procentos

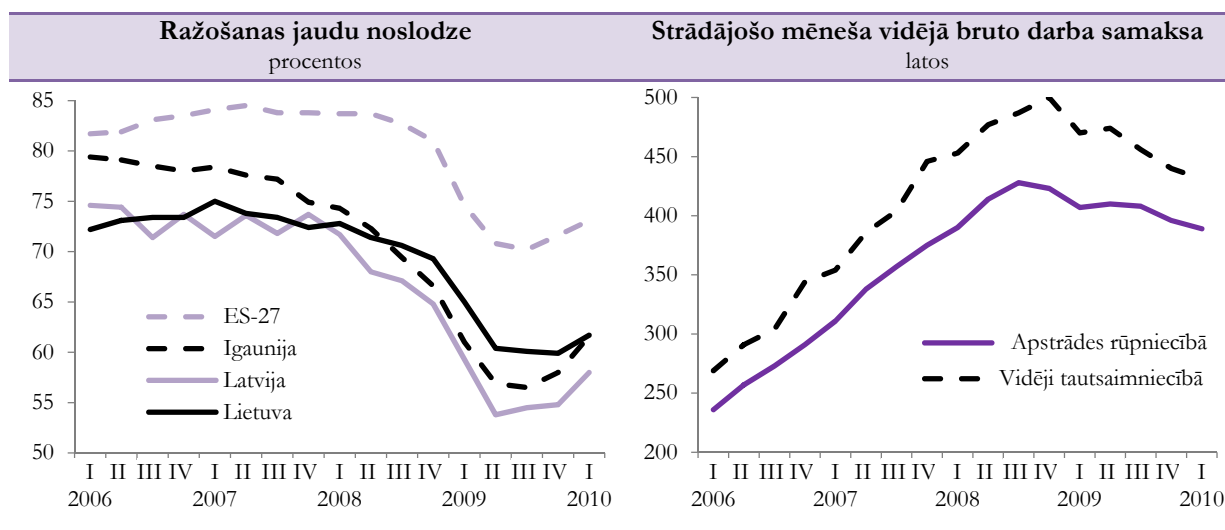
	Pēc pievienotās vērtības	Pēc strādājošo skaita	Eksporta īpatsvars nozares realizācijā
Apstrādes rūpniecība – pavisam	100	100	54,1
Pārtikas rūpniecība	24,2	24,1	23,8
Viegglā rūpniecība	5,2	11,2	81,0
Kokapstrāde	18,3	16,8	72,8
Papīra ražošana un poligrāfija	8,6	7,2	45,7
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	9,3	6,0	73,5
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	6,0	3,9	32,5
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	10,3	9,4	72,1
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	6,7	4,3	81,6
Mašīnu un iekārtu ražošana	2,3	3,4	86,6
Transporta līdzekļu ražošana	3,8	6,2	86,5
Pārējās rūpniecības nozares	5,3	7,5	48,9

Eksporta iespēju paplašināšanās ir pamats tam, ka apstrādes rūpniecības ražošanas apjomi turpina pieaugt. 2010. gada aprīlī nozares izlaide ir par 10,7% lielāka nekā 2009. gada attiecīgajā mēnesī. Kopš 2009. maija, kad bija vērojams apstrādes rūpniecības izlaides zemākais punkts, gada laikā nozarē ir vērojams

ražošanas apjomu palielinājums gandrīz par 1% ik mēnesī.

Kopš 2009. gada sākuma pakāpeniski uzlabojas apstrādes rūpniecības nozares konkurētspēja – pamatā uz darbaspēka izmaksu samazināšanās rēķina.

3.20. attēls

3.11. tabula

Apstrādes rūpniecības* ražošanas apjomu izmaiņas
(procentos pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu)

	2007	2008	2009	2010 I-IV
Apstrādes rūpniecība – pavisam	0,3	-4,7	-18,0	5,9
Pārtikas rūpniecība	1,3	-5,3	-16,5	-6,9
Viegļā rūpniecība	0,3	-11,0	-37,6	-5,0
Kokapstrāde	-6,0	-12,1	2,6	39,5
Papīra ražošana un poligrāfija	0,2	-4,2	-15,8	20,5
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	3,1	-2,6	-18,4	-0,5
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	-17,1	-5,6	-34,3	-17,2
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	11,5	1,8	-23,6	6,1
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	3,8	4,5	-26,5	-5,5
Mašīnu un iekārtu ražošana	5,0	12,2	-47,6	7,7
Transporta līdzekļu ražošana	10,7	8,1	-48,8	17,0
Pārējās rūpniecības nozares	3,0	-8,0	-18,8	-13,6

* pēc NACE 2. klasifikācijas

Apstrādes rūpniecības nozarēs atkopšanās pēc krīzes ir nevienmērīga. Tā, piemēram, būtiski ražošanas apjomi 2010. gada četros mēnešos ir pieauguši kokapstrādes, papīra ražošanas un poligrāfijas, kā arī transportlīdzekļu ražošanas nozarēs. Pozitīvas tendences ir redzamas arī metālu un metāla izstrādājumu ražošanas, kā arī mašīnbūves nozarēs. Tajā pašā laikā ražošanas apjomi joprojām samazinās pārtikas rūpniecībā (cieši saistīta ar iekšējo patēriņu), nemetālisko minerālu ražošanā (ietekmē būvniecības apjomu kritums), kā arī vieglajā rūpniecībā.

Apstrādes rūpniecības produkcijas realizācija faktiskajās cenās 2009. gadā bija par 26,3% mazāka nekā 2008. gadā. Realizācijas ieņēmumu straujo kritumu noteica ne tikai ražošanas apjomu sašaurināšanās, bet arī ražotāju cenu samazināšanās vietējā un ārējās tirgos. 2009. gadā vidējais ražotāju cenu līmenis bija par 7,5% zemāks nekā 2008. gadā.

2010. gada četros mēnešos realizācijas ieņēmumi jau ir par 4,6% lielāki nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Ļoti zemā iekšzemes pieprasījuma dēļ produkcijas realizācija vietējā tirgū šajā laika posmā ir sarukusi par 10,5%. Turpretim eksportētās produkcijas realizācija ir pieaugusi par gandrīz 18 procentiem.

2010. gada maijā apstrādes rūpniecības ražotāju cenas bija par 3,8% augstākas nekā gadu iepriekš. Lai gan maijā vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas 12 mēnešu laikā bija sarukušas par 1%, tomēr pēdējo mēnešu tendences rāda cenu pieaugumu.

Eksportētajai produkcijai ražotāju cenas bija par 8,6% augstākas nekā 2009. gada maijā.

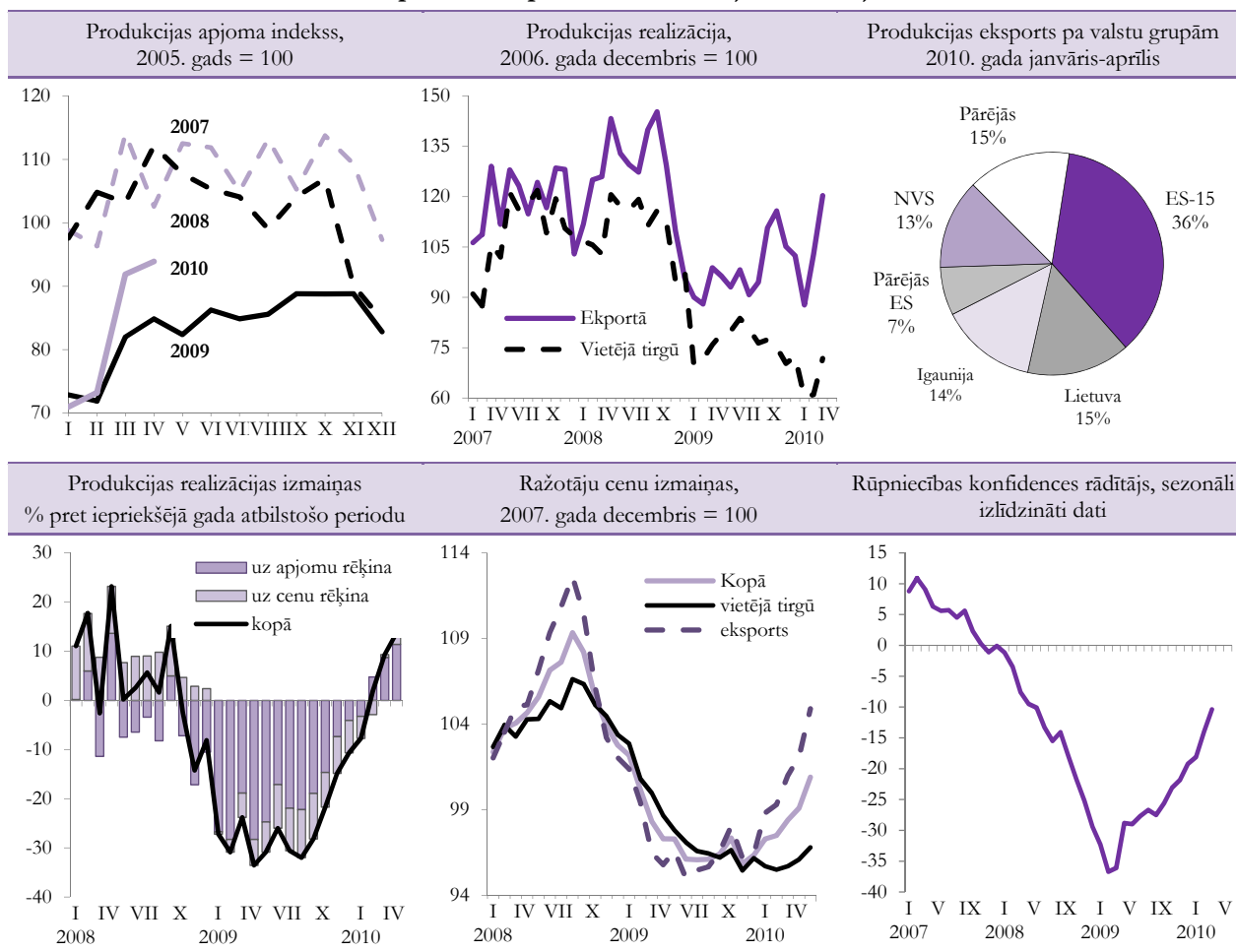
Apstrādes rūpniecībā ražotāju cenas kopš 2009. gada decembra līdz 2010. gada maijam palielinās caurmērā par 0,9% ik mēnesi, kas ir vērtējams kā būtisks cenu pieaugums. Turklāt rūpniecībā kopumā (ieguves rūpniecība, apstrādes rūpniecība, elektroenerģijas, gāzes un ūdensapgāde) cenu kāpums no 2009. gada decembra līdz 2010. gada maijam ir bijis vēl lielāks – vidēji par 1,1% ik mēnesi.

Lielākie ražotāju cenu kāpumi ir vērojami apstrādes rūpniecības nozarēs, kuras ir atkarīgas no pasaules cenu svārstībām. Piemēram, metālapstrādes nozarē ražotāju cenas 2010. gada aprīlī bija par 12,3% augstākas nekā 2009. gada decembrī. Tieši ražošanas izejvielu cenu tendences pasaulē būtiski ietekmēs Latvijas vietējo ražotāju cenu izmaiņas, kas savukārt ietekmēs arī patēriņa cenas.

Iekšējam pieprasījumam joprojām samazinoties, bet ārējam pieprasījumam pieaugot, ievērojami ir pieaudzis eksporta īpatsvars nozares realizācijā. 2010. gada četros mēnešos tas bija 60% no kopējās nozarē saražotās produkcijas realizācijas. Tajā pašā laikā apstrādes rūpniecības eksporta struktūra pēdējos gados būtiski nemainās. Nedaudz vairāk kā 70% produkcijas eksporta ir saistīti ar ES valstu tirgiem, no tā nedaudz vairāk nekā puse – ar ES-15 valstīm un gandrīz 30% – ar Lietuvu un Igauniju. 2010. gada četros mēnešos uz NVS valstīm tika eksportēti 14% saražotās produkcijas.

3.21. attēls

Apstrādes rūpniecību raksturojošie rādītāji

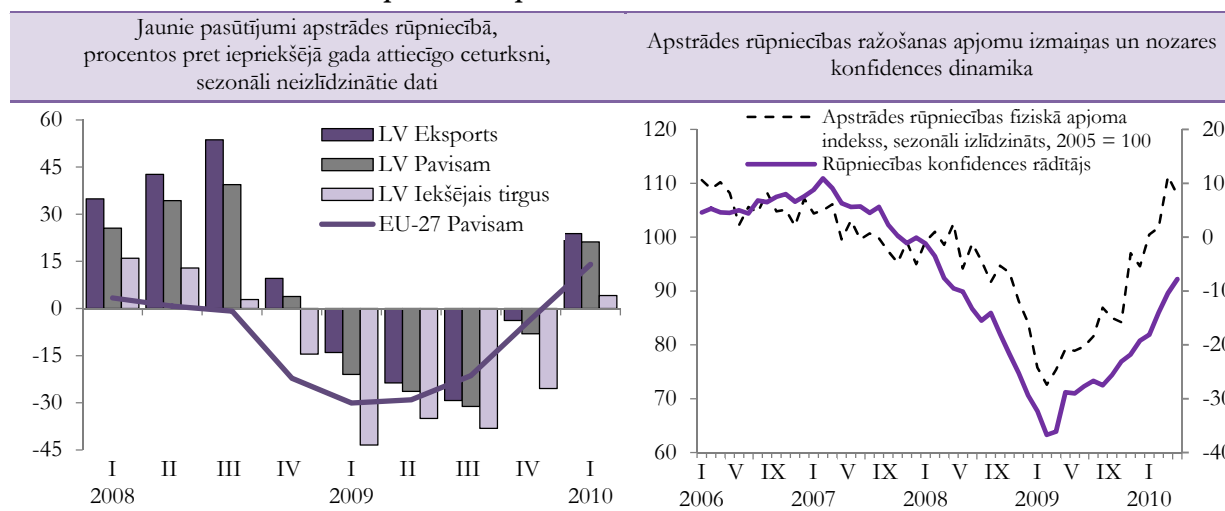

Jāatzīmē, ka pēdējos mēnešos relatīvi stabili pieaug jauno pasūtījumu apjomi apstrādes rūpniecībā un uzlabojas konfidences rādītāji. Tas liecina par noturīgām nozares atveseļošanas pazīmēm. Tomēr jānorāda, ka joprojām pastāv risks, ka stabilu apstrādes

rūpniecības izaugsmi kavēs ierobežota piekļuve naudas resursiem – īstermiņa finansējumam, tajā skaitā eksporta kredītiem, kā arī vērienīgu investīciju plānu realizēšanai vidējā termiņā.

3.22. attēls

Apstrādes rūpniecības attīstības tendences*

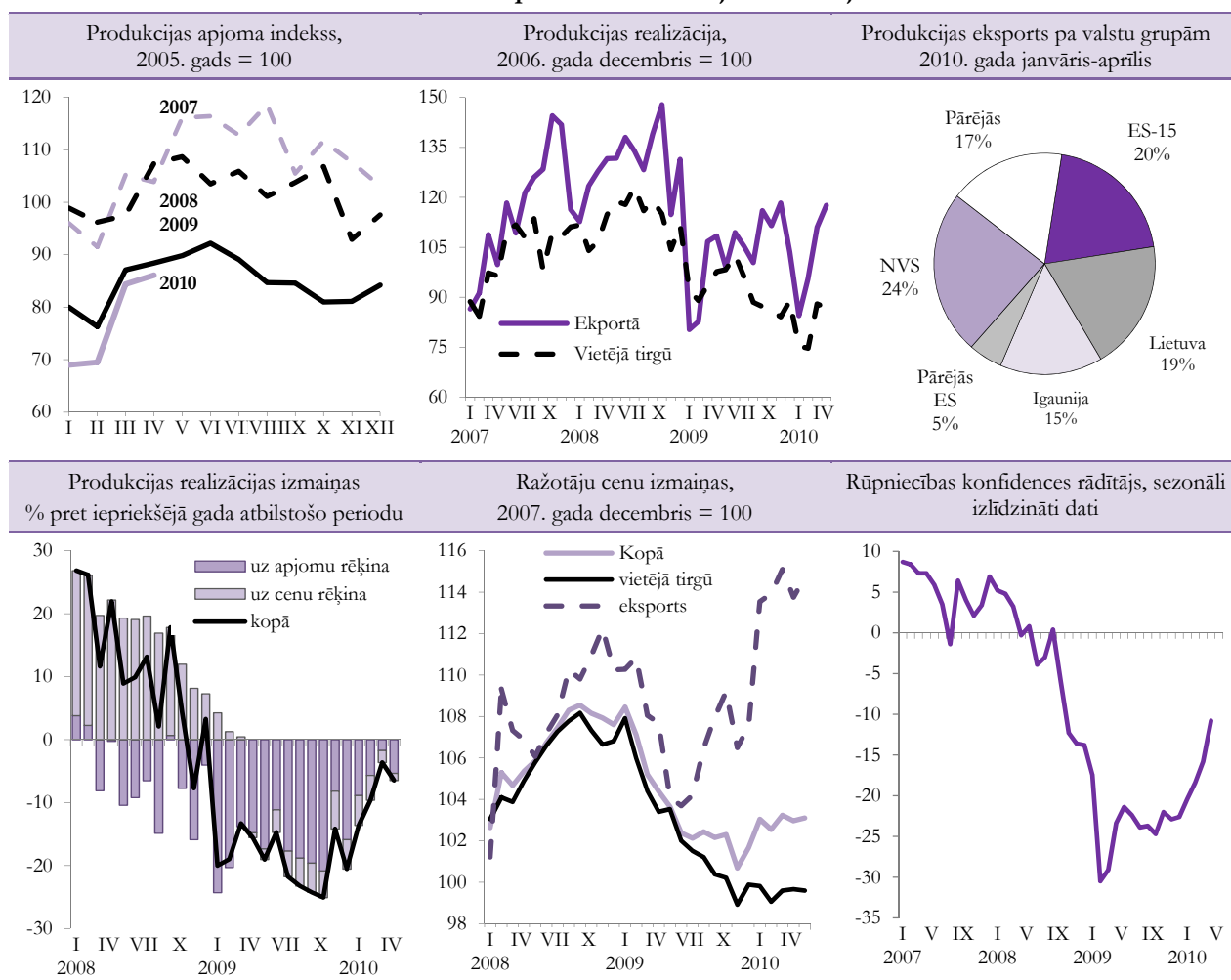
* statistika tiek apkopota tikai par tām apstrādes rūpniecības nozarēm, kas darbojas galvenokārt uz pasūtījumiem

Pārtikas rūpniecība ir lielākā apstrādes rūpniecības nozare gan pēc pievienotās vērtības, gan strādājošo skaita. 2009. gadā pārtikas rūpniecības nozare veidoja nedaudz vairāk kā 24% no apstrādes rūpniecības pievienotās vērtības. 2009. gadā nozares izlaide bija par 16,5% mazāka nekā 2008. gadā. Ražošanas apjomu samazināšanos īpaši ietekmēja iekšējā pieprasījuma kritums. Lai gan ražošanas apjomu samazinājuma tempi pakāpeniski mazinās, tomēr, saglabājoties zemam iekšējā pieprasījuma līmenim, arī 2010. gada 4 mēnešos nozares ražošanas apjomi ir par 6,9% zemākā līmenī nekā 2009. gada janvārī-aprīlī.

Nozare eksportē tikai nedaudz vairāk kā ¼ daļu no saražotās produkcijas, turklāt pārtikas preču eksports uz Lietuvu un Igauniju veido 40% no kopējā nozares eksporta. Ņemot vērā, ka arī mūsu kaimiņvalstīs būtiski ir ietekmējusi pasaules finanšu krīze un arī tajās ievērojami ir sarucis pieprasījums, tas ir atstājis manāmu ietekmi uz pārtikas rūpniecības eksporta rādītājiem. Nozares saražotās produkcijas realizācija eksporta tirgos 2010. gada 4 mēnešos ir pieaugusi tikai par 8,1%, salīdzinot ar iepriekšējā gada janvārī-aprīlī. Šajā laika periodā eksporta apjomi palielinājušies galvenokārt uz NVS valstu tirgiem.

3.23. attēls

Pārtikas rūpniecību raksturojošie rādītāji

Šajā pašā laikā saražotās produkcijas realizācija vietējā tirgū ir sarukusi par vairāk nekā 12%. Realizācijas ieņēmumu samazinājumu nosaka ne tikai realizācijas apjomu samazināšanās (par 7,7%), bet arī vietējā tirgū realizētās ražotāju cenu samazināšanās. 2010. gada janvārī-aprīlī ražotāju cenas vietējā tirgū bija

vidēji par 5,6% zemākas nekā gadu iepriekš. Turpretim ražotāju cenas eksportētajai produkcijai, neraugoties uz lielām svārstībām 2009. gadā, palielinās. 2010. gada četros mēnešos tās bija vidēji par 4,4% augstākas nekā 2009. gada attiecīgajā periodā.

Vieglās rūpniecības nozares īpatsvars apstrādes rūpniecības pievienotajā vērtībā turpināja samazināties arī 2009. gadā un veidoja 5,2%. Nozare pamatā ir orientēta uz ārējiem tirgiem – eksportēti tiek vairāk nekā 80% no saražotās produkcijas.

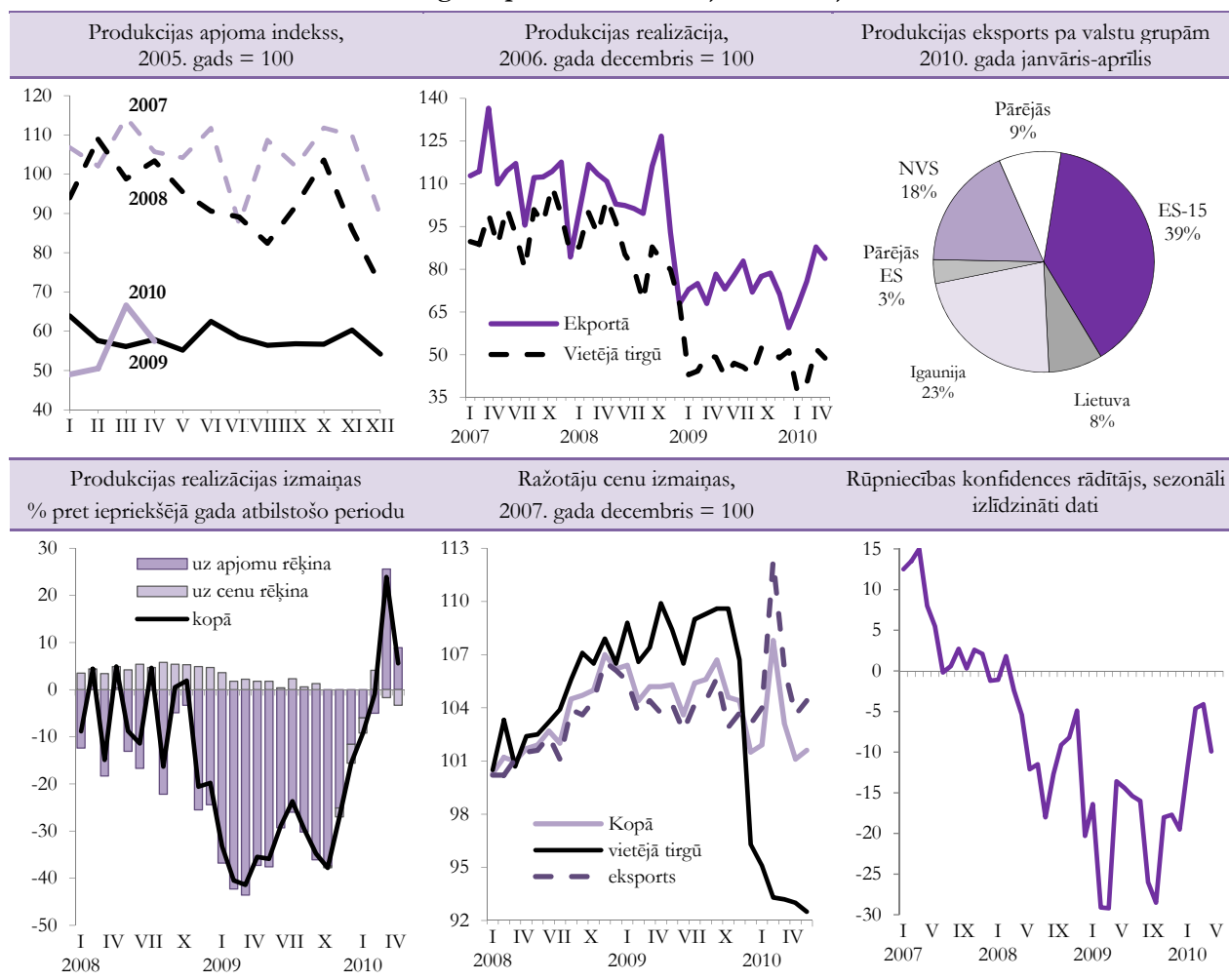
Tā kā vieglās rūpniecības galvenie noieta tirgi ir ES vecās dalībvalstis, nozari būtiski ietekmēja Eiropas ekonomikas lejupslīde Eiropas Savienībā. 2009. gadā nozares izlaide bija par 37,8% mazāka nekā 2008. gadā. Īpaši straujš ražošanas apjomu kritums bija vērojams 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā. 2009. gada

otrajā pusē situācija nozarē stabilizējās, tomēr 2010. gada 4 mēnešos ražošanas apjomi ir par 5% mazāki nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā.

Nozares realizācija eksporta tirgos 2010. gada janvārī-aprīlī par 6,8% pārsniedz 2009. gada pirmo 4 mēnešu līmeni. Salīdzinājumam, – 2009. gadā vieglās rūpniecības produkcijas realizācija eksporta tirgos saruka par 29%. Līdzīgas tendences ir vērojamas arī produkcijas realizācijai vietējā tirgū, kas 2009. gadā samazinājās par 45%, bet 2010. gada 4 mēnešos vairs tikai par 4,5%, salīdzinot ar 2009. gada janvārī-aprīlī.

3.24. attēls

Vieglo rūpniecību raksturojošie rādītāji

Neraugoties uz ļoti zemo pieprasījumu iekšējā tirgū, vieglās rūpniecības ražotāju cenas 2009. gada laikā saglabājās būtībā nemainīgas, un vienīgi decembrī sekoja būtisks cenu samazinājums (par 9,7% mēneša laikā). Arī turpmākajos mēnešos ražotāju cenas vietējā tirgū turpināja samazināties un 2010. gada aprīlī tās bija par 15,4% zemākas nekā pirms gada.

Nedaudz atšķirīgas tendences ir ražotāju cenām eksportētajai produkcijai. Tās sāka samazināties jau 2009. gada vidū, un 2010. gada atsevišķos mēnešos bija vērojams pat ievērojams to kāpums. Tā rezultātā eksportētās produkcijas ražotāju cenas 2010. gada 4 mēnešos ir vidēji par 2,1% augstākas nekā 2009. gada atbilstošajā periodā.

Kokapstrāde ir otra lielākā apstrādes rūpniecības nozare, un tās izlaide 2009. gadā palielinājās par 2,6%, salīdzinot ar 2008. gadu. Pēc straujā ražošanas apjoma samazinājuma 2008. gada beigās nozarē situācija pakāpeniski stabilizējās, un gada vidū jau bija vērojama reāla situācijas uzlabošanās. No 2009. gada maija līdz decembrim nozares ražošanas apjomi pieauga caurmērā par 3% ik mēnesi. Jau pagājušā gada beigās nozares ražošanas apjomi pārsniedza 2007. gada līmeni, kas bija gads, kas nozarē aizsākās lejupslīdē.

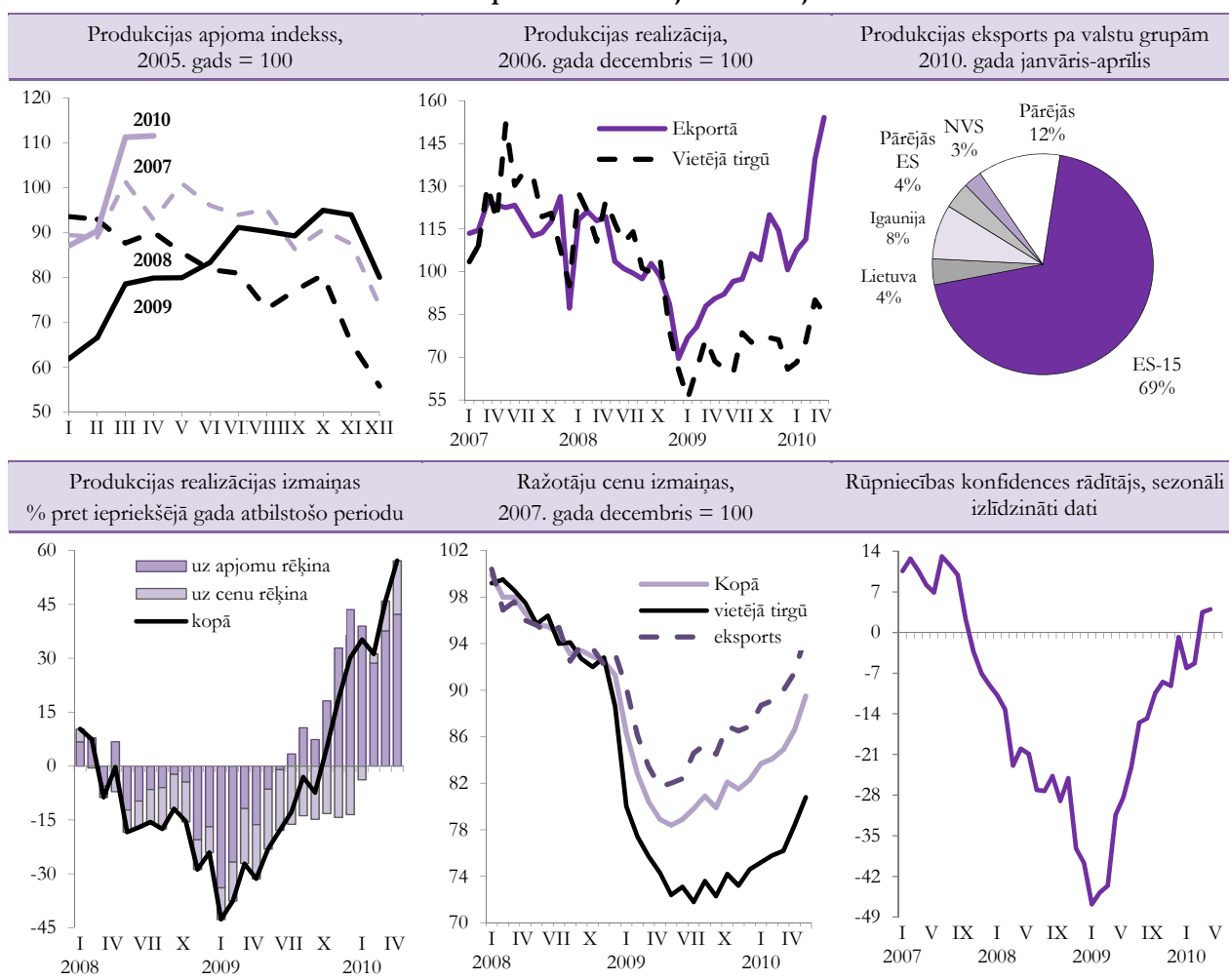
Nozares produkcijas realizāciju ietekmēja ne tikai ražošanas apjoma samazinājums, bet arī ražotāju cenu

kritums. Rezultātā 2009. gadā nozares produkcijas realizācija faktiskajās cenās samazinājās par 15,4%, tajā skaitā vietējā tirgū realizētās produkcijas – par 33,8%, bet eksportētās produkcijas – par 5,7 procentiem.

2010. gada sākumā pozitīvās tendences nozarē turpinās. Ražošanas apjomi palielinās strauji – par 3,5% ik mēnesi, un tie par gandrīz 40% pārsniedz 2009. gada atbilstošā perioda līmeni. Gada 4 mēnešos nozares realizācija ir pieaugusi gan vietējā tirgū, gan eksportā – attiecīgi par 19,9% un 52,5 procentiem.

3.25. attēls

Kokapstrādi raksturojošie rādītāji

Realizācijas ieņēmumu straujo pieaugumu nosaka arī ražotāju cenu kāpums. Ražotāju cenu samazinājums gan vietējā, gan eksporta tirgos bija vērojams tikai 2009. gada 1. pusē, pēc tam ražotāju cenas pakāpeniski palielinājās. 2010. gada aprīlī ražotāju cenas gan vietējā,

gan eksporta tirgos būtībā ir sasniegušas 2009. gada sākuma līmeni.

Kokapstrādes nozarē tiek eksportētas $\frac{3}{4}$ no saražotās produkcijas, un galvenie eksporta tirgi ir vecās ES dalībvalstis. Salīdzinot ar 2009. gadu, eksporta struktūrā ir palielinājies trešo valstu īpatsvars.

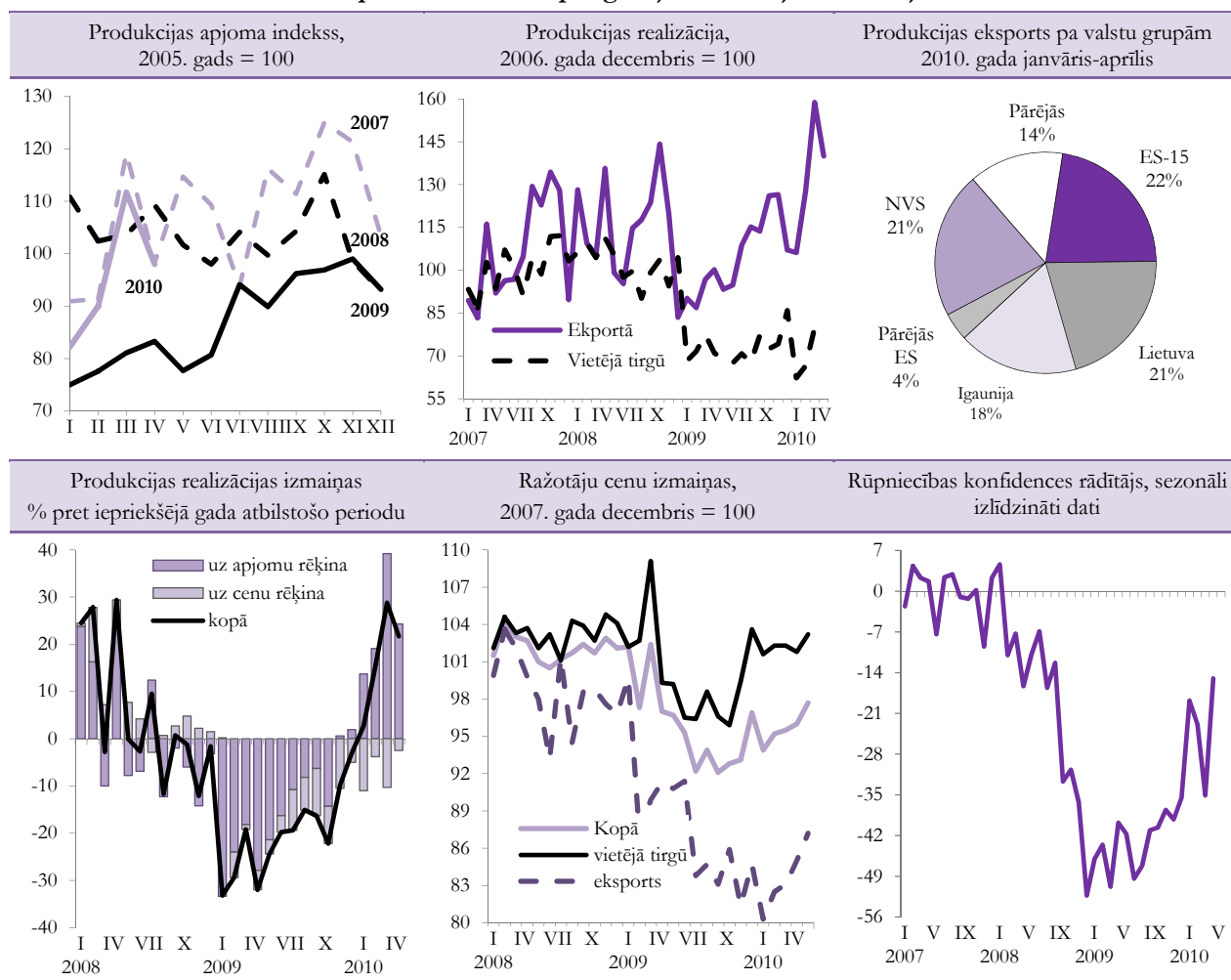
Papīra ražošanas un poligrāfijas nozare 2009. gadā veidoja 8,6% no apstrādes rūpniecības kopējās pievienotās vērtības. Nozares attīstību būtiski ietekmēja gan iekšējā, gan ārējā pieprasījuma samazināšanās globālās finanšu krīzes ietekmē. Visstraujāk nozares ražošanas apjomi saruka 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā. Lai gan no 2009. gada vidus situācija pakāpeniski uzlabojās, tomēr gadā kopumā izlaide bija par 15,8% zemāka nekā gadu iepriekš. Straujāk izlaides apjomi 2009. gadā saruka

poligrāfijas nozarē (par 19,3%), ko pamatā noteica straujā reklāmas tirgus sašaurināšanās.

Kopš 2009. gada maija līdz 2010. gada aprīlim nozares izlaide pieaug caurmērā par vairāk nekā 2% ik mēnesi. 2010. gada 4 mēnešos nozares izlaide par 20,5% pārsniedz iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmeni. Kopumā papīra ražošanas un poligrāfijas nozare ir sasniegusi 2008. gada vidējo ražošanas apjomu līmeni.

3.26. attēls

Papīra ražošanu un poligrāfiju raksturojošie rādītāji

Nozare ir pierādījusi savu eksportspēju un attīstību šobrīd pamatā balsta uz eksporta apjomu pieaugumu. 2010. gada janvārī-aprīlī realizācijas apjomi eksporta tirgos par vairāk nekā 40% pārsniedz 2009. gada pirmo četrus mēnešus līmeni. Šajā pašā laikā realizācija vietējā tirgū ir sarukusi par nedaudz vairāk kā 1%. Salīdzinot ar 2009. gadu, 2010. gada sākumā nedaudz ir sarucis eksporta īpatsvars uz Lietuvu un Igauniju.

Sarūkot pieprasījumam, 2009. gada sākumā bija vērojama ražotāju cenu samazināšanās. Gada vidū, situācijai stabilizējoties, nozares ražotāju cenas pieauga vietējā tirgū realizētajai produkcijai, tajā pašā laikā eksportētajai produkcijai cenas turpināja samazināties. 2010. gada aprīlī ražotāju cenu līmenis vietējā tirgū realizētajai produkcijai ir par 2,5% augstākā līmenī nekā pirms gada, savukārt eksportētajai produkcijai cenas gada laikā ir sarukušas par 6,9 procentiem.

Ķīmiskās rūpniecības nozarē ietilpst ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ražošana, farmaceitisko pamatvielu un farmaceitisko preparātu ražošana, kā arī gumijas un plastmasas izstrādājumu ražošana. Šo nozaru īpatsvars apstrādes rūpniecības kopējā pievienotajā vērtībā 2009. gadā veidoja 9,3%, savukārt pēc nodarbināto skaita – 6 procentus.

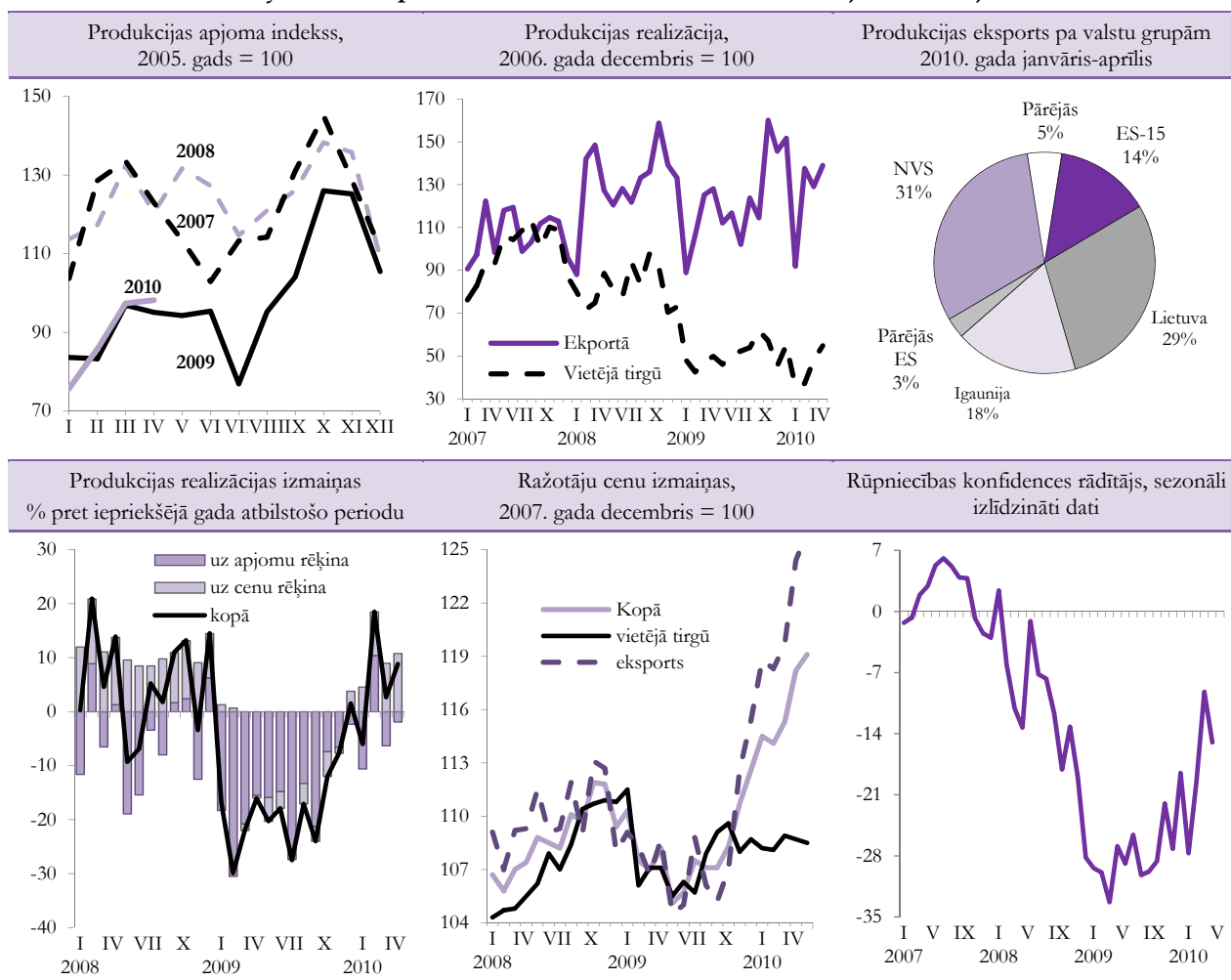
2009. gadā nozares ražošanas apjomi saruka par 18,4%, tomēr detalizētākā agregācijā nozaru attīstības tendences bija atšķirīgas. Ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ražošanas apjomi aizvadītajā gadā saruka par 3,7%, farmaceitisko pamatvielu un farmaceitisko

preparātu ražošanas apjomi – par 16,4%, savukārt gumijas un plastmasas izstrādājumu ražošanas apjomi – par gandrīz 30 procentiem.

2010. gada janvārī – aprīlī nozares ražošanas apjomi ir par 0,5% mazāki nekā iepriekšējā gada attiecīgajā laika periodā. Ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ražošanas apjomi ir par 33,1%, bet plastmasas izstrādājumu ražošanas apjomi par 3,4% lielāki nekā 2009. gada janvārī-aprīlī. Tajā pašā laikā farmācijas nozares ražošanas apjomi ir par 20% zemākā līmenī.

3.27. attēls

Ķīmiskās rūpniecības un tās saskarnozaru raksturojošie rādītāji

Galvenās nozares attīstības iespējas ir saistītas ar ārējiem tirgiem. 2010. gada 4 mēnešos saražotās produkcijas realizācija eksporta tirgos ir par 10,9% lielāka nekā 2009. gada pirmajos 4 mēnešos. Šajā pašā laikā vietējā tirgū realizētās produkcija līmenis ir krities par 6,4 procentiem.

2010. gada janvārī-aprīlī vidējais ražotāju cenu līmenis pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu ir palielinājies par 6,7%, kas saistīts ar vidējo cenu pieaugumu eksportā realizētajai produkcijai (par 11,2%), turpretim vietējā tirgū realizētajai produkcijai cenas ir pieaugušas par 0,5 procentiem.

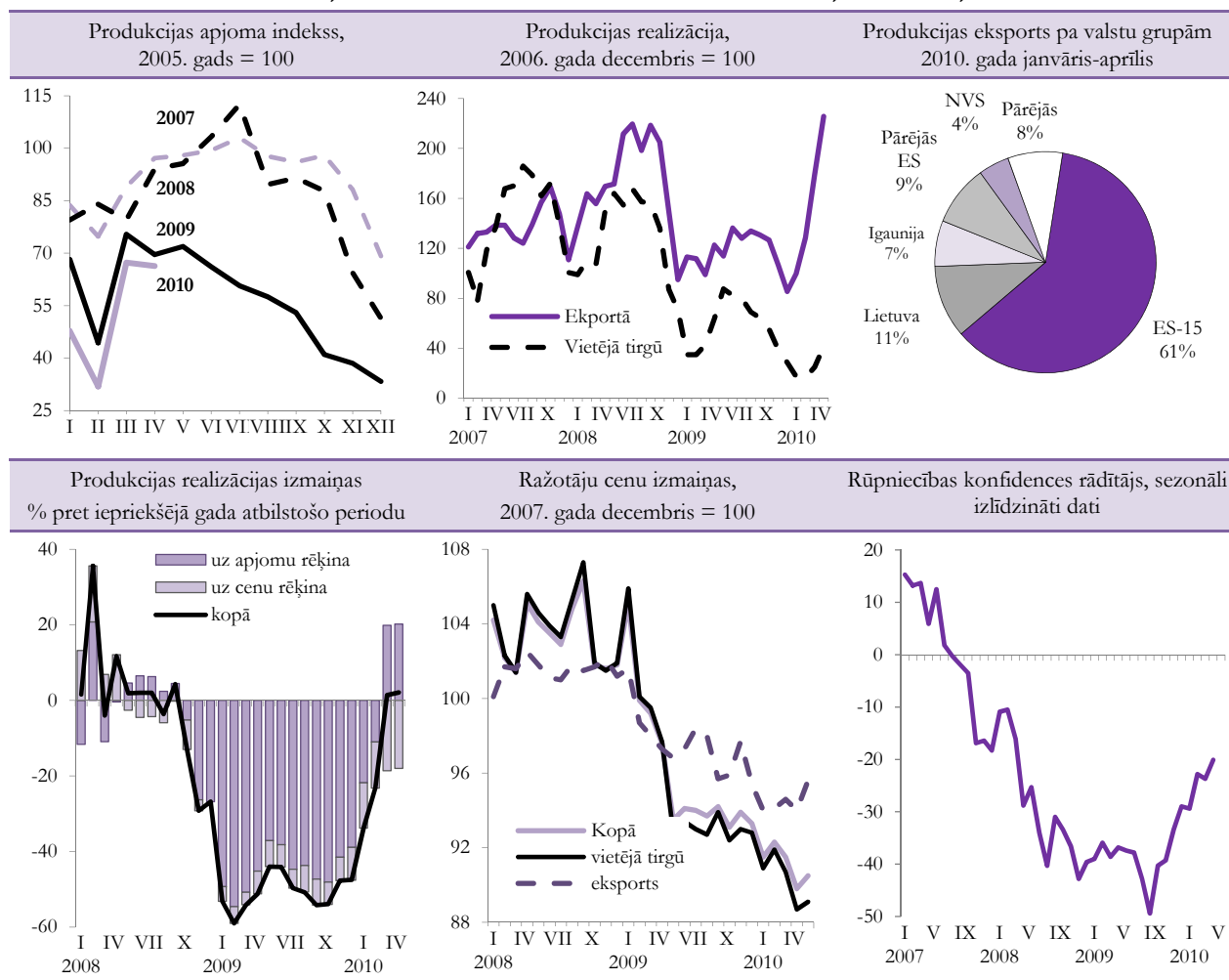
Pārējo nemetālisko minerālu ražošanas apjomu samazināšanos turpina ietekmēt lielais būvniecības izlaides samazinājums. Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka nozare ir būtiski pārorientējusies no vietējā tirgus uz eksporta tirgiem – eksporta īpatsvars nozares produkcijas realizācijā ir pieaudzis no nepilniem 25% 2008. gadā līdz gandrīz 60% 2010. gada sākumā.

2009. gadā produkcijas izlaide saruka par 34,3%. Vairumā nozaru būtiskākie krituma tempi bija vērojami

2009. gada sākumā, nemetālisko minerālu ražošanā produkcijas izlaides samazinājums turpinājās gandrīz visu 2009. gadu. Oktobrī produkcijas ražošanas līmenis sasniedza nepilnus 40% no 2005. gada vidējā rādītāja. 2010. gada aprīlī, salīdzinot ar 2009. gada oktobri, nozares ražošanas apjomi ir pieauguši par 56% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem).

3.28. attēls

Pārējo nemetālisko minerālu ražošanas raksturojošie rādītāji

Nozares relatīvi straujo attīstību noteica eksporta iespēju paplašināšanās. 2010. gada 4 mēnešos realizētās produkcijas apjomi eksporta tirgos ir par 42% lielāki nekā 2009. gada janvārī – aprīlī. Galvenie nozares noieta tirgi ir ES-15 valstīs, uz kurām tiek eksportēti vairāk nekā 60% no nozares kopumā eksportētās produkcijas.

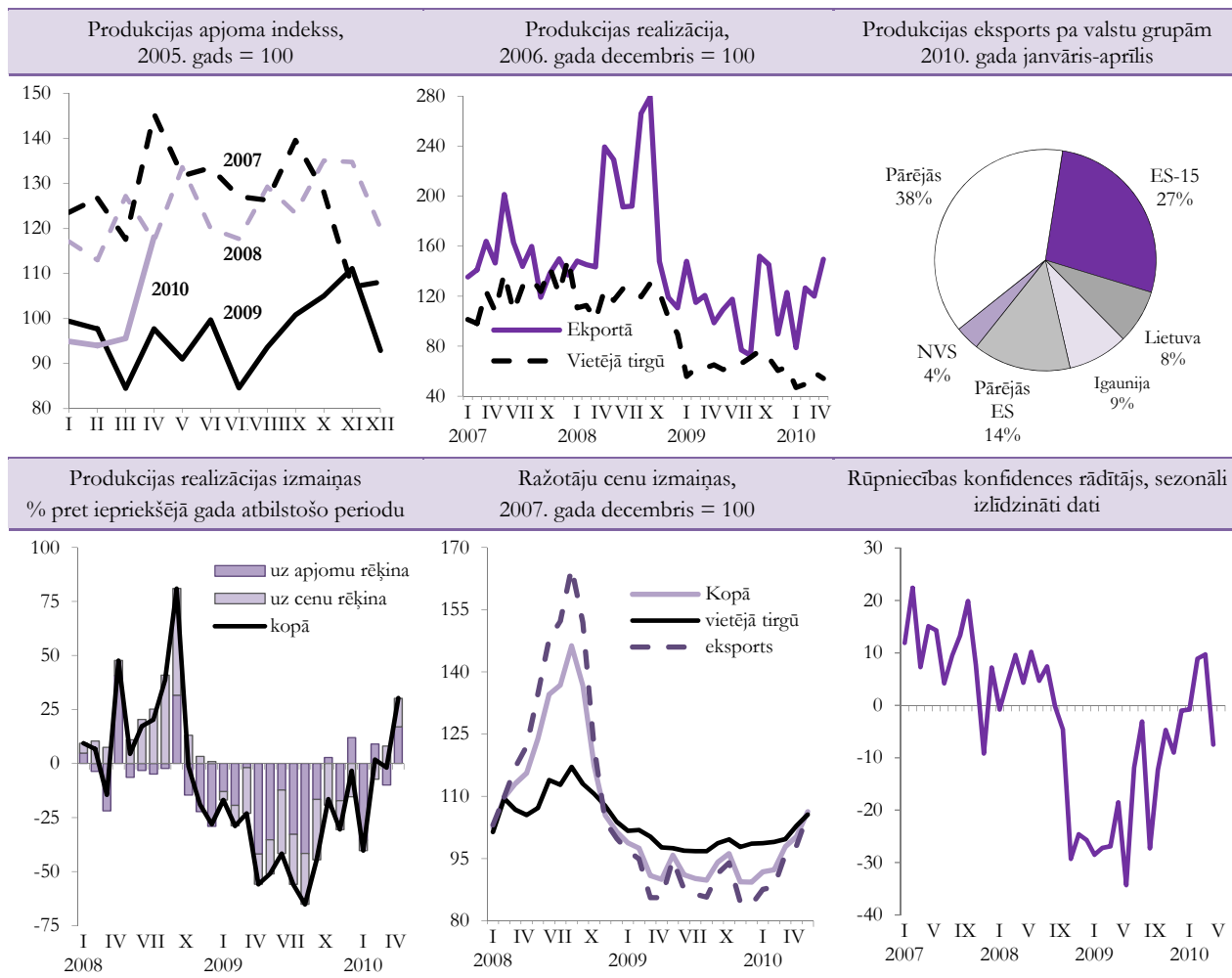
Nozares realizācijas ieņēmumus ietekmē arī ražotāju cenu mazināšanās. 2010. gada aprīlī gada laikā ražotāju cenas ir samazinājušās par 8%, tajā skaitā vietējā tirgū realizētajai produkcijai – par 9,2%, bet eksportētajai produkcijai – par 3,4 procentiem.

Metālu un metālapstrādes nozare 2009. gadā veidoja vairāk nekā 10% no apstrādes rūpniecības pievienotās vērtības un eksportēja gandrīz $\frac{3}{4}$ saražotās produkcijas. Ņemot vērā lielo eksporta īpatsvaru produkcijas realizācijā, pasaules ekonomikas lejupslīde būtiski ietekmēja nozares attīstību. 2009. gadā nozares izlaide saruka par 23,6%, savukārt realizācijas apjomi samazinājās par aptuveni 40% gan vietējā tirgū, gan eksportā.

Nozares izlaides zemākais līmenis bija vērojams 2009. gada martā. Kopš šī brīža līdz 2010. gada aprīlim nozares izlaides apjomi jau palielinājās relatīvi strauji – par 2% ik mēnesi. 2010. gada 4 mēnešos kopējās izlaides apjomi ir par vairāk nekā 6% lielāki nekā 2009. gada janvārī – aprīlī. Tomēr saražotās produkcijas realizācija šajā pašā laika periodā ir par 4,9% mazāka. Vietējā tirgū realizācija 2010. gada 4 mēnešos ir par 14,7%, bet eksporta tirgos – par 1,5% mazāka nekā iepriekšējā gada četros mēnešos.

3.29. attēls

Metālu un metāla izstrādājumu ražošanas raksturojošie rādītāji

Pasaules ekonomikas krīzes rezultātā, strauji sarūkot pieprasījumam pēc metāliem un metāla izstrādājumiem, 2009. gada sākumā bija vērojams būtisks ražotāju cenu samazinājums. No 2008. gada vidus līdz 2009. gada vidum eksportētās produkcijas ražotāju cenas samazinājās caurmērā par 5% ik mēnesi. Savukārt 2010. gada pirmajos mēnešos ir vērojams neliels ražotāju cenu kāpums gan vietējā tirgū realizētajai, gan eksportētajai produkcijai. 2010. gada

aprīlī, salīdzinot ar 2009. gada decembri, cenas ir palielinājušās attiecīgi par 4,3% un 16,9 procentiem.

Salīdzinot ar pirmskrīzes periodu, nedaudz ir samazinājies ES-15 valstu īpatsvars nozares kopējā eksportā. 2008. gada vidū ES-15 valstu īpatsvars bija gandrīz 40%, 2010. gada 4 mēnešos vairs tikai 27%. Tajā pašā laikā palielinājies trešo valstu tirgu loma.

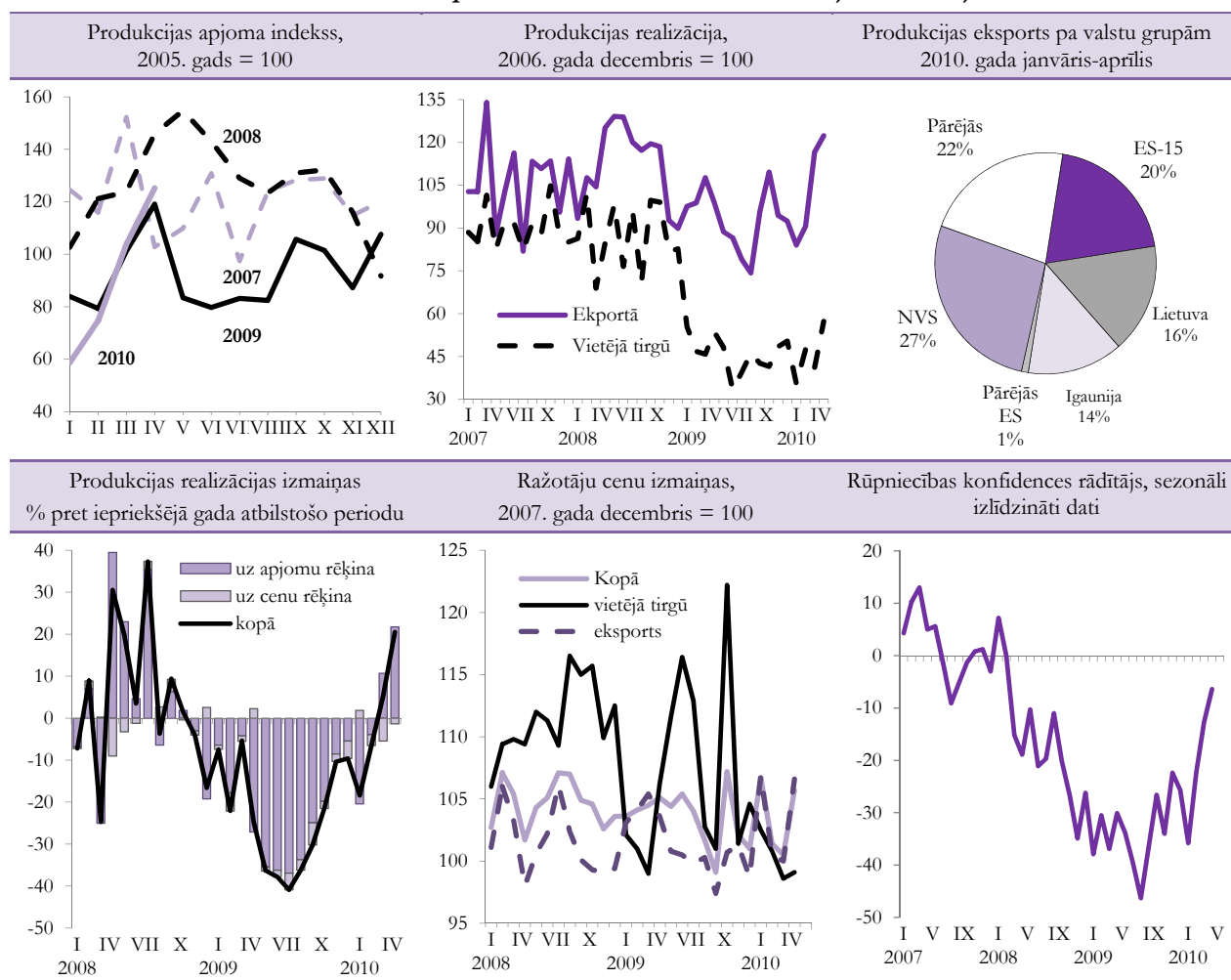
Elektrisko un optisko iekārtu ražošanas nozares īpatsvars apstrādes rūpniecībā kopš 2000. gada nedaudz palielinās. 2009. gadā, strauji sarūkot gan iekšējam, gan ārējam pieprasījumam, nozares ražošanas apjomi samazinājās par 26,5%. Tajā pašā laikā realizācijas ieņēmumi samazinājās pat nedaudz lēnākos tempos – par 24,6%, jo nozares ražotāju cenas aizvadītajā gadā, neraugoties uz zemo pieprasījuma līmeni, praktiski nemainījās.

Elektrisko un optisko iekārtu ražošanas nozarē straujākais izlaides kritums bija vērojams jau 2008. gada vidū, bet 2009. gada sākumā, pretstatot

vairumam apstrādes rūpniecības nozaru, ražošanas apjomu samazinājums bija neliels. 2010. gada 4 mēnešos ražošanas apjomi tomēr vēl par 5,5% atpaliek no 2009. gada janvāra-aprīļa līmeņa. Šajā pašā laika posmā realizācijas ieņēmumi nozarē ir nedaudz palielinājušies (par 0,3%). Pieaugumu pamatā noteica eksportētās produkcijas realizācijas palielinājums. 2010. gada janvārī – aprīlī ir eksportēts par 2,7% vairāk nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Savukārt zemais iekšzemes pieprasījuma līmenis ietekmē produkcijas realizācijas kritumu vietējā tirgū (par gandrīz 10%).

3.30. attēls

Elektrisko un optisko iekārtu ražošanas raksturojošie rādītāji

Realizācijas ieņēmumu dinamiku cieši ietekmē arī ražotāju cenu izmaiņas. Kopš 2009. gada decembra līdz 2010. gada aprīlim ražotāju cenas vietējā tirgū realizētajai produkcijai ir samazinājušās par 4,1%, savukārt eksportētajai produkcijai augušas – par 5,3 procentiem.

Turpinoties situācijas uzlabojumiem ārējos tirgos, turpina palielināties nozares saražotās produkcijas

eksporta īpatsvars. Vēl 2007. gadā nozare eksportēja nedaudz vairāk nekā 70% no saražotās produkcijas, 2010. gada 4 mēnešos eksportēti tiek 83% produkcijas. Nozares produkcijas tirdzniecībā ir stabili partneri NVS valstīs un Igaunijā, bet pēdējā gada laikā īpaši ir pieaudzis eksports uz attīstītajām valstīm, tai skaitā uz ES-15 valstīm.

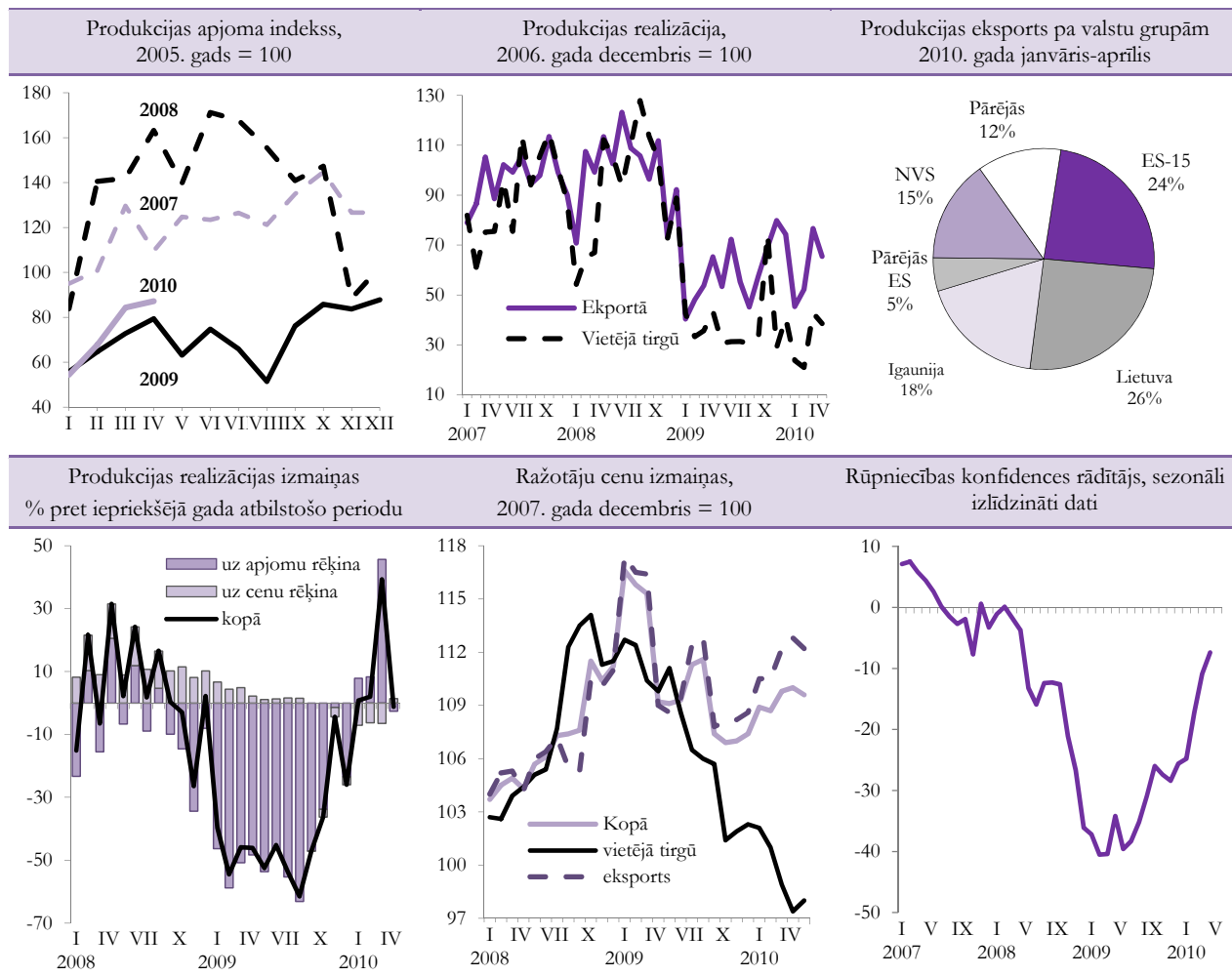
Mašīnu un iekārtu ražošanas nozare pamatā ir ražošanas līdzekļu un tehnoloģiju piegādātāja citām nozarēm, tādējādi ekonomikas krīze šo nozari, tāpat kā citur Eiropā, skāra īpaši smagi. Visstraujākie izlaides apjoma samazinājuma tempi bija 2008. gada pēdējos mēnešos un 2009. gada sākumā. Pie tam vienlīdz

strauji saruka gan eksportētās, gan vietējā tirgū realizētās produkcijas apjomi.

Jau 2009. gada pavasarī nozarē situācija lēnām sāka stabilizēties – pozitīvas tendences bija saistītas pamatā ar eksportētās produkcijas apjomu nelielu kāpumu. Tomēr kopumā 2009. gada ražošanas līmenis bija par gandrīz 50% zemāks nekā 2008. gadā.

3.31. attēls

Mašīnu un iekārtu ražošanas raksturojošie rādītāji

Lai gan 2010. gada 4 mēnešos nozares realizācijas apjomi par vairāk kā 10% pārsniedz 2009. gada atbilstošā perioda līmeni, tomēr tie ļoti būtiski atpaliek no 2008. gada vidējā rādītāja. Tāpat kā vairumā nozaru, arī mašīnu un iekārtu ražošanas attīstība ir cieši saistīta ar ārējā pieprasījuma izmaiņām. Tā 2010. gada janvārī – aprīlī produkcijas realizācija eksportā ir par nedaudz vairāk kā 15% lielāka nekā iepriekšējā gada pirmajos 4 mēnešos, savukārt iekšējā tirgū realizētās produkcijas apjomi šajā pašā laika posmā ir par gandrīz 20% mazāki. Nozare eksportē gandrīz 90% saražotās produkcijas. Galvenie noieta tirgi saglabājas ES valstīs, turklāt vairāk nekā 40% no eksporta tiek

realizēta Lietuvā un Igaunijā. Relatīvi liela nozares eksporta daļa ir saistīta ar NVS un citu valstu tirgiem.

Gan ārējā, gan iekšējā pieprasījuma kritums ietekmēja ražotāju cenas, kas vidēji 2009. gadā palielinājās par vairāk kā 3%. 2010. gada pirmajos mēnešos, palielinoties pieprasījumam globālajā tirgū, ražotāju cenas eksportētajai produkcijai palielinās. 2010. gada aprīlī tās ir par 3,8% augstākas nekā iepriekšējā gada decembrī. Tomēr vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenu samazinājums turpinās. 2010. gada aprīlī gada laikā cenas ir sarukušas par vairāk kā 11 procentiem.

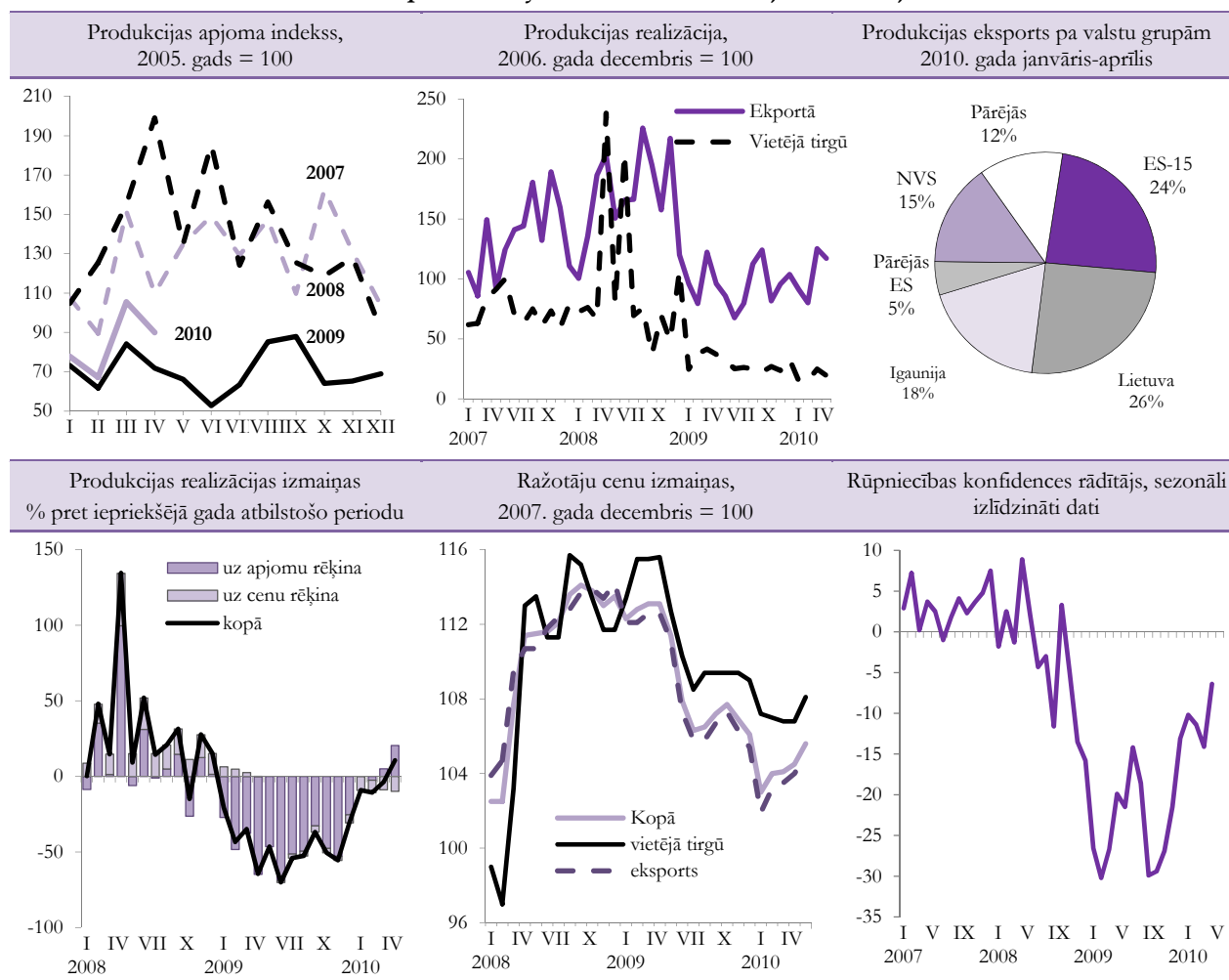
Transportlīdzekļu ražošanas nozare ir relatīvi neliela apstrādes rūpniecības nozare, kurai ir raksturīgas ļoti izteiktas ražošanas apjomu svārstības. Tā kā aptuveni 90% no nozares saražotās produkcijas tiek eksportēta, pasaules finanšu krīze un tai sekojošais pieprasījuma kritums ļoti būtiski ietekmēja nozares rādītājus. 2009. gadā ražošanas apjomi bija par 48,8% mazāki nekā 2008. gadā.

Tāpat kā vairumā citu rūpniecības nozaru, arī transportlīdzekļu ražošanā lielākie krituma tempi bija vērojami vietējā tirgū realizētajai produkcijai (2009. gadā par gandrīz 70%). Arī 2010. gada

4 mēnešos realizācijas apjomi vietējā tirgū samazinās un tie ir par gandrīz 50% zemākā līmenī nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā. Turpretim eksporta tirgos realizētās produkcijas apjomi 2010. gada sākumā palielinās (par 5%, salīdzinot ar 2009. gada pirmajiem 4 mēnešiem). Nozīmīgākie eksporta tirgi ir vecās ES dalībvalstīs, kur tiek realizēti 40% no visas eksportētās produkcijas. Nozīmīgi tirdzniecības partneri ir arī Lietuva un Igaunija, kur tiek realizēti attiecīgi 14% un 17% no visa nozares eksporta.

3.32. attēls

Transportlīdzekļu ražošanas raksturojošie rādītāji

Ražotāju cenu pārmaiņas gan vietējā, gan ārējā tirgū realizētai produkcijai caurmērā ir līdzīgas. Neraugoties uz pieprasījuma mazināšanos, cenu samazinājums ir relatīvi neliels. 2010. gada aprīlī ražotāju cenas gada laikā gan vietējā tirgū realizētajai, gan eksportētajai produkcijai ir sarukušas par 7,6 procentiem.

Transportlīdzekļu ražošanas nozare ir pamatā orientēta uz pasūtījumiem, tāpēc jāsecina, ka 2010. gada pirmajā pusē nozares ražošanas apjomi tomēr saglabāsies zemā līmenī, jo jaunie pasūtījumi gan vietējā, gan ārējos tirgos nepārsniedz 2009. gada 1. ceturkšņa līmeni.

3.2.3. Enerģētika

Latvijā izmanto importētos (ogles, kokss, naftas produkti, dabasgāze, elektroenerģija) un vietējos (nolietotās riepas, sadzīves atkritumi kurināšanai, kūdra, kurināmā koksne, salmi, biogāze, bioetanol, biodīzeļdegviela) energoresursus tautsaimniecības nozaru, komerciālo patērētāju un iedzīvotāju nodrošināšanai ar kurināmo, elektroenerģiju un siltumenerģiju. Daļu elektroenerģijas saražo Latvijas HES, TEC, atkritumu poligonu biogāzes un vēja elektrostacijas, daļu – importē. Siltumenerģijas

ražošanā galvenokārt izmanto importēto kurināmo – dabasgāzi un mazutu un vietējo kurināmo – koksni.

2009. gadā Latvijā energoresursu ražošana un otrreizēji pārstrādātie produkti bija 88 PJ. Energoresursu imports bija 161,2 PJ, un no tā dabasgāzes imports bija 58,6 PJ.

2009. gadā Latvijas kopējais primāro energoresursu patēriņš bija 183,8 PJ, un pašnodrošinājums kopējā primāro energoresursu patēriņā bija 35,8%. Kopējā primāro energoresursu patēriņā no vietējiem energoresursiem visvairāk tika izmantota kurināmā koksne – 28,6%, hidroelektrostacijās un vēja elektrostacijās saražotā elektroenerģija bija 6,9 procenti.

3.12. tabula

Primāro energoresursu patēriņš Latvijā, PJ

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kopējais patēriņš*	184,3	188,4	191,9	199,0	204,6	196,5	183,8
tai skaitā:							
ogles un kokss	2,8	2,8	3,3	3,6	4,4	4,4	3,5
kūdra	0,9	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
naftas produkti	59,3	61,0	61,9	67,5	73,3	69,3	57,0
dabasgāze	56,4	55,8	56,9	58,9	56,9	55,8	51,4
kurināmā koksne	46,7	49,2	49,2	49,6	48,5	45,8	52,6
elektroenerģija	17,8	18,9	19,9	18,9	20,8	20,5	18,6
citi energoresursi**	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7

* visi energoresursi rēķināti pēc zemākās siltumspējas;

** nolietotās riepas, sadzīves atkritumi kurināšanai, salmi, biogāze, bioetanol, biodīzeļdegviela

Elektroenerģijas izstrādes daudzums ir atkarīgs no Daugavas caurteces. Tāpat elektroenerģijas apgādē

liela nozīme ir elektroenerģijas importam no Krievijas, Igaunijas un Lietuvas.

3.13. tabula

Elektroenerģijas piegāde Latvijā, TWh

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kopējā elektroenerģijas piegāde	6,6	6,8	7,1	7,4	7,8	7,8	7,2
Elektroenerģijas izstrāde	4,0	4,7	4,9	4,9	4,8	5,3	5,6
tai skaitā:							
HES*	2,2	3,0	3,3	2,7	2,7	3,0	3,4
TEC**	1,4	1,2	1,3	1,7	1,5	1,5	1,5
citi TEC	0,3	0,3	0,3	0,4	0,5	0,6	0,5
mazās HES	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1
vēja elektrostacijas	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0
Elektroenerģijas neto imports	2,6	2,1	2,1	2,5	3,0	2,5	1,7

Avots: AS „Latvenergo”, Ekonomikas ministrija, CSP

* Daugavas kaskāde un Aiviekstes HES (AS „Latvenergo” HES); ** AS „Latvenergo” TEC

2009. gadā AS „Latvenergo” saražoja 67% no kopējās elektroenerģijas piegādes, 10% – iepirka no mazajiem elektroenerģijas ražotājiem un 23% – veidoja elektroenerģijas neto imports. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, kopējā elektroenerģijas piegāde ir samazinājusies par 8 procentiem.

Centralizētās siltumapgādes patērētāju struktūra pēdējo gadu laikā nav mainījusies, un tajā centrālā

apkure sastāda 65-70%, karstā ūdens apgāde – 30-35%. No kopējās realizētās siltumenerģijas daudzuma rūpniecībai realizēti 1,4%, mājāsaimniecībām – 73,7%, citiem patērētājiem – 24,9%. Savukārt realizētās siltumenerģijas sadalījums par reģioniem ir šāds: Rīga – 51,7%, Pierīgas reģions – 11,5%, Vidzeme – 6,2%, Kurzeme – 10,2%, Zemgale – 7,8% un Latgale – 12,6 procenti.

Siltumenerģiju pārdošanai ražo 678 katlu mājās un 56 koģenerācijas stacijās, kuras 2009. gadā saražoja 7,31 TWh siltumenerģijas.

2009. gadā siltumenerģijas un elektroenerģijas ražošanā pārsvarā tika izmantota dabasgāze. Saražotās siltumenerģijas īpatsvars, par kurināmo izmantojot

dabasgāzi, bija 76,8%, šķeldu – 12,5%, malku – 3,6%, mazutu – 3%, pārējos kurināmā veidus – 4 procenti.

Lielākie **dabasgāzes** patērētāji ir AS „Latvenergo” TEC un siltumapgādes uzņēmumi – 62,5%, rūpniecība – 17,3%, pārējie patērētāji ~20%. Rīgas reģionā tiek patērēti aptuveni 70% no Latvijā izmantotās dabasgāzes.

3.3. Prognozes

Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi tautsaimniecības attīstības prognozes vidēja termiņa periodam – līdz 2016. gadam.

Tautsaimniecības attīstības scenāriji veidoti saistībā ar turpmākās ekonomiskās attīstības iespējām, ko lielā mērā nosaka globālās ekonomikas reakcija uz finanšu krīzi un iespējas to pārvarēt un atjaunot izaugsmi, kā arī Latvijas īstenotās ekonomikas atveseļošanas politikas efektivitāte.

Globālās ekonomikas atveseļošanās noris straujāk nekā tika prognozēts iepriekš, tomēr pastāv ievērojamas reģionālās atšķirības – lēnāk tā noris attīstītajās valstīs un straujāk vairumā jaunattīstības un attīstības valstu. Nākotnes perspektīvas ir jāvērtē piesardzīgi, ņemot vērā joprojām trauslās un nepastāvīgās finanšu sistēmas. Mazinoties atbalstošu makroekonomisko politiku ietekmei, vairākās attīstītajās valstīs pastāv bažas par valsts parāda līmeņa pieaugumu, kas var nelabvēlīgi ietekmēt banku sektoru. Galvenā politiskā prioritāte pasaules ekonomikā joprojām ir saistīta ar finanšu sektora atveseļošanu, ņemot vērā arī reālā sektora lejupslīdes pakārtoto ietekmi uz to. ES turpmāko attīstību var negatīvi ietekmēt arī vairāku valstu valdības sektora finanšu problēmas un nepieciešamība mazināt pārmērīgo

budžeta deficītu, lai nodrošinātu valsts finanšu ilgtspēju.

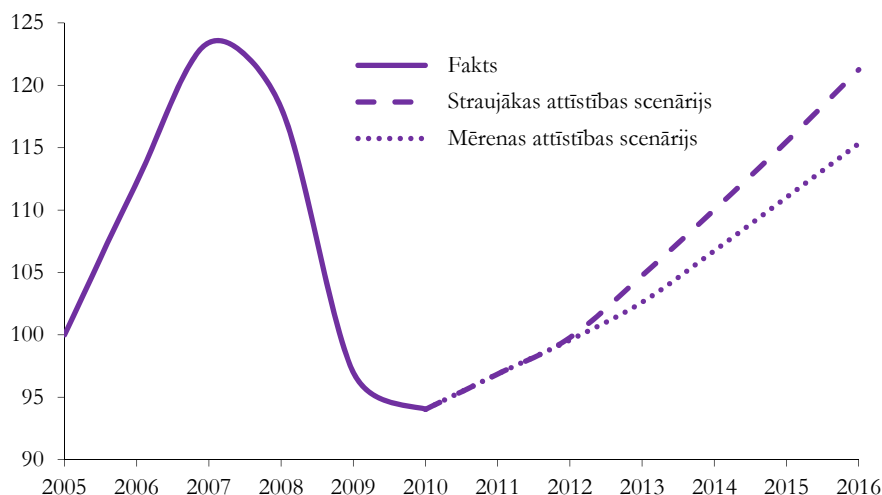
Tautsaimniecības attīstība 2010.-2011. gadā

2010. gada 1. ceturkšņa rezultāti jau liecina par pozitīvām tendencēm – IKP salīdzinājumā ar 2009. gada 4. ceturksni ir pieaudzis (par 0,3% pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem), par 0,7% ir pieaudzis privātais patēriņš. Tomēr kā IKP, tā privātais patēriņš joprojām atpaliek no iepriekšējā gada 1. ceturkšņa līmeņa (atbilstoši par 6% un 5,8%). Savukārt Latvijas preču un pakalpojumu eksports 2010. gada 1. ceturksnī par 4,6% jau pārsniedz 2009. gada 1. ceturkšņa līmeni.

2010. gadā vēl nevar rēķināties ar vērā ņemamu ārējā pieprasījuma pieaugumu, bet iekšējais pieprasījums nepalielināsies zemā investīciju līmeņa dēļ. Investīciju samazinājumu privātā sektorā galvenokārt ietekmēs joprojām apgrūtinātā piekļuve finanšu resursiem, kā arī uzņēmēju nogaidošais noskaņojums attiecībā uz nākotnes perspektīvām. Investīciju samazinājumu daļēji kompensēs valdības īstenotā politika finanšu resursu pieejamības uzlabošanai. Tāpēc kopumā IKP apjoms 2010. gadā var vēl par 3% atpalikt no 2009. gada līmeņa.

3.33. attēls

Latvijas iekšzemes kopprodukta prognoze
(procentos, 2005. gads = 100)

Tuvākajos gados turpinās uzlaboties neto eksports, t.i., samazināsies eksporta-importa deficīts. Augošais

ārējais pieprasījums dos stimulu eksporta apjoma palielinājumam. Jāatzīmē, ka saistībā ar eksporta

iespēju paplašināšanos atsākoties izaugsmei apstrādes rūpniecībā, palielināsies starppatēriņa preču imports. Savukārt iekšējam pieprasījumam saglabājoties relatīvi zemā līmenī, neradīsies papildu spiediens uz importa palielinājumu.

Ekonomikas augšupeja Latvijā atsāksies 2011. gadā ar nosacījumu, ka pasaules finanšu tirgi būs stabilizējušies un atjaunosies kreditēšana, kas dotu pozitīvu stimulu kā pašmāju uzņēmējiem, tā arī

nodrošinās ārējā pieprasījuma pakāpenisku pieaugumu preču un pakalpojumu eksporta partnervalstīs. Tādējādi 2011. gadā sagaidāma straujāka uz eksportu orientēto nozaru attīstība. Tajā pašā laikā atjaunojoties iekšzemes pieprasījumam, paredzams, ka pozitīvas izaugsmes tendences būs vērojamas arī uz iekšējo tirgu vērstās nozarēs. Ekonomikas ministrija prognozē IKP pieaugumu 2011. gadā par 3%, salīdzinot ar 2010. gadu.

3.14. tabula

Latvijas iekšzemes kopprodukta izlietojuma prognoze

	2010	2011	2012-2016*
<i>pieauguma tempi, % pret iepriekšējo gadu</i>			
Iekšzemes kopprodukts	-3,0	3,0	4,6 / 3,6
Privātais patēriņš	1,0	3,3	5,2 / 3,9
Valsts patēriņš	-6,5	-1,0	1,8 / 1,4
Kopējā pamatkapitāla veidošana	-30,3	2,5	6,4 / 4,0
Eksports	5,0	6,0	7,3 / 6,3
Imports	5,9	2,2	8,9 / 6,9
<i>struktūra, %</i>			
Iekšzemes kopprodukts	100	100	100**
Privātais patēriņš	65,1	65,0	67,9 / 66,9
Valsts patēriņš	17,3	16,3	13,3 / 13,7
Kopējā pamatkapitāla veidošana	15,3	15,1	17,0 / 15,9
Krājumu izmaiņas	3,0	2,4	6,4 / 5,3
Eksports	49,6	51,3	58,4 / 58,5
Imports	-50,4	-50,0	-63,0 / -60,3
Eksporta-importa saldo	-0,8	1,3	-4,6 / -1,8

* skaitītājā – straujākas attīstības scenārijā, saucējā – mērenas attīstības scenārijā

** struktūra 2016. gadā

Nozaru griezumā 2010. gadā IKP samazinājumu galvenokārt noteiks būvniecības sašaurināšanās. Arī tirdzniecībā un atsevišķās komercpakalpojumu nozarēs izlaidis apjomi būs zemāki nekā 2009. gadā. Valsts budžeta izdevumu samazinājums tiešā veidā atsauksies uz sabiedrisko pakalpojumu nozari (valsts pārvalde,

veselības aprūpe un izglītība). Savukārt pieprasījuma pieaugums ārējos tirgos dos pozitīvus izaugsmes stimulus eksportspējīgām nozarēm, galvenokārt apstrādes rūpniecībai, kā arī transporta un sakaru nozarei.

3.15. tabula

Latvijas iekšzemes kopprodukta prognoze nozaru griezumā

(reālais pieaugums, procentos pret iepriekšējo gadu)

	2010	2011	2012-2016 (vidēji gadā)*
Iekšzemes kopprodukts	-3,0	3,0	4,6 / 3,6
Primārās nozares	1,0	4,3	3,9 / 3,4
Apstrādes rūpniecība	5,0	5,0	5,6 / 5,0
Elektroenerģija, gāze un ūdens apgāde	9,4	0,4	2,1 / 1,6
Būvniecība	-29,1	4,5	4,6 / 2,8
Tirdzniecība, viesnīcas un restorāni	-0,3	3,3	4,4 / 2,7
Transports un sakari	2,5	4,4	6,3 / 5,4
Citi komercpakalpojumi	-4,0	2,1	4,8 / 3,7
Sabiedriskie pakalpojumi	-9,2	1,3	2,0 / 1,6

* skaitītājā – straujākas attīstības scenārijā, saucējā – mērenas attīstības scenārijā

2012.-2016. gada attīstības perspektīvas

Latvijas ekonomiskās attīstības tendences vidējā termiņā būs cieši saistītas ar globālās ekonomikas atveseļošanos. Ja finanšu tirgi būs stabilizējušies, tas dos pozitīvu stimulu kā pašmāju uzņēmējiem, tā arī veicinās ekonomisko aktivitāšu un līdz ar to arī pieprasījuma palielinājumu mūsu preču un pakalpojumu eksporta partnervalstīs, it īpaši ES.

Vidējā termiņā galvenais izaugsmes stimuls Latvijai ir jāsaista ar eksporta iespēju paplašināšanu. Tāpēc izšķiroša nozīme izaugsmes nodrošināšanai ir galvenās eksporta nozares – rūpniecības konkurētspējai kā starptautiskos, tā pašmāju tirgos.

Latvijas rūpniecības konkurētspēja lielā mērā balstās uz relatīvi lētu darbaspēku un zemām vispārējām izmaksām. 2006. un 2007. gada darbaspēka izmaksu kāpuma un cenu pieauguma dēļ šīs priekšrocības lielā mērā tika zaudētas. Pašreizējie krīzes apstākļi ar zemo pieprasījumu un striktiem budžeta ierobežojumiem, kad krietni tiek samazinātas algas sabiedriskajā sektorā, rada lielu spiedienu uz kopējo algu līmeni un cenām, kas daļēji uzlabo Latvijas ražotāju konkurētspēju. Tomēr jāņem vērā, ka brīvas darbaspēka kustības apstākļos uzturēt konkurētspēju

Latvijas ekonomikā ar šīm metodēm nebūs iespējams, tāpēc izšķiroša nozīme būs atbilstošam produktivitātes kāpumam un eksporta produktu komplicētības pieaugumam, kas ļautu daudz veiksmīgāk konkurēt starptautiskajos tirgos.

Atbilstoši straujākas izaugsmes scenārijam, lai nodrošinātu ikgadējo vidējo izaugsmi 2012.-2016. gadā par 4,6%, apstrādes rūpniecības ražošanas apjomiem jāpalielinās vismaz par 5,6% ik gadu. Tāpat straujākas attīstības scenārijā tiek paredzēts, ka uzlabosies Latvijas ārējo pakalpojumu bilance, kur lielākais devums būs transporta pakalpojumiem.

Tiek prognozēts, ka vidēja termiņa periodā izaugsme nevarēs būt tādos tempos, kāda tā bija 2005.-2007. gados, jo tās dzinējspēks vairs nebūs apjomīgās finanšu ieplūdes, kas stimulēja iekšējo patēriņu un veicināja galvenokārt pakalpojumu attīstību un aktivitātes nekustamos īpašumos. Izaugsmes galvenais balsts būs eksporta iespēju paplašināšana.

Galvenais risks turpmākai izaugsmei ir nepietiekoši efektīva struktūrpolitika ekonomikas konkurētspējas uzlabošanai ierobežotos finansējuma, tai skaitā valsts budžeta, pieejamības apstākļos.

4. MAKROEKONOMISKĀ STABILITĀTE

4.1. Valsts finanses

4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds

Kā redzams 4.1. tabulā, ekonomiskās situācijas pasliktināšanās ir būtiski ietekmējusi Latvijas fiskālo

stāvokli. Vispārējās valdības sektora¹ budžeta deficīts Latvijā 2008. gadā bija 671,5 milj. latu jeb 4,1% no IKP un 2009. gadā tas palielinājās līdz 1183 milj. latu jeb 9% no iekšzemes kopprodukta.

4.1. tabula

Vispārējās valdības budžets

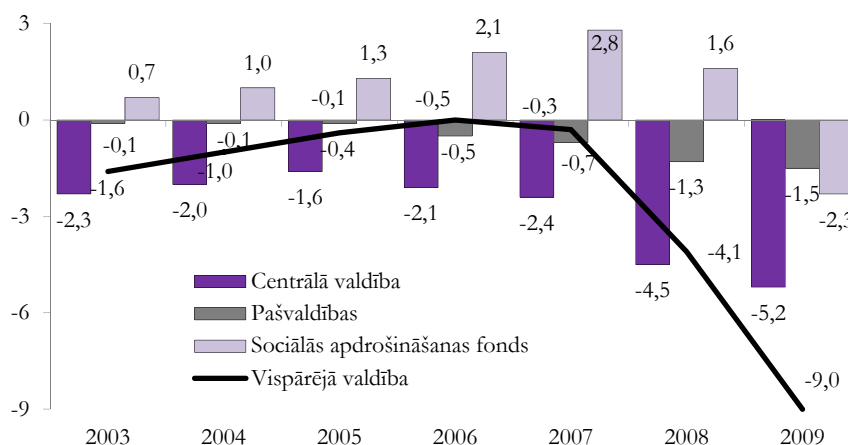
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ieņēmumi (milj. latu)	2120,2	2583,2	3184,1	4208,0	5236,7	5605,9	4499,9
(% pret IKP)	33,2	34,7	35,1	37,7	35,4	34,6	34,4
Izdevumi (milj. latu)	2223,6	2659,6	3220,8	4261,2	5283,1	6277,5	5682,9
(% pret IKP)	34,8	35,8	35,6	38,1	35,7	38,8	43,4
Bilance (milj. latu)	-103,5	-76,5	-36,7	-53,1	-46,5	-671,5	-1183,0
(% pret IKP)	-1,6	-1,0	-0,4	-0,5	-0,3	-4,1	-9,0

Vispārējās valdības budžeta deficītu 2009. gadā veidoja deficīts gan centrālās valdības budžetā, gan pašvaldību budžetā un arī sociālās apdrošināšanās

fondā (skatīt 4.1. attēlu). Iepriekšējos gados sociālās apdrošināšanas budžetā bija pārpalikums, tomēr 2009. gadā tajā ir izveidojies deficīts.

4.1. attēls

Vispārējās valdības sektora budžeta bilance sadalījumā pa apakšsektoriem
(% no IKP)

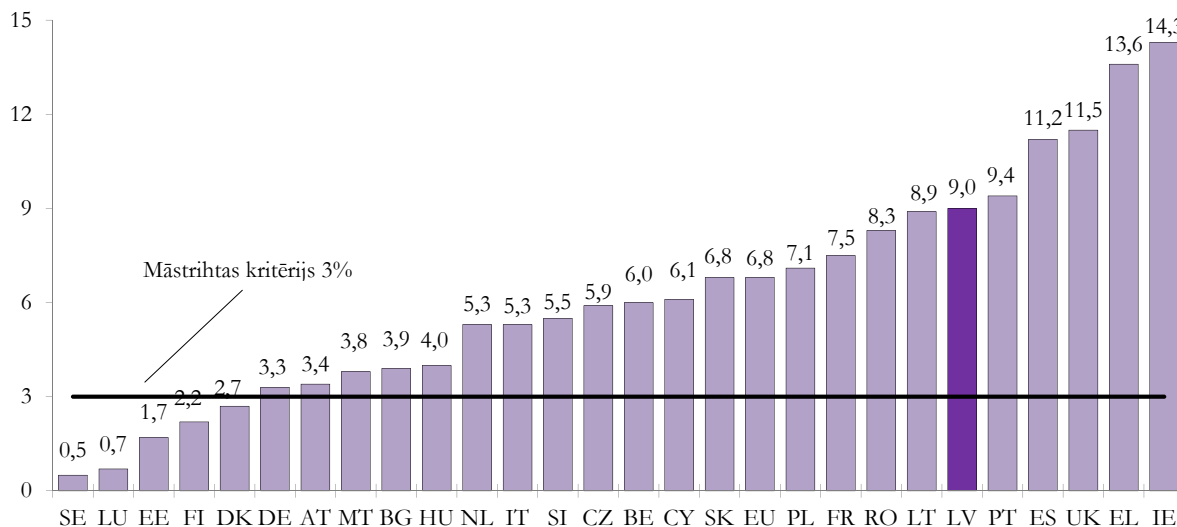

Arī ES valstu vidējais budžeta deficīts 2009. gadā turpināja palielināties. Kā redzams 4.2. attēlā, visās 27 ES dalībvalstīs 2009. gadā tika fiksēts budžeta deficīts. 2009. gadā ES valstu vidējais budžeta deficīta līmenis bija 6,8% no IKP (2008. gadā – 2,3% no IKP, 2007. gadā – 0,8% no IKP). 25 ES dalībvalstīs budžeta stāvoklis 2009. gadā pasliktinājās. Tas uzlabojās vienīgi Igaunijā un Maltā. Lielākais vispārējās valdības budžeta deficīts pret IKP 2009. gadā bija fiksēts Īrijā, Grieķijā, Lielbritānijā un Spānijā. Šajās valstīs budžeta deficīts pārsniedza 10% no IKP.

Kā rāda Eiropas Komisijas 2010. gada pavasara prognozes, budžeta situācija ES valstīs 2010. gadā kopumā turpinās nedaudz pasliktināties, taču tiek prognozēts, ka ar 2011. gadu situācija sāks pamazām uzlaboties. 2010. gadā ES valstu vidējais budžeta deficīta līmenis tiek prognozēts 7,2% apmērā no IKP, bet 2011. gadā – 6,5% apmērā no IKP. 2010. un 2011. gadā vislielākie budžeta deficīti, kas var pārsniegt 10% no IKP, ir sagaidāmi Īrijā un Lielbritānijā, tikai nedaudz mazāki, aptuveni 9% no IKP – Grieķijā un Spānijā.

4.2. attēls

Vispārējās valdības budžeta deficīts 2009. gadā ES valstīs
(% no IKP)

2010. gadā Latvijā tiek plānots, ka vispārējās valdības budžeta finansiālais deficīts nepārsniegs 8,5% no IKP. Lai nodrošinātu valsts budžeta atbilstību ekonomikas attīstības kritumam un ievērotu Latvijas valdības vienošanos ar starptautiskajiem partneriem, sagatavojot 2010. gada valsts budžetu, tika pieņemti lēmumi par ievērojamiem fiskālās konsolidācijas pasākumiem.

2010. gada budžeta konsolidācija kopumā tika veikta 507,5 milj. latu apmērā, t.i., budžeta balance tika uzlabota par 4,3% no IKP. Fiskālās konsolidācijas ietvaros budžeta ieņēmumi tika palielināti par 262,9 milj. latu, tajā skaitā:

- iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi – 154 milj. latu;
- nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumi – 30,2 milj. latu;
- akcīzes nodokļa ieņēmumi – 12,1 milj. latu;
- vieglo automobiļu un motociklu nodokļa ieņēmumi – 0,1 milj. latu;
- sociālās apdrošināšanas iemaksas – 36,7 milj. latu;
- ieņēmumi no transportlīdzekļu ikgadējās nodevas – 18,9 milj. latu;
- ieņēmumi no maksājumiem par valsts kapitāla izmantošanu (dividendēm) – 11 milj. latu.

Savukārt izdevumi tika samazināti par 244,6 milj. latu, tajā skaitā:

- valsts budžeta izdevumi – 200,3 milj. latu;
- pašvaldību budžeta izdevumi – 44,2 milj. latu.

Vidējā termiņā, virzoties uz mērķi – eiro ieviešanu, vispārējās valdības budžeta bilanci plānots samazināt

2011. gadā līdz 6% no IKP un 2012. gadā – līdz 2,9% no IKP.

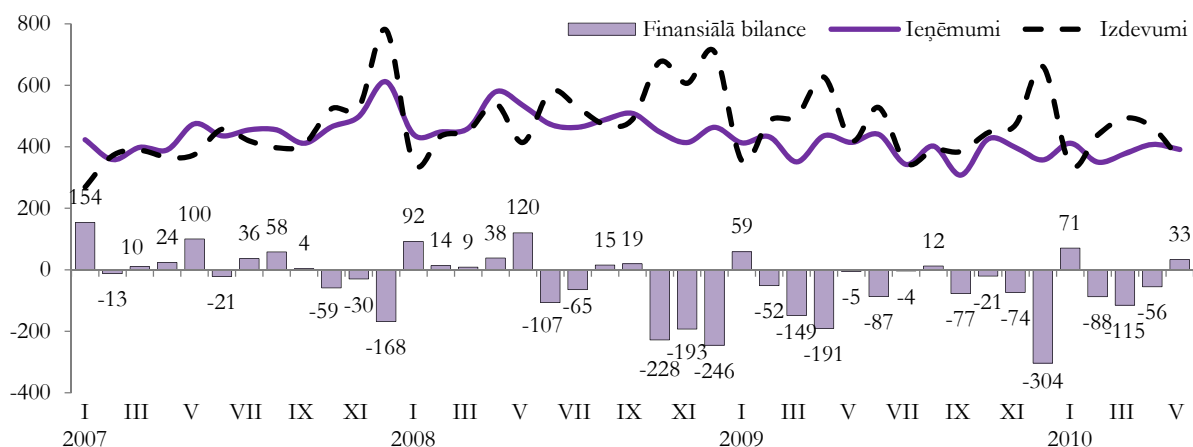
Lai radītu pamatu ilgtspējīgai ekonomikas attīstībai un fiskālo atbildību īstenotu pastāvīgi, ir paredzēts izstrādāt *Fiskālās disciplīnas likumprojektu*, kurā tiks noteikts budžeta deficīta līmenis atbilstoši prognozētajām IKP izmaiņām un makroekonomiskajām prognozēm, valsts budžeta izdevumu svārstību amplitūdas un to izmaiņu maksimālā kāpuma griesti, nodrošinot pretciklisku fiskālās politikas darbību, kā arī tiks noteikta Saeimas, Ministru kabineta, citu institūciju un pašvaldību kompetence, lai nodrošinātu fiskālās disciplīnas ievērošanu visos valsts pārvaldes līmeņos.

Konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi 2009. gadā bija 4734,7 milj. latu, kas ir par 17,3% mazāk nekā 2008. gadā, ko pamatā noteica valsts pamatbudžeta nodokļu ieņēmumu samazinājums par 766,5 milj. latu. Savukārt izdevumi 2009. gadā bija 5626,8 milj. latu, kas ir par 10,2% mazāk nekā 2008. gadā. 2009. gadā konsolidētajā kopbudžetā finansiālais deficīts bija 892,1 milj. latu apmērā (skatīt 4.3. attēlu).

2010. gada 5 mēnešos valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie izdevumi bija 2094,9 milj. latu, kas ir par 12,2% mazāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā laika periodā. Salīdzinājumam, – 2009. gada piecos mēnešos valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie izdevumi par 8,9% pārsniedza 2008. gada atbilstošā perioda līmeni. Pērn šajā laika posmā valsts konsolidētā kopbudžeta finansiālais deficīts bija 337,8 milj. latu, 2010. gada 5 mēnešos vairs tikai 155,3 milj. latu.

4.3. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta finansiālie rādītāji (milj. latu)

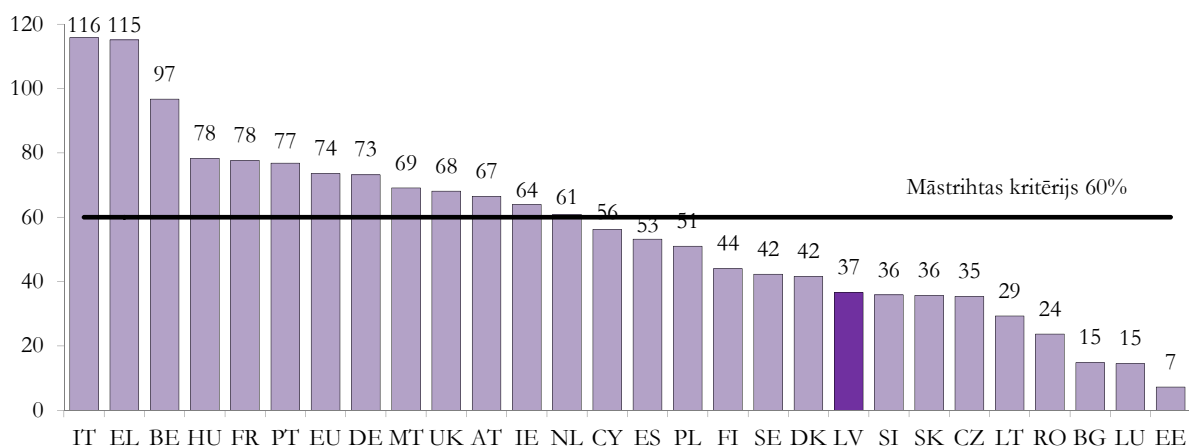
Vispārējās valdības parāda² līmenis Latvijā ir viens no zemākajiem ES (skatīt 4.4. attēlu).

2009. gadā ES vidējais valsts parāda līmenis bija 73,6% no IKP (2008. gadā – 61,6% no IKP, 2007. gadā – 58,7% no IKP). 12 ES dalībvalstīs 2009. gadā valsts parāds bija lielāks par Māstrihtas

kritēriju, kas ir 60% no IKP. Lielākais valsts parāds pret IKP 2009. gadā bija fiksēts Itālijā, Grieķijā, Beļģijā, bet mazākais vispārējās valdības parāds pret IKP tika reģistrēts Igaunijā, Luksemburgā, Bulgārijā un Rumānijā.

4.4. attēls

Vispārējās valdības parāds 2009. gadā ES valstīs (% no IKP)

Vispārējās valdības parāds Latvijā līdz 2007. gadam palielinājās mēreni – no 933,9 milj. latu 2003. gada beigās līdz 1329,8 milj. latu 2007. gada beigās, attiecībā pret IKP tas pat samazinājās – attiecīgi no 14,6% līdz 9% no IKP. Tomēr 2008. gadā, lai finansētu valsts finansiālās saistības, tas pieauga ļoti strauji un 2008. gada beigās sasniedza 3181,4 milj. latu jeb 19,7% no IKP, bet 2009. gada beigās – 4783,4 milj. latu jeb 36,6% no IKP (skatīt 4.5. attēlu). Parāda līmeni galvenokārt ietekmē centrālās valdības parāds.

2008. gada beigās SVF, Eiropas Komisija, Pasaules Banka, Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka un vairākas ES dalībvalstis vienojās par finansiālā atbalsta piešķiršanu Latvijai 7,5 miljardu eiro apmērā,

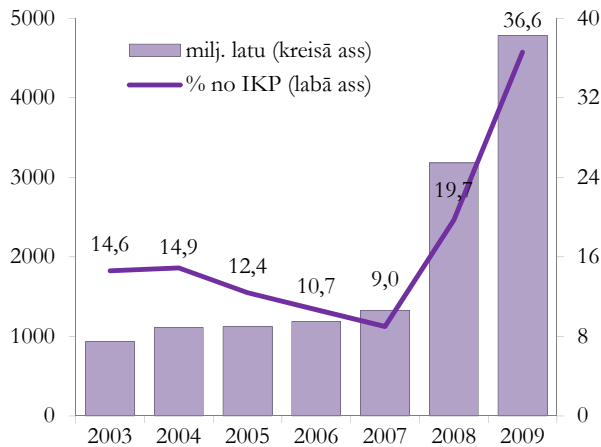
pamatojoties uz *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmu*. Piešķirtais finansējums būs pieejams no 2008. gada līdz 2011. gadam, kas arī noteiks Latvijas centrālās valdības parāda pieaugumu turpmākajos gados.

Starptautiskā finansiālā atbalsta ietvaros līdz 2009. gada beigām tika saņemti resursi 2293 milj. latu apmērā, no kuriem kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai un finanšu sektora stabilizācijas pasākumu veikšanai tika apgūti 1320 milj. latu. Saņemtā atbalsta resursu atlikums 973 milj. latu apmērā saskaņā ar vienošanos ar aizdevējiem tika rezervēts Valsts kases kontos Latvijas Bankā valsts budžeta izpildes un valsts parāda saistību finansēšanas vajadzībām (517 milj. latu), kā arī iespējamiem finanšu sektora stabilizācijas pasākumiem (456 milj. latu).

¹ Atbilstoši Eiropas kontu sistēmas metodoloģijai EKS 95.

4.5. attēls

Vispārējās valdības konsolidētais bruto parāds pēc nominālvērtības gada beigās

Lai nodrošinātu Māstrihtas līgumā vispārējās valdības parāda līmenim noteiktā kritērija ievērošanu vidējā termiņā, tiks izvērtētas iespējas veikt šādus parāda restrukturizācijas pasākumus:

- samazināt uzņemto parāda saistību apjomu, izmantojot iezīmētos starptautiskā finansiālā atbalsta resursus gadījumā, ja tie netiks izlietoti pilnā apmērā;
- attiecībā uz turpmāko Latvijai piešķirtās starptautiskās finansiālās palīdzības programmas 7,5 miljardu eiro apmērā apgūšanu tiks izskatītas iespējas vienoties ar starptautiskajiem

aizdevējiem par darījumu struktūru, kas paredz tiesības izmantot resursus, bet vienlaikus nerada tūlītēju parāda pieaugumu (committed funding).

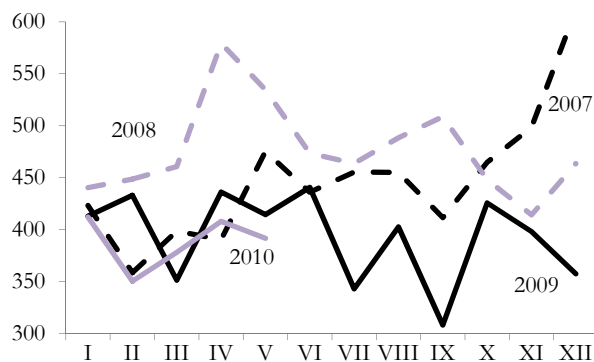
4.1.2. Budžeta ieņēmumi

Ekonomisko aktivitāšu un iekšējā pieprasījuma samazināšanās atstāj negatīvu ietekmi uz budžeta ieņēmumiem, kas sāka samazināties 2008. gada nogalē. 2009. gadā valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie ieņēmumi bija 4734,7 milj. latu, kas bija par 17,3% mazāk nekā 2008. gadā. Pamatā to noteica nodokļu ieņēmumu samazināšanās.

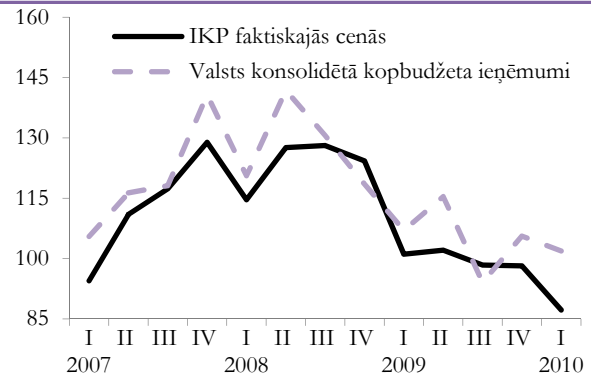
2009. gadā iekasētie nodokļi veidoja gandrīz 75% no visiem budžeta ieņēmumiem. Neraugoties uz 2009. gada sākumā veikto atsevišķu nodokļu likmju palielināšanu, kopējie nodokļu ieņēmumi samazinājās par 25,8% un bija 3515 milj. latu. Nodokļu ieņēmumu samazinājumu ietekmēja ekonomisko aktivitāšu sašaurināšanās – mājāsaimniecību ienākumu samazināšanās, mazumtirdzniecības apgrozījuma kritums, bezdarba pieaugums u.c.

4.6. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi pa mēnešiem* (milj. latu)

IKP faktiskajās cenās un valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi pa ceturkšņiem (2006. gada IV ceturksnis = 100)

* pēc Valsts kases oficiālajiem mēnešu pārskatu datiem

Saglabājoties zēlam ekonomisko aktivitāšu līmenim, arī 2010. gada sākumā valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie ieņēmumi nepieauga. 2010. gada piecos mēnešos tie bija 1939,6 milj. latu, kas ir par 5,3% mazāk nekā 2009. gada janvārī-maijā. Tāpat turpina samazināties arī nodokļu ievākuma īpatsvars

kopējos ieņēmumos. 2010. gada pirmajos piecos mēnešos kopējie nodokļu ieņēmumi bija 1391,5 milj. latu. Tas ir par 9,7% mazāk nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā un veido 71,7% no valsts konsolidētā kopbudžeta kopējiem ieņēmumiem.

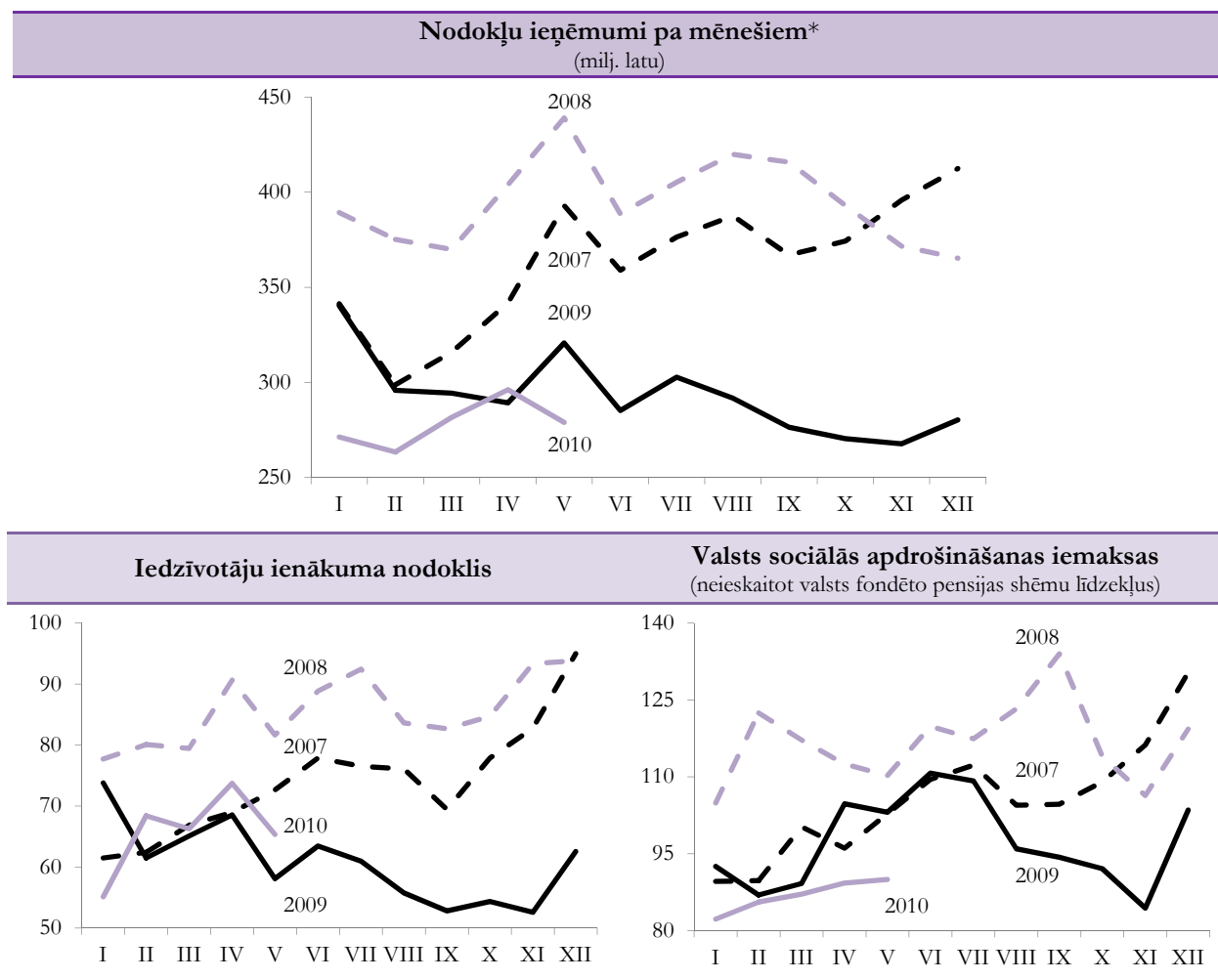
4.2. tabula

Budžeta ieņēmumi* (% no IKP)				
	2007	2008	2009	2009 I cet.
Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi	36,2	35,4	36,2	40,0
I Nodokļu ieņēmumi	29,5	29,3	26,9	28,6
1. Netiešie nodokļi	11,4	10,4	10,1	10,7
– pievienotās vērtības nodoklis	8,1	6,9	6,1	6,9
– akcīzes nodoklis	3,0	3,3	3,9	3,7
– muitas nodoklis	0,2	0,2	0,1	0,1
2. Ienākuma nodokļi un īpašuma nodokļi	9,2	9,9	7,6	8,7
– uzņēmumu ienākuma nodoklis	2,7	3,1	1,5	1,3
– iedzīvotāju ienākuma nodoklis	6,0	6,4	5,6	6,7
– nekustamā īpašuma nodoklis	0,5	0,4	0,6	0,7
3. Sociālās apdrošināšanas iemaksas	8,6	8,7	8,9	8,9
4. Pārējie nodokļi	0,4	0,3	0,2	0,2
II Citi ieņēmumi	6,7	6,1	9,3	11,4

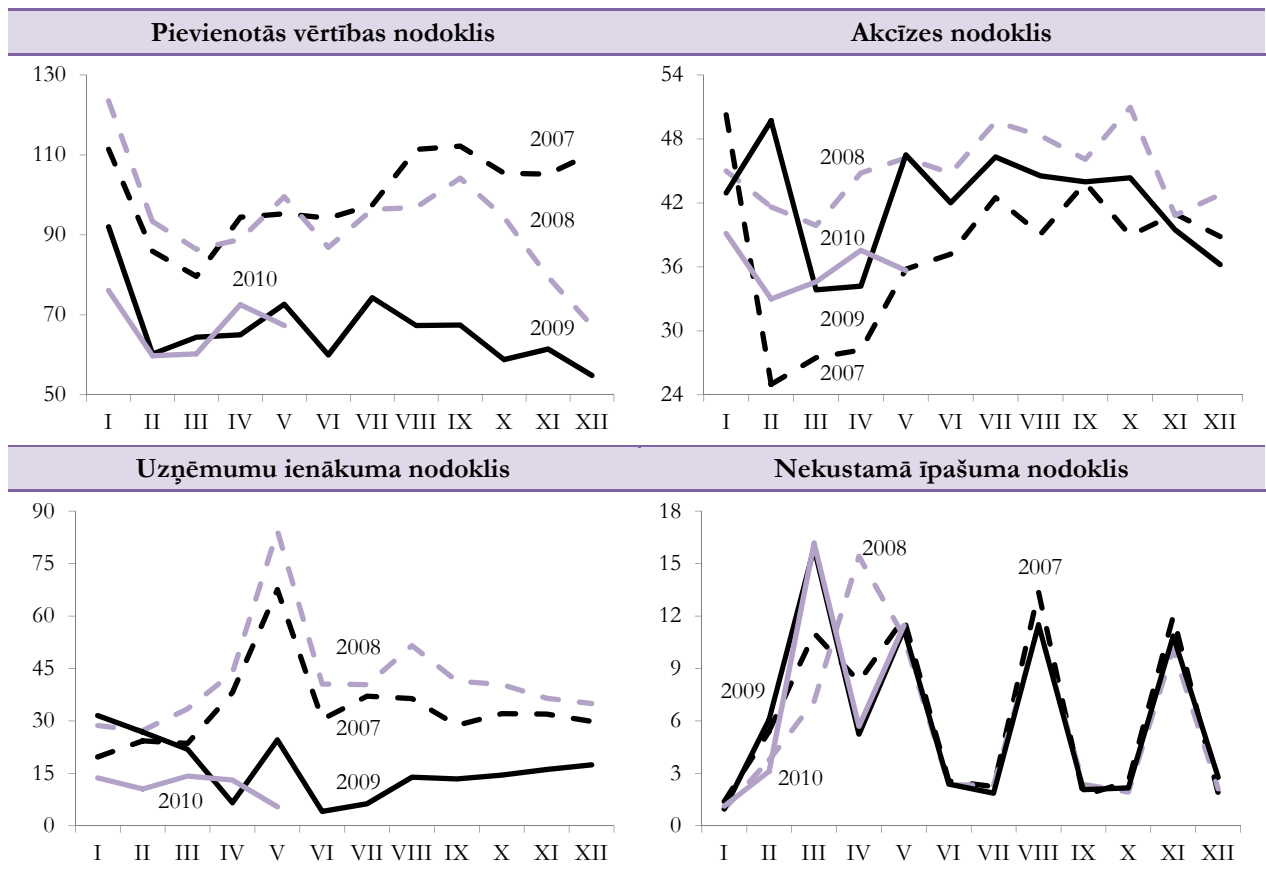
* Valsts kases dati

Vairāk nekā $\frac{3}{4}$ no visiem nodokļu ieņēmumiem apdrošināšanas iemaksas, iedzīvotāju ienākuma veido trīs nodokļi – valsts sociālās obligātās nodoklis un pievienotās vērtības nodoklis.

4.7. attēls

4.7. attēla turpinājums

* pēc Valsts kases oficiālajiem mēnešu pārskatu datiem

Nodarbinātības nodokļi 2009. gadā veidoja gandrīz 54% no visiem nodokļu ieņēmumiem. Nodarbinātības samazināšanās, darba samaksas samazinājums, kā arī pieaugošais ēnu ekonomikas īpatsvars galvenokārt noteica darba nodokļu ievākuma samazinājumu. 2009. gadā iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi saruka par 29,1%, savukārt valsts obligāto sociālās apdrošināšanas iemaksu samazinājums, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, bija mērenāks (par 16,8%). Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu straujāks samazinājums bija saistīts ar 2009. gada sākumā veiktajām izmaiņām nodokļa likumā, samazinot likmi no 25% uz 23 procentiem.

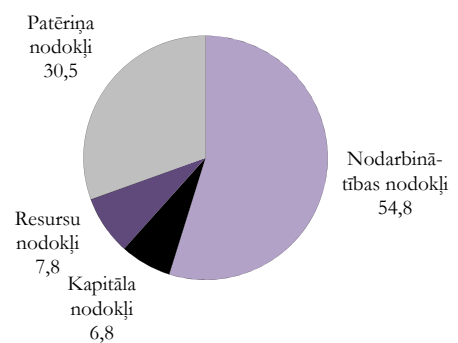
2010. gada pirmajos mēnešos nodarbinātības nodokļu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos turpina palielināties. Ar 2010. gada 1. janvāri stājās spēkā jaunas izmaiņas iedzīvotāju ieņēmumu nodokļa likumā. Tika paaugstināta nodokļa vispārējā likme no 23% uz 26%, paplašināta iedzīvotāju ienākuma nodokļa bāze, iekļaujot visus kapitāla ienākumus, piemērojot nodokļa likmi 10% dividendēm un procentu ienākumam, bet kapitāla pieaugumam 15%. Tāpat ar iedzīvotāju ienākuma nodokli tiek aplūkts gūtais labums no darba devējam piederoša vieglā pasažieru automobiļa izmantošanas personīgajām vajadzībām, paaugstināta nodokļa likme pašnodarbinātajiem, piemērojot vispārējo iedzīvotāju ienākuma nodokli, u.c. izmaiņas. Iedzīvotāju ienākumu nodokļa bāzes paplašināšana un nodokļa likmes paaugstināšana daļēji ir kompensējusi

joprojām zemo ekonomisko aktivitāti darba tirgū – 2010. gada 5 mēnešos nodokļa ievākums bija 328,9 milj. latu, kas nozīmē, ka tas ir būtībā saglabājis iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmeni (pieaugums par 0,6%).

Savukārt ieņēmumi no valsts obligāto sociālās apdrošināšanas iemaksām 2010. gada janvārī – maijā bija 434,2 milj. latu, kas ir par 42,3 milj. latu jeb 8,9% mazāk kā 2009. gada piecos mēnešos.

4.8. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta nodokļu ieņēmumu sadalījums pa nodokļu grupām 2010. gada piecos mēnešos (%)

Patēriņa nodokļu īpatsvars nodokļu struktūrā ir samazinājies no 33,7% 2007. gadā līdz 30,5%

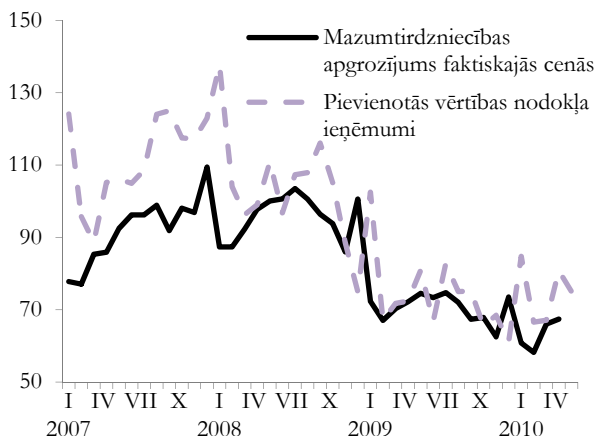
2010. gada piecos mēnešos. Straujās izaugsmes gados patēriņa nodokļu ieņēmumi būtiski palielinājās. To veicināja augošais iekšzemes pieprasījums un augstā inflācija. Kopš 2008. gada beigām, mazinoties iekšzemes pieprasījumam un patēriņa cenu spiedienam, patēriņa nodokļu ievākums sāka samazināties.

2009. gadā pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi bija 798,4 milj. latu, kas ir par 28,5% mazāk nekā 2008. gadā. 2009. gada 1. janvārī tika paaugstināta nodokļa standartlikme no 18% uz 21%. Tomēr likmes kāpums nekompensēja kopējā mazumtirdzniecības apgrozījuma kritumu.

Savukārt akcīzes nodokļa patēriņa daļas ieņēmumi 2009. gadā saruka par 14,6%, neraugoties uz akcīzes nodokļa likmju paaugstināšanu, īpaši tabakas izstrādājumiem. 2009. gada sākumā realizētais akcīzes nodokļa likmju palielinājums gandrīz visām akcīzes precēm un kopējā ekonomiskā lejupslīde izraisīja strauju akcīzes preču realizācijas apjomu kritumu, kas attiecīgi samazināja arī akcīzes nodokļa ieņēmumus.

4.9. attēls

Mazumtirdzniecības apgrozījums faktiskajās cenās un pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi
(2006. gada decembris = 100)

Ar 2010. gada 1. janvāri spēkā stājās izmaiņas likumā *Par pievienotās vērtības nodokli*. Jaunās likuma normas ir vērstas uz uzņēmējdarbības vides attīstību un mazo uzņēmumu konkurētspējas veicināšanu. Ar šiem grozījumiem tiek vienkāršotas vai atceltas iepriekš likumā noteiktās prasības (piemēram, prasības attiecībā uz pievienotās vērtības nodokļa rēķinu noformēšanu un PVN gada deklarāciju iesniegšanu), tādā veidā samazinot administratīvo slogu uzņēmējiem.

2010. gada piecos mēnešos pievienotās vērtības nodokļa ievākums bija 336 milj. latu, kas par 5,2% atpaliek no 2009. gada janvāra – maija līmeņa. PVN ieņēmumi ir cieši saistīti ar mazumtirdzniecības apgrozījuma apjoma izmaiņām. 2010. gada piecos mēnešos, salīdzinot ar 2009. gada atbilstošo periodu, mazumtirdzniecības apgrozījums faktiskajās cenās ir samazinājies par 9,7 procentiem.

Šajā pašā laika posmā akcīzes nodokļa patēriņa daļas ieņēmumi bija 74,8 milj. latu. Tas ir par 20,9% mazāk nekā 2009. gada janvārī – maijā. Akcīzes

nodokļu ieņēmumu samazinājumu ietekmēja alkohola un cigarešu realizācijas apjoma kritums, kas liecina par nelegālā tirgus paplašināšanos.

Kapitāla nodokļu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos pakāpeniski palielinājās līdz 2008. gadam (12,1%). 2009. gadā, mazinoties uzņēmējdarbības aktivitātēm un palielinoties maksātnespējīgo uzņēmumu skaitam, ļoti strauji samazinājās uzņēmumu ienākuma nodokļa ievākums, kas bija 197,2 milj. latu jeb par 60,8% mazāk nekā 2008. gadā.

Šī nodokļa ieņēmumu samazinājums ir vērojams arī 2010. gada pirmajos mēnešos. Janvārī – maijā uzņēmumu ienākuma nodokļa ievākums bija 57 milj. latu. Tas ir par 48,8% mazāk nekā attiecīgajos mēnešos 2009. gadā. Uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumu samazinājumu galvenokārt ietekmējusi finanšu pakalpojumu nozare, kas cieš lielus zaudējumus (samazinājums veido aptuveni pusi no kopējā uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumu sarukuma).

Attiecībā uz uzņēmumu ienākuma nodokli jānorāda, ka no 2010. gada ir samazināta reprezentācijas izdevumu norma, ko drīkst atskaitīt no apliekamā ienākuma, no 60% līdz 40%, uzņēmumu ienākuma nodokļa aprēķināšanas vajadzībām 1,5 reizes palielināta izdevumos neiekļaujamo izmaksu daļa, kas nav saistīta ar saimniecisko darbību un zaudējumiem, kurus radījusi sociālās infrastruktūras objektu uzturēšana, paplašinātas iespējas nodokļu maksātājam pašam noteikt samazinātus avansa maksājumus, ja ir samazinājies peļņas apmērs.

Jāatzīmē, ka ekonomikas lejupslīde mazākā mērā ir ietekmējusi nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumus. 2009. gadā tie bija 73,1 milj. latu (par 3,3% vairāk nekā 2008. gadā). Ar 2010. gada 1. janvāri ir palielināta nekustamā īpašuma nodokļa likme zemei un saimnieciskajā darbībā izmantojamām ēkām līdz 1,5%, noteikts minimālais nodokļa maksājums – 5 lati par katru nodokļa objektu, apliktas ar paaugstinātu likmi 3% apmērā neapstrādātas lauksaimniecības zemes, kā arī apliktas ar nekustamā īpašuma nodokli inženiertehniskās būves. Tāpat ar 2010. gadu ir paplašināta nekustamā īpašuma nodokļa bāze – dzīvojamām ēkām par kadastrālo vērtību līdz 40 tūkst. latu piemērojot likmi 0,1%, par kadastrālo vērtību 40 001-75 000 latu – 0,2%, par kadastrālo vērtību virs 75 tūkst. latu – 0,3% apmērā.

2010. gada 5 mēnešos nekustamā īpašuma nodokļa ievākums bija 37,6 milj. latu. Tas ir par 4,7% mazāk nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Ņemot vērā, ka kopš janvāra ir paplašināta nodokļa bāze un pacelta nodokļa likme, ieņēmumu samazinājums ir skaidrojams ar iedzīvotāju maksātspējas pasliktināšanos un nekustamā īpašuma nodokļa parāda pieaugumu.

Resursu nodokļu grupā izmaiņas galvenokārt ir saistītas ar akcīzes nodokli naftas produktiem, jo dabas resursu nodoklis veido nepilnus 3% no šīs grupas nodokļu ieņēmumiem. Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, 2009. gadā resursu nodokļu grupas īpatsvars pieauga un bija 8,3% no visiem nodokļu ieņēmumiem.

2009. gadā akcīzes nodoklis par naftas produktiem tika iekasēts 284,1 milj. latu apjomā, kas par 0,3% pārsniedza 2008. gada ievākumu. Tas lielā mērā bija saistīts ar akcīzes nodokļa likmes paaugstināšanu naftas produktiem. Savukārt dabas resursu nodokļa ieņēmumi aizvadītajā gadā, būtiski sarūkot ekonomiskajām aktivitātēm, samazinājās par gandrīz 23 procentiem.

2010. gada janvārī – maijā akcīzes nodokļa par naftas produktiem ieņēmumi bija 105,2 milj. latu. Tas ir par 6,6% mazāk nekā 2008. gada piecos mēnešos. Šī nodokļa ievākuma kritums ir saistīts ar naftas produktu patēriņa apjoma samazinājumu, kas ir atbilstošs pašreizējai valsts ekonomiskai situācijai.

4.1.3. Budžeta izdevumi

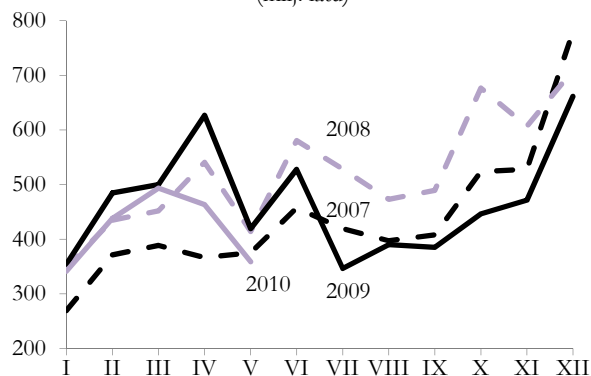
Budžeta ieņēmumu samazināšanās valdībai lika īstenot budžeta deficīta ierobežošanas politiku, kas īstermiņā radīja papildu spiedienu uz iekšējā pieprasījuma samazināšanos. Kā jau minēts, valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie izdevumi 2009. gadā samazinājās par 10,2%, kas bija lēnākos tempos nekā budžeta ieņēmumu sarukums.

Nēmot vērā valdības nosprausto mērķi – budžeta deficīts 2010. gadā nedrīkst pārsniegt 8,5% no IKP, izstrādājot 2010. gada budžeta likumprojektu, tika būtiski ierobežoti valdības izdevumi.

2010. gada 5 mēnešos valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie izdevumi bija 2094,9 milj. latu, kas ir par 12,6% mazāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā laika periodā. Salīdzinājumam, – 2009. gada piecos mēnešos valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie izdevumi par 8,9% pārsniedza 2008. gada atbilstošā perioda līmeni.

4.10. attēls

**Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi
pa mēnešiem***
(milj. latu)

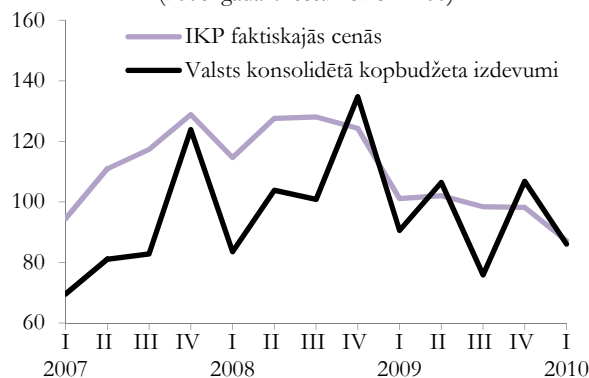
* pēc Valsts kases oficiālajiem mēnešu pārskatu datiem

Lai gan 2009. gadā budžeta izdevumi samazinājās, izdevumi subsīdijām un dotācijām turpināja palielināties. Salīdzinot ar 2008. gadu, šie izdevumi pieauga par 6,5% un bija 2857,7 milj. latu. Pieaugums galvenokārt saistīts ar 2009. gadā pieaugošo bezdarbnieku skaitu un izmaksātajiem bezdarbnieku pabalstiem, no sabiedriskā sektora atbrīvoto darbinieku

atlaišanas pabalstu izmaksām, kā arī citiem sociālajiem pabalstiem. Izdevumi subsīdijām un dotācijām veido gandrīz pusi no visiem valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumiem.

4.11. attēls

**IKP faktiskajās cenās un valsts konsolidētā
kopbudžeta izdevumi pa ceturkšņiem**
(2006. gada 4. ceturksnis = 100)

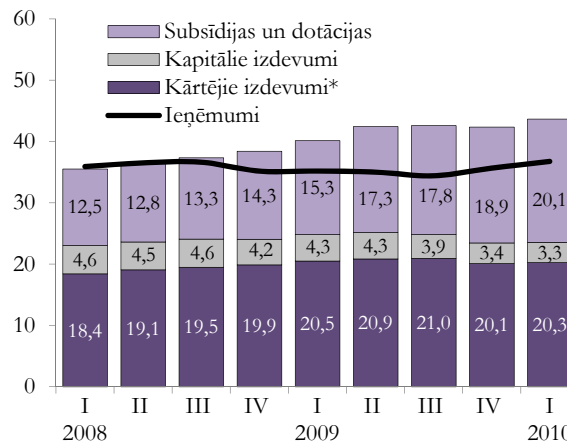
Īoti ievērojami 2009. gadā tika samazināti izdevumi kapitālieguldījumiem. Tie veidoja 507,4 milj. latu, kas bija par 34,6% mazāk nekā 2008. gadā. Augsts īpatsvars izdevumos saglabājas kārtējiem izdevumiem (47,5%), kas 2009. gadā saruka par 18,3%. Lai samazinātu valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumus, tika veikta valsts pārvaldes un atsevišķu nozaru optimizācija – ministriju darbinieku skaita, kā arī valsts aģentūru un slimnīcu skaita samazināšana.

Nēmot vērā apjomīgo izdevumu samazināšanu, 2010. gada piecos mēnešos izdevumi subsīdijām un dotācijām ir samazinājušies par 9,8%, salīdzinot ar 2009. gada janvāri – maiju. daudz straujāk šajā pašā laika posmā ir samazinājušies izdevumi kapitālieguldījumiem (par 34,9%) un kārtējie izdevumi (par 18,3%).

4.12. attēls

**Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi
un izdevumi**

(četrus ceturkšņu slidošais vidējais, % no IKP)

* kopā ar maksājumiem par aizņēmumiem un kredītiem, kā arī maksājumiem ES

Atbilstoši izdevumiem pēc funkcionālajām kategorijām, 2009. gadā pieauga izdevumi sociālajai aizsardzībai (par 14,6%, salīdzinot ar 2008. gadu), kā arī palielinājās izdevumi vides aizsardzībai (par 11,1%). Pārējās grupās 2009. gadā bija vērojams būtisks izdevumu samazinājums, piemēram, aizsardzībai un pašvaldību teritoriju apsaimniekošanai par vairāk nekā 40%, sabiedriskajai kārtībai un drošībai, ekonomiskajai darbībai, kā arī atpūtai, kultūrai un reliģijai – par vairāk nekā 20 procentiem.

2010. gada janvārī – maijā lielākais īpatsvars bija sociālajai aizsardzībai (vairāk nekā 35% no visiem izdevumiem), tālāk seko izglītība, ekonomiskā darbība un izdevumi vispārējiem valdības dienestiem. Salīdzinot ar 2009. gada pirmajiem pieciem mēnešiem, 2010. gada janvārī – maijā gandrīz par ¼ ir samazinājušies izdevumi aizsardzībai, ekonomiskajai darbībai, atpūtai, kultūrai un reliģijai, kā arī izglītībai.

4.3. tabula

Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pēc valdības funkcijām*
(procentos)

	2008		2009		2010. gada 1. cet.	
	struktūra	pret IKP	struktūra	pret IKP	struktūra	pret IKP
Izdevumi – pavisam	100	38,6	100	42,9	100	44,6
Vispārējie valdības dienesti	13,6	5,3	14,8	6,3	16,8	7,5
Aizsardzība	3,5	1,3	2,4	1,0	1,8	0,8
Sabiedriskā kārtība un drošība	5,0	1,9	4,5	1,9	4,2	1,9
Ekonomiskā darbība	18,1	7,0	15,7	6,7	16,3	7,3
Vides aizsardzība	2,4	0,9	2,2	0,9	0,8	0,3
Pašvaldību teritoriju un mājokļu apsaimniekošana	3,6	1,4	2,1	0,9	1,8	0,8
Veselība	8,1	3,1	7,5	3,2	6,4	2,9
Atpūta, kultūra un reliģija	4,0	1,5	3,4	1,5	2,6	1,1
Izglītība	20,2	7,8	19,6	8,4	14,9	6,7
Sociālā aizsardzība	21,5	8,3	27,9	12,0	34,4	15,4

* Valsts kases dati

Lai sasniegtu nosprausto mērķi – budžeta deficītu mazāku par 3% no IKP 2012. gadā, turpmākajos gados valdībai nāksies turpināt budžeta izdevumu samazināšanu.

Sabiedrisko pieprasījumu veido valsts patēriņš jeb sabiedriskie pakalpojumi, kuru vērtību nosaka sniegto sabiedrisko pakalpojumu apjoms, kā arī valsts investīcijas, kas ir kapitālieguldījumi par budžeta līdzekļiem.

4.4. tabula

Sabiedriskais pieprasījums
(procentos)

	Procentos pret IKP			Izmaiņas pret iepriekšējo gadu		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Sabiedriskais pieprasījums	23,1	24,6	22,6	10,0	-2,8	-15,3
<i>Valsts patēriņš</i>	17,4	19,8	18,7	3,7	2,6	-10,1
- centrālā valdība*	9,5	10,9	10,0	1,4	3,1	-12,2
- pašvaldības	7,9	8,9	8,6	6,6	2,1	-7,7
<i>Kopējā pamatkapitāla veidošana</i>	5,7	4,8	4,0	27,8	-15,4	-29,8
- centrālā valdība*	2,8	1,8	1,4	-3,7	-38,2	-33,1
- pašvaldības	2,8	3,1	2,6	91,3	7,7	-27,9

* Kopā ar sociālās apdrošināšanas fondu

2008. gadā sabiedriskais pieprasījums samazinājās nedaudz lēnākos tempos nekā IKP. Pieprasījuma samazinājumu noteica galvenokārt centrālās valdības kopējā pamatkapitāla veidošanas izdevumu samazinājums par gandrīz 40%, salīdzinot ar

2007. gadu. Tajā pašā laikā pašvaldību izdevumi investīcijām 2008. gadā palielinājās par 7,7 procentiem.

Arī 2009. gadā sabiedriskais pieprasījums samazinājās lēnākos tempos nekā IKP. Valsts patēriņš aizvadītajā gadā samazinājās par nedaudz vairāk kā 10%, salīdzinot ar 2008. gadu. Tāpat strauji turpina

samazināties izdevumi valsts investīcijām (gandrīz par 30%). Jāatzīmē, ka straujāk izdevumus kopējā pamatkapitāla veidošanai samazina centrālā valdība,

savukārt pašvaldību izdevumu samazinājuma tempi ir mērenāki.

Kopumā 2009. gadā sabiedriskais pieprasījums samazinājās par 15,3 procentiem.

4.2. Cenas

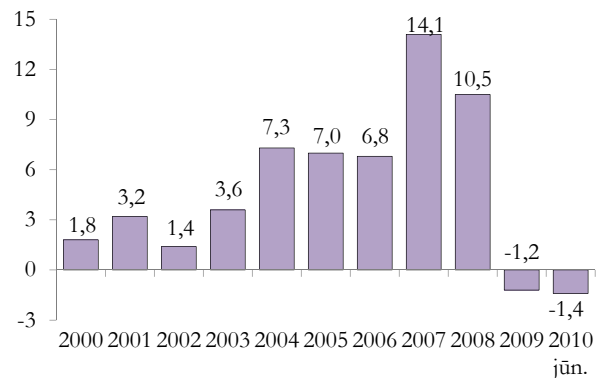
4.2.1. Privātā patēriņa cenas

Pēc Latvijas iestāšanās ES Latvijā bija vērojama augsta inflācija, kas 2008. gada vidū sasniedza gandrīz 18% (12 mēnešu cenu izmaiņas).

Inflācijas samazinājums sākās 2008. gada beigās, kad, sašaurinoties iekšējam pieprasījumam, patēriņa cenas sāka kristies. 2009. gada sākumā procesu piebremzēja administratīvi regulējamo cenu kāpums un pievienotās vērtības nodokļa un akcīzes nodokļa likmju palielinājums. Pirmās uz iekšējā pieprasījuma samazinājumu reaģēja preču cenas, kas sāka kristies 2008. gada otrajā pusē, bet pakalpojumu cenas – tikai 2009. gada aprīlī.

2009. gadā no aprīļa, kad sākās cenu kritums, līdz decembrim cenas samazinājās caurmērā par 0,5% ik mēnesi. Rezultātā 2009. gada decembrī 12 mēnešu cenu izmaiņas bija negatīvas, t.i., bija deflācija par 1,2 procentiem.

Patēriņa cenu pārmaiņas
(12 mēnešu inflācija, procentos)

2010. gada janvārī un februārī, salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi, cenas vairs nesamazinājās. Tomēr, tā kā iepriekšējā gadā cenas šajos mēnešos auga straujāk, tad 12 mēnešu cenu deflācija padziļinājās un februārī bija 4,2 procenti.

4.5. tabula

Patēriņa cenu pārmaiņas pa mēnešiem
(procentos)

		Salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi	Salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi	Vidēji gada laikā
2009	Janvāris	2,2	9,8	14,9
	Februāris	1,1	9,6	14,3
	Marts	0,2	8,2	13,5
	Aprīlis	-0,4	6,2	12,5
	Maijs	-0,5	4,7	11,4
	Jūnijs	-0,5	3,4	10,2
	Jūlijs	-0,6	2,5	9,1
	Augusts	-1,0	1,8	7,9
	Septembris	-0,2	0,5	6,7
	Oktobris	-0,2	-0,9	5,5
	Novembris	-0,7	-1,2	4,5
	Decembris	-0,5	-1,2	3,5
2010	Janvāris	0,2	-3,1	2,5
	Februāris	0,0	-4,2	1,3
	Marts	0,5	-3,9	0,3
	Aprīlis	0,9	-2,7	-0,4
	Maijs	-0,1	-2,3	-1,0
	Jūnijs	0,4	-1,4	-1,4

Kopš 2010. gada marta cenu izmaiņu dinamika vairs neliecina par deflācijas turpināšanos. Lai arī

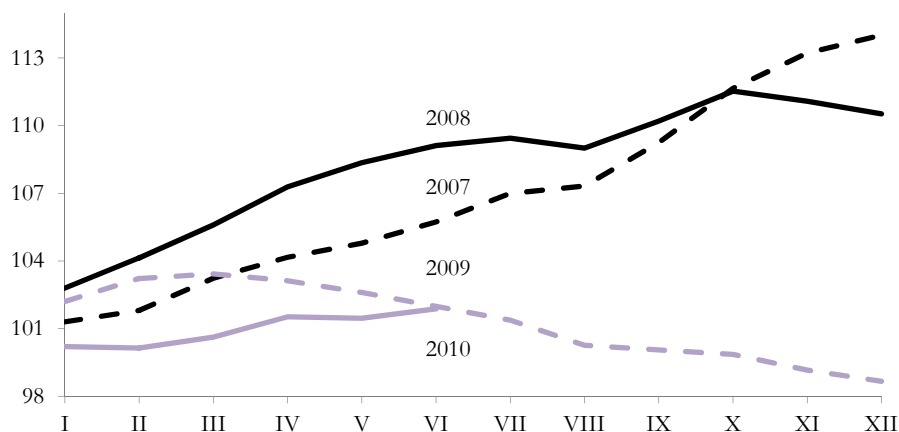
privātais patēriņš pašlaik ir ļoti zemā līmenī, tomēr tas vairs nesamazinās. Līdz ar to tas vairs nav faktors, kas

var būtiski noteikt cenu samazināšanos. Uz cenu samazinājuma nav vairs vērojams spiediens arī no piedāvājuma puses, kāds bija raksturīgs ekonomiskās krīzes sākumposmā, kad cenu kritumu ietekmēja arī liels saražotās produkcijas krājumu apjoms un uzņēmumu vēlme pēc iespējas ātrāk no tiem atbrīvoties. Pašreiz var apgalvot, ka krājumu korekcijas cikls ir beidzies un esošie ražošanas apjomi atbilst zemaļam pieprasījuma līmenim. Turpmākās cenu tendences no piedāvājuma noteiks ražošanas faktoru cenu izmaiņas, kas visticamāk pieaugs.

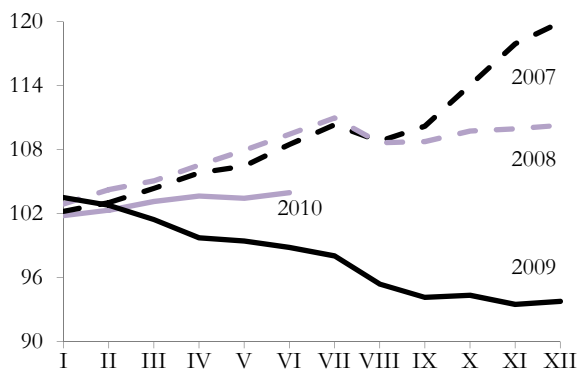
2010. gada jūnijā patēriņa cenu līmenis ir par 1,8% augstāks nekā 2009. gada decembrī. Lielākā ietekme uz cenu pieaugumu ir tādām patēriņa grupām kā mājoklis – par 6,6% transports – par 5%, un pārtika – par 3,9%. Cenas pieauga arī alkoholam un tabakai – par 1,7%. Savukārt cenu samazinājums bija vērojams tādās patēriņa grupās kā apģērbi un apavi, mājokļa iekārtas, veselība, sakari, atpūta un kultūra, izglītība, kā arī viesnīcas un restorāni.

4.14. attēls

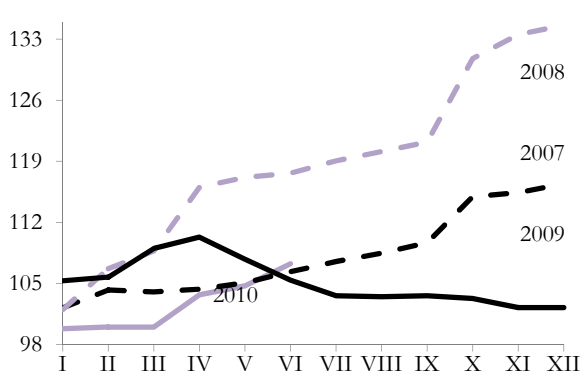
Patēriņa cenu indekss grupās un apakšgrupās
(iepriekšējā gada decembris = 100)

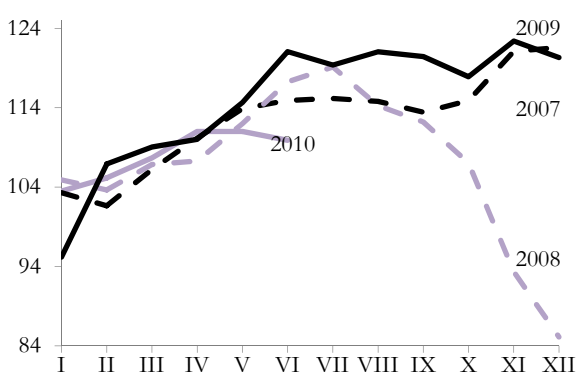
Pārtika un bezalkoholiskie dzērieni

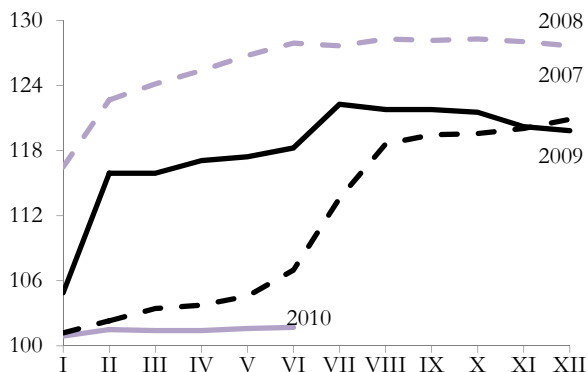
Administratīvi regulējamās cenas

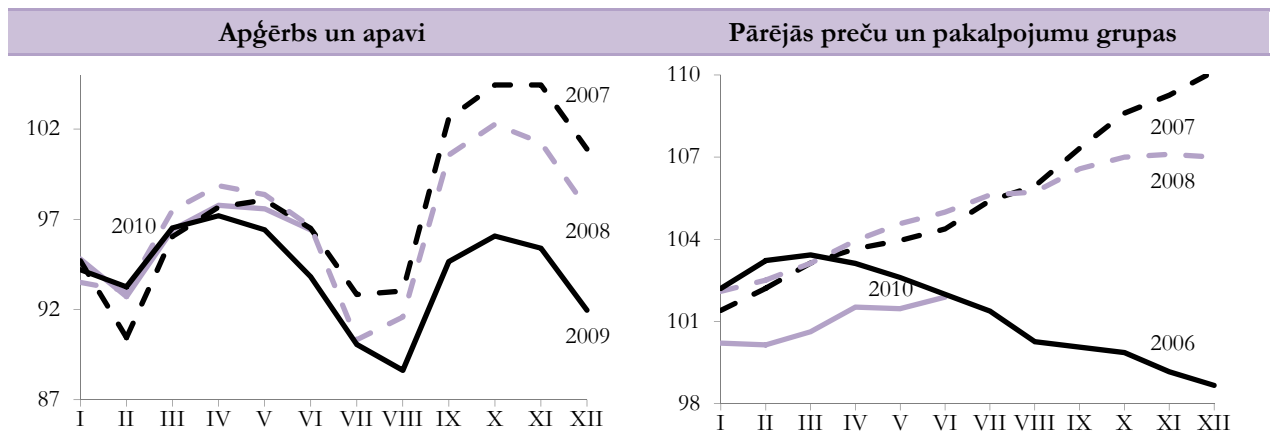
Degviela

Alkoholiskie dzērieni un tabaka

4.14. attēla turpinājums

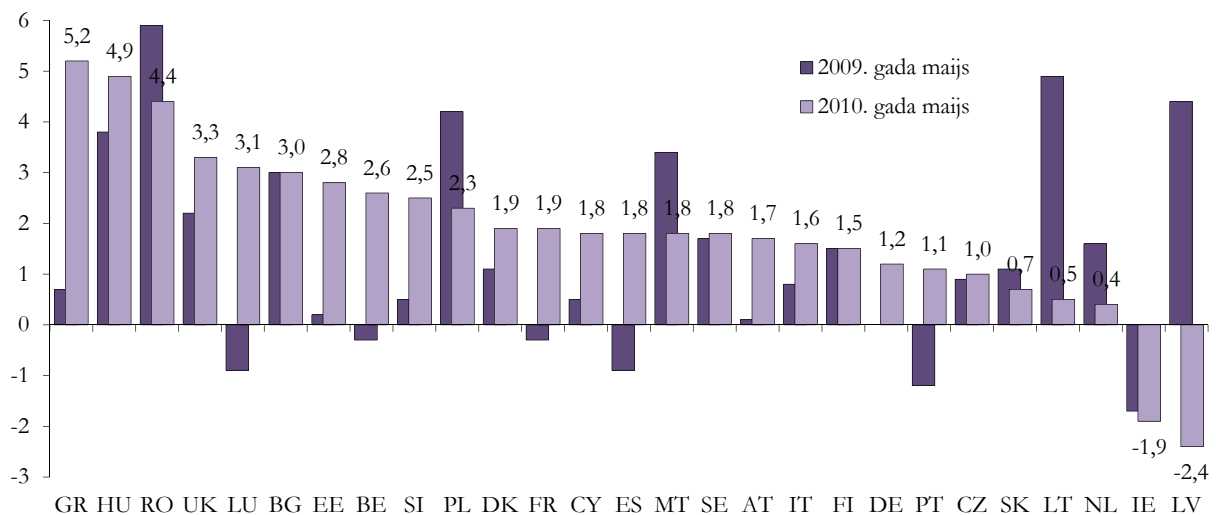

Eiropas Savienībā kopumā inflācijas zemākais līmenis tika sasniegts 2009. gada vidū. Kopš tā laika patēriņa cenu inflācija sāka palielināties. Būtiska

ietekme uz inflācijas kāpumu bija eiro kursa kritumam attiecībā pret ASV dolāru, kā arī energoresursu un izejvielu cenu kāpumam.

4.15. attēls

**Saskaņotā patēriņa cenu indeksa pārmaiņas Eiropas Savienības dalībvalstīs
2009. gada maijā un 2010. gada maijā
(12 mēnešu inflācija, %)**

Avots: Eurostat

2010. gada maijā, salīdzinot ar 2009. gada maiju, cenu līmenis vidēji Eiropas Savienībā ir pieaudzis, bet Rumānijai, Polijai, Malta, Slovākijai, Lietuvai, Nīderlandei, Īrijai un Latvijai cenu līmenis ir samazinājies.

2010. gada maijā augstākais inflācijas līmenis bija vērojams Grieķijā, Ungārijā un Rumānijā, attiecīgi 5,2%, 4,9% un 4,4%. Savukārt deflācija bija vērojama divās Eiropas Savienības dalībvalstīs – Latvijā un Īrijā, attiecīgi 2,4% un 1,9 procenti.

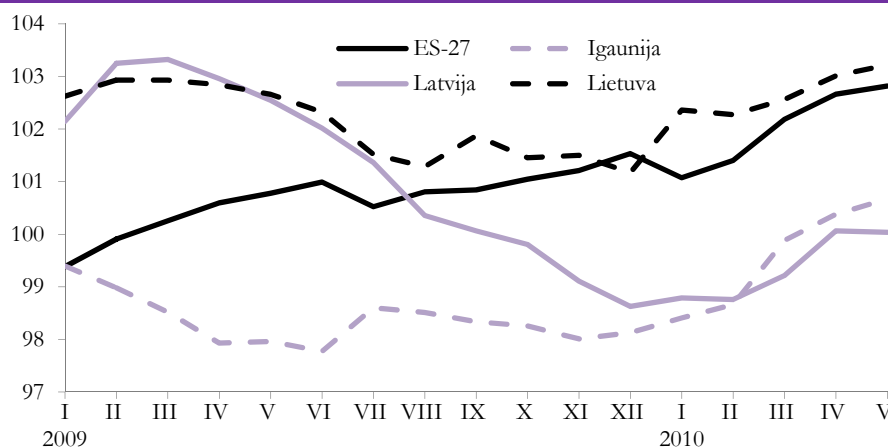
Igaunijā deflācija sākās agrāk nekā Latvijā. Cenu samazinājums Igaunijā bija vērojams jau 2009. gada sākumā.

2010. gada maijā, salīdzinot ar 2009. gada decembri, patēriņa cenas palielinājās visās Baltijas valstīs.

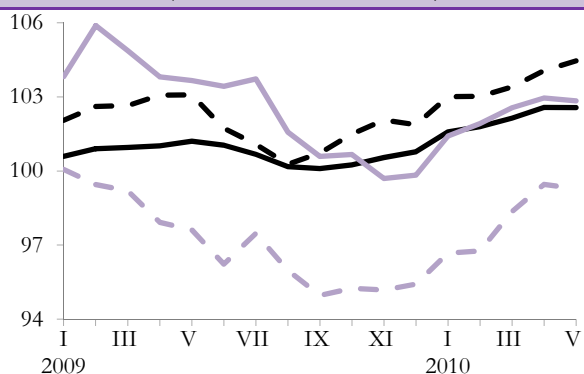
Gan Eiropas Savienībā kopumā, gan Baltijas valstīs pārtikas cenas 2010. gada piecos mēnešos pieauga. Augstākais cenu pieaugums pārtikas produktu grupā bija Igaunijai – par 4,1%, savukārt Latvijā cenas pieauga par 3% un Lietuvā – par 2,5%. Gada laikā (salīdzinot ar 2009. gada maiju) patēriņa cenas pārtikas precēm Igaunijā un Lietuvā pieauga attiecīgi par 1,7% un 1,3%, savukārt Latvijā cenas ir samazinājušās – par 0,8 procentiem.

4.16. attēls

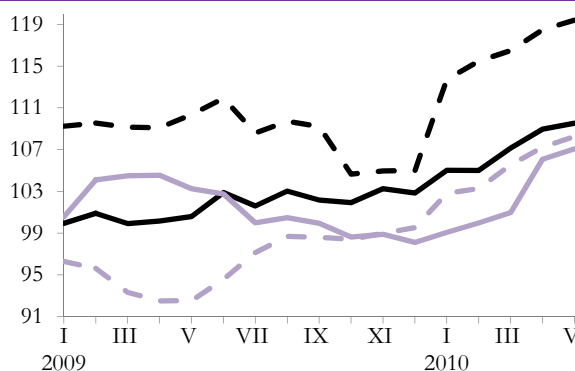
Saskaņotais patēriņa cenu indekss 2009.-2010. gadā pa mēnešiem
(2008. gada decembris = 100)

pārtikas precēm
(ieskaitot alkoholu un tabaku)

enerģijai

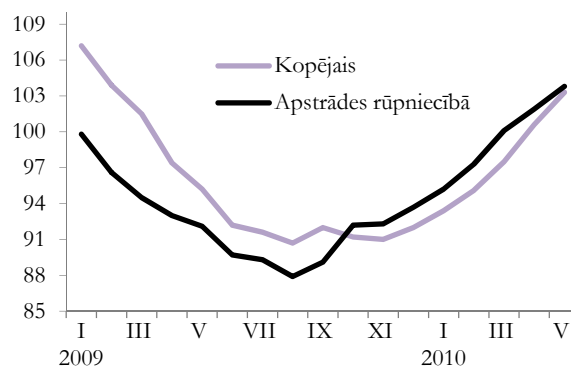

Arī enerģijai cenu līmenis 2010. gada piecos mēnešos ir palielinājies visās Baltijas valstīs. Salīdzinot ar 2009. gada decembri, 2010. gada maijā patēriņa cenas enerģijai visstraujāk pieauga Lietuvā – par 13,7%, kā arī Latvijā un Igaunijā – attiecīgi par 9,1 un 8,8%. Gada laikā, salīdzinot ar 2009. gada maiju, patēriņa cenas enerģijai palielinājās Igaunijā un Lietuvā, attiecīgi par 17% un 8,2%, savukārt Latvijā – par 3,7 procentiem.

pieauga par 9,4%. Lielākā ietekme uz ražotāju cenu kopējo līmeni bija pārmaiņām elektroenerģijā, gāzes apgādē, siltumapgādē un gaisa kondicionēšanā, kā arī metālu ražošanā un koksnes un koka izstrādājumu ražošanā.

4.17. attēls

Ražotāju cenu pārmaiņas
(12 mēnešu cenu pārmaiņas, procentos)

4.2.2. Ražotāju un ārējās tirdzniecības cenu pārmaiņas

Ražotāju cenu samazinājums aizsākās agrāk nekā patēriņa cenām, turklāt tās samazinājās gan vietējā tirgū realizētajai, gan eksportētajai produkcijai.

2009. gadā vietējā tirgū realizētās produkcijas cenu kritums bija saistīts galvenokārt ar straujo iekšzemes patēriņa samazināšanos, savukārt eksportētās produkcijas – ar Latvijas galveno eksportpreču, t.sk. kokmateriālu un pārtikas preču cenu kritumu pasaules tirgos. 2009. gada beigās ražotāju cenas sāka pieaugt.

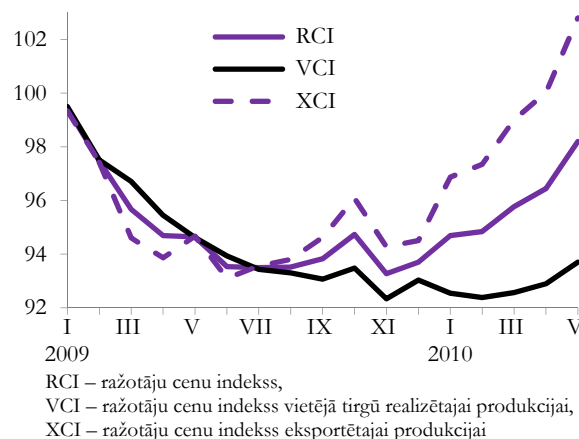
2010. gada maijā gada laikā (salīdzinājumā ar 2009. gada maiju) ražotāju cenas palielinājās par 3,3%. Iekšējā tirgū realizētās produkcijas cenas samazinājās par 0,6%, savukārt eksportētās produkcijas cenas

Pēdējo mēnešu tendences rāda ražotāju cenu pieaugumu, turklāt ne tikai eksporta tirgos, bet arī vietējā tirgū realizētajai produkcijai. Rūpniecībā kopumā no 2009. gada decembra līdz 2010. gada maijam ražotāju cenas ik mēnesi ir pieaugušas par 0,9 procentiem.

Tieši lielākie ražotāju cenu kāpumi ir vērojami apstrādes rūpniecības nozarēs, kuras ir atkarīgas no pasaules cenu svārstībām. Piemēram, metālapstrādes nozarē ražotāju cenas 2010. gada aprīlī bija par 12,3% augstākas nekā 2009. gada decembrī.

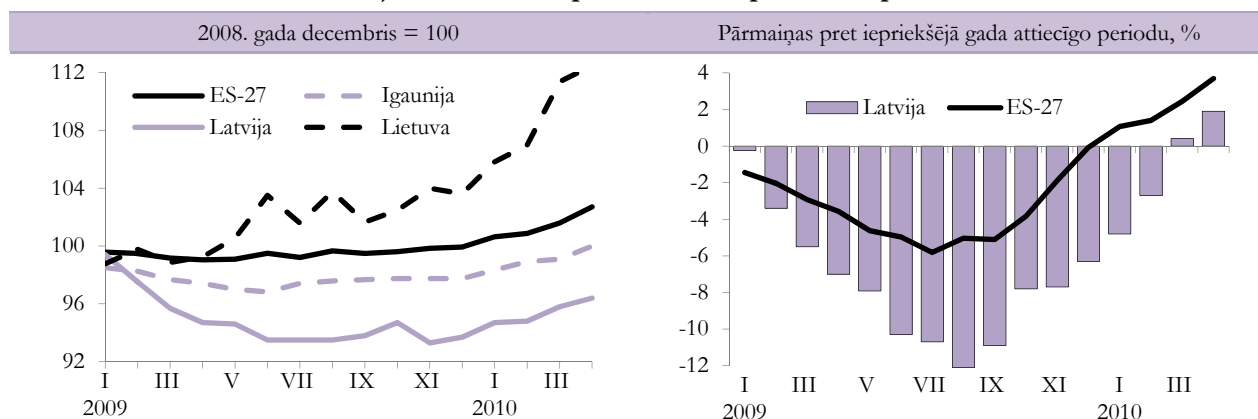
4.18. attēls

Ražotāju cenu dinamika apstrādes rūpniecībā
(2008. gada decembris = 100)

4.19. attēls

Ražotāju cenu indekss pa mēnešiem apstrādes rūpniecībā

Ražotāju cenas apstrādes rūpniecībā Eiropas Savienībā kopumā un Baltijas valstīs turpināja pieaugt 2009. gada beigās un 2010. gada sākumā. Straujākais pieaugums 2010. gada pirmajos mēnešos ir vērojams Lietuvā.

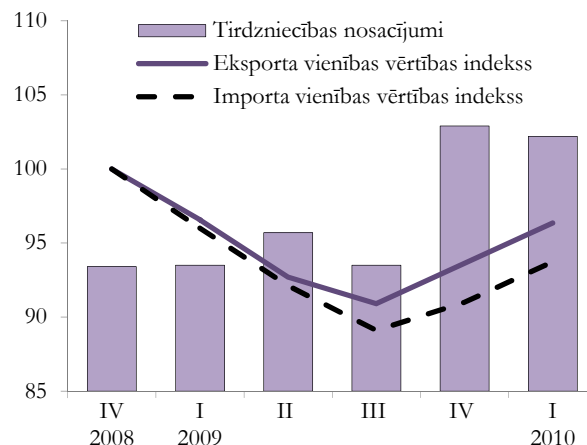
Līdz 2009. gada 3. ceturksnim Latvijas tirdzniecības nosacījumi pasliktinājās. Sākot ar 2009. gada 4. ceturksni, tirdzniecības nosacījumi kopumā sāka uzlaboties. Eksporta cenas š.g. 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2009. gada 1. ceturksni, ir samazinājušās par 0,2%, savukārt importa cenas – par 2,4 procentiem.

Eksporta cenas pieaugušas straujāk nekā importa cenas ķīmiskās rūpniecības un tās saskarnozaru ražojumiem, parastiem metāliem un parasto metālu izstrādājumiem. Strauji eksporta un importa cenas pieauga mehānismiem un mehāniskām ierīcēm, elektroiekārtām.

4.20. attēls

Eksporta un importa vienības vērtības indeksi un tirdzniecības nosacījumi

(eksporta un importa vienības vērtības indeksi
2008. gada 4. cet. = 100; tirdzniecības nosacījumi,
% pret iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni)

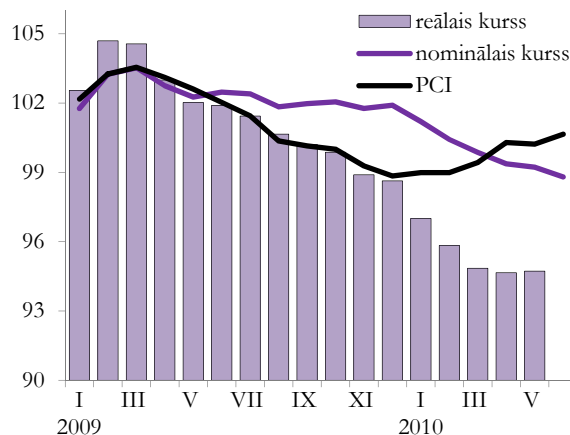

Kopš 2009. gada ir strauji samazinājies lata reālais efektīvais valūtas kurss, tas nozīmē, ka Latvijas uzņēmēju konkurētspēja ir uzlabojusies.

Pirms tam lata reālā efektīvā valūtas kursa samazinājumu noteica patēriņu cenu indeksa samazinājums, bet šobrīd lata reālā efektīvā valūtas kursa samazinājumu nosaka lata nominālā efektīvā valūtas kursa kritums (skatīt arī 4.4.1. nodaļu).

4.21. attēls

Lata efektīvais valūtas kurss*
(2008. gada decembris = 100)

* Lata efektīvais valūtas kurss aprēķināts attiecībā pret galvenajām tirdzniecības partnervalstīm, reālais kurss aprēķināts, izmantojot patēriņa cenu indeksu.

4.3. Maksājumu bilance

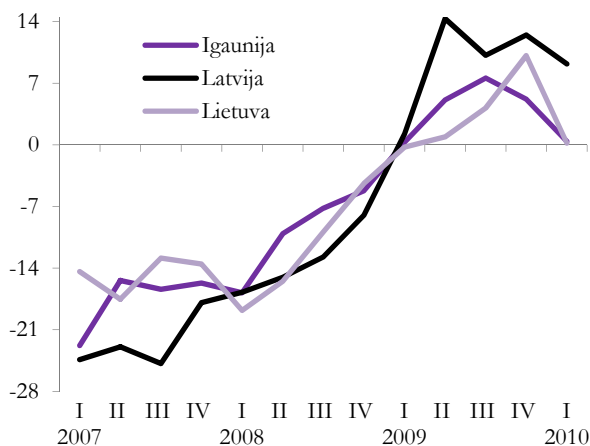
4.3.1. Tekošais konts

Liels un nepārtraukti augošs tekošā konta deficīts, kas bija raksturīgs Latvijai vairāku gadu garumā, kopš 2007. gada otrā pusgada sāka samazināties, un kopš 2009. gada tekošā konta bilance jau ir pozitīva.

Latvijā 2009. gadā tekošā konta pozitīvais saldo sasniedza 9,6% no IKP (1,3% 1. ceturksnī, 14,3% 2. ceturksnī, 10,2% 3. ceturksnī un 12,5% 4. ceturksnī). Arī 2010. gada 1. ceturksnī tekošā konta bilance bija pozitīva – 9,2% no IKP. Tekošā konta izmaiņas galvenokārt ir saistītas ar uzlabojumiem ārējās tirdzniecības un ienākumu bilances posteņos.

4.22. attēls

Tekošā konta bilance Baltijas valstīs
(procentos no IKP)

Avots: Eurostat

Tāpat kā Latvijā arī mūsu kaimiņvalstīs notiek būtiskas maksājumu bilances tekošā konta korekcijas.

Igaunijā tekošā konta pārpalikums 2009. gadā sasniedza 4,6% no IKP, salīdzinot ar deficītu 9,4% apmērā gadu iepriekš. Savukārt Lietuvā 2009. gadā tekošā konta pozitīvais saldo bija 3,8% no IKP (2008. gadā deficīts – 11,7% no IKP).

Latvijas ārējās tirdzniecības deficīts 2009. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, samazinājās un bija 6,5% no IKP. Ārējās tirdzniecības negatīvās bilances samazināšanos 2009. gada 1. ceturksnī noteica daudz straujāks importa, nekā eksporta samazinājums, bet 3. un 4. ceturksnī - eksporta straujāks pieaugums, nekā importa apjoma palielinājums. 2010. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, preču eksports pieauga par 16,6%, bet imports samazinājās par 2,7%, kā rezultātā ārējās tirdzniecības deficīts samazinājās par 4,2 procentpunktiem un sasniedza 6,4% līmeni no IKP. Jāatzīmē, ka kopš 2008. gada sākuma tirdzniecības negatīvā bilance ir sarukusi gandrīz trīs reizes.

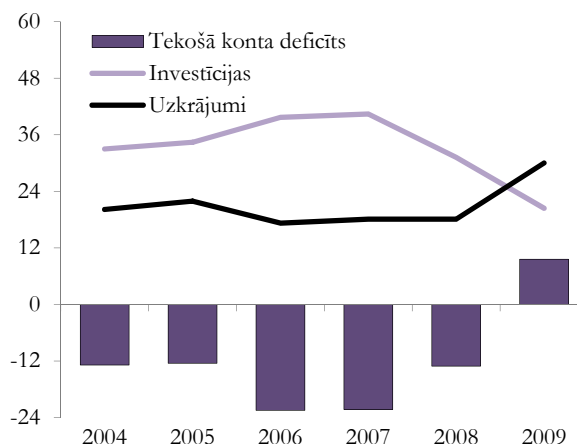
Atšķirībā no preču bilances pakalpojumu bilances korekcija ir mērena. 2009. gadā pakalpojumu bilances pārpalikums sasniedza 6,3% no IKP, par 2,2 procentpunktiem pārsniedzot 2008. gada līmeni. Pakalpojumu bilances uzlabošanās noteica straujš importa apjoma kritums 2009. gada 1. ceturksnī, bet eksporta kritums bija gandrīz desmit reizes lēnāks – par 2,2%. Kopš 2009. gada 2. ceturksņa gan importa, gan eksporta dinamika ir stabila. 2010. gada 1. ceturksnī pakalpojumu eksports bija par 9,7% un pakalpojumu imports par 7,7% mazāks nekā gadu iepriekš. Kopš 2009. gada 2. ceturksņa pakalpojumu pozitīvā bilance pilnībā sedz preču tirdzniecības

negatīvo bilanci, un preču un pakalpojumu saldo ir pozitīvs.

Nozīmīgas izmaiņas ir vērojamas arī tekošā konta ienākumu bilanci, kas kopš 2008. gada 4. ceturkšņa ir pozitīva. 2009. gadā ienākumu balance bija 6,5% un 2010. gada 1. ceturksnī – 5,2% līmenī no IKP. Ienākumu bilances pozitīvā saldo kāpums galvenokārt ir saistīts ar reinvestēto peļņu, liecinot par ārvalstu investoru lielajiem zaudējumiem. Tekošā konta kārtējo pārvedumu balance ir pozitīva ar nelielu pieauguma tendenci.

Tekošā konta būtiskās korekcijas noteica izmaiņas kapitāla plūsmās. 2008. gadā kapitāla ieplūde strauji samazinājās, bet 2009. gadā jau bija vērojama tā aizplūšana. Globālās finanšu krīzes ietekmē, izsīkstot kapitāla ieplūdei, notika arī būtisks iekšzemes pieprasījuma samazinājums, kas izraisīja nozīmīgas korekcijas ekonomikā.

4.23. attēls

Tekošā konta deficīts, investīcijas un uzkrājumi
(% no IKP)

4.6. tabula

Latvijas maksājumu balance
(procentos no iekšzemes kopprodukta)

	2006	2007	2008	2009	2009 1. cet.	2010 1. cet.
A. Tekošais konts	-22,5	-22,3	-13,1	9,6	1,3	9,2
Tirdzniecības balance	-25,6	-23,9	-17,7	-6,6	-10,5	-6,4
eksports	30,7	28,5	28,3	27,7	24,8	33,6
imports	-56,3	-52,4	-46,0	-34,3	-35,4	-39,9
Pakalpojumu balance	3,3	3,5	4,0	6,3	6,4	6,5
Neto ienākumi	-2,7	-3,3	-1,6	6,5	3,6	5,2
Neto kārtējie pārvedumi	2,4	1,3	2,2	3,4	1,8	3,9
B. Kapitāla konts	1,2	1,9	1,5	2,4	3,0	3,4
C. Finanšu konts*	30,5	24,6	11,4	-7,8	-14,1	0,0
Tiešās investīcijas	7,5	6,8	3,0	0,4	0,6	-4,7
ārvalstīs	-0,9	-1,3	-0,7	0,1	0,1	-1,2
Latvija	8,3	8,1	3,7	0,3	0,5	-3,5
Portfeļieguldījumi**	0,2	-1,6	0,8	3,2	6,3	-1,0
aktīvi	-1,3	-1,0	1,8	4,1	8,3	2,1
pasīvi	1,5	-0,5	-1,0	-0,9	-1,9	-3,1
Citi ieguldījumi	22,6	19,3	7,6	-11,3	-21,1	5,6
aktīvi	-9,7	-21,7	-1,4	-5,5	9,2	11,0
pasīvi	32,2	40,1	8,9	-5,8	-30,3	-5,4
D. Novirze	0,6	-0,8	-1,8	0,8	-0,1	3,2
E. Rezerves aktīvi	-9,9	-3,4	2,0	-5,0	10,0	-15,8

* bez rezerves aktīviem

** portfeļieguldījumi un atvasinātie finanšu instrumenti

Straujā ārvalstu kapitāla ieplūde līdz 2007. gadam, no vienas puses, pozitīvi ietekmēja investīcijas, bet, no otras puses, kļuva par nozīmīgu uzkrājumu līmeņa samazināšanas faktoru – salīdzinot ar 2004. gadu, investīciju līmenis pieauga no 33% līdz 40,4%, bet uzkrājumu līmenis samazinājās no 20,2% līdz 18,1%, nodrošinot mazāk nekā pusi no iekšzemes investīciju finansējuma.

Pasliktinoties stāvoklim globālajos finanšu tirgos, situācija krasi mainījās. Lielais parādu slogs, ekonomisko aktivitāšu mazināšanās, ienākumu samazināšanās, kā arī nenoteiktība par nākotnes attīstību veicināja mājāsaimniecību taupīgumu. Vienlaikus ar uzkrājumu līmeņa pieaugumu strauji samazinās investīcijas. 2009. gadā investīciju īpatsvars IKP bija 20,4% jeb gandrīz divreiz mazāks nekā

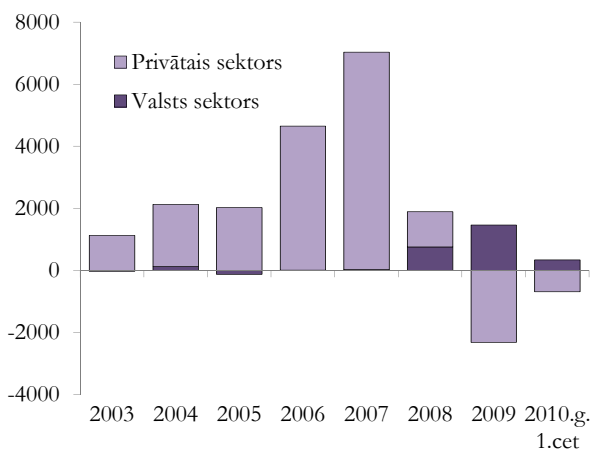
2008. gadā. Savukārt uzkrājumu līmenis 2009. gadā bija 30% no IKP.

4.3.2. Finanšu plūsmas

Latvijā līdz ar pārejas procesa uzsākšanu sākās pastiprināta ārvalstu kapitāla ieplūde, ko nodrošināja finanšu plūsmu liberalizācija. Latvijā nav noteikti nekādi ierobežojumi nacionālās valūtas konvertējamībai. Ārvalstu kompānijas var brīvi izvest savus ieguldījumus un peļņu pēc nodokļu nomaksas. Tāpat katrs Latvijas iedzīvotājs var brīvi izmantot ārvalstu kompāniju finanšu pakalpojumus. Nav noteikti nekādi ierobežojumi darījumos ar vērtspapīriem.

4.24. attēls

Ārvalstu investīciju ieplūde Latvijas ekonomikā
(milj. latu)

Galvenais ārvalstu investīciju piesaistītājs iepriekšējos gados bija privātais sektors. Sākot ar 2004. gadu, ārvalstu investīciju apjoms strauji palielinājās, un 2007. gadā salīdzinājumā ar 2004. gadu tās bija pieaugušas gandrīz 3,5 reizes. 2008. gadā ārvalstu investīciju ieplūšanas intensitāte bija daudz lēnāka, ko lielā mērā noteica nelabvēlīgie apstākļi globālajos finanšu tirgos. Privātā ārvalstu kapitāla ieplūdes apjoms 2008. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, bija gandrīz septiņas reizes mazāki. Savukārt kopš 2008. gada 4. ceturkšņa ir vērojama privātā ārvalstu kapitāla aizplūšana. 2009. gadā privātā ārvalstu kapitāla aizplūšana bija gandrīz 2 reizes lielāka nekā ieplūde 2008. gadā. 2010. gada 1. ceturksnī kapitāla aizplūde turpinājās, kaut arī daudz mazākos apjomos. Privātā kapitāla aizplūšanas negatīvo ietekmi uz finanšu konta stāvokli nedaudz mazināja valsts sektora ilgtermiņa aizņēmumi.

Līdz ar ārvalstu kapitāla plūsmu dinamiku un virziena maiņu mainās arī to struktūra.

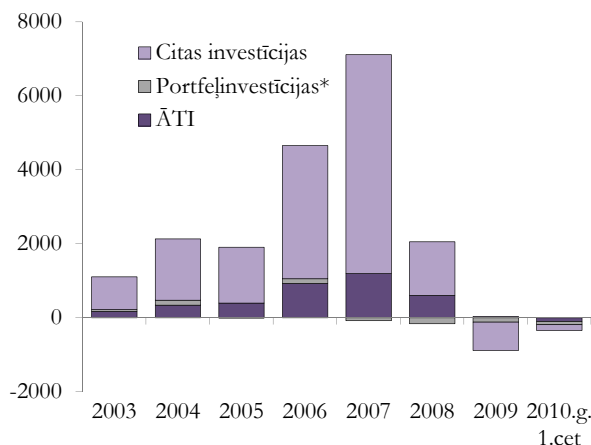
Vidēji no 2005. līdz 2007. gadam ārvalstu tiešās investīcijas ienākošā ārvalstu kapitāla struktūrā veidoja gandrīz 20%. Salīdzinot ar 2004. gadu, ĀTI apjoms ir trīskāršojies, bet 2008. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, tās samazinājās gandrīz uz pusi un nosedza 30% no

tekošā konta negatīvā saldo. 2009. gadā ienākošo ĀTI plūsmas bija tikai 6% no iepriekšējā gada rādītāja. Savukārt 2010. gada 1. ceturksnī ĀTI plūsmas bija negatīvas (3,5% no IKP). Ienākošo ĀTI plūsmu svārstības ir saistītas ar ieguldījumiem ārvalstu uzņēmumu pamatkapitālā, kas atkarībā no tā lieluma spēj nosegt (vai daļēji nosedz) ārvalstu uzņēmumu zaudējumus.

Portfeļinvestīciju daļa ienākošās finanšu plūsmās ir neliela un pēdējos trīs gados nepārsniedz 10% no tām. 2009. gadā un 2010. gada 1. ceturksnī portfeļinvestīciju saldo bija pozitīvs, galvenokārt saistībā ar Latvijas valdības piesaistīto finansējumu obligāciju un parādzīmju veidā, kā arī bankām samazinot ārvalstu parāda vērtspapīru turējumus.

4.25. attēls

Ārvalstu investīciju ieplūde Latvijas ekonomikā
sadalījumā pa investīciju veidiem
(milj. latu)

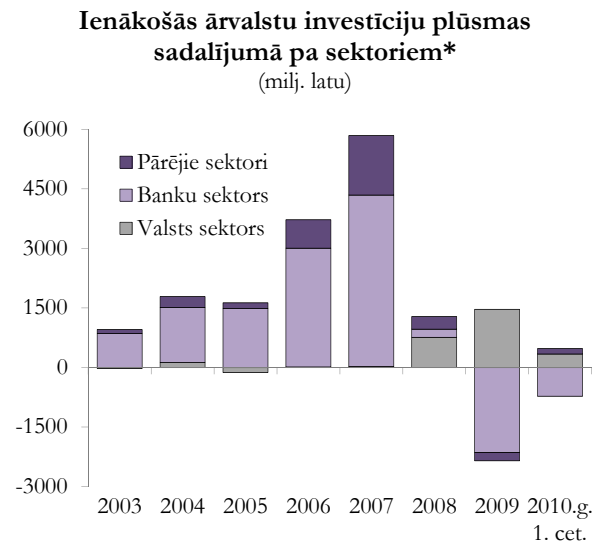

* portfeļinvestīcijas un atvasinātie finanšu instrumenti

Lielu daļu no kopējām ārvalstu investīcijām veido citas investīcijas, t.i., finanšu darījumi, kurus neietver tiešās un portfeļinvestīcijas. Tie ir tirdzniecības kredīti, aizdevumi un aizņēmumi, nauda un noguldījumi utml. No 2005. gada šīs investīcijas pieauga 4,4 reizes. Savukārt 2008. gada 1. ceturksnī pirmo reizi četrus gadus laikā bija vērojama negatīva šo investīciju plūsma, ko ietekmēja nerezidentu noguldījumu samazinājums monetārās finanšu iestādēs un privātā sektora aizņēmumu līmeņa kritums. 2008. gadā kopumā bija vērojams īstermiņa plūsmu samazinājums. 2009. gadā citu investīciju plūsmas bija negatīvas (-11,3% no IKP), galvenokārt saistībā ar straujo banku sektora ārzemju pasīvu samazinājumu. Savukārt 2010. gada 1. ceturksnī citu investīciju bilance jau bija pozitīva (5,6% no IKP), ko noteica valdības ilgtermiņa aizņēmumi un banku citu ieguldījumu samazinājums.

Globālās finanšu krīzes ietekmē piesaistītais ārvalstu kapitāls 2008. gadā par 11,6% pārsniedza IKP apjomu. Savukārt 2009. gadā un 2010. gada 1. ceturksnī ārvalstu kapitāla plūsmas bija negatīvas.

4.26. attēls

* bez ārvalstu tiešajām investīcijām

Latvijas parāds pārējai pasaulei 2010. gada 1. ceturkšņa beigās bija 161,8% no IKP, tai skaitā valdības – 30,5% no IKP. Gada laikā valdības ārējais parāds palielinājās gandrīz par 80 procentiem.

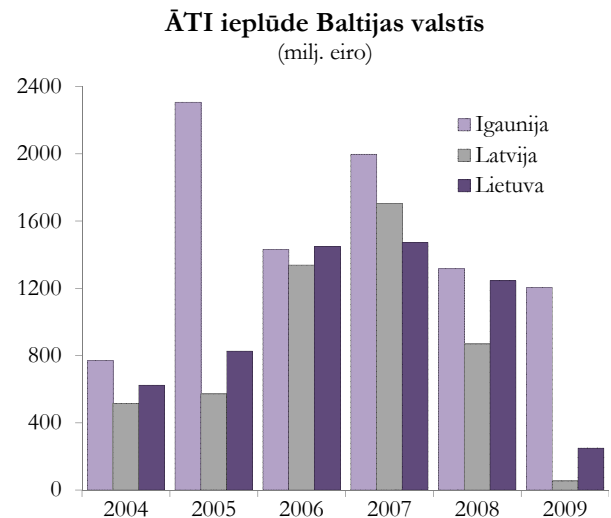
4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas

Globālās finanšu krīzes iespaidā ārvalstu kapitāla plūsmas Latvijas ekonomikā būtiski samazinājās. Tas skāra arī ĀTI plūsmas. Tomēr, salīdzinot ar citām finanšu plūsmām, ĀTI plūsmas bija noturīgākas.

ĀTI plūsmu intensitātē Latvijā, tāpat kā citās Baltijas valstīs ir vērojams zināms cikliskums. Tās būtiski palielinājās līdz ar iestāšanos ES, savukārt, pasliktinoties ekonomiskajai situācijai, samazinājās. Globālā finanšu un ekonomiskā krīze ietekmēja gan uzņēmēju investēšanas kapacitāti, gan arī to tieksmi veikt investīcijas. Kā liecina Apvienoto Nāciju konferences tirdzniecības un attīstības jautājumos (UNCTAD) publicētie dati, divu gadu laikā (kopš 2007. gada beigām) ĀTI plūsmas pasaulē ir samazinājušās gandrīz divas reizes un pašreiz saglabājas ļoti zemā līmenī, kas ir salīdzināms ar 2006. gada līmeni. ĀTI ieplūdes samazinājums ir vērojams arī Igaunijā un Lietuvā. Igaunijā 2009. gadā, salīdzinot ar 2008. gadu, ienākošo ĀTI apjoms bija tikai par 8,6% mazāks, ko noteica nozīmīgie ieguldījumi finanšu starpniecības nozarē. Savukārt Lietuvā un Latvijā ĀTI plūsmās 2009. gadā bija attiecīgi par 80% un 94% mazākas nekā pirms gada.

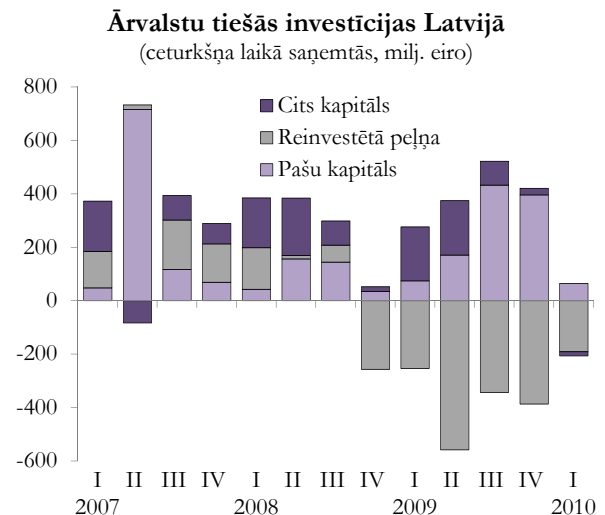
Kopš 2008. gada ir samazinājušās arī Latvijas investoru aktivitātes ārējā pasaulē. 2007. gadā Latvijas uzņēmēji tiešo investīciju veidā bija ieguldījuši 237 milj. eiro, t.i., gandrīz piecas reizes vairāk nekā pirms iestāšanās ES. 2008. gadā Latvijas uzņēmēju tiešās investīcijas ārvalstīs samazinājās līdz 166,3 milj. eiro, bet 2009. gadā tās bija negatīvas.

4.27. attēls

Ienākošo ĀTI struktūra liecina, ka kopš 2008. gada 4. ceturkšņa tiešo investīciju uzņēmumi darbojās ar zaudējumiem. 2009. gadā tie sasniedza 1083,9 milj. latu (1542 milj. eiro). Tiešo ārvalstu uzņēmumu zaudējumus pilnībā kompensēja ieguldījumi pašu kapitālā un citā kapitālā, līdz ar ko ienākošās ĀTI plūsmas iepriekšējā gadā bija pozitīvas (36,3 milj. latu). 2010. gada 1. ceturksnī ieguldījumi pašu kapitālā bija gandrīz trīs reizes mazāki nekā tiešo investīciju uzņēmumu zaudējumi, kā rezultātā ienākošo ĀTI plūsmas bija negatīvas.

4.28. attēls

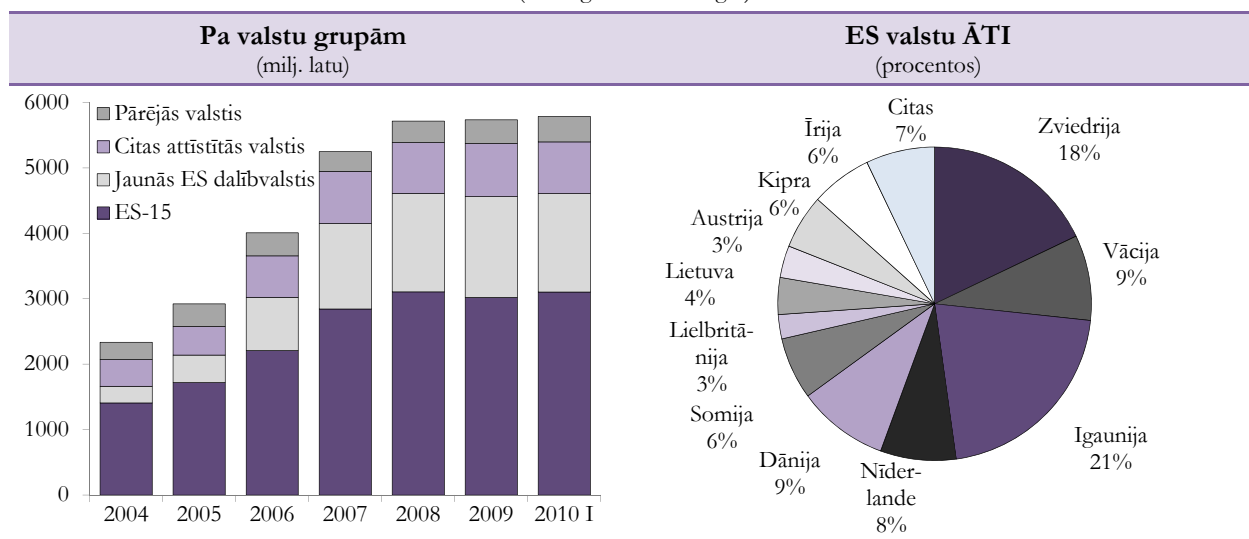
Saskaņā ar Latvijas starptautisko investīciju bilanci 2010. gada 1. ceturkšņa beigās uzkrātās ĀTI Latvijas ekonomikā sasniedza 5785,2 milj. latu, kas ir par 4% vairāk nekā pirms gada. To daļa uzkrātā ārvalstu kapitāla struktūrā ir pieaugusi par 0,8 procentpunktiem un 2010. gada marta beigās bija 24%, ko noteica citu investīciju plūsmu samazinājums ārvalstu kapitāla ieplūdē.

Latvijā uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju ģeopolitiskā struktūrā lielākoties ir ES valstu

investīcijas. 2010. gada marta beigās tās veidoja 80% dalībvalstu investīcijas. no visām uzkrātajām ĀTI, trešdaļa no tām ir jauno ES

4.29. attēls

Uzkrātās ārvalstu tiešās investīcijas
(2010. gada marta beigās)

Latvijas ekonomikā lielākās ieguldītājvalstis ir Zviedrija un Igaunija. Šo divu valstu uzkrātās ĀTI 2010. gada marta beigās veidoja gandrīz trešdaļu no visām uzkrātajām ĀTI. Tās koncentrējās galvenokārt finanšu starpniecībā. Kopš 2008. gada beigām minēto valstu uzkrātās ĀTI finanšu starpniecības nozarē ir samazinājušās par 4,5% un 2010. gada marta beigās veidoja 53% no nozarē uzkrātām ĀTI, kas ir gandrīz par 3 procentpunktiem mazāk nekā pirms gada. Lielākās ieguldītājvalstis ir arī Dānija, Vācija un Nīderlande, kuru investīciju apjomi 2010. gada marta beigās veidoja 19% no uzkrātām ĀTI Latvijas

tautsaimniecībā. Jāatzīmē, ka kopš 2004. gada Vācijas uzņēmēju ikgadējie ieguldījumi bija nelieli, tāpēc to daļa uzkrāto ĀTI kopapjomā samazinās. 2004. gada beigās tās veidoja 15,3%, bet 2010. gada 1.ceturkšņa beigās vairs tikai 6,5% no uzkrātām ĀTI.

No 2004. līdz 2007. gadam uzkrātās ĀTI gan preču, gan pakalpojumu sfērā pieauga vairāk nekā 2 reizes. Preču ražošanas sfērā īpaši straujā ĀTI pieaugums bija enerģētikas un būvniecības nozarēs – gandrīz 5 reizes. Apstrādes rūpniecībā ĀTI dinamika nebija tik strauja, – tās palielinājās gandrīz divas reizes.

4.7. tabula

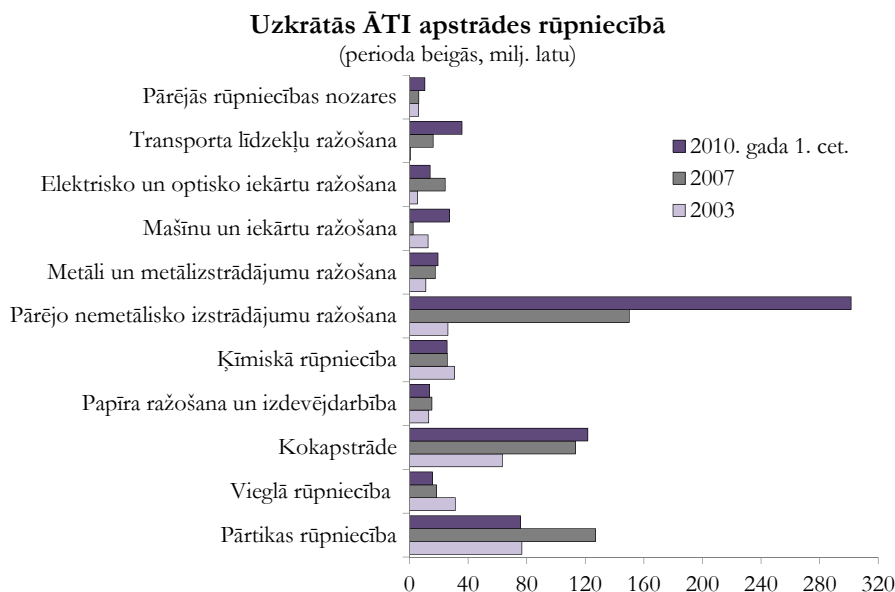
Uzkrātās ĀTI sadalījumā pa nozarēm
(perioda beigās, milj. latu)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010. gada 1. cet.
Primārās nozares	49,8	59,5	71,6	113,1	145,2	165,5	186,2
Apstrādes rūpniecība	276,1	376,0	395,8	516,8	611,0	654,5	661,1
Enerģētika	164,7	327,6	348,1	270,7	204,9	190,5	227,7
Būvniecība	36,5	49,7	67,6	85,5	107,1	126,6	108,3
Tirdzniecība	395,7	437,8	562,3	676,4	862,0	856,5	737,1
Transports un sakari	333,3	336,4	347,0	392,5	466,3	428,1	434,3
Finanšu starpniecība	375,9	625,4	964,6	1486,2	1647,3	1645,1	1659,9
Citi pakalpojumi	439,2	529,0	795,3	1223,5	1251,3	1371,3	1259,5

2008. gadā uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju pieauguma tempi bija gandrīz trīs reizes lēnāki nekā iepriekšējos gados. Gada laikā uzkrātās ĀTI pakalpojumu nozarēs pieauga par 12% (t. sk. finanšu starpniecībā – par 10,8%, tirdzniecībā – par 28%, transporta un sakaru nozarē – par 18,8%), savukārt operācijās ar nekustamo īpašumu uzkrāto ĀTI līmenis saglabājās iepriekšējā gada līmenī. Preču ražošanas sfērā

uzkrāto ĀTI pieauguma tempu samazinājums bija neliels. 2008. gadā uzkrātās ĀTI pieauga par 8,3%, jeb gandrīz pusotras reizes lēnāk nekā pakalpojumu nozarēs. Savukārt 2009. gadā uzkrāto ĀTI pieaugums pakalpojumu sfērā bija visai mazs – par 1,8%, bet ražošanas sfērā tās pieauga par 6,6%, tai skaitā apstrādes rūpniecībā – par 7,1 procentu.

4.30. attēls

Pēc Latvijas iestāšanās ES ĀTI piesaistē nozīmīgas izmaiņas ir vērojamas apstrādes rūpniecības apakšnozaru griezumā. 2009. gada beigās, salīdzinot ar 2003. gada beigām, gandrīz uz pusi samazinājās uzkrātās ĀTI vieglajā rūpniecībā, bet ķīmiskajā rūpniecībā un mašīnu un iekārtu ražošanā attiecīgi par 28,6% un 20,5%. Savukārt būtiski ir pieaugušas ĀTI tādās nozarēs kā elektrisko un optisko izstrādājumu ražošana (gandrīz 2 reizes), kokapstrāde (2 reizes), pārējo nemetālisko izstrādājumu ražošana (10 reizes). ĀTI pieaugums apstrādes rūpniecībā 2008. gadā par 18,4% (2007. gadā – par 30%) un 2009. gadā – par 7% un 2010. gada 1. ceturksnī – par 0,1% liecina par to, ka krīzes padziļināšanās un ietilgšana lika ārvalstu investoriem būt piesardzīgākiem investīciju plānu īstenošanā. Jāatzīmē, ka kopumā ārvalstu investoru interesi par šo nozari nav mazinājusies, tomēr krīzes ietekme atsevišķajās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs ir ļoti atšķirīga. 2010. gada 1. ceturkšņa beigās, salīdzinot ar 2007. gada beigām, uzkrāto ĀTI līmenis ir samazinājies pārtikas rūpniecībā (par 40,3%), elektrisko un optisko izstrādājumu ražošanā (par 42%), vieglā rūpniecībā (par 15%), Tāpat kā iepriekšējos gados palielinās investīcijas pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanas nozarē. 2010. gada 1. ceturkšņa beigās, salīdzinot ar 2007. gada beigām, tās pieauga divas reizes. Gandrīz desmit reizes palielinājās ieguldījumi mašīnu un iekārtu ražošanā, vairāk nekā divas reizes pieauga uzkrātās ĀTI transporta līdzekļu ražošanā. Citās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs uzkrāto ĀTI līmeņa izmaiņas ir nenoīmīgas.

Lielākus ieguldījumus apstrādes rūpniecībā ir veikuši Dānijas, Somijas, Vācijas, Zviedrijas, Īrijas, Igaunijas, Nīderlandes un ASV investori. Minēto valstu investīcijas veidoja 70% no uzkrātām ĀTI apstrādes rūpniecībā. Jāatzīmē, ka apstrādes rūpniecībā uzkrāto ĀTI struktūrā nevienai no valstīm

nebija izteikti līderpozīcijas. Finanšu krīzes ietekmē situācija ir būtiski mainījusies. 2010. gada 1. ceturkšņa beigās ĀTI struktūrā dominē Īrijas kapitāls, kas veido trešdaļu no uzkrātām ĀTI apstrādes rūpniecībā, ko lielā mērā ietekmēja šīs valsts straujās investīciju pieaugums. Kopš 2007. gada beigām tās palielinājās gandrīz četras reizes. Citu lielāko investorvalstu uzkrāto ĀTI apjoms ir samazinājies, piemēram, Vācijas un Dānijas – attiecīgi par 33% un 36,6%. Jāatzīmē, ka kopš 2007. gada beigām būtiski ir pieaugušas Krievijas (gandrīz 3,5 reizes) un Norvēģijas (gandrīz 2 reizes) investīcijas apstrādes rūpniecībā. 2010. gada marta beigās tās veidoja 5,5% no uzkrātām ĀTI apstrādes rūpniecībā.

Ārvalstu investīciju piesaistē Latvijā nozīmīga loma ir Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrai (LIAA). LIAA investīciju piesaistes stratēģija ir orientēta uz kvalitatīvu ienākošo investīciju projektu apkalpošanu un aktīvu darbību investīciju projektu piesaistē, uzrunājot potenciālos investorus atbilstoši Latvijas tautsaimniecības attīstības stratēģijā noteiktajām prioritātēm.

LIAA turpina attīstīt savu pakalpojumu klāstu un piedāvājumu, pamatojoties uz ĀTI tirgus vajadzībām un nodrošinot saikni starp LIAA un investoriem. Latvija var piedāvāt investoriem izdevīgu ģeogrāfisko atrašanās vietu, dabas resursu priekšrocības, priekšrocības zinātnes jomā, kā arī LIAA profesionālu palīdzību projektu ieviešanas procesā.

Globālās krīzes ietekmē samazinoties pieprasījumam pēc precēm un pakalpojumiem, kā arī sašaurinoties projektu finansēšanas iespējām, investīciju projektu kopskaits Eiropā 2009. gadā un 2010. gada 1. ceturksnī kopumā ir nedaudz mazinājies. Tomēr 2009. gadā LIAA apkalpo ienākošo ārvalstu investīciju informācijas

pieprasījumu skaits sasniedza 132, uzrādot gandrīz nemainīgu ārvalstu investoru interesi, salīdzinot ar 2008. gadu (133 pieprasījumi). Kaut gan investoru interese kopumā nemazinās, pēc sākotnējās intereses par investīciju vidi Latvijā tikai nedaudz mazāk kā 40% investīciju pieprasījumu izveidojas par projektiem, kuru ietvaros investori nopietni vērtē Latviju kā īstenošanas vietu. 2009. gadā tika strādāts ar 51 šādu investīciju projektu, t.sk. 30 jauniem projektiem, un 21 projektu, kas uzsākti iepriekšējos periodos.

2009. gadā pozitīvi lēmumi īstenot projektus Latvijā tika pieņemti gan pakalpojumu jomā (administratīvie pakalpojumi, ASV; IT, kompānijas no Itālijas un Krievijas), gan ražošanā (bezalkoholiskie dzērieni Coca-Cola, Grieķija; ēku moduļu konstrukcijas Bau-How, Norvēģija; metālapstrāde, Norvēģija; biotehnoloģijas, Kanāda), projektiem īstenojoties, investīcijas sagaidāmas 157,98 milj. eiro apmērā, radot 500-1500 jaunu darba vietu.

Tomēr daudzi ārvalstu investīciju projekti tiek zaudēti joprojām neatrisinātu problēmjautājumu dēļ, piemēram, industriālo zemes gabalu, infrastruktūras trūkuma un teritoriālo plānojuma nepilnību, kā arī nozaru vajadzībām un izaugsmei neadekvātas izglītības sistēmas un kvalificēta darbaspēka trūkuma dēļ. Lai Latvija būtu konkurētspējīga citu Eiropas valstu starpā, ir nepieciešami valsts atbalsta instrumenti un investīciju stimuli ārvalstu investīciju piesaistei, kā, piemēram, citās valstīs, kas konkurē ar

Latviju investīciju piesaistē – valsts finanšu atbalsts tautsaimniecībai nozīmīgiem investīciju projektiem, granti jaunu darbavietu radīšanai, infrastruktūras atbalsts, nodokļu atvieglojumi.

Lai pilnveidotu valstij nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu virzību, LIAA ir uzsākusi veidot jaunu pieeju darbam ar šādu projektu īstenošanu, kuras pamatā ir investīciju piesaistes metodoloģija „Polaris”, kas paredz vienotu un saskaņotu ministriju, pašvaldību, infrastruktūras uzņēmumu un valsts iestāžu rīcību stratēģiski nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu realizēšanā, kā arī iesaistīt šajā procesā arī privāto sektoru, universitātes un zinātniskās institūcijas.

Analizējot nozaru izaugsmi Eiropas mērogā un Latvijas konkurētspēju salīdzinājumā ar Baltijas valstīm, Poliju, Čehiju, LIAA pašlaik ir identificējusi septiņas nozares, kurās Latvijai ir vislielākās iespējas piesaistīt ārvalstu investīcijas, t.i., kokapstrāde, metālapstrāde un mašīnbūve, transports un loģistika, zaļās tehnoloģijas, veselības aprūpe, dzīvības zinātnes (farmācija un biotehnoloģijas) un informācijas tehnoloģijas. Tieši tāpēc LIAA „Polaris” procesa kvalitatīvai realizēšanai sadarbosies ar privātā sektora pārstāvjiem, lai pēc iespējas precīzāk identificētu nišas nozarēs, kurās nepieciešamas investīcijas, kā arī ar zinātniskajām institūcijām, lai izveidotu pilnvērtīgus investīciju projektu piedāvājumus ar pēc iespējas augstāku pievienoto vērtību.

4.4. Finanšu un kapitāla tirgi

4.4.1. Monetārā politika un valūtas maiņas kurss

Likums *Par Latvijas Banku*¹ nosaka, ka Latvijas Bankas galvenais mērķis ir, īstenojot naudas politiku, regulēt naudas daudzumu apgrozībā, lai saglabātu cenu stabilitāti valstī. Centrālā banka ir neatkarīga savu lēmumu pieņemšanā un to īstenošanā, tā nav pakļauta valdības vai tās institūciju lēmumiem un rīkojumiem. Latvijas Bankas uzraudzību veic Saeima.

Kopš 1994. gada februāra vidus Latvijas Banka, neoficiāli piesaistot lata kursu SDR² valūtu grozam (1 SDR = 0,7997 LVL), *de facto* īsteno fiksētā nacionālās valūtas maiņas kursa politiku. Ar 2005. gada 1. janvāri ir mainīta lata piesaiste no SDR uz eiro (1 EUR = 0,702804 LVL). Lata piesaistes maiņu noteica Latvijas plāni pievienoties Eiropas valūtas kursa mehānismam II (VKM II) un pēc nepieciešamo kritēriju izpildes iestāties Ekonomikas un monetārajā

savienībā (EMS)³. 2010. gada 16. martā Ministru kabinets, akceptējot grozījumus *Latvijas Nacionālā eiro ieviešanas plānā*, kā eiro ieviešanas mērķa datumu Latvijā noteica 2014. gada 1. janvāri.

Latvija no 2005. gada 2. maija ir pievienojusies VKM II ar jau pastāvošo lata kursu pret eiro. VKM II ietvaros valūtas kursam tiek pieļautas standarta svārstības +/-15% apmērā no centrālā jeb piesaistes kursa. Tomēr Latvija uzņemas vienpusēji nodrošināt valūtas kursa svārstības +/-1% apmērā, saglabājot līdzšinējo, finanšu tirgum ierasto lata svārstību koridora platumu, kāds pastāvējis kopš lata piesaistes SDR 1994. gadā un tika saglabāts, 2005. gada 1. janvārī latu piesaistot eiro.

Latvijas Banka darbojas līdzīgi tā sauktajai valūtas padomei, brīvi pērkot un pārdodot ārvalstu valūtu. Latvijas Bankai ir izdevies iegūt uzticību bez formālas valūtas padomes sistēmas izmantošanas un pieredzi, vienlaicīgi izmantojot plašu tirgus orientētu monetāro instrumentu klāstu, kas ir pilnībā savietojams ar tiem monetārās politikas instrumentiem, kas pieejami Eiropas Centrālajai bankai.

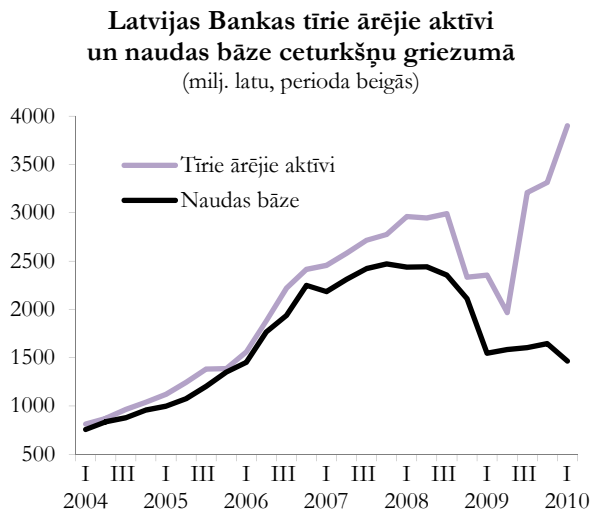
¹ Latvijas Banka ir valsts centrālā banka.

² Speciālās aizņēmuma tiesības (Special Drawing Rights – SDR; valūtas kods saskaņā ar starptautisko valūtu klasifikatoru ISO 4217 – XDR).

³ Dalība EMS ir noteikta ES pievienošanās līgumā, bet Latvijai ir iespējas izvēlēties sev piemērotāko laika plānu eiro ieviešanai.

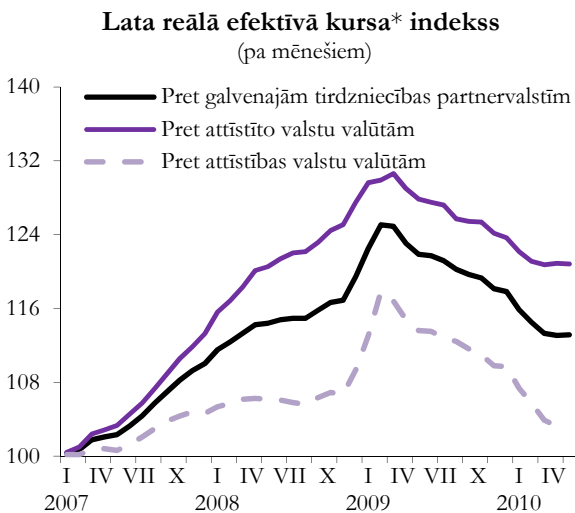
Lai noturētu fiksētu valūtas kursu, ir nepieciešams pietiekams ārējo rezervju apjoms. Latvijā šajā ziņā nav bijis problēmu, – Latvijas Bankas tīrās ārējās rezerves pastāvīgi sedz Latvijas naudas bāzi un ir līdzvērtīgas valsts preču un nefaktoriālo pakalpojumu importa vairāku mēnešu apjomam (skatīt 4.31. attēlu).

4.31. attēls

Naudas bāzes (skaidrā nauda apgrozībā un noguldījumi Latvijas Bankā) segums ar tīriem ārējiem aktīviem 2010. gada aprīļa beigās bija 234% (2009. gada aprīļa beigās – 133%).

4.32. attēls

* Aprēķināts, izmantojot patēriņa cenu indeksu. Lata reālā efektīvā kursa indeksa bāze ir 2006. gada decembris (2006 = 100).

Ārvalstu valūtas rezerves tiek ieguldītas drošos un likvidos finanšu instrumentos, galvenokārt ASV, eiro zonas valstu, Lielbritānijas un Japānas valdību, to aģentūru un starptautisko organizāciju emitētajos parāda vērtspapīros. Latvijas Bankas ārējās rezerves (ietverot arī zelta krājumus) 2010. gada aprīļa beigās bija 7191 milj. ASV dolāru (2009. gada beigās – 6906 milj. ASV dolāru, 2008. gada beigās – 5248 milj. ASV dolāru, 2003. gada beigās – 1535 milj. ASV dolāru).

Latvijas Banka aprēķina lata reālo efektīvo kursu¹ pret 13 galveno tirdzniecības partnervalstu valūtām². Tas parāda Latvijas relatīvo eksporta konkurētspēju pasaules tirgos (skatīt 4.32. attēlu).

Straujās izaugsmes gados salīdzinoši augstās inflācijas dēļ lata reālais kurss pieauga attiecībā gan pret attīstīto valstu valūtām, gan pret attīstības valstu valūtām. Īpaši strauji lata kurss pieauga 2008. gada otrajā pusē un 2009. gada sākumā, kas galvenokārt bija saistīts ar mūsu tirdzniecības partnervalstu nacionālo valūtu devalvāciju. Kopš 2009. gada marta lata reālais efektīvais kurss pakāpeniski mazinās, kas saistīts gan ar cenu līmeņa un darba algu samazināšanos, gan citu ar ražošanu saistīto izmaksu optimizāciju. Lata reālā efektīvā kursa samazinājums ir izdevīgs eksportētājiem.

4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība

2010. gada 1. ceturkšņa beigās Latvijā darbojās 21 banka un bija reģistrētas 8 ārvalstu banku filiāles, no kurām divas savu darbību plāno uzsākt 2010. gada 2. un 4. ceturksnī. Banku pakalpojumus Latvijā var sniegt arī Eiropas Ekonomikas zonas valstīs reģistrētās kredītiestādes vai to filiāles, kas iesniegušas pieteikumus Finanšu un kapitāla tirgus komisijā (FKTK).

Latvijas finanšu un kapitāla tirgū lielākais īpatsvars aktīvu kopsummā ir banku aktīviem. Latvijas banku aktīvi 2010. gada 1. ceturkšņa beigās salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu ir samazinājušies par 3,4%. 2010. gada 1. ceturkšņa beigās banku aktīvi bija 21,5 miljardi latu (2009. gada 1. ceturkšņa beigās – 22,2 miljardi latu).

2010. gada 1. ceturkšņa beigās lielāko aktīvu daļu (70,7%) veido banku kredīti, no kuriem vairums ir kredīti privātajām nefinanšu sabiedrībām (36,4%) un kredīti mājsaimniecībām (28,6%). No mājsaimniecībām izsniegtajiem kredītiem lielāko daļu veido kredīti mājokļa iegādei. Banku kredītešanas politika un mājsaimniecību ierobežotie finanšu līdzekļi ir lielā mērā ietekmējuši arī nekustamā īpašuma tirgu, kura darbība 2009. gada laikā ir gandrīz apstājusies, un arī 2010. gadā nav sagaidāma ievērojama izaugsme.

Satricinājumi globālajos finanšu tirgos ir ietekmējuši arī Latvijas banku sistēmu. Lai pēc aktīviem otrajai lielākajai bankai Latvijā palīdzētu izvairīties no pasaules finanšu krīzes radītajām finanšu problēmām, 2008. gada novembrī valsts ar VAS „Latvijas Hipotēku un zemes banka” starpniecību pārņēma AS „Parex banka” kontrolpaketi (skatīt 4.1. ielikumu).

¹ Lata reālais kurss ietver lata nominālā kursa izmaiņas pret Latvijas tirdzniecības partnervalsts valūtu, kā arī patēriņa cenu izmaiņas Latvijā salīdzinājumā ar patēriņa cenu izmaiņām tirdzniecības partnervalstī. Reālo kursu aprēķina, nominālā kursa indeksu dalot ar ārvalstu un iekšzemes cenu indeksu attiecību.

² Attīstīto valstu grupā ietilpst ASV, Dānija, Francija, Itālija, Lielbritānija, Nīderlande, Somija, Vācija un Zviedrija, savukārt attīstības valstu grupā – Igaunija, Krievija, Lietuva un Polija.

4.1. ielikums

AS „Parex banka”

Šobrīd AS „Parex banka” 76,6% akciju īpašnieks ir VAS „Privatizācijas aģentūra”, bet 19,7% – Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka, savukārt pārējās bankas akcijas pieder mazākuma akcionāriem.

2009. gada 17. novembrī valdība konceptuāli vienojusies par AS „Parex banka” restrukturizācijas jeb sadalīšanas uzsākšanu.

2010. gada 23. martā Ministru kabinetā tika pieņemts AS „Parex banka” restrukturizācijas plāns, kas paredz, ka no Parex bankas tiks izdalīta daļa aktīvu un veidota jauna kredītiestāde, kurā 100% kapitāla piederētu valstij PA personā.

2010. gada 1. jūnijā valdība uzdeva PA palielināt jaunās bankas pamatkapitālu līdz restrukturizācijas plānā paredzētajam valsts atbalsta apmēram, kas pašlaik ir aptuveni 103 milj. latu. Līdzekļi jaunās bankas kapitāla finansēšanai tiks ņemti no Valsts kases jau iepriekš veiktajiem noguldījumiem Parex bankā. Esošajai Parex bankai paredzamā nākotnē nebūs nepieciešams papildu valsts finansiālais atbalsts. MK tika akceptēta Latvijas pozīcija sarunām ar Parex bankas otro lielāko akcionāru ERAB par tās iesaisti gan jaunajā bankā, gan risinājuma bankā. Paredzams, ka bankas restrukturizācija tiks noslēgta 2010. gada 1. jūlijā, un abas bankas daļas varēs uzsākt savu juridisko darbību.

2009. gada beigās un 2010. gada 1. ceturksnī visu Latvijas banku darbības rādītāji ir bijuši atbilstoši normatīvu prasībām. 2009. gada beigās banku sektora likviditātes rādītājs bija 62,8% un tāds saglabājās arī 2010. gada 1. ceturksnī beigās (minimālā normatīvā prasība ir 30%). Salīdzinājumā ar 2009. gada attiecīgo periodu banku sektora likviditātes rādītājs ir pieaudzis par 30,8 procentiem.

Lai gan samazinās kredītēšanas tempi un sadārdzinās resursi, kā arī samazinās pieejamie resursi uzkrājumu veidošanai, 2009. gada laikā kapitālu palielinājušas 13 Latvijas bankas, bet 2010. gada 1. ceturksnī laikā Latvijas kapitālu palielinājušas jau 5 bankas – kopumā par 57,3 milj. latu. Lai gan 2010. gada 1. ceturksnī 7 Latvijas bankas un 1 ārvalstu filiāle strādāja ar peļņu (2,9 milj. latu), tomēr banku sektors kopumā strādāja ar zaudējumiem, kas 1. ceturksnī beigās sasniedza 133,4 milj. latu.

Zaudējumi galvenokārt bija veidojušies, uzkrājot izdevumus nedrošajiem kredītiem.

Banku sektora vidējais kapitāla pietiekamības rādītājs 2009. gada beigās bija augsts – 14,6% (minimālā normatīvā prasība ir 8%) un 2010. gada 1. ceturksnī tas ir nedaudz pieaudzis (14,9%). Savukārt banku sektora aktīvu atdeve (ROA)¹ 2009. gada beigās bija -3,5% un 2010. gada 1. ceturksnī beigās – 2,5%. Tajā pašā laikā banku sektora kapitāla atdeve (ROE)² 2009. gada beigās bija 41,6% un 2010. gada 1. ceturksnī beigās – 29,8 procenti.

2009. gada beigās Latvijā darbojās 14 **apdrošināšanas sabiedrību**, no kurām 4 veica dzīvības apdrošināšanu un 10 – nedzīvības apdrošināšanu, kā arī 11 ārvalstu apdrošināšanas sabiedrību filiāļu.

2009. gada beigās apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju apmērs bija 223,3 milj. latu, kas bija par 33,8% mazāk nekā 2008. gada beigās, un izmaksāto bruto atlīdzību apmērs bija 153,9 milj. latu jeb par 16% mazāks nekā 2008. gada beigās. Ārvalstu apdrošināšanas sabiedrību filiāļu parakstīto bruto prēmiju apmērs 2009. gada beigās salīdzinājumā ar 2008. gada atbilstošo periodu palielinājās vairāk nekā 2 reizes un kopējā apdrošināšanas tirgū sasniedza 13,7% (35,5 milj. latu), bet izmaksātā bruto atlīdzība –

11,4% (19,7 milj. latu). 2009. gada beigās dzīvības apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju portfeli lielākā daļa prēmiju bija parakstītas par dzīvības un veselības apdrošināšanu – attiecīgi 69,5% un 28,2%. 2009. gada beigās par 22,9% (salīdzinot ar 2008. gada beigām) samazinājies parakstīto bruto prēmiju apmērs uz vienu iedzīvotāju.

Situācija pasaules finanšu tirgos būtiski ietekmē Latvijas **vērtspapīru tirgu**.

Vērtspapīru birža NASDAQ OMX Riga (agrāk – Rīgas Fondu birža) tika izveidota 1993. gada beigās un ir vienīgais licencētais regulētā vērtspapīru tirgus organizētājs Latvijā. Biržas NASDAQ OMX Riga galvenais uzdevums ir nodrošināt vērtspapīru tirgus darbību un infrastruktūru. 2009. gadā tā organizēja 183 valsts vērtspapīru izsoles, kurās Latvijas valsts no investoriem piesaistīja 1,2 miljardus latu. 2010. gada janvārī Latvijā 76% no visiem vērtspapīru investoriem bija juridiskas personas, 16% – fiziskas personas, 5% – ārvalstu turētājbankas (bankas, kas uz sava vārda uzglabā vērtspapīrus savu klientu uzdevumā) un 3% – ieguldījumu fondi (profesionāli ieguldījumu veicēji). Lielāko struktūras daļu (ieguldījumi visās publiskajās akciju emisijās un emisijās, kas saskaņā ar likumdošanu jāiegūst Latvijas Centrālajā depozitārijā) veido Latvijas investori (47%), tiem seko Šveice (14%) un Vācija (14%), Krievija (8%), Igaunija (4%) un pārējās valstis. NASDAQ OMX Riga darbību licenzē un uzrauga FKTK.

Baltijas vērtspapīru tirgus ir vienots vērtspapīru tirgus un to veido NASDAQ OMX grupas biržas Tallinā, Rīgā un Viļņā. Baltijas vērtspapīru tirgus mērķis ir iespējami samazināt atšķirības starp atsevišķu Baltijas valstu vērtspapīru tirgiem, tādējādi atvieglot pārrobežu tirdzniecību un norēķinus un piesaistot reģionam vairāk investīciju.

Attiecībā uz Baltijas indeksiem, 2009. gada 1. ceturksnī akciju cenas kritās, savukārt 3. ceturksnī bija vērojams straujš akciju cenu kāpums, kam sekoja neliels kritums 2009. gada beigās. 2010. gada 1. ceturksnī akciju cenas pieauga, un Baltijas indeksa vērtība sasniedza 408,9 punktus, kas, salīdzinot ar 2009. gada attiecīgo periodu, ir par 77,5% vairāk. Vislielāko pieaugumu piedzīvoja OMX Vilnius un OMX Tallinn indeksi. 2007. gada beigās NASDAQ OMX Riga indekss (2000. gada 1. janvāris = 100) bija nokritis no 595 punktiem līdz 271 punktam

¹ ROA – peļņas/zaudējumu attiecība pret aktīviem.

² ROE – peļņas/zaudējumu attiecība pret kapitālu un rezervēm.

2008. gada beigās. 2009. gada pirmajos mēnešos OMX Rīga indekss turpināja krist. 2010. gada sākumā OMX Rīga indekss bija 278,9 punkti un maija beigās tas palielinājās un sasniedza 335,6 punktus.

2009. gada beigās Rīgas fondu biržas Latvijas uzņēmumu tirgus kapitalizācija bija 925,5 milj. latu un, salīdzinot ar 2008. gada beigām, bija vērojams pieaugums 12,9% apmērā. 2010. gada 1. ceturkšņa beigās tirgus kapitalizācija bija 565,5 milj. latu, kas ir par 25,7% mazāka nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā un par 38,9% mazāka nekā 2010. gada sākumā. 2010. gada 1. jūnijā Latvijas uzņēmumu tirgus kapitalizācija bija 600,4 milj. latu.

Ienākumi no finanšu instrumentu tirdzniecības darījumiem 2010. gada 1. ceturkšņa beigās veidoja 6% no kopējiem banku ienākumiem, no kuriem lielāko daļu veidoja tirdzniecība ar ārvalstu valūtu (4,3%) un tirdzniecība ar citiem finanšu instrumentiem 1,7%), savukārt ienākumi no tirdzniecības ar vērtspapīriem veidoja tikai 0,1% no visiem ienākumiem. Tas norāda uz to, ka fondu tirgus Latvijā ir vāji attīstīts un tā ietekme uz valsts ekonomisko attīstību ir neliela. 2010. gada 1. ceturkšņa beigās salīdzinājumā ar

2009. gada attiecīgo periodu ienākumi no finanšu instrumentu tirdzniecības darījumiem ir sarukuši par 62,4%. Ienākumi no finanšu instrumentiem veido 6% no kopējiem ienākumiem. 2009. gada 1. ceturkšņa beigās šie ienākumi veidoja 10,8% no kopējiem ienākumiem.

4.4.3. Noguldījumi un kredīti

2010. gada 1. ceturkšņa beigās kopējais banku sektora aktīvu apmērs turpina samazināties, un 2010. gada marta beigās tas bija par 3,4% jeb 748,4 milj. latu mazāks nekā 2009. gada attiecīgajā periodā un par 1% jeb 222,2 milj. latu mazāks nekā 2009. gada beigās. 2010. gada 1. ceturkšņa beigās apgrozībā bija 669,2 milj. latu skaidras naudas, kas ir par 7,9% mazāks nekā 2009. gada attiecīgā perioda beigās. Pēdējos mēnešos skaidras naudas apjoms apgrozībā nedaudz pieaug, un 2010. gada aprīlī salīdzinājumā ar martu pieaugums ir par 6,7%, kas ir skaidrojams ar iepriekš ieturētās vecuma pensiju daļas izmaksu.

4.8. tabula

Latvijas banku sistēmas monetārie rādītāji

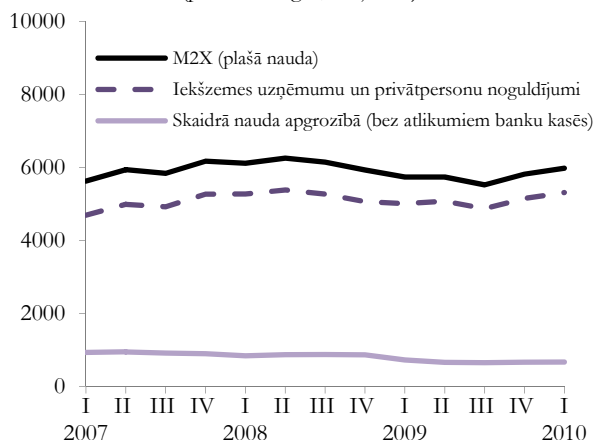
	2007	2008	2009	2010. gada 1. cet. beigās
<i>perioda beigās, milj. latu</i>				
Tīrie ārējie aktīvi	-4482,8	-5914,6	-3022,0	-1939,7
Tīrie iekšējie aktīvi	10654,0	11846,1	8842,3	7920,9
Iekšzemes kredīti	13018,2	14279,7	12204,3	11600,9
valdībai (neto)	-87,4	-370,0	-1474,6	-1788,8
uzņēmumiem un privātpersonām	13105,6	14649,7	13678,9	13389,7
Pārējie aktīvi (neto)	-2364,2	-2433,6	-3362,0	-3680,0
Plašā nauda M2X	6171,3	5931,4	5820,3	5981,2
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	900,0	866,1	667,3	669,2
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi	5271,3	5065,3	5153,0	5312,0
tai skaitā:				
pieprasījuma noguldījumi	2864,9	2308,0	2206,2	2297,3
termiņnoguldījumi	2406,4	2757,3	2946,8	3014,7
<i>izmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, procentos</i>				
Iekšzemes kredīti	31,8	9,7	-14,5	-13,6
tai skaitā:				
uzņēmumiem un privātpersonām	34,0	11,8	-6,6	-7,4
Plašā nauda M2X	12,6	-3,9	-1,9	4,2
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	-7,1	-3,8	-23,0	-7,9
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi	16,9	-3,9	1,7	6,0
Iekšzemes kopprodukts (faktiskajās cenās)	32,3	9,5	-18,2	-11,2

Sākot ar 2008. gada beigām, aizsākās no rezidentiem piesaistīto finanšu iestāžu, privāto nefinanšu sabiedrību, mājsaimniecību, kā arī valsts nefinanšu sabiedrību **noguldījumu** samazināšanās, kas

turpinājās arī 2009. gadā un zemāko punktu sasniedza 2009. gada 3. ceturksnī, kad noguldījumi samazinājās par 7,6% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu.

4.33. attēls

**Plašās naudas (M2X) un tās sastāvdaļu
dinamika ceturkšņu griezumā**
(perioda beigās, milj. latu)

Stabilizējoties situācijai finanšu tirgū, 2009. gada beigās noguldījumi atkal pieauga, un 2010. gada 1. ceturkšņa beigās salīdzinājumā ar 2009. gada attiecīgo periodu pieaugums bija 4,9%. 2010. gada 1. ceturkšņa beigās privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi bija 5312 milj. latu, kas ir par 299,9 milj. latu vairāk nekā 2009. gada attiecīgajā periodā. 2010. gada 1. ceturksnī plašā nauda pieauga par 242,2 milj. latu jeb 4,2% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu un sasniedza 5981,2 milj. latu.

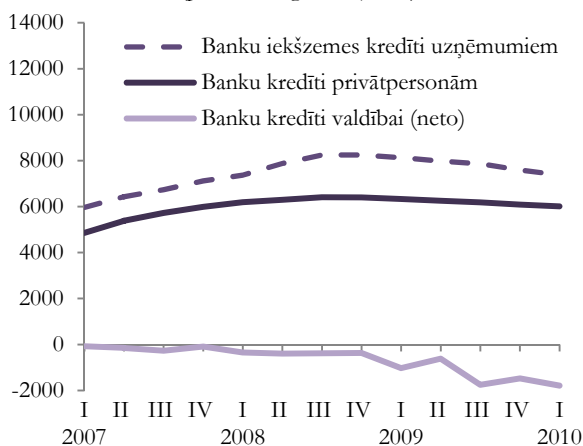
2010. gada sākumā turpinājās arī noguldījumu valūtu struktūras izmaiņas. 2010. gada 1. ceturkšņa beigās salīdzinājumā ar 2009. gada attiecīgo periodu par 3,9% saruka rezidentu noguldījumu apjomi latos, kas veidoja 42,2% no visiem rezidentu noguldījumiem. Lielākā daļa rezidentu noguldījumu (52,6%) ir eiro.

2010. gada sākumā joprojām turpināja samazināties iekšzemes uzņēmējiem, privātpersonām un valdībai

izsniegto banku kredītu atlikumi. Uzņēmējiem izsniegto kredītu atlikumi 2010. gada 1. ceturkšņa beigās, salīdzinot ar 2009. gada attiecīgo periodu, samazinājās par 9,2%, bet mājāsaimniecībām izsniegtie kredīti – par 5%. Kopš 2009. gada sākuma īpaši straujš samazinājums vērojams valdībai izsniegtajiem banku kredītiem, kas gada beigās nedaudz pieauga, bet 2010. gada sākumā atkal samazinājās.

4.34. attēls

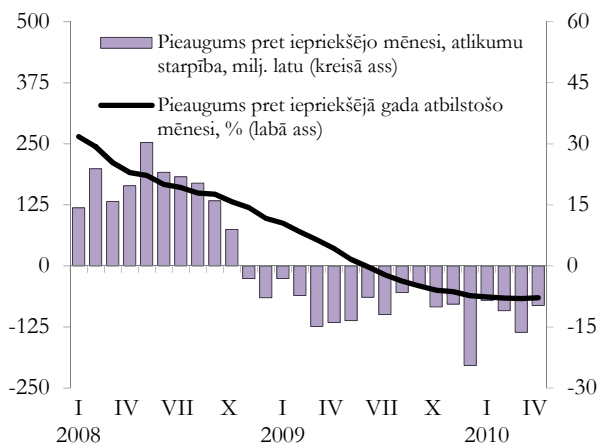
**Iekšzemes uzņēmumiem, privātpersonām
un valdībai banku izsniegto kredītu
dinamika ceturkšņu griezumā**
(perioda beigās, milj. latu)

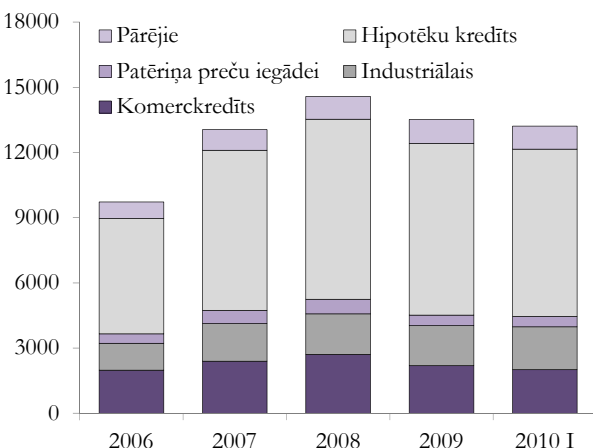
2010. gada sākumā izsniegto kredītu atlikumu pieaugums pret iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi samazinājās par 7,8%, un 2010. gada četros mēnešos izsniegto kredītu atlikumu pieaugums ir gandrīz nemainīgs. 2009. gada decembrī izsniegto kredītu atlikumu pieaugums salīdzinājumā ar 2009. gada novembri samazinājās ļoti strauji, un ievērojams kritums bija vērojams 2010. gada martā.

4.35. attēls

**Rezidentu finanšu iestādēm, nefinanšu
sabiedrībām un mājāsaimniecībām
izsniegtie kredīti**
(kopā)

**Iekšzemes uzņēmumiem un privātpersonām
izsniegto kredītu apjoms un struktūra**
(perioda beigās, milj. latu)

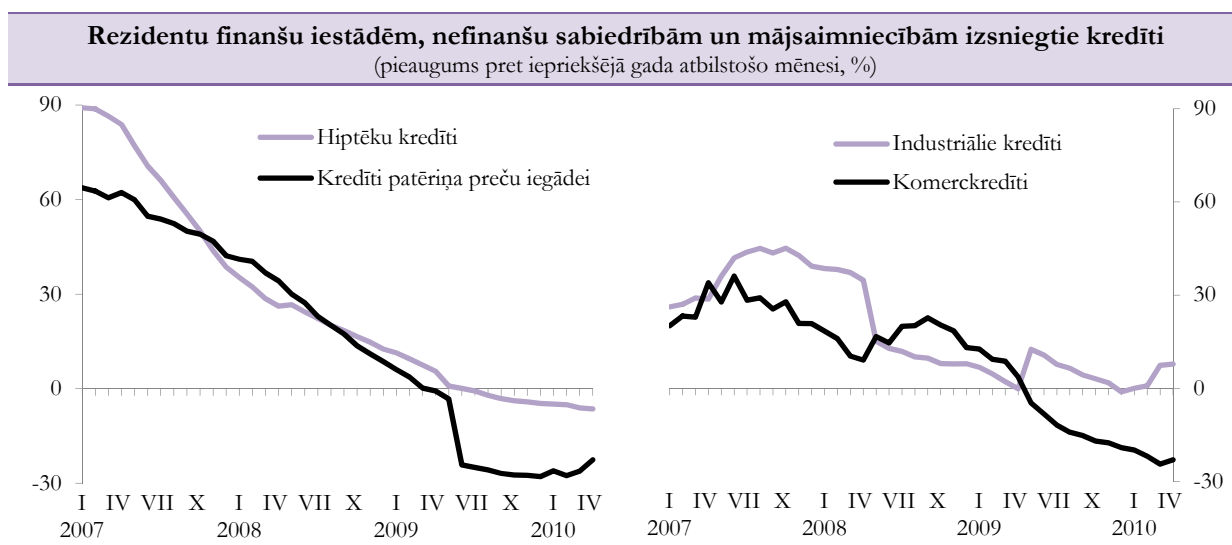
2010. gada sākumā iekšzemes uzņēmumiem un privātpersonām izsniegto kredītu struktūrā dominē hipotekārie kredīti, kuru īpatsvars kopējā kredītu struktūrā ir 58%. Turpretim uzņēmumu apgrozāmo līdzekļu palielināšanai būtisku aizdevumu – komerckredītu un industriālo kredītu (pamatlīdzekļu iegādei un ilgtermiņa ieguldījumu projektu finansēšanai) īpatsvars kopā bija tikai 30 procentu.

Izsniegto hipotekāro kredītu apmērs iepriekšējos gados pieauga ļoti strauji (2007. gadā – par 39%, 2008. gadā – par 13%). 2009. gadā hipotekārā kredītēšana būtībā apstājās, un šāda tendence

saglabājas arī 2010. gada 1. ceturksnī (2010. gada aprīļa beigās, salīdzinot ar 2009. gada attiecīgo periodu, hipotekāro kredītu atlikums samazinājās par 6,4%).

Kopš 2009. gada maija kredītu atlikumi patēriņa preču iegādei, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošajiem mēnešiem, ir strauji samazinājušies. 2009. gada decembra beigās patēriņa preču iegādei izsniegto kredītu atlikums bija 482,2 milj. latu, bet 2010. gada aprīļa beigās – 504,1 milj. latu, kas nozīmē, ka 2010. gada pirmajos mēnešos kredītu atlikumi patēriņa preču iegādei nedaudz pieaug.

4.36. attēls

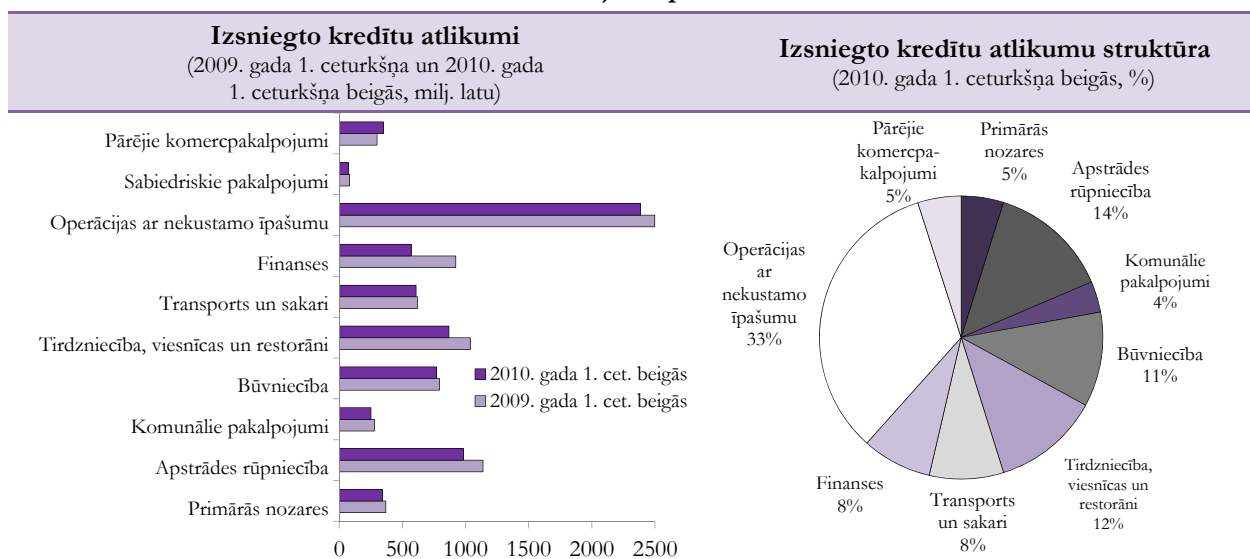

Komerckredītu atlikumi ik mēnesi samazinājās jau kopš 2008. gada novembra un turpināja sarukt arī 2009. gadā un 2010. gada sākumā. Rezidentiem izsniegto komerckredītu atlikumi 2010. gada aprīlī, salīdzinot ar 2009. gada attiecīgo periodu, samazinājās par 23%. Savukārt industriālo kredītu atlikumi

2010. gada sākumā nedaudz pieauga, kas varētu būt skaidrojams ar atsevišķām atvēršanās pazīmēm uzņēmējdarbības sektorā, īpaši saistībā ar eksporta potenciāla pieaugumu. 2010. gada aprīļa beigās industriālo kredītu atlikumi pieauga par 7,8% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu.

4.37. attēls

Kredīti rezidentiem sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm

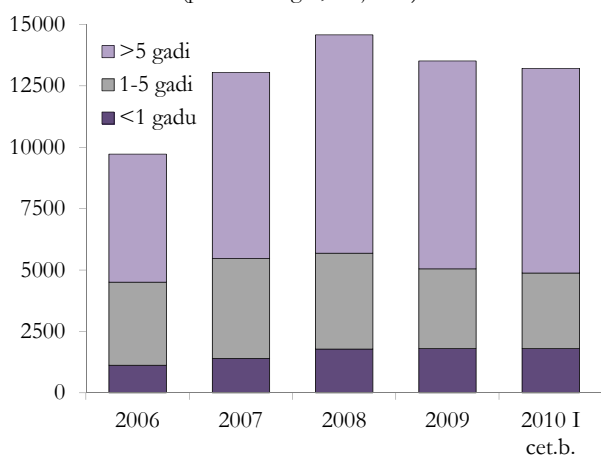

2010. gada 1. ceturkšņa beigās kopumā finanšu iestādēm un valsts un privātajām nefinanšu sabiedrībām bija izsniegti kredīti 7205,7 milj. latu apmērā, kas ir par 10,4% mazāk nekā 2009. gada 1. ceturkšņa beigās, kad tika izsniegti kredīti 8039 milj. latu apmērā. Visstraujākais izsniegto kredītu atlikumu samazinājums ir finanšu nozarē, kur 2010. gada 1. ceturkšņa beigās salīdzinājumā ar 2009. gada attiecīgo periodu izsniegto kredītu atlikumi samazinājās par 38,3%, tirdzniecības, viesnīcas un restorānu nozarē par 16% un apstrādes rūpniecībā par 14%. Izsniegto kredītu atlikumi pieauga tikai komercpakalpojumu nozarē (par 17,1%). Vislielākie kredītu atlikumi joprojām ir operācijām ar nekustamo īpašumu – 2383,8 milj. latu (33% no kopējiem tautsaimniecības nozarēm izsniegtajiem kredītiem). Relatīvi liels izsniegto kredītu īpatsvars ir arī apstrādes rūpniecības, tirdzniecības, viesnīcas un restorānu, kā arī būvniecības nozarēs. No visiem rezidentiem izsniegtajiem kredītiem tikai 7,7% ir kredīti latos. Lielākā daļa kredītu (89,2%) tiek izsniegti eiro.

Pēdējos gados kopējā aizdevumu termiņstruktūrā pieaug īstermiņa un ilgtermiņa kredītu īpatsvars, kas 2009. gadā un 2010. gada 1. ceturksnī ir gandrīz nemainīgs. Lai gan 2010. gada 1. ceturkšņa beigās, salīdzinot ar 2009. gada beigām, bija vērojama ilgtermiņa kredītu atlikumu samazināšanās par 1,5%, tomēr to īpatsvars kopējā kredītportfelī 2010. gada 1. ceturkšņa beigās palielinājās līdz 63,1% (2009. gada beigās – 62,6%). Savukārt īstermiņa kredītu atlikumi 2010. gada 1. ceturkšņa beigās salīdzinājumā ar 2009. gada beigām samazinājās par 0,1%, un to īpatsvars kopējā kredītu apjomā 2010. gada 1. ceturkšņa beigās bija 13,6 procenti.

4.38. attēls

Iekšzemes uzņēmumiem un privātpersonām izsniegto kredītu termiņstruktūra
(perioda beigās, milj. latu)

Visstraujāk pēdējos gados samazinājās vidēja termiņa kredītu atlikumi, kas 2010. gada 1. ceturkšņa beigās salīdzinājumā ar 2009. gada beigām samazinājās

par 5,1% un salīdzinājumā ar 2008. gada beigām par 21,1%. Vidēja termiņa kredītu īpatsvars kopējā kredītu apjomā 2010. gada 1. ceturkšņa beigās bija 23,3 procenti.

2010. gada sākumā joprojām turpina samazināties banku izsniegto kredītu skaits, kas ir bez maksājuma kavējumiem. 2010. gada marta beigās bez maksājuma kavējumiem bija 72,5% no banku izsniegtajiem kredītiem, kas ir par 15,7% mazāk nekā 2009. gada attiecīgajā periodā, kad bez maksājuma kavējumiem bija 74,5% kredītu. 2008. gada beigās kopējā kredītportfelī bija 15% kredītu ar maksājumu kavējumiem, 2009. gadā – jau 25,5% un 2010. gada 1. ceturksnī – 27,5% jeb 4,2 miljardi latu no banku kopējā kredītportfeļa. 2010. gada sākumā joprojām turpina pasliktināties aizņēmēju maksātspēja.

2010. gada sākumā turpinājās banku darbs ar kredītu atmaksas grūtībās nonākušajiem klientiem. Vēl vairāk palielinājās pārstrukturēto kredītu apjoms, kas 2009. gada beigās bija 16,1% no kopējā banku kredītportfeļa, bet 2010. gada 1. ceturkšņa beigās jau 18,1% jeb 2,7 miljardi latu no kopējā banku kredītportfeļa. 2010. gada 1. ceturksnī turpina palielināties pārstrukturēto un atgušanas procesā esošo kredītu apjoms, kuru lielākā daļa ir nodrošināti ar nekustamo īpašumu. Banku uzkrājumi nedrošajiem parādiem 2010. gada 1. ceturkšņa beigās sasniedza 1,6 miljardus latu jeb 10,8% no banku kopējā kredītportfeļa, kas ir par 14,3% vairāk nekā 2009. gada beigās.

Uzņēmumiem un privātpersonām latos izsniegto īstermiņa kredītu vidējā svērtā procentu likme 2010. gada 1. ceturkšņa beigās bija 10,5%, kas nozīmē, ka situācija ir nedaudz stabilizējusies. Salīdzinot ar 2009. gada atbilstošo periodu, uzņēmumiem un privātpersonām latos izsniegto īstermiņa kredītu vidējā svērtā procentu likme ir ievērojami samazinājusies, jo 2009. gada 1. ceturksnī tā bija 17,3% un 2. ceturkšņa beigās strauji pieauga līdz 24,4% un 2009. gada beigās nokritās līdz 9%. Mazāk izteiktas svārstības gada laikā bija vērojamas latos izsniegto ilgtermiņa kredītu vidējām svērtajām procentu likmēm, kas no 17,8% 2009. gada 1. ceturkšņa beigās samazinājās līdz 13,6% 2010. gada 1. ceturkšņa beigās.

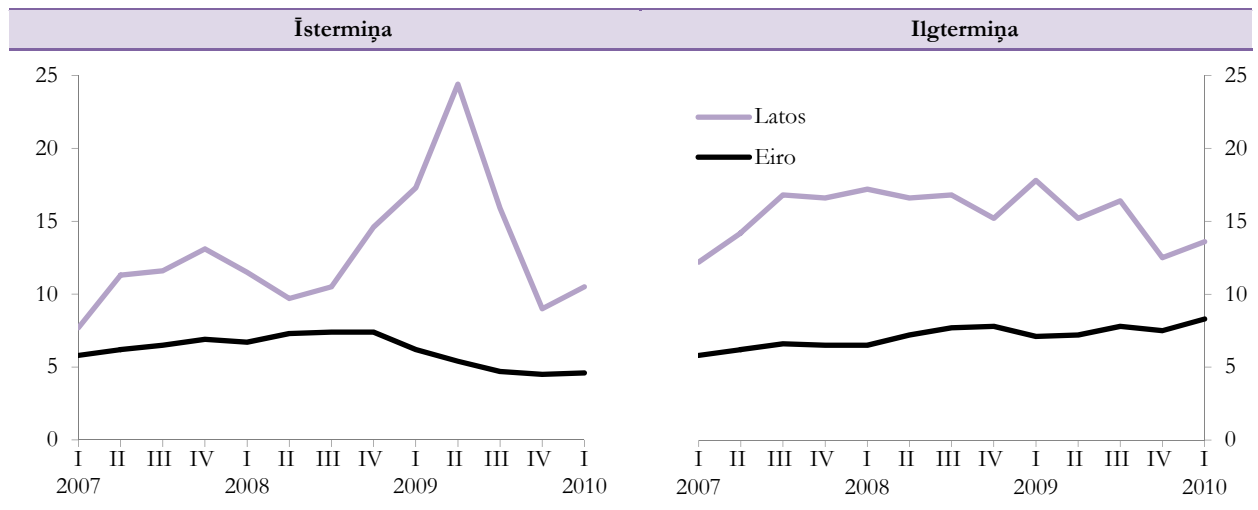
Eiropa izsniegtajiem kredītiem procentu likmes ierasti bija zemākas, un to svārstības mazāk izteiktas. 2010. gada 1. ceturkšņa beigās attiecīgi eiro izsniegto īstermiņa kredītu vidējā svērtā procentu likme bija 4,6% un ilgtermiņa – 8,3%. Eiropa izsniegtajiem īstermiņa kredītiem procentu likmes 2009. gada laikā pakāpeniski saruka un 4. ceturksnī bija 4,5%, savukārt eiro valūtā izsniegto ilgtermiņa kredītu vidējās svērtās procentu likmes saglabājās būtībā nemainīgas un 2010. gada sākumā pat pieauga un sasniedza augstāko rādītāju pēdējo gadu laikā.

2009. gada vidū pieauga vidējās svērtās gada procentu likmes latos piesaistītajiem ilgtermiņa noguldījumiem kredītiestādēs un 2009. gada beigās sasniedza 12,9%, savukārt 2010. gada 1. ceturkšņa beigās tās samazinājās līdz 8,8%. Īstermiņa procentu

likmes visstraujāk pieauga 2009. gada 2. ceturksnī, sasniedzot 11,1%, vēlāk pakāpeniski samazinoties un 2010. gada 1. ceturkšņa beigās nokritoties līdz 4,1 procentam.

4.39. attēls

Vidējās svērtās procentu likmes izsniegtajiem kredītiem kredītiestādēs ceturkšņu griezumā
(procentos)

2009. gada beigās un 2010. gada sākumā ir nedaudz samazinājušās arī vidējās svērtās gada procentu likmes eiro piesaistītajiem ilgtermiņa noguldījumiem – no 5,4% 2009. gada 1. ceturkšņa beigās līdz 5,1%

2010. gada 1. ceturkšņa beigās. Savukārt īstermiņa procentu likmes samazinājās no 2,8% 2009. gada 1. ceturkšņa beigās līdz 1,5% 2010. gada sākumā.

5. DARBA TIRGUS

5.1. Nodarbinātība un bezdarbs

Kopš 2008. gada nogales, kad ekonomiskā lejupslīde sāka izteikti atspoguļoties nodarbinātības rādītājos, darba tirgū notikušas ievērojamas pārmaiņas.

Būtiski krītošies darbspēka pieprasījumam, nodarbināto skaits vecuma grupā 15-74 gadi 2009. gada laikā samazinājās par 137,4 tūkst. jeb 12,2%. Atbilstoši samazinājās nodarbinātības līmenis, kas 2009. gadā bija 61,1% pretstatā 68,6% iepriekšējā gadā (vecuma grupā 15-64 gadi). Strauji ir audzis bezdarbs. 2009. gadā bezdarba līmenis ir pieaudzis par

9,4 procentpunktiem un kopš 2009. gada 3. ceturkšņa Latvijā ir augstākais bezdarba līmenis ES.

Pēc NVA datiem 2009. gada beigās bija reģistrēti 179,2 tūkst. bezdarbnieku, kas ir 16% no ekonomiski aktīviem iedzīvotājiem valstī.

Ekonomikas lejupslīde ir ietekmējusi iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti, kas kopš 2009. gada 2. ceturkšņa samazinās. Kopumā gan 2009. gadā ekonomiskās aktivitātes līmenis joprojām saglabājās augsts – 73,9%, tas ir, par 0,6% zemāks nekā 2008. gadā, taču par 1% augstāks kā 2007. gadā.

5.1. tabula

Nodarbinātības un bezdarba galvenie rādītāji

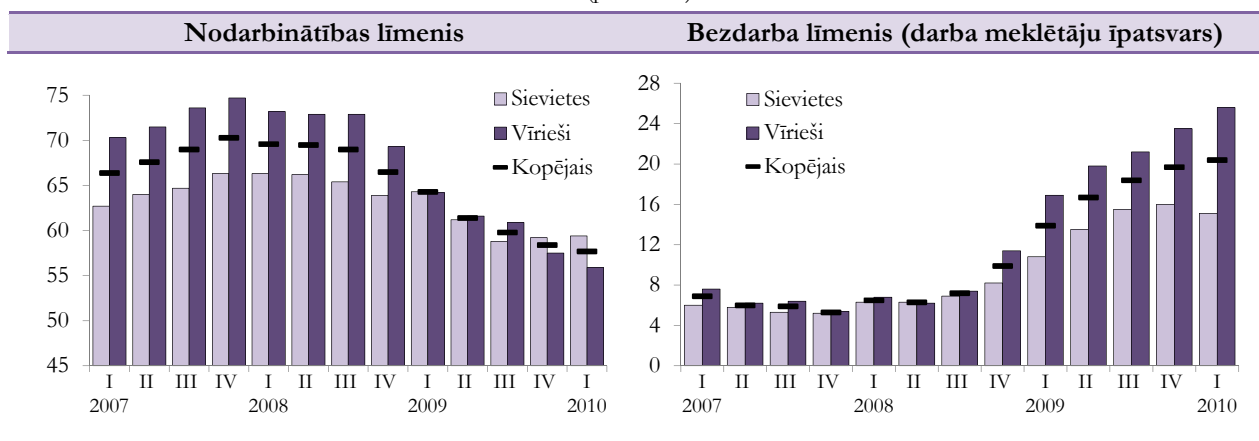
Rādītāji	2005	2006	2007	2008	2009
Nodarbināto skaits (15-74 gadu vecuma grupā, tūkst.)	1035,9	1087,6	1119,0	1124,1	986,7
Ekonomiskās aktivitātes līmenis (15-64 gadu vecuma grupā, %)	69,5	71,3	72,9	74,5	73,9
Nodarbinātības līmenis (15-64 gadu vecuma grupā, %)	63,4	66,3	68,4	68,6	61,1
Bezdarba līmenis (darba meklētāju īpatsvars 15-74 gadu vecuma grupā, %)	8,7	6,8	6,0	7,5	16,9
Reģistrētie bezdarbnieki (perioda beigās, tūkst.)	78,5	68,9	52,3	76,4	179,2

Jāatzīmē, ka, lai gan 2009. gada beigās un 2010. gada sākumā nodarbinātības un bezdarba rādītāji turpināja pasliktināties, temps kļuvis lēnāks. 2008. gada nogalē un 2009. gada pirmajos trīs ceturkšņos

nodarbināto skaits samazinājās vidēji par 44,7 tūkst. cilvēkiem ceturksnī, 2009. gada 4. ceturksnī – par 21,3 tūkst., bet 2010. gada 1. ceturksnī – par 15,9 tūkst. cilvēku.

5.1. attēls

Nodarbinātība un bezdarbs Latvijā
(procentos)

Darba tirgū pozitīvas tendences gaidāmas nedaudz vēlāk nekā ekonomikas izaugsmē. 2010. gadā

nodarbinātības rādītāji nedaudz, bet turpinās pasliktināties, un bezdarba līmenis vēl mazliet pieaugs.

Pēc tam situācija darba tirgū pakāpeniski stabilizēsies, un kopumā būs vērojams darbaspēka pieprasījuma pieaugums. Vienlaikus jāatzīmē, ka izaugsme balstīsies ne tik daudz uz nodarbināto skaita palielinājumu, bet galvenokārt uz ražīguma kāpumu, tādēļ nodarbināto skaita palielinājums nebūs straujš.

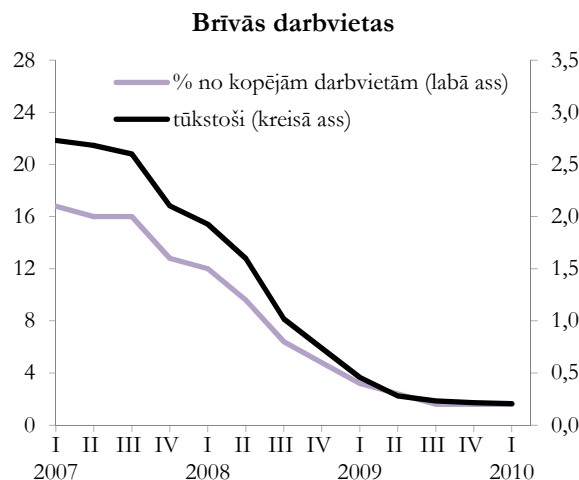
2009. gadā straujāk ir samazinājusies vīriešu nodarbinātība. Salīdzinot ar 2008. gadu, vīriešu nodarbinātības līmenis ir samazinājies par 10,7 procentpunktiem, sievietes – par 4,6 procentpunktiem. Kopš 2009. gada 4. ceturkšņa sieviešu nodarbinātības līmenis pārsniedz vīriešu nodarbinātības līmeni. 2010. gada 1. ceturksnī vīriešu nodarbinātības līmenis bija 55,9%, bet sieviešu – 59,4 procenti.

Līdz ar ievērojamo nodarbinātības samazināšanos strauji audzis vīriešu bezdarbs. Vīriešu bezdarba līmenis 2010. gada 1. ceturksnī sasniedza 25,6%, par 10,5 procentpunktiem pārsniedzot sieviešu bezdarba līmeni. Par darbaspēka pieprasījuma strauju kritumu liecina arī brīvo darbvieta samazinājums (skatīt 5.2. attēlu).

Brīvo darbvieta skaits sāka samazināties kopš 2007. gada otrās puses. Tas nozīmē, ka jau kopš 2007. gada vidus vairums Latvijas uzņēmumu neplānoja ražošanas apjomu palielināšanos. Pēc krasā samazinājuma 2008. gadā 2009. gadā brīvo darbvieta

skaits nostabilizējās samērā zemā līmenī. Gada beigās bija 1,7 tūkst. brīvo darbvieta, kas 3,4 reizes mazāk nekā 2008. gada beigās.

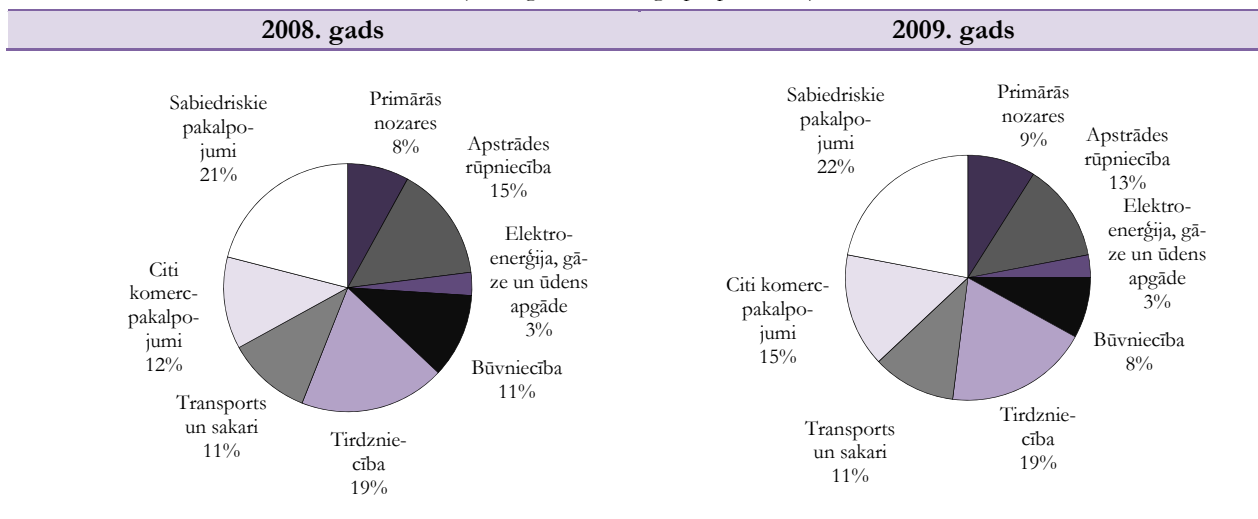
5.2. attēls

2009. gadā, salīdzinot ar 2008. gadu, nedaudz mainījies nodarbināto iedzīvotāju struktūra (skatīt 5.3. attēlu).

5.3. attēls

Nodarbināto struktūra sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm
(15-74 gadu vecuma grupā, procentos)

Jāatzīmē, ka visbūtiskāk nodarbinātības samazinājumu 2009. gadā ietekmēja darbaspēka pieprasījuma samazināšanās būvniecībā, kur gada laikā nodarbināto skaits samazinājās par 51 tūkst. cilvēku jeb gandrīz 40%. Ievērojami ir samazinājies nodarbināto skaits apstrādes rūpniecībā (par 35,9 tūkst. cilvēku jeb

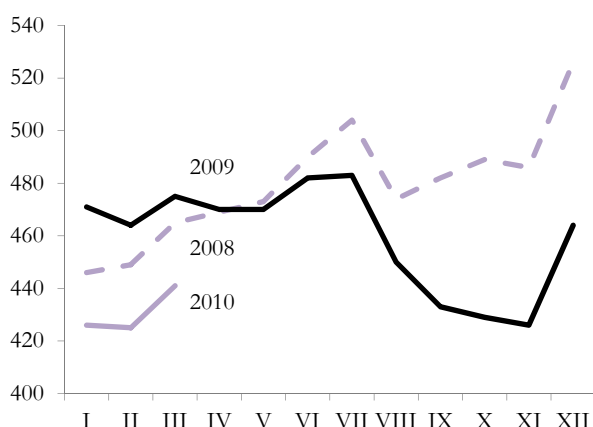
21,6%) un tirdzniecībā (par 24,4 tūkst. cilvēku jeb 11,5%). Sabiedrisko pakalpojumu nozarēs nodarbināto skaits samazinājās par 5,3% (12,3 tūkst. cilvēku). Šajā periodā nedaudz palielinājies nodarbināto skaits komercpakalpojumu nozarēs (par 1,8 tūkst cilvēku jeb 1,3%).

5.2. Darbaspēka izmaksas un produktivitāte

Tendences darba tirgū liecina par to, ka ekonomiskās krīzes ietekme tajā notiek ar zināmu aizkavēšanos. Ekonomisko aktivitāšu samazināšanās 2008. gadā vispirms atspoguļojās nodarbinātības līmenī, kamēr darba samaksas līmenis saglabājās visai augsts. Savukārt 2009. gadā un 2010. gada sākumā bija vērojams gan nodarbinātības, gan arī darba samaksas samazinājums.

5.4. attēls

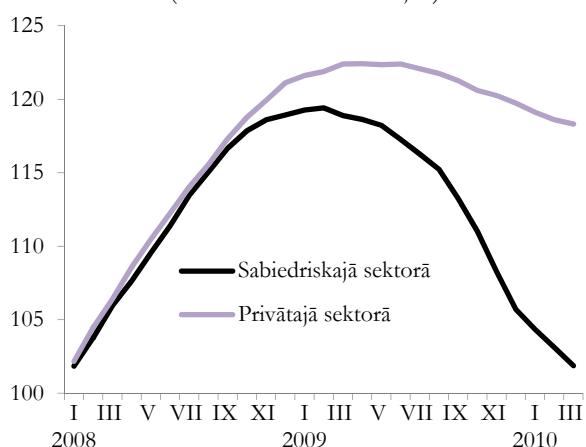
Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa (latos)

Būtisks darba samaksas samazinājums bija 2009. gada otrajā pusē. 2009. gada 1. ceturksnī un 2. ceturkšņa sākumā darba samaksas līmenis nedaudz pārsniedza 2008. gada atbilstošo periodu līmeni, 3. un 4. ceturksnī tas bija attiecīgi par 6,4% un 12,1% zemāks. 2010. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, darba samaksa samazinājās par 8,3 procentiem.

5.5. attēls

Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa sabiedriskajā un privātajā sektorā (12 mēnešu slidošais vidējais)

Gada vidējā bruto darba samaksa 2009. gadā bija 460 latu, t.i., par 3,8% mazāka nekā iepriekšējā gadā (2008. gadā – 479 latu), bet gandrīz par 16% lielāka nekā 2007. gadā. Ņemot vērā ekonomiskās lejupslīdes dziļumu, šāda algas korekcija ir visai neliela.

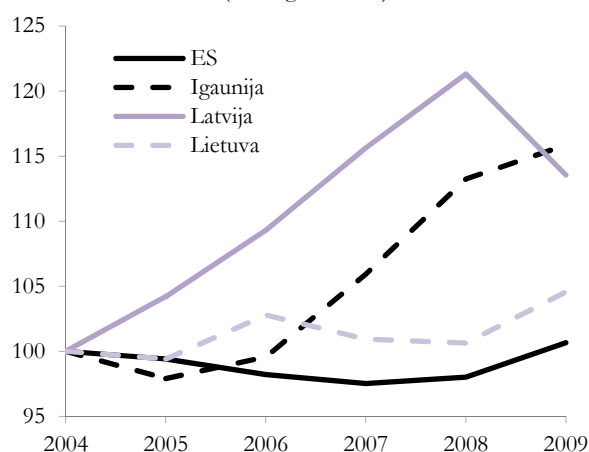
Straujāk samazinās algas sabiedriskajā sektorā, kas ir saistīts ar budžeta konsolidācijas pasākumiem. Algas sabiedriskajā sektorā 2009. gadā bija vidēji par 11% mazākas nekā gadu iepriekš. Savukārt privātajā sektorā algu samazinājums nebija tik būtisks (2009. gadā par 1%), jo uzņēmēji, lai samazinātu savas izmaksas, priekšroku deva nodarbināto skaita samazinājumam. Šīs tendences saglabājās arī 2010. gada 1. ceturksnī: sabiedriskajā sektorā strādājošo algas bija par 14,1% un privātajā sektorā strādājošo – par 4,8% mazākas nekā pirms gada.

Visbūtiskāk privātajā sektorā bruto darba samaksa samazinājās lauksaimniecības, tirdzniecības, finanšu starpniecības, kā arī atsevišķās komercpakalpojumu nozarēs. Apstrādes rūpniecībā 2009. gadā vidējā bruto darba samaksa saruka par 1,9%, turpretim transporta nozarē algas saglabājās iepriekšējā gada līmenī.

2009. gadā ievērojami samazinājās produkcijas vienības darbaspēka izmaksas (ULC)¹. ULC ir viens no konkurētspēju (kā valsts kopumā, tā arī atsevišķās nozares) raksturojošiem rādītājiem. Šī rādītāja dinamika liecina, ka Latvijas konkurētspēja ES valstīs ir uzlabojusies.

5.6. attēls

Reālā ULC izmaiņas ES un Baltijas valstīs (2004. gads = 100)

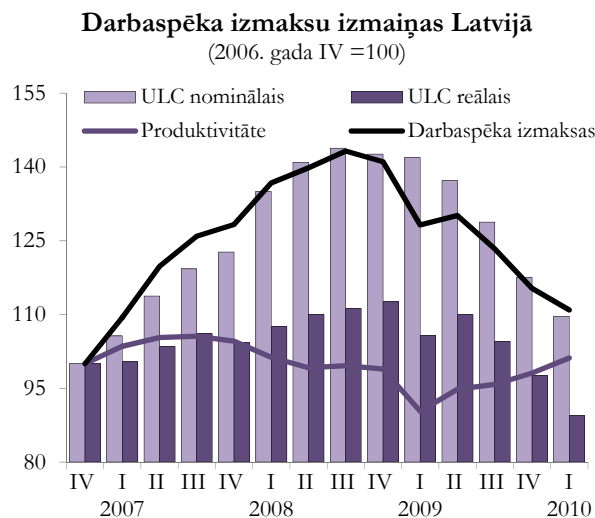
Avots: Eurostat

2009. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, reālais ULC ES valstīs vidēji pieauga par 2,7%. Arī mūsu kaimiņvalstīs šim rādītājam ir bijusi pozitīva dinamika. Igaunijā un Lietuvā reālais ULC pieauga attiecīgi par

¹ ULC tiek noteikts kā attiecība starp darbaspēka izmaksām un darbaspēka produktivitāti. Ja produktivitāte aug straujāk par algām, tad ULC samazinās, kas liecina par to, ka valsts cenu konkurētspēja palielinās, un otrādi.

2,3% un 3,9%. Savukārt Latvijā tas samazinājās par 6,4 procentiem.

5.7. attēls

Avots: Eurostat

Atšķirībā no pirmskrīzes gadiem, kad ULC izmaiņas (pieaugumu) galvenokārt noteica strukturālā rakstura faktori, ULC dinamikas izmaiņas 2008. un

2009. gadā lielā mērā ir saistītas ar cikliskā rakstura faktoriem.

2008. gadā reālais ULC vēl turpināja pieaugt, bet mazākos tempos. Pieprasījuma samazināšanās iekšējos un ārējos tirgos negatīvi ietekmēja situāciju preču tirgos. 2008. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, IKP samazinājās par 4,6%, tai pašā laikā atbilstošās korekcijas darbaspēka tirgos nenotika, un tas bija galvenais reālā ULC pieauguma iemesls. Reālās produkcijas vienības darbaspēka izmaksas 2008. gadā bija gandrīz par 5% lielākas nekā iepriekšējā gadā.

2009. gadā sākās nozīmīgas korekcijas darba tirgū, kas ietekmēja gan produktivitātes, gan arī darbaspēka izmaksu dinamiku. Salīdzinot ar 2008. gadu, produktivitāte samazinājās par 5,7%, savukārt darbaspēka izmaksas – par 5,9%. Rezultātā reālais ULC samazinājās par 6,4 procentiem.

Reālā ULC dinamiku 2010. gadā galvenokārt noteiks situācija darba tirgū, t.i., darba samaksas dinamika. Liels bezdarba līmenis un budžeta konsolidācijas pasākumi radīs spiedienu uz darba samaksas samazināšanos. Tomēr izmaiņas var būt visai mērenas, ņemot vērā to, ka brīvā darba spēka kustības apstākļos zemas darba algas nebūs iespējams saglabāt.

5.3. Darba tirgus prognozes

Darba tirgus prognozes līdz 2015. gadam ir izstrādātas atbilstoši tautsaimniecības attīstības scenārijiem (skatīt 3.3. nodaļu).

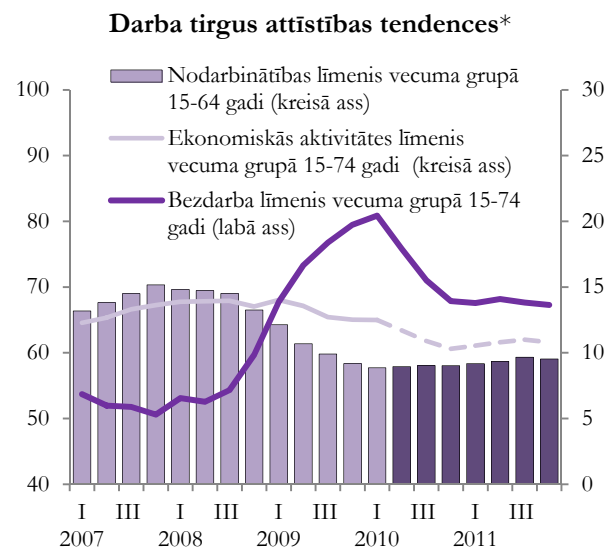
Lai arī jau ir vērojamas pirmās pozitīvās tendences, tomēr situācija darba tirgū 2010. gadā saglabāsies saspringta. Kopumā 2010. gadā nodarbināto skaits samazināsies (par 6,5%). Lai gan pieprasījums pēc darbaspēka sārūks, bezdarba rādītāji 2010. gadā vairs nepasliktināsies, jo samazināsies ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits. Situācija darba tirgū stabilizēties 2011. gadā, kad sagaidāms nodarbināto skaita pieaugums, bet tas būs mērenākos tempos nekā izaugsme, jo izlaides pieaugums balstīsies ne tikai uz nodarbināto skaita palielinājumu, bet arī uz produktivitātes kāpumu.

Kopumā nodarbināto skaits vecuma grupā no 15-64 gadiem atbilstošās vecuma grupas iedzīvotāju skaitā 2010. gadā vidēji varētu veidot 57,9%, bet 2011. gadā palielināties līdz 58,9%. Iedzīvotāju nodarbinātība turpinās pieaugt arī nākamajos gados, un 2015. gadā iedzīvotāju nodarbinātības līmenis varētu būt 65-67% robežās.

Atšķirībā no nodarbinātības, bezdarba rādītāji varētu uzlaboties nedaudz straujāk, ko galvenokārt noteiks ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita samazinājums. Paredzams, ka jau 2010. gadā ik ceturksni bezdarba līmenis varētu samazināties. Tomēr neskatoties uz to, gada vidējais bezdarba līmenis varētu būt nedaudz augstāks kā 2009. gadā un veidot aptuveni 17 procentus.

Arī 2011. gadā bezdarba līmenis turpinās samazināties, tomēr tas vairs nesaruks tik strauji kā 2010. gadā, ko galvenokārt noteiks iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugums. 2011. gadā vidējais bezdarba līmenis var sasniegt 14 procentus.

5.8. attēls

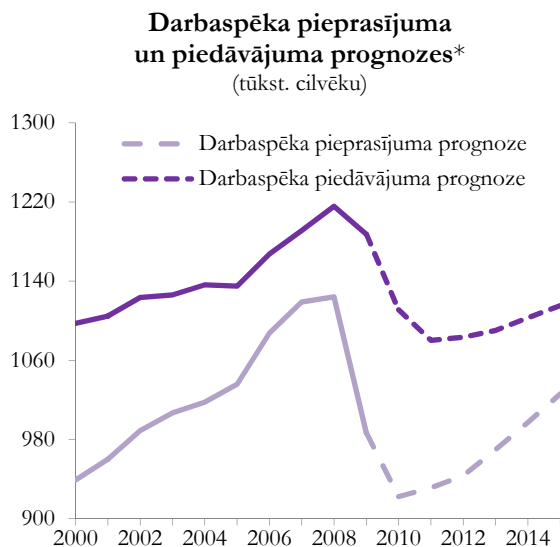

* līdz 2010. gada 1. cet. atspoguļoti faktiskie dati

Lai gan bezdarbam būs tendence samazināties arī nākamajos gados, tomēr kopumā līdz pat 2015. gadam tautsaimniecībā saglabāsies būtisks darbaspēka

pārpalikums, un 2015. gadā bezdarba līmenis varētu būt 8-9,5% robežās.

5.9. attēls

* līdz 2009. gadam atspoguļoti faktiskie gada dati.

Sagaidāms, ka straujāk no krīzes radītām sekām atkopsies tādas nozares kā apstrādes rūpniecība, transports un sakari un primārās nozares. Paredzams, ka apstrādes rūpniecības nozarē jau 2010. gadā darbaspēka pieprasījums varētu palielināties par aptuveni 2% un līdz 2015. gadam pieaugums varētu veidot aptuveni 13,5%, salīdzinot ar 2009. gadu.

Arī transporta nozarē 2010. gadā sagaidāms neliels darbaspēka pieprasījuma pieaugums (par aptuveni 0,8%), salīdzinot ar 2009. gadu. Savukārt līdz 2015. gadam nozarē strādājošo skaits varētu palielināties par aptuveni 19%, salīdzinot ar 2009. gada vidējo līmeni.

Primārās nozarēs izaugsme vairāk būs balstīta uz produktivitātes pieaugumu, tādējādi gaidāms, ka arī 2010. gadā darbaspēka pieprasījums joprojām samazināsies, salīdzinot ar 2009. gadu. Tomēr, sākot ar 2011. gadu, nodarbināto skaits primārās nozarēs pakāpeniski varētu palielināties un 2015. gadā tas būs par aptuveni 6% augstāks nekā 2009. gadā.

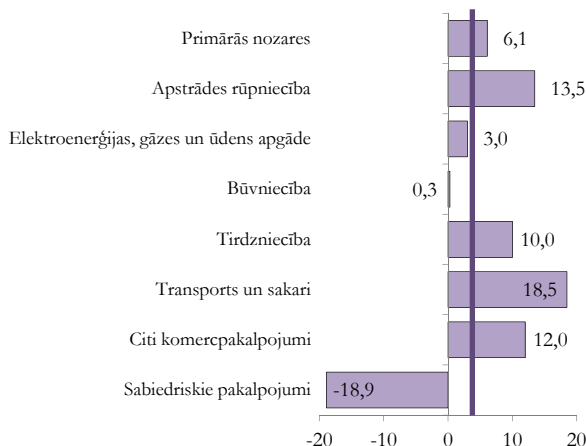
Arī būvniecības nozarē 2010. gadā turpinās samazināties nodarbināto skaits, ko galvenokārt noteiks būvniecības nozares izlaides samazināšanās. Darbaspēka pieprasījums nozarē varētu atsākt pieaugt no 2011. gada vidus, tomēr līdz pat 2012. gadam darbaspēka pieprasījuma pieaugums saglabāsies neliels. Uzlabojoties iedzīvotāju noskaņojumam un situācijai

nekustamā īpašuma tirgū, kā arī bankām atsākot aktīvāku kreditēšanu, situācija būvniecības nozarē varētu uzlaboties un darbaspēka pieprasījums, sākot ar 2013. gadu, varētu palielināties nedaudz straujāk, tomēr, neskatoties uz to, tikai 2015. gadā tas varētu sasniegt to līmeni, kāds bija 2009. gadā.

Atšķirībā no citām nozarēm publisko pakalpojumu sektorā darbaspēka pieprasījums samazināsies līdz pat 2015. gadam, ko galvenokārt noteiks nepieciešamība tuvākajos gados mazināt budžeta izdevumus. 2015. gadā valsts pārvaldē strādājošo skaits būs gandrīz par 1/5 mazāks nekā 2009. gadā. Kopumā sabiedrisko pakalpojumu nozarēs 2015. gadā strādājošo skaits būs par 19% mazāks nekā vidēji 2009. gadā.

5.10. attēls

Darbaspēka pieprasījuma izmaiņas 2015. gadā pret 2009. gadu pa nozarēm
(procentos)

Pašreizējās ekonomikas attīstības tendences rāda, ka ekonomikas atlabšana gan Latvijā, gan pasaulē notiek pat straujāk nekā sākotnēji tika gaidīts. Lai gan vidējā termiņā Latvijā saglabāsies nozīmīgs darbaspēka pārpalikums, tomēr ilgākā laika periodā ir gaidāmi jauni izaicinājumi, kas var ļoti būtiski mainīt situāciju darba tirgū. Paredzams, ka līdz 2020. gadam iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā (no 15-74 gadiem) Latvijā samazināsies par vairāk nekā 10%, salīdzinot ar 2009. gada līmeni. Tajā pašā laikā demogrāfiskā slodze varētu palielināties par 21%. Tādējādi atšķirībā no vidējā termiņa galvenie ilgtermiņa izaicinājumi būs saistīti galvenokārt ar iedzīvotāju novecošanos un no tā izrietošām sekām.

5.4. Nodarbinātības politika

Nodarbinātības jautājumu risināšanā ES tiek izmantota koordinēta pieeja. Latvijas kā ES dalībvalsts nodarbinātības politika tiek īstenota *ES nodarbinātības stratēģijas* ietvaros. *ES Nodarbinātības stratēģijas* mērķu sasniegšanas galvenais instruments ir nodarbinātības

politikas vadlīnijas, kuras dalībvalstīm ir jāņem vērā, veidojot savu nodarbinātības politiku.

Dalībvalstu darbības virzieni un pasākumi ES nodarbinātības stratēģijas īstenošanai tiek atspoguļoti nacionālajās reformu programmās. Esošais *Lisabonas*

stratēģijas cikls tika iesākts 2008. gada pavasarī, Eiropadomei apstiprinot *Integrētās pamatnostādnes izaugsmei un nodarbinātībai 2008.-2010. gadam*. Šobrīd ES līmenī notiek ES2020 stratēģijas izstrāde, kura aizvieto 2000. gada marta Eiropadomē apstiprināto *Lisabonas stratēģiju* (skatīt 6.1. nodaļu).

Nacionālā līmenī Nodarbinātības valsts aģentūra (NVA) ir valsts politikas īstenotāja bezdarba samazināšanas un bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta jomā. **Aktīvie nodarbinātības pasākumi** ir galvenais NVA darba tirgu ietekmējošais instruments. Mainīgās darba tirgus vajadzības nosaka šo pasākumu regulāras pārskatīšanas un pilnveidošanas nepieciešamību.

Nemot vērā sociālekonomisko situāciju un lai mazinātu ekonomiskās krīzes sociālo ietekmi, 2009. gadā tika uzsākta īstermiņa pasākumu īstenošana, piesaistot ES fondu līdzfinansējumu:

- darba praktizēšana ar stipendiju (plānots īstenot līdz 2011. gada beigām);
- profesionālā apmācība bezdarba riskam pakļautām nodarbinātām personām (tiks īstenots līdz 2010. gada beigām).

Pasākums *Darba praktizēšana ar stipendiju* ir ārkārtas gadījumu nodarbinātības programma, kur ir atbilstoši Pasaules Bankas rekomendācijām un rīcībai līdzīgās situācijās citās pasaules valstīs veidota darba tirgus programma. No 2009. gada septembra ir uzsākts šīs krīzes nodarbinātības pasākums bezdarbniekiem, kuri vairs nesaņem bezdarbnieku pabalstu, par sabiedrībai noderīgu darbu saņemot mēnesī 100 latu stipendiju. Bezdarbniekam tiek nodrošināts darba vadītājs, inventārs, kā arī transporta izdevumi. 2009. gadā pasākumā *Darba praktizēšana ar stipendiju* bija iesaistīti 19 295 bezdarbnieki ar 8 milj. latu finansējumu. 2010. gada 1. ceturksnī no jauna iesaistīto bezdarbnieku skaits ir sasniedzis 8 512 (izlietotais finansējums šajā periodā – 3,7 milj. latu). 2010. gadā pasākumā plānots iesaistīt kopumā 40,9 tūkst. personu.

Īstermiņa pasākums *Profesionālā apmācība bezdarba riskam pakļautām nodarbinātām personām* sniedz atbalstu potenciālajiem bezdarbniekiem. Tas piedāvā apmācību iespējas nodarbinātajiem uzņēmumos, kas ekonomiskās krīzes apstākļos pārejoši atrodas dīkstāvē, nodrošinot arī mācību stipendiju. Īstenošanā tiek pielietota „apmācību kuponu” sistēma, kas dod iespēju pašai personai izvēlēties apmācību programmu un mācību iestādi. Pasākums tika uzsākts 2009. gada septembrī, līdz gada beigām tajā bija iesaistītas 3 253 bezdarba riskam pakļautas personas (izlietotais finansējums šajā periodā – 0,7 milj. latu). 2010. gada 1. ceturksnī no jauna iesaistīto skaits ir sasniedzis 974 (izlietotais finansējums šajā periodā – 1,3 milj. latu). 2010. gadā pasākumā plānots iesaistīt kopumā 5,4 tūkst. personu. Pasākumu plānots īstenot līdz 2010. gada beigām.

2010. gadā paredzēta šādu pasākumu uzsākšana, lai pakāpeniski uzsvāru mainītu no operatīviem, krīzes

sociālo ietekmi mazinošiem īstermiņa pasākumiem uz tradicionālajiem aktīvajiem nodarbinātības politikas pasākumiem:

- apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā;
- pirmā un otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmu apguve.

Ar 2010. gada 2. ceturksni tiks uzsākts jauns pasākums *Apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā*, kurš pārņems pasākuma *Apmācību programmas bezdarba riskam pakļautām nodarbinātām personām* rezultātus un iestrādes, piemēram, saistībā ar kuponu sistēmas administrēšanu. Mērķis ir veicināt konkurētspēju nodarbinātām un pašnodarbinātām personām (izņemot valsts civildienestā nodarbinātos) vecumā no 25 gadiem, paplašinot mūžizglītības pieejamību. Atšķirībā no pasākuma *Apmācību programmas bezdarba riskam pakļautām nodarbinātām personām* jaunajā pasākumā iesaistītās personas vairs nesaņem stipendiju, un būs noteikts apmācību kupona vērtības līdzfinansēšanas pienākums 10% apmērā (no līdzfinansējuma atbrīvojot atsevišķas personu grupas), lai dalībnieki pieņem izsvērtākus lēmumus par apmācībām.

Bezdarbnieku apmācību paredzēts papildināt ar jaunu pasākumu *Pirmā un otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmu apguve*. Pasākums adresēts bezdarbniekiem ar nepabeigtu vai iegūtu augstāko izglītību, kas vēlas pabeigt uzsāktās studijas vai pārkvalificēties, pielietojot apmācību kuponu metodi. Apmācību programmu un izglītības iestādi var izvēlēties pats bezdarbnieks. Plānots, ka 2010. gadā šo iespēju izmantos 350 bezdarbnieku; paredzētais finansējums ir 0,4 milj. latu.

Līdzās minētajiem nodarbinātības pasākumiem NVA šajā gadā turpina īstenot arī līdzšinējos aktīvos nodarbinātības pasākumus:

- profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana;
- algoti pagaidu darbi (2010. un 2011. gadā tas ir pilnībā aizvietots ar pasākumu *Darba praktizēšana ar stipendiju*);
- pasākumi konkurētspējas paaugstināšanai;
- pasākumi noteiktām personu grupām.

Tiek īstenoti arī citi aktīvie pasākumi, tādi kā pasākumi komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai, darba izmēģinājumi darba vietā (pasākums 2010. gadā netiks īstenots sakarā ar pieejamo resursu pārstrukturēšanu), apmācība pie darba devēja, kā arī kompleksie atbalsta pasākumi.

Ekonomiskās izaugsmes gados pieprasījums pēc aktīviem nodarbinātības pasākumiem bija mazinājies, bet 2009. gadā sakarā ar būtisko bezdarba pieaugumu tas ir ievērojami palielinājies. Aktīvos nodarbinātības pasākumos kopumā 2007. gadā tika iesaistīti 64,6 tūkst. bezdarbnieku, 2008. gadā – 84,8 tūkst. bezdarbnieku, savukārt 2009. gadā iesaistīto bezdarbnieku skaits

pieauga līdz 237,9 tūkst. (viens bezdarbnieks var tikt iesaistīts vairākās aktivitātēs).

Lielākā daļa no viņiem iesaistīti pasākumos konkurētspējas paaugstināšanai, 2009. gadā viņu skaits bija 187,9 tūkst. bezdarbnieku. Pārējie pasākumi īstenoti šādā apmērā: bezdarbnieku profesionālajā apmācībā, pārkvalifikācijā un kvalifikācijas paaugstināšanā iesaistīti 9,9 tūkst. bezdarbnieku, uzsākuši apmācību pie darba devēja – 441, algotajos pagaidu darbos – 11,8 tūkst., pasākumos noteiktām personu grupām – 609, pasākumos komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai – 266, pasākumā *Darba praktizēšana ar stipendiju* – 19,3 tūkst., kompleksos atbalsta pasākumos – 7,5 tūkst. bezdarbnieku.

2008. gadā tika uzsākts aktīvais nodarbinātības pasākums *Pasākumi komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai*. Tādējādi tiek stimulēta bezdarbnieku iniciatīva uzsākt komercdarbību vai kļūt par pašnodarbināto. Pasākumā iesaistītie bezdarbnieki izstrādā biznesa plānus, kuru akceptēšanas gadījumā tiek sniegts nepieciešamais atbalsts dotācijas formā pirmajā darbības gadā, kā arī nodrošināta biznesa plānu īstenošanas novērtēšana 2 gadu laikā kopš tā uzsākšanas. 2008. gada laikā pasākumā tika iesaistīti 93 bezdarbnieki Latgalē un Rīgas reģionā, no viņu izstrādātajiem biznesa plāniem tika akceptēti 20 biznesa plānu, kuru īstenošana ir uzsākta. 2009. gadā šajā pasākumā iesaistīti 266 bezdarbnieki, 80 labāko biznesa plānu tika atbalstīti, piešķirot dotācijas to uzsākšanai.

Pasākumu noteiktām personu grupām ietvaros tiek realizēta bezdarbnieku subsidētā nodarbinātība, bezdarbniekiem nodrošinot iespēju apgūt un pilnveidot profesionālās prasmes uz noteiktu laiku izveidotās darba vietās. Šī pasākuma mērķgrupa ir invalīdi – bezdarbnieki un nelabvēlīgākā situācijā esoši bezdarbnieki.

Lai gan Latvijā sieviešu nodarbinātības līmenis ir salīdzinoši augsts, salīdzinot ar citām ES valstīm, joprojām sieviešu un vīriešu nodarbinātības līmenis atšķiras. Arī darba samaksā vērojama starpība. Sieviešu īpatsvars, kuras veic zemu atalgotu darbu, ir būtiski lielāks nekā vīriešiem.

Sievietes pēc bērna kopšanas atvaļinājuma saskaras ar vairākām problēmām saistībā ar integrāciju darba tirgū. Šīs mērķgrupas piesaistei nodarbinātībā bezdarbnieku apmācības ietvaros tiek īstenots pasākums *Motivācijas paaugstināšana un profesionālā apmācība bezdarbniekiem pēc bērna kopšanas atvaļinājuma*. 2009. gadā šajā pasākumā piedalījās 96 bezdarbnieki, lielākoties jaunās māmiņas.

Ekonomiskās krīzes iespaidā 2009. gadā nācās pārtraukt vairāku pasākumu īstenošanu, kuri tika uzsākti iepriekšējos gados.

Jauniešu nodarbinātības veicināšanai vairākus gadus tika īstenots projekts *Nodarbinātības pasākums vasaras brīvlaikā personām, kuras iegūst izglītību vispārējās, speciālās vai profesionālās izglītības iestādēs*. Pasākuma mērķis ir sekmēt skolēnu vasaras nodarbinātību un radīt

skolēniem iespēju apgūt darba pieredzi. Projektā NVA no valsts budžeta līdzekļiem finansēja skolēnu darba algas 50% apmērā no valstī noteiktās minimālās mēneša darba algas un sedz izmaksas darbu prakses vadītājam. Darba devēju izmaksas bija skolēnu darba algas vismaz 50% apmērā no minimālās mēneša darba algas, nodokļu iemaksas, prēmijas, pusdienas u.c. 2008. gadā pasākumā bija iesaistīti 11,2 tūkst. skolēnu, tostarp 173 ar īpašām vajadzībām. Diemžēl 2009. gada vasarā budžeta situācijas dēļ NVA šo pasākumu nerealizēja.

Lai dotu iespēju ārvalstīs dzīvojošajiem latviešu jauniešiem iepazīties ar darba un dzīves iespējām Latvijā, tādējādi veicinot viņu iespējamo atgriešanos etniskajā dzimtenē, sākot no 2007. gada, tika īstenots **jauniešu vasaras nodarbinātības projekts ārvalstīs dzīvojošajiem latviešu izcelsmes jauniešiem**. Projekts 2009. gadā netika īstenots.

Darba tirgū joprojām pastāv vērā ņemamas reģionālās atšķirības. Pasākums *Komersantu nodarbināto personu reģionālās mobilitātes veicināšana* tika izstrādāts, lai **veicinātu nodarbināto personu reģionālo mobilitāti darbiniekiem, kuri ir izvēlējušies darba vietu lielākā attālumā no savas dzīvesvietas**. Tādējādi tiktu mazināts bezdarba iestāšanās risks, kas saistīts ar nodarbināto pārvietošanos starp dzīvesvietu un darbavietu. Pasākums tika uzsākts 2008. gada otrajā pusē, taču, sarūkot brīvo darbavietu skaitam, pasākums netika plaši izmantots. 2009. gadā pasākums tika pārtraukts minētā iemesla dēļ.

Līdztekus aktīvajiem pasākumiem NVA īsteno **preventīvos bezdarba samazināšanas pasākumus**, kuru vidū nozīmīgākais ir karjeras konsultācijas, lai klientiem palīdzētu labāk apzināties savu profesionālo ievirzi.

Karjeras konsultāciju pakalpojumi šajā laika periodā sniegti 55 tūkst. personu, no tām 45,1 tūkst. bija bezdarbnieki un darba meklētāji.

Sakarā ar pieaugošo ekonomikas globalizāciju, tehnoloģiju straujo attīstību un negatīviem demogrāfiskiem procesiem Eiropas nodarbinātības stratēģijā arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta **darba tirgus elastības un nodarbinātības drošības jeb elastdrošības** jautājumiem. Eiropadome jau 2006. gada martā aicināja dalībvalstis lielāku vērību pievērst reformu ieviešanai darba tirgus un sociālās drošības politikās. Šie jautājumi kļūst aktuālāki ekonomiskās krīzes apstākļos.

Elastdrošība aptver 4 darbības jomas, kurām, savstarpēji iedarbojoties, jāveicina darba tirgus elastība un nodarbinātības drošība. Nepieciešams panākt, lai darba likumdošana un līgumi būtu pietiekami elastīgi un atbilstu kā darba devēja, tā darba ņēmēja interesēm. Aktīvā darba tirgus politikām nepieciešamības gadījumā efektīvi jāveicina pāreja no vienas darba vietas uz otru vai arī no bezdarbnieka statusa uz nodarbinātību. Jāpilnveido mūžizglītības sistēmas, kas ļautu darba ņēmējam būt nodarbinātam visā darbības laikā. Vienlaicīgi jāveido moderna sociālās drošības

sistēma, kas bezdarba gadījumā iedzīvotājiem sniegtu adekvātu palīdzību, kā arī veicinātu mobilitāti un drīzāku atgriešanos darba tirgū.

Lai veicinātu elastdrošības principa ieviešanas turpināšanu Latvijā, 2009. gada 15. maijā Saeimā tika pieņemti grozījumi *Darba likumā*, kas skar arī elastību un drošību darba tiesiskajās attiecībās, administratīvā sloga samazināšanu darba tiesisko attiecību jomā. Darbs pie turpmākajiem grozījumiem sadarbībā ar sociālajiem partneriem un Valsts darba inspekciju tiks turpināts arī 2010. gadā.

Nemot vērā strauji pieaugušo bezdarbnieku skaitu, 2009. gadā ir veiktas izmaiņas bezdarba apdrošināšanā – samazināts kvalifikācijas periods bezdarbnieka pabalsta piešķiršanai no 12 līdz 9 mēnešiem un pagarināts bezdarbnieka pabalsta izmaksas periods, nosakot, ka bezdarbnieka pabalsta izmaksas ilgums visiem bezdarbniekiem (neatkarīgi no apdrošināšanas stāža) ir 9 mēneši.

Sociālais dialogs ir nozīmīgs elastdrošības principu ieviešanā. Tiek veikti vairāki pasākumi sociālā dialoga uzlabošanai kā valsts, tā reģionālā līmenī. Nodarbinātības partnerībā iesaistītām institūcijām – Latvijas Darba devēju konfederācijai, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienībai, Latvijas pašvaldībām un Latvijas Pašvaldību savienībai ar ES struktūrfondu atbalstu stiprināta kapacitāte, lai nodrošinātu nodarbinātības partnerības un sociālā dialoga attīstību.

Būtisks darba attiecību aspekts ir drošība darbā, veicinot apstākļus drošai un veselībai nekaitīgai darba videi. Darba aizsardzības jomā līdz 2013. gadam ir izvirzīts mērķis uzlabot darba apstākļus uzņēmumos un samazināt nelaimes gadījumus darbā bojā gājušo skaitu (uz 100 tūkst. nodarbinātajiem) par 30% salīdzinājumā ar 2007. gadu. Līdz 2010. gadam

jāpanāk šī rādītāja samazinājums par 10% salīdzinājumā ar 2007. gadu, nodrošinot pakāpenisku letālo nelaimes gadījumu darbā skaita samazināšanos. Jāatzīmē, ka 2009. gadā letālo nelaimes gadījumu skaits, rēķinot uz 100 tūkst. nodarbināto, ir samazinājies par 24%, salīdzinot ar 2007. gadu.

2009. gadā turpinājās iepriekšējos gados uzsāktā administratīvā sloga mazināšana darba aizsardzības jomā. Virkne šajā gadā pieņemto Ministru kabineta noteikumu optimizē noteiktās prasības, tostarp optimizē obligāto veselības pārbaucēju biežumu, vienkāršo nelaimes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtību. Administratīvā sloga mazināšanai optimizētas un precizētas darba aizsardzības prasības darba vietās.

Latvijā atsevišķās nozarēs ir relatīvi augsts nedeclarētās nodarbinātības līmenis, tās problemātika saasinājusies ekonomiskās lejupslīdes ietekmē, vairojot negodīgu konkurenci un mazinot darbinieku sociālo drošību. Budžeta ierobežojumi pēdējos gados negatīvi ietekmē arī kontrolējošo valsts institūciju (Valsts darba inspekcija un Valsts ieņēmumu dienests) iespējas vērsties pret nedeclarēto nodarbinātību.

Lai ierobežota budžeta apstākļos efektīvi un koordinēti izmantotu pieejamos resursus, ir izstrādāts Pasākumu plāns neregistrētās nodarbinātības mazināšanai 2010.–2013. gadam. Pasākumu plānu 2010. gada aprīlī akceptēja Ministru kabinets. Pasākumi tiek īstenoti tādos galvenajos virzienos kā neregistrētās nodarbinātības kontroles mehānisma efektīvizēšana, negodīgas konkurences mazināšana, sodu politikas pārskatīšana attiecībā uz neregistrēto nodarbinātību, sabiedrības informēšana un izglītošana par neregistrētās nodarbinātības negatīvajām sekām.

6. EKONOMISKĀ POLITIKA UN STRUKTŪRPOLITIKAS PRIORITĀTES

6.1. ES 2020 stratēģija

2010. gada 3. martā Eiropas Komisija publicēja komunikāciju *Eiropa 2020: stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un iekļaujošai izaugsmei*, kurā tika izklāstīts Eiropas

Komisijas redzējums par ES 2020 stratēģiju. ES 2020 stratēģija aizvieto 2000. gada marta Eiropadomē apstiprināto *Lisabonas stratēģiju* (skat. 6.1. ielikumu).

6.1. ielikums

Eiropas Komisijas komunikācija *Eiropa 2020: stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un iekļaujošai izaugsmei*

ES 2020 stratēģija ir veidota, ņemot vērā ilgtermiņa izaicinājumus – globalizāciju, ierobežotu resursu pieejamību un iedzīvotāju novecošanās procesu. Pēc Eiropas Komisijas domām, Eiropai ir nepieciešama stratēģija, kas palīdzēs iziet no krīzes un pārveidot ES par gudru, ilgtspējīgu un iekļaujošu ekonomiku, kas nodrošina augstu nodarbinātības līmeni, ražīgumu un sociālo kohēziju. ES 2020 stratēģija piedāvā vīziju izveidot Eiropā sociālā tirgus ekonomiku 21. gadsimtam.

Eiropas Komisijas komunikācijā ir definētas **trīs ES 2020 stratēģijas prioritātes**:

- *gudra izaugsme*: izveidot uz zināšanām un inovāciju balstītu ekonomiku;
- *ilgtspējīga izaugsme*: attīstīt zaļu, konkurētspējīgu ekonomiku, kurā resursi tiek izmantoti efektīvi;
- *iekļaujoša izaugsme*: attīstīt ekonomiku ar augstu nodarbinātības līmeni, nodrošinot sociālo un teritoriālo kohēziju.

Eiropas Komisijas komunikācija piedāvā **piecus kvantitatīvus ES līmeņa mērķus**, kas ES būtu jāsasniedz līdz 2020. gadam:

- 75% iedzīvotāju 20-64 gadu vecumā jābūt nodarbinātiem;
- ieguldījumiem pētniecībā un attīstībā (R&D) jābūt 3% apmērā no IKP;
- samazināt siltumnīcefekta gāzu (CO₂) emisiju par 20%, salīdzinot ar 1990. gadu (t.sk. palielināt CO₂ emisijas samazināšanu par 30%, ja nosacījumi to atļauj), palielināt atjaunojamo energoresursu īpatsvaru enerģijas patēriņā līdz 20% un energoefektivitāti par 20%;
- skolu nepabeigušo skolēnu īpatsvaram jābūt mazākam par 10% un vismaz 40% jaunākās paaudzes iedzīvotāju (30-34 gadu vecumā) jābūt ar augstāko izglītību;
- samazināt nabadzības riskam pakļauto personu skaitu par 20 milj. cilvēku.

Pēc Eiropas Komisijas domām, augstākminētie mērķi ir savstarpēji saistīti. Lai tos sasniegtu, Eiropas Komisija piedāvā iestrādāt tos nacionālajā līmenī, ņemot vērā katras ES dalībvalsts situāciju un specifiku. Eiropas Komisija atzīst, ka, lai sasniegtu ES 2020 stratēģijas kvantitatīvos mērķus, ir nepieciešams īstenot virkni pasākumu nacionālajā, ES un starptautiskajā līmenī. Šim nolūkam Eiropas Komisijas komunikācijā ir piedāvātas **septiņas vadošās iniciatīvas** (*flagship initiatives*):

- *Inovatīva Savienība (Innovation Union)*: paredz uzlabot ietvara nosacījumus attiecībā uz piecu pētniecības un inovācijas finansējumam, lai nodrošinātu inovatīvo ideju pārvēršanu produktos un pakalpojumos, tādējādi veicinot izaugsmi un nodarbinātību;
- *Jaunieši kustībā (Youth on the move)*: paredz uzlabot izglītības sistēmu sniegumu un veicināt jauniešu integrāciju darba tirgū;
- *Digitālā programma Eiropai (A digital agenda for Europe)*: paredz uzlabot interneta ātrumu un izmantot digitālā vienotā tirgus labumus;
- *Eiropa, kas efektīvi izmanto resursus (Resource efficient Europe)*: paredz atdalīt ekonomisko izaugsmi no resursu izmantošanas, nodrošināt pāreju uz zema oglekļa satura ekonomiku, palielināt atjaunojamo energoresursu izmantošanu, modernizēt transporta nozari un veicināt energoefektivitāti;
- *Rūpniecības politika globalizācijas laikmetam (An industrial policy for globalization era)*: paredz uzlabot uzņēmējdarbības vidi, it īpaši mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, kā arī atbalstīt stipras, ilgtspējīgas un konkurētspējīgas rūpniecības bāzes attīstību;
- *Jaunas prasmes un darbvietas (An agenda for new skills and jobs)*: paredz modernizēt darba tirgu un dot iespēju cilvēkiem attīstīt prasmes visa mūža garumā, palielinot līdzdalības līmeni, kā arī labāk sabalansēt darbaspēka piedāvājumu un pieprasījumu, t.sk. arī ar darbaspēka mobilitātes palīdzību;
- *Eiropas platforma pret nabadzību (European platform against poverty)*: nodrošināt sociālo un teritoriālo kohēziju, lai gūtu labumus no izaugsmes un nodarbinātības, un cilvēki, kuri ir pakļauti nabadzības riskam un sociālajai atstumtībai, ir tiesīgi dzīvot cienīgu dzīvi, aktīvi piedalītos sabiedriskajos procesos.

2010. gada otrajā pusē Eiropas Komisija plāno nākt klajā ar konkrētiem priekšlikumiem minēto vadošo iniciatīvu ietvaros.

Tāpat Eiropas Komisija komunikācijā norāda, ka ekonomiskā, sociālā un teritoriālā kohēzija būs ES 2020 stratēģijas neatņemama sastāvdaļa, tādējādi nodrošinot, ka visi resursi tiek mobilizēti un fokusēti stratēģijas mērķu sasniegšanai. Šajā sakarā Eiropas Komisija uzsver, ka kohēzijas politika un struktūrfondi, lai arī būtiski paši par sevi, ir galvenie instrumenti, lai sasniegtu ilgtspējīgu, uz zināšanām balstītu un iekļaujošu izaugsmi ES dalībvalstīs un to reģionos.

Lai nodrošinātu ES 2020 stratēģijas īstenošanu, Eiropas Komisija piedāvā uzlabotu **pārvaldības ietvaru**, kas sastāv no diviem pilāriem:

- *tematiskā pieeja*, kas saistās ar minēto vadošo iniciatīvu īstenošanu, prioritāšu un kvantitatīvo mērķu izpildes uzraudzību;
- *valsts atskaitēm*, kas palīdzēs ES dalībvalstīm atgriezties uz ilgtspējīgas izaugsmes un valsts finanšu trajektorijas.

2010. gada 25.-26. marta Eiropadomē tika izskatīta Eiropas Komisijas komunikācija. ES dalībvalstu vadītāji apstiprināja Eiropas Komisijas piedāvāto kvantitatīvo mērķu virzienus un vienojās par

nodarbinātības mērķa, enerģētikas un klimata pārmaiņu mērķu un pētniecības un attīstības mērķa atsaucēs vērtībām. Attiecībā uz pārējo mērķu atsaucēs vērtībām Eiropadome aicināja Eiropas Komisiju sadarbībā ar ES dalībvalstīm līdz 2010. gada jūnija Eiropadomei noteikt izglītības mērķu atsaucēs vērtības un strādāt pie atbilstošāka sociālās iekļaušanas rādītāja

noteikšanas (nabadzības samazināšanas rādītājs), kā arī ES dalībvalstīm noteikt nacionālā līmeņa mērķus atbilstoši to situācijai un specifikai.

Eiropas Komisijai ir lūgts izstrādāt papildu rādītāju, kas raksturotu pētniecības un attīstības un inovācijas intensitāti. Eiropas Komisija plāno nākt klajā ar priekšlikumu par šo rādītāju 2010. gada rudenī.

6.2. ielikums

Integrētas vadlīnijas

Saskaņā ar Līgumu par ES darbību Eiropas Komisija nāk klajā ar priekšlikumiem par ES Vispārējām ekonomiskās politikas vadlīnijām (*Līguma par ES darbību* 121. panta izpratnē) un Nodarbinātības politikas vadlīnijām (*Līguma par ES darbību* 148. panta izpratnē), un tās kopā veido Integrētas vadlīnijas. Eiropas Komisijas priekšlikums tiek apspriests dažādos ES Padomes formātos, kuros notiek diskusija starp ES dalībvalstīm un Eiropas Komisiju. Eiropadome formulē viedokli un vienojas par Eiropas Komisijas piedāvājumu. Kad Integrētas vadlīnijas ir apstiprinātas ES Padomē, ES dalībvalstīm ir jāizstrādā nacionālās reformu programmas, kurās ir jāatspoguļo nacionālā līmeņa politika Integrēto vadlīniju īstenošanā. Citiem vārdiem sakot, Integrētas vadlīnijas var tikt uzskatītas par uzdevumu kopumu, uz kā pamata ES dalībvalstis sagatavo nacionālās reformu programmas *ES 2020* stratēģijas īstenošanai. Eiropas Komisija veic ikgadēju progresa novērtējumu un nāk klajā ar rekomendācijām katrai ES dalībvalstij. *Līguma par ES darbību* 121.4. pants paredz, ka gadījumā, ja kādas ES dalībvalsts ekonomiskā politika neatbilst Vispārējām ekonomiskās politikas vadlīnijām (kuras ir Integrēto vadlīniju sastāvdaļa) un ES dalībvalsts nepilda Padomes rekomendācijas ES dalībvalstij, Eiropas Komisija var izmantot politikas brīdinājuma (*policy warning*) instrumentu, aizrādot konkrētai ES dalībvalstij par to, ka tā nepilda *Līguma par ES darbību* paredzētās saistības, padarot šo lēmumu par publiski pieejamu.

Eiropas Komisija piedāvā 10 Integrētas vadlīnijas:

Vispārējās ekonomiskās politikas vadlīnijas

- 1.vadlīnija. Nodrošināt valstu finanšu kvalitāti un ilgtspēju.
- 2.vadlīnija. Mazināt makroekonomisko nelīdzsvarotību.
- 3.vadlīnija. Mazināt nelīdzsvarotību Eiropzonā.
- 4.vadlīnija. Optimizēt atbalstu pētniecībai un attīstībai, kā arī inovācijām, stiprinot zināšanu trijstūri (t.i., izglītība, pētniecība un inovācija) un atraisot digitālās ekonomikas potenciālu.
- 5.vadlīnija. Uzlabot resursu izmantošanas efektivitāti un samazināt siltumnīcefekta gāzu emisiju.
- 6.vadlīnija. Uzlabot uzņēmējdarbības un patērētāju vidi, modernizēt un attīstīt rūpniecības bāzi, lai nodrošinātu pilnīgu iekšējā tirgus funkcionēšanu.

Nodarbinātības politikas vadlīnijas

- 7.vadlīnija. Veicināt sieviešu un vīriešu līdzdalību darba tirgū, samazināt strukturālo bezdarbu un veicināt darba kvalitāti.
- 8.vadlīnija. Attīstīt darba tirgus prasībām atbilstošu darba spēku un veicināt mūžizglītību.
- 9.vadlīnija. Uzlabot visu līmeņu izglītības un apmācības sistēmas un veicināt dalību augstākajā izglītībā.
- 10.vadlīnija. Veicināt sociālo iekļaušanos un samazināt nabadzību.

Jāatzīmē, ka 2010. gada 7.-8. jūnija Nodarbinātības, sociālās politikas, veselības un patērētāju lietu padome, kā arī 2010. gada 8. jūnija Ekonomisko un finanšu jautājumu padome apstiprināja Integrētas vadlīnijas. Savukārt 2010. gada 17. jūnija Eiropadomē tika panākta politiskā vienošanās par Integrētajām vadlīnijām. ES Padome plāno formāli apstiprināt Integrētas vadlīnijas 2010. gada otrajā pusē, kad tiks saņemts Eiropas parlamenta, Reģionu komitejas, kā arī Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas viedoklis.

Līdz 2010. gada 17. jūnija Eiropadomes sanāksmei ES līmenī notika diskusijas par šādiem *ES 2020* stratēģijas elementiem:

- ES līmeņa kvantitatīviem mērķiem un to atsaucēs vērtībām, par kurām netika panākta vienošanās 2010. gada 25.-26. marta Eiropadomes sanāksmē;
- ES līmeņa un nacionālā līmeņa šķēršļiem izaugsmei (*bottlenecks*). Ekonomisko un finanšu jautājumu padomes formāts ir noteicis galvenos ES dalībvalstu makrostrukturālos šķēršļus, par kuriem ir panākta vienošanās starp ES dalībvalstīm;
- Vadošajām iniciatīvām (*flagship initiatives*). 2010. gada 19. maijā Eiropas Komisija ir nākusi klajā ar priekšlikumu par *Digitalās programmas Eiropai* (*A digital agenda for Europe*) vadošo iniciatīvu. 2010. gada 31. maija Transporta, telekomunikāciju un enerģētikas padome apstiprināja šo vadošo iniciatīvu, tādā veidā atbalstot pilnībā funkcionējošā ES digitālā vienotā tirgus izveidi līdz 2015. gadam;

- Integrētajām vadlīnijām (skat. 6.2. ielikumu);
- Eiropas Komisijas priekšlikumu par ekonomiskās politikas koordinācijas stiprināšanu ES. Cita starpā tā paredz saistīt *ES 2020* stratēģijas īstenošanas procesu ar Stabilitātes un izaugsmes pakta procesu, lai efektīvāk veiktu ES dalībvalstu ekonomiskās politikas novērtēšanu un uzraudzību.

2010. gada 17. jūnija Eiropadome ir formāli apstiprinājusi *ES 2020* stratēģiju, panākot politisku vienošanos par Integrētajām vadlīnijām (skatīt 6.2. ielikumu), kā arī apstiprinot ES līmeņa kvantitatīvos mērķus. Saistībā ar izglītības mērķiem Eiropadome atbalstīja Eiropas Komisijas komunikācijā piedāvātās mērķu atsaucēs vērtības (t.i., skolu nepabeigušo skolēnu īpatsvaram jābūt mazākam par 10% un vismaz 40% jaunākās paaudzes iedzīvotāju (30-34 gadu vecumā) jābūt ar augstāko izglītību), piebilstot, ka ES dalībvalstīm pieder nacionālā kompetence izglītības mērķu noteikšanā un īstenošanā.

Attiecībā uz nabadzības/sociālās atstumtības mazināšanas mērķi Eiropadome apstiprināja Eiropas Komisijas piedāvāto variantu samazināt nabadzības riskam pakļauto personu skaitu par 20 milj. cilvēku, uzsverot, ka ES dalībvalstīs var izvēlēties vienu no trim nabadzības līmeni/sociālo atstumtību raksturojošiem rādītājiem (nabadzības riska indekss, materiālās nenodrošinātības rādītājs un personu īpatsvars nestrādājošajās mājsaimniecībās), nosakot nacionālos mērķus.

Līdz 2010. gada rudenim ES dalībvalstīm ir jāsaprot nacionālās reformu programmas ES 2020 stratēģijas īstenošanai, kurās jāatspoguļo ES dalībvalstu plānotā politika un struktūrpolitikas pasākumi nacionālo kvantitatīvo mērķu sasniegšanai, kā arī nacionālā līmeņa šķēršļu izaugsmei (*bottlenecks*) novēršanai.

Latvijas kvantitatīvie mērķi ES 2020 stratēģijas kontekstā

2010. gada 5. maijā Ministru kabinets apstiprināja *Latvijas pozīciju par Latvijas kvantitatīvajiem mērķiem ES 2020 stratēģijas kontekstā*. Latvijas kvantitatīvie mērķi (skatīt 6.1. tabulu) ir noteikti, ņemot vērā Latvijas tautsaimniecības attīstības scenāriju vidēja termiņa

periodam, kā arī Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas *Latvija 2030* mērķus.

Latvijas kvantitatīvo mērķu izpilde ES 2020 stratēģijas kontekstā ir atkarīga no šādiem nosacījumiem:

- kopējās tautsaimniecības izaugsmes, kuru pašreiz negatīvi ietekmē krīze;
- demogrāfiskās attīstības, kuras ietvaros saskaņā ar prognozēm Latvijas iedzīvotāju skaits līdz 2020. gadam darbības vecumā turpinās samazināties;
- Latvijas budžeta iespējām, kuras līdz 2014. gadam būs stipri ierobežotas, ko nosaka nepieciešamie budžeta konsolidācijas pasākumi;
- iespējamā ES atbalsta, t.sk. ES fondu atbalsta jaunās ES finanšu perspektīvas ietvaros pēc 2013. gada. Te ir īpaši jāmin Kohēzijas politikas atbalsts mazāk attīstīto ES dalībvalstu un reģionu konverģencei, kā arī jautājuma risināšana ES līmeni attiecībā uz līdzvērtīgas konkurences nosacījumu nodrošināšanu visiem ES lauksaimniekiem.

6.1. tabula

Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020. gadam ES 2020 stratēģijas kontekstā*

ES-27			Latvija		
	Fakts	Mērķis	Fakts	Mērķi	
	2008	2020	2008	2020	2030 ¹
Nodarbinātības līmenis (vecuma grupā 20–64 gadi)	70,5	> 75,0	75,8	73,0 ... 75,0	Jāpalielina darbaspēka līdzdalība un maksimāli jāizmanto viss Latvijā pieejamais cilvēkkapitāls, t.sk. arī gados vecāki cilvēki
Ieguldījumi pētniecībā un attīstībā (R&D) (% no IKP)	1,9	3,0	0,6	1,5 ... 2,0	> 3
Augstākā izglītība (iedzīvotāju īpatsvars 30–34 gadu vecumā ar augstāko izglītību)	31,0	40,0	27,0	34,0 ... 36,0	vecumā no 20 līdz 29 gadiem >90 uz 1000 iedzīvotāju
Skolu nepabeigušo skolēnu īpatsvars (vecuma grupā 18–24 gadi, %)	14,9	< 10,0	15,5	13,4 ... 13,0	Jauniešu ar vismaz vidējo izglītību īpatsvars vecumā no 20 līdz 24 gadiem > 90%
Nabadzības riskam pakļauto personu īpatsvars (%)²	17,0	nabadzības riskam pakļauto personu skaits samazināts par 20 milj. palielināt	26,0	21,0	Nabadzības riska indekss < 16
Energoefektivitāte³	169 (2007.g.)	energoefektivitāti par 20%	310	286	< 150

* Mērķi varētu būt precizēti Latvijas nacionālās reformu programmas ES 2020 stratēģijas īstenošanā sagatavošanas stadijā.

¹ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā *Latvija 2030* noteiktie mērķi.

² Iedzīvotāju īpatsvars (procentos) zem izraudzītā nabadzības riska sliekšņa – 60% no rīcībā esošo ienākumu mediānas, pārreķinātas uz ekvivalento patērētāju.

³ Energointensitāte ekonomikā (bruto iekšzemes enerģijas patēriņš pret IKP (kg naftas ekvivalenta uz 1000 EUR no IKP) atbilstoši Eurostat metodoloģijai.

Jāatzīmē, ka 6.1. tabulā atspoguļotie Latvijas kvantitatīvie mērķi varētu būt precizēti Latvijas nacionālās reformu programmas ES 2020 stratēģijas īstenošanā sagatavošanas stadijā.

Latvijas tautsaimniecības izaugsmi kavējošie šķēršļi (*bottlenecks*)

Katrs ES Padomes formāts atbilstoši savai kompetencei apspriež Eiropas Komisijas noteiktos šķēršļus, piemēram, Nodarbinātības, sociālās politikas,

veselības un patērētāju lietu padomes formātā notiek diskusija par darba tirgus attīstību un nodarbinātību kavējošajiem šķēršļiem, Ekonomisko un finanšu jautājumu padomes formātā tika noteikti ES dalībvalstu makrostrukturālie šķēršļi.

Saskaņā ar Eiropas Komisijas novērtējumu Latvijas makrostrukturālie šķēršļi jeb izaicinājumi ir šādi:

- augstā budžeta deficīta samazināšana;
- labi funkcionējoša un stabila finanšu sektora nodrošināšana, ņemot vērā augstas privātā sektora parādsaistības;
- Latvijas tautsaimniecības sabalansēšana uz tirgojamo nozaru attīstības un produktivitātes līmeņa celšanas rēķina;
- strukturālā bezdarba novēršana, nodrošinot labāku kvalifikācijas un prasmju atbilstību darba tirgus prasībām;
- uzņēmējdarbības vides uzlabošana, nodrošinot efektīvu ES struktūrfondu izmantošanu un uzņēmumu pieeju finansēm ar mērķi veicināt produktīvas investīcijas.

ES 2020 stratēģijas sasaiste ar Latvijas ekonomisko politiku un struktūrprioritātēm

ES 2020 stratēģijai ir cieša saikne ar ES dalībvalstu ekonomisko politiku un struktūrprioritātēm, jo saskaņā ar *Līgumu par ES darbību* ES dalībvalstīm ir jāņem vērā ES apstiprinātie stratēģiskās attīstības

dokumenti, piemēram, stratēģijas, vadlīnijas, politika u.tml.

Šobrīd Latvijā ir apstiprināti, atrodas izstrādes procesā vai plānots izstrādāt vidēja un ilgtermiņa politikas plānošanas dokumentus, t.sk. ir Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija – *Latvija 2030, Nacionālais attīstības plāns 2014.-2020. gadam*. Ņemot to vērā, ir svarīgi nodrošināt labāku ES 2020 stratēģijas un Latvijas nacionālās reformu programmas ES 2020 stratēģijas īstenošanas saikni ar pārējiem Latvijas vidēja un ilgtermiņa politikas plānošanas dokumentiem.

Latvijas nacionālās reformu programmas specifika saistās ar to, ka šāda politikas plānošanas dokumenta izstrādi katrā ES dalībvalstī paredz *Līgums par ES darbību* (skatīt 6.2. ielikumu), kura ietvaros Eiropas Komisija var piemērot politikas brīdinājuma (*policy warning*) instrumentu, ja kādas ES dalībvalsts ekonomiskā politika neatbilst Integrētajām vadlīnijām un ES līmenī nospraustajiem mērķiem.

Tādējādi Latvijas nacionālā reformu programma atšķirībā no augstākminētajiem Latvijas politikas plānošanas dokumentiem būs specifisks politikas plānošanas dokuments, kas, no vienas puses, balstīsies uz 2010. gada jūnijā apstiprināto Integrēto vadlīniju ES 2020 stratēģijas ieviešanai īstenošanu, no otras puses, uz mērķiem, prioritātēm un rīcības virzieniem, kas ir definēti augstākminētajos Latvijas politikas plānošanas dokumentos.

6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā un struktūrprioritātē

6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana

Latvijai kā Eiropas Savienības dalībvalstij ir pieejams ES struktūrfondu (SF) un Kohēzijas fonda (KF) finansiālais atbalsts, kuri ir ES reģionālās izlīdzināšanas politikas īstenošanas instrumenti.

2004.-2006. gada plānošanas periods

2004.-2006. gadam Latvijai SF programmu ietvaros kopējais pieejamais finansējums bija 625 milj. eiro jeb 439,3 milj. latu.

Līdz 2009. gada 30. jūnijam gala SF atmaksas finansējuma saņēmējiem veiktas par 464,8 milj. latu jeb 105,7% no ES piešķiruma. EK pieprasīti 424,7 milj. latu jeb 96,6% no ES piešķiruma. Saņemti EK maksājumi 95% apmērā, kas ir maksimāli iespējamais apjoms līdz programmas slēgšanai (5% ir EK noslēguma maksājums).

Ņemot vērā ES regulējumu, ka līdz noslēguma dokumentu pārbaudei EK neatmaksā vairāk kā

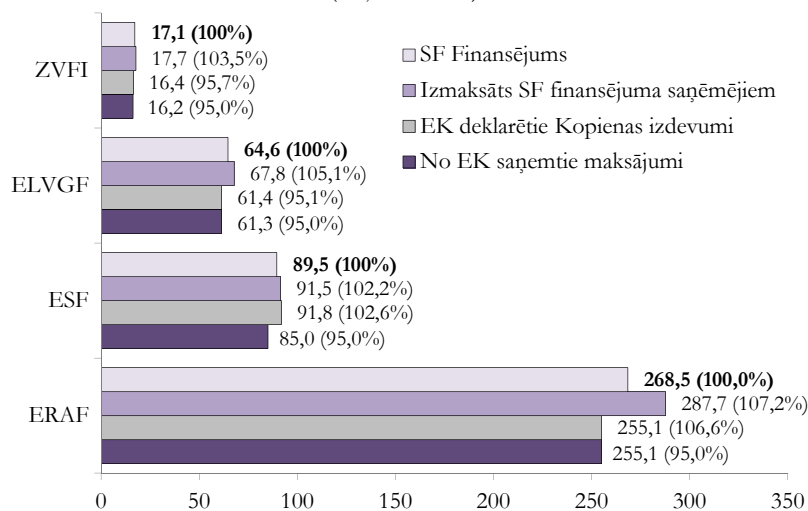
95% no piešķirtā SF finansējuma, noslēguma maksājuma apjoms potenciāli ir līdz 5% no SF piešķiruma, kas Latvijai būtu 22 milj. latu, ja netiek atklātas nepilnības ar finanšu korekcijas sekām. Ņemot vērā līdzšinējo praksi EK noslēguma maksājumu veikšanā, noslēguma maksājums sagaidāms ne ātrāk kā 2011.-2012. gadā, kad EK būs pārbaudījusi programmas slēgšanas dokumentāciju un pārliecinājusies par deklarēto izdevumu 100% atbilstību.

Ņemot vērā to, ka Latvija ir uzņēmusies virssaistības un ir iespēja deklarēt attiecināmos izdevumus virs 100%, iespējamas EK finanšu korekcijas gadījumā ir zināma elastība aizstāt neattiecināmos izdevumus ar attiecināmiem, joprojām saglabājot iespēju saņemt maksimāli iespējamo noslēguma maksājumu.

6.1. attēlā attēlota ES SF apguves gaita līdz 2009. gada 31. decembrim.

6.1. attēls

**2004.-2006. gada plānošanas perioda ES struktūrfondu apguve
(pilnā finanšu plūsma) līdz 2009. gada 31. decembrim***
(milj. latu un %)

* aprēķinos izmantots Latvijas Bankas noteiktais eiro kurss (1 eiro = 0,702804 latu)

2004.-2006. gadam Latvijai KF projektu īstenošanai kopējais pieejamais finansējums bija 499,5 milj. latu.

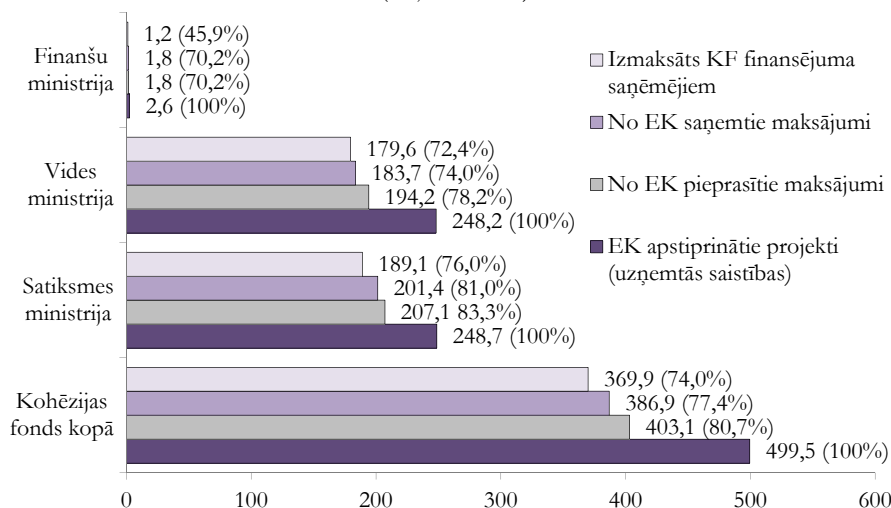
Līdz 2009. gada 31. martam KF finansējuma saņēmējiem ir izmaksāti 369,9 milj. latu jeb 74% no KF finansējuma. EK deklarēti 403,3 milj. latu jeb 80,7% no KF finansējuma. No EK saņemti 386,9 milj. latu jeb 77,4 procenti.

Tā kā liela daļa KF projektu tiks ieviesti līdz 2010. gada beigām, šobrīd sasniegtie apguves rādītāji vērtējami kā apmierinoši.

KF apguve līdz 2010. gada 31. martam attēlota 6.2. attēlā.

6.2. attēls

**2004.-2006. gada plānošanas perioda Kohēzijas fonda apguve
(pilnā finanšu plūsma) līdz 2010. gada 31. martam**
(milj. latu un %)

2007.-2013. gada plānošanas periods

2007.-2013. gada plānošanas periodā SF atbalsts primāri virzīts uz iedzīvotāju izglītību, uzņēmumu tehnoloģisko izcilību un elastību, kā arī zinātnes un pētniecības attīstību, lai veicinātu zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanos valstī un stiprinātu citus nepieciešamos priekšnoteikumus ilgtspējīgai

ekonomiskai attīstībai un cilvēku dzīvei Latvijā kopumā. Lai Latvija varētu sasniegt vidējos ES attīstības rādītājus, ar fondu palīdzību ir jāīsteno valsts attīstības stratēģija, ko valdība noteikusi *Nacionālajā attīstības plānā*. Valsts attīstības stratēģijas priekšplānā izvirzīts izglītots, radošs un uzņēmīgs cilvēks, bet kā galvenais mērķis noteikta uz izglītību, zinātni un

konkurētspējīgiem uzņēmumiem balstīta tautsaimniecība.

SF un KF līdzekļu efektīvai apgušanai atbilstoši SF un KF vispārējai regulai programmēšana tiek īstenota 3 līmeņos (ES līmeņa stratēģija jeb *Kopienas stratēģiskais vadlīnijas*, dalībvalstu stratēģija jeb *Nacionālais stratēģiskais ietvardokuments* un dalībvalstu *Darbības programmas*).

Nacionālais stratēģiskais ietvardokuments 2007.-2013. gada plānošanas periodam (NSID) ir Latvijas līmeņa galvenais SF un KF plānošanas dokuments, kas nodrošina kohēzijas politikas sasaisti ar nacionālajām prioritātēm un pamato šo prioritāšu izvēli, kā arī nosaka fondu apguves stratēģiju, vadības ietvaru, nodrošina koordināciju starp *Darbības programmām* (DP) un citiem finanšu instrumentiem.

NSID, uz ko balstīta Latvijas valstij 2007.-2013. gada plānošanas periodā pieejamo 4,53 miljardu eiro vērtā SF un KF finansējuma sadale, Ministru kabinetā apstiprināts 2007. gada 19. jūnijā. Savukārt tā paša gada 20. septembrī to apstiprināja arī Eiropas Komisija, lai varētu uzsākt programmas, kā arī līdzekļu apguvi.

Saskaņā ar ES Ministru Padomes lēmumu par ES daudzgažu finanšu ietvaru 2007.-2013. gada plānošanas periodam Latvija ir saņēmusi 4,53 mljrd. eiro kohēzijas politikas mērķu īstenošanai ar ES fondu (Eiropas

Reģionālās attīstības fonds (ERAF); Eiropas Sociālais fonds (ESF)) un KF starpniecību.

Finansējuma sadalījums starp DP no kopējā ES finansējuma 4,53 mljrd. eiro 2007.-2013. gada plānošanas periodā:

- 1. DP *Cilvēkresursi un nodarbinātība* (ESF) – 551 milj. eiro jeb 387 milj. latu;
- 2. DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* (ERAF) – 737 milj. eiro jeb 518 milj. latu;
- 3. DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* (ERAF+KF) – 3,2 mljrd. eiro jeb 2,25 mljrd. latu.

Līdz 2010. gada 31. martam apstiprināti projekti par vairāk nekā pusi (jeb 55,8%) no visa šajā plānošanas periodā Latvijai pieejamā ES fondu finansējuma, noslēgti līgumi kopumā par 1 559,5 milj. latu jeb 49% no ES fondu finansējuma. Līdz 2010. gada 31. martam finansējuma saņēmējiem izmaksāti 514,4 milj. latu jeb par 1% vairāk nekā iepriekšējā ceturksnī. Pieaugums nav liels, taču, ņemot vērā straujo kāpumu atmaksām finansējuma saņēmējiem 2009. gada beigās, šī ceturkšņa pieaugums ir vērtējams kā labs.

ES fondu finanšu progress līdz 2010. gada 31. martam ir atspoguļots 6.2. tabulā.

6.2. tabula

2007.-2013. gada plānošanas perioda ES fondu finanšu progress
līdz 2010. gada 31. martam

Fonds	ES fonda finansējums	Noslēgtie līgumi		Izmaksāts finansējuma saņēmējiem		Saņemtās atmaksas no EK (ieskaitot avansus)	
	milj. latu	milj. latu	%	milj. latu	%	milj. latu	%
ESF	387,0	237,7	61,3	69,9	18,1	75,2	19,4
ERAF	1714,9	743,9	43,4	272,1	15,9	315,9	18,4
KF	1 082,2	577,9	53,4	172,4	15,9	197,1	18,2
Kopā	3 184,0	1559,9	49%	514,4	16,2	588,1	18,5

Informācija par Ekonomikas ministrijas kompetencē esošajām aktivitātēm 2007.-2013. gada plānošanas periodā apkopota 6.3. ielikumā.

6.3. ielikums

Ekonomikas ministrijas kompetencē esošās aktivitātes

Kopā Ekonomikas ministrijas aktivitātēm 2007.-2013. gada plānošanas periodā ir pieejami 492,4 milj. latu, kas sadalās šādi:

1. DP *Cilvēkresursi un nodarbinātība* – 47,1 milj. latu;
2. DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* – 311,9 milj. latu;
3. DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* – 133,4 milj. latu.

Līdz 2010. gada 1. maijam EM pārzinā esošajās aktivitātēs noslēgtie līgumi:

- aktivitātē *Atbalsts nodarbināto apmācībām komersantu konkurētspējas veicināšanai* – atbalsts partnerības organizētam apmācībām ir noslēgti 13 līgumi par kopējo līgumsummu 1,9 milj. latu;
- aktivitātē *Atbalsts komersantu individuāli organizētam apmācībām* ir noslēgti 94 līgumi par kopējo līgumsummu 2,7 milj. latu;
- aktivitātē *Augstas kvalifikācijas darbinieku piesaiste* ir noslēgti 3 līgumi par kopējo līgumsummu 106,2 tūkst. latu;
- aktivitātē *Tehnoloģiju pārneses kontaktpunkti* noslēgti 8 līgumi par kopējo līgumsummu 1,6 milj. latu;
- aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde* noslēgti 113 līgumi par kopējo līgumsummu 6,8 milj. latu;
- aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešana ražošanā* ir noslēgti 51 līgumi par kopējo līgumsummu 9,3 milj. latu;
- aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde* – atbalsts rūpnieciskā īpašuma tiesību nostiprināšanai ir noslēgti 13 līgumi par kopējo līgumsummu 153,6 tūkst. latu;
- aktivitātē *Augstas pievienotās vērtības investīcijas* ir noslēgti 29 līgumi par kopējo līgumsummu 67,4 milj. latu;
- aktivitātē *Arējo tirgu atvēršana* – ārējais marketinga ir noslēgti 269 līgumi par kopējo līgumsummu 2,3 milj. latu;

6.3. ielikuma turpinājums

- aktivitātē *Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai* ir noslēgts 1 līgums par kopējo līgumsummu 2 milj. latu;
- aktivitātē *Atbalsts ieguldījumiem mikro, maziem un vidējiem komersantiem īpaši atbalstāmās teritorijās* ir noslēgti 227 līgumi par kopējo līgumsummu 17,4 milj. latu;
- apakšaktivitātē *Valsts nozīmes pilsēt būvniecības pieminekļu saglabāšana, atjaunošana un infrastruktūras pielāgošana tūrisma produkta attīstībai* ir noslēgts 21 līgums par kopējo līgumsummu 8,7 milj. latu (ERAF);
- apakšaktivitātē *Nacionālās nozīmes velotūrisma produkta attīstība* ir noslēgti 6 līgumi par kopējo līgumsummu 4 milj. latu (ERAF);
- aktivitātē *Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi* noslēgti 57 līgumi par kopējo līgumsummu 3 milj. latu (ERAF);
- aktivitātē *Sociālo dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi* noslēgti 23 līgumi par kopējo līgumsummu 2,4 milj. latu (ERAF);
- aktivitātē *Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* noslēgti 10 līgumi par kopējo līgumsummu 5,6 milj. latu (KF);
- aktivitātē *Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība* noslēgti 6 līgumi par kopējo līgumsummu 12,3 milj. latu (KF).

Zemāk minēto aktivitāšu ietvaros finansējumu komersantiem piešķirs nevis dāvinājuma, bet ieguldījuma pamatkapitālā (riskā kapitālā ieguldījumu programmas gadījumā), aizdevuma (aizdevumu programmu gadījumā) un garantiju (garantiju programmas gadījumā) veidā, līdz ar to finansējums pakāpeniski tiks atmaksāts fondos (aizdevumu fonds, garantiju fonds, ieguldījumu fonds) un būs pieejams atkārtotam atbalstam komersantiem. Tādējādi minētie finanšu instrumenti darbosies kā ilgtermiņa atbalsta instrumenti.

Aktivitāte *Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai*

Programma piedāvā kompleksu atbalstu biznesa uzsācējiem un jaundibinātajiem komersantiem, t.i., konsultācijas, apmācības un finansējumu aizdevumu un grantu veidā sava biznesa uzsākšanai.

Uz atbalstu var pretendēt iedzīvotāji darbības vecumā, ieskaitot bezdarbniekus, kuri ir izteikuši vēlmi uzsākt komercdarbību vai pašnodarbinātību, kā arī jaundibinātie komersanti. Par jaundibinātiem komersantiem, šīs programmas izpratnē, tiek uzskatīti komersanti, kuri ir reģistrējuši savu darbību likumā noteiktajā kārtā ne agrāk kā 3 gadus pirms griešanās pēc atbalsta programmas ietvaros.

Personas, kas vēlas uzsākt vai ir uzsākušas saimniecisko darbību pēdējā gada laikā, programmas ietvaros var saņemt pilna spektra atbalstu: 1) konsultācijas biznesa plāna sagatavošanā un realizācijā; 2) apmācības; 3) finansiālo atbalstu – aizdevums līdz 54 tūkst. latu; grants saimnieciskās darbības uzsākšanai (līdz 3,6 tūkst. latu, bet ne vairāk kā 35% no aizdevuma summas); grants aizdevuma dzēšanai līdz 2 tūkst. latu (bet ne vairāk kā 20% no aizdevuma summas).

Personas, kas ir uzsākušas saimniecisko darbību agrāk nekā pirms gada, bet ne agrāk kā trīs gadus pirms atbalsta pieteikuma iesniegšanas, programmas ietvaros varēs saņemt tikai konsultācijas un aizdevumu.

Kopā pieejamais finansējums aizdevumiem ir 17,5 milj. latu. Programmas finansējums grantiem, apmācībām un konsultācijām biznesa plāna sagatavošanas posmā ir 4 milj. latu.

Līdz 2010. gada 31. martam ir parakstītas 676 vienošanās par biznesa plānu izstrādi, un ir apstiprināti 64 biznesa plāni par aizdevumu piešķiršanu par vairāk nekā 1168 tūkst. latu.

Ieguldījumu fonds

2008. gada 16. jūlijā tika noslēgts līgums starp Latvijas Republikas valdību un Eiropas Investīciju fondu (EIF) par Eiropas Savienības struktūrfonda – ieguldījumu fonda ieviešanu. Ieguldījumu fonda finansējums tiek piešķirts no 2007.-2013. gada plānošanas periodam paredzētajiem SF līdzekļiem 2.2.1.1. aktivitātes *Ieguldījumu fonds investīcijām garantijās, paaugstināta riska aizdevumos, riska kapitālā fondos un cita veida finanšu instrumentos* ietvaros.

Aktivitātes *Ieguldījumu fonds investīcijām garantijās, paaugstināta riska aizdevumos, riska kapitālā fondos un cita veida finanšu instrumentos* ietvaros tiek ieviesti šādi finanšu instrumenti:

1) riska kapitāls – ir noslēgusies atlases procedūra un ir izvēlēts un Eiropas Investīciju fonda padomē apstiprināts riska kapitāla fonda pārvaldītājs – *BaltCap Management Latvia*. 2010. gada 22. janvārī EIF un *BaltCap Management Latvia* noslēdza līgumu par riska kapitāla fonda izveidi, paredzēts, ka *BaltCap Management Latvia* izveidotais fonds uzsāks investēšanu MVK 2010. gada sākumā, papildus Eiropas Investīciju fonda ieguldītajiem 20 milj. eiro ieguldot fondā vēl 10 milj. eiro privāto investoru līdzfinansējumu. Šobrīd notiek privātā kapitāla piesaiste;

2) sagatavošanas un sākuma kapitāls – ir noslēgusies atlases procedūra un ir izvēlēts un Eiropas Investīciju fonda padomē apstiprināts sagatavošanas un sākuma kapitāla fondu pārvaldītājs – *Imprimatur Capital Baltics*. Šobrīd notiek privātā kapitāla piesaiste. Ieguldījumu veikšana MVK rēķinā tiks uzsākta 2010. gada 2. ceturksnī. Kopā pieejamais finansējums sagatavošanas un sākuma kapitāla investīcijām ir plānots 20,4 milj. eiro apmērā;

3) augsta riska aizdevumi – ir noslēdzies banku atlases process, EIF valde ir noslēgusi līgumu ar *AS Swedbank* un *AS SEB Banka*. Kopējais MVK pieejamais finansējuma apjoms ir 73 milj. latu.

Aktivitāte *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai*

Kopš 2009. gada 20. aprīļa, kad tika noslēgts līgums ar SIA „Latvijas Garantiju aģentūra” (LGA), līdz 2010. gada 1. maijam ir izsniegtas 357 garantijas par kopējo summu 47 milj. latu, līdz 2010. gada 1. maijam ir izsniegtas 20 eksporta garantijas par kopējo summu 1,18 milj. latu.

Eksporta kredītu garantijas

Garantijas par eksporta darījumu riskiem no 2009. gada 1. jūnija komersantiem izsniedz Latvijas Garantiju aģentūra uz laiku līdz diviem gadiem. Garantētājs garantēs kompensāciju ārvalstu debitora nesamaksāšanas un maksātnespējas gadījumos. Garantija segs līdz 90% eksporta darījuma vērtības, bet vienam darījumam ne vairāk kā 1 milj. eiro ekvivalentu Latvijas latos pēc Latvijas Bankas kursa garantijas piešķiršanas dienā.

Pašlaik garantijas tiek izsniegtas tikai darījumiem uz trešajām valstīm, izņemot ES dalībvalstis un atsevišķas Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas dalībvalstis, – Austrāliju, Kanādu, Īslandi, Japānu, Jaunzēlandi, Norvēģiju, Šveici, ASV, taču pēc apstiprinājuma saņemšanas no Eiropas Komisijas garantijas tiks izsniegtas arī uz šīm valstīm.

6.3. ielikuma turpinājums

Kā galvenais kritērijs garantiju sniegšanā definēts, ka eksportam paredzētā produkta izcelsmes valsts ir Latvija, ar to saprotot, ka Latvijā ir notikusi būtiska pārstrādes vai apstrādes darbība, kā rezultātā ir radies jauns produkts.

Izstrādātie eksporta kredīta garantiju izsniegšanas nosacījumi neizslēdz nevienu tautsaimniecības nozari – tas nozīmē, ka atbalsts pieejams visu nozaru uzņēmumiem, tai skaitā kokrūpniecības, piena pārstrādes uzņēmumiem, kā arī pakalpojumu nozaru uzņēmumiem, piemēram, transporta, loģistikas u.c.

Garantijas darījumiem uz ES un Austrāliju, Kanādu, Īslandi, Japānu, Jaunzēlandi, Norvēģiju, Šveici, Amerikas Savienotajām Valstīm plānots izsniegt komersantam vai lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvajai sabiedrībai, kuru eksporta apjoms pēdējā gadā laikā sastādīja vismaz 500 tūkst. eiro, bet nepārsniedza 2 milj. eiro, darbinieku skaits nepārsniedz 250 strādājošo vai ir 50 milj. eiro apgrozījums, kurš eksportē vismaz 2 gadus un eksporta apgrozījums sastāda vismaz 20% no kopējā apgrozījuma. Garantijas darījumiem uz šīm valstīm tiks izsniegtas pēc apstiprinājuma saņemšanas no Eiropas Komisijas.

Aktivitāte Aizdevumi komersantu konkurētspējas uzlabošanai

Ar šīs programmas palīdzību finansējumu var saņemt mazie, vidējie un lielie uzņēmumi, kuriem ir ekonomiski pamatoti turpmākās darbības plāni, bet nav pieejams kredītiestāžu finansējums paaugstinātu risku dēļ.

Komersantam var sniegt atsevišķi apgrozāmo līdzekļu aizdevumu vai investīciju aizdevumu, vai abus minētos aizdevumus kopā. Kopējā aizdevumu summa komersantu konkurētspējas uzlabošanai vienam komersantam nedrīkst pārsniegt 6 milj. latu.

Ir pieejami divu veidu aizdevumi:

1) investīcijām – līdz 5 milj. latu (min – 500 tūkst. eiro, kas netiek piemērots, ja finansējums nepieciešams ES SF projektu īstenošanai), aizdevuma termiņš – līdz 10 gadiem. Iegādājamiem pamatlīdzekļiem jābūt jauniem, izņemot gadījumus, kad atbalsta saņēmējs ir mazais vai vidējais komersants, un gadījumus, kad pārņem cita komersanta aktīvus. Aizdevumu saņēmējs, izmantojot savus resursus vai ārējo finansējumu, kas nav saistīts ar jebkādu komercdarbības atbalstu, ieguldījumu projekta īstenošanā iegulda vismaz 25% no projekta kopējām izmaksām;

2) apgrozāmajiem līdzekļiem (tai skaitā kredītlīnijas) – līdz 2,5 milj. latu (min – 150 tūkst. eiro, kas netiek piemērots, ja finansējums nepieciešams ES SF projektu īstenošanai), aizdevuma termiņš – līdz 5 gadiem.

Kopējais aizdevumu fonds ir 128 milj. latu, ko veido: ERAF un valsts budžeta finansējums – 43 milj. latu; Latvijas Hipotēku un zemes bankas finansējums – 15 milj. latu; Eiropas investīciju bankas finansējums – 70 milj. latu.

Līdz 2010. gada 18. maijam izsniegti 313 aizdevumi par kopējo apjomu 119,7 milj. latu.

Aktivitāte Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi

2009. gada 10. februārī Ministru kabinets apstiprināja Ekonomikas ministrijas sagatavotos Ministru kabineta noteikumus Nr. 138 Noteikumi par darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma aktivitāti *Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi*.

Atbalstu var saņemt daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas, kas ir nodotas ekspluatācijā no 1944. līdz 1993. gadam (ieskaitot), ir sadalītas dzīvokļu īpašumos un vienam īpašniekam pieder ne vairāk kā 20% no kopējā dzīvokļu īpašumu skaita. Siltumenerģijas ietaupījumam pēc renovācijas īstenošanas jābūt ne mazākam kā 20% gadā no standartizētā kopējā siltumenerģijas patēriņa.

Projektu iesniegumus pieņem no 2009. gada 14. aprīļa līdz paziņojumam par projektu iesniegumu pieņemšanas pārtraukšanu, t.i., līdz tam brīdim, kad aktivitātes ietvaros pieejamais finansējums būs izlietots. Aktivitātes ietvaros pieejamais finansējums ir 44,33 milj. latu.

Līdz 2010. gada 13. maijam ir iesniegti 141 projekts par kopējo ERAF summu 6,6 milj. latu. Tai skaitā ir noslēgts 51 līgums par kopējo ERAF summu 2,8 milj. latu, 6 projektu īstenošana par kopējo ERAF summu 204 tūkst. latu ir pabeigta, bet par 29 apstiprinātu projekta īstenošanu vēl nav noslēgti līgumi (kopējā ERAF summa 1,3 milj. latu). Savukārt 18 projektu par kopējo ERAF summu 920 tūkst. latu tiek vērtēti.

Projekti iesniegti no 40 apdzīvotajām vietām. Visvairāk ir saņemti projektu iesniegumi no Valmieras (33), Ventspils (16), Rīgas (15), Liepājas (9), Limbažiem (6) un Salaspils (5).

ES fondu finanšu apguve, mērķu un budžeta izpilde pa ESF, ERAF un KF līdz 2010. gada 31. martam

Kopumā ESF valsts budžeta izpilde ir īstenojusies par 20,1 milj. latu jeb 94% no 2010. gada 1. ceturksnī plānotā valsts budžeta izdevumu apjoma, savukārt 2010. gadā kopumā plānotie valsts budžeta izdevumi izlietoti 31,6% apmērā.

Salīdzinot ESF faktiskos apguves rādītājus 2010. gada 1. ceturksnī pret plānoto apguvi, ESF izpilde ir vērtējama pozitīvi – plānotās atmaksas 11,5 milj. latu apmērā, finansējuma saņēmējiem līdz 2010. gada 31. martam izmaksāts par 108,3% jeb 12 milj. latu.

Kopumā ERAF valsts budžeta izpilde 2010. gada 1. ceturksnī ir īstenojusies par 73,2% no plānotajiem valsts budžeta izdevumiem, bet KF valsts budžeta izdevumu izpilde ir tikai 50% no plāna 2010. gada 1. ceturksnim.

ES fondu finansējuma EK atmaksas valsts budžeta ieņēmumos 2010. gadā

Eiropas Komisija 2010. gada 1. ceturksnī ir atmaksājusi ES fondu finansējumu 114 milj. latu apmērā valsts budžeta ieņēmumos kā starpposma maksājumus, kas veido 25% no plānotajiem kopējiem gadā ieņēmumiem (457,9 milj. latu). Savukārt 2010. gada 1. ceturksņa plāns izpildīts par 87,6% no plānotajiem ceturksņa ieņēmumiem.

2010. gada 1. ceturksnī ESF starpposma deklarāciju atmaksas valsts budžeta ieņēmumos saņemtas 94,4% apmērā jeb 26,4 milj. latu no sākotnēji plānotā – 27,9 milj. latu. ERAF starpposma deklarāciju atmaksas – par 61,7% jeb 28,7 milj. latu no sākotnēji plānotā – 46,5 milj. latu, jo pirmā 2010. gada darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas* izdevumu deklarācija tika iesniegta februāra vidū, bet KF starpposma deklarāciju atmaksas ir bijušas par 5,9% jeb 59 milj. latu lielākas nekā sākotnēji plānotie 55,7 milj. latu.

Apguves informācija atbilstoši Latvijas Stratēģiskā attīstības plānā 2010.-2013. gadam noteiktajiem prioritārās attīstības virzieniem

Latvijas Stratēģiskā attīstības plānā 2010.-2013. gadam prioritāšu ieviešanai plānots piesaistīt 82,7% jeb 2631 milj. latu no Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda kopējā finansējuma apjoma.

Līdz 2010. gada 1. maijam no šiem 2,6 mljrd. latu jau par 58,4% no plānā noteiktā ES fondu finansējuma apjoma ir apstiprināti projekti, no kuriem noslēgti līgumi par 50,1% no plānā noteiktā ES fondu finansējuma apjoma. Savukārt līdz 2010. gada 1. maijam ES fondu finansējuma saņēmējiem veikti maksājumi 15,8% apmērā no plānā noteiktā ES fondu finansējuma apjoma.

Darbības programmu finanšu plānu grozījumi 2010. gada 1. ceturksnī

Darbības programma Cilvēkresursi un nodarbinātība un tās papildinājums

2010. gada 27. janvārī ar MK rīkojumu Nr. 50 tika apstiprināti grozījumi darbības programmā *Cilvēkresursi un nodarbinātība*, kuri nosaka Latvijas nacionālā līdzfinansējuma samazinājumu darbības programmas prioritātēs, šķērsfinansējuma apjomu 3.1. pasākuma *Nodarbinātība* ietvaros 2,8% apmērā, 4.1. pasākuma *Sociālā iekļaušana* ietvaros 3,6% apmērā, 5.1. pasākuma *Labāka regulējuma politika* ietvaros 3,7% apmērā un 5.2. pasākuma *Cilvēkresursu kapacitātes stiprināšana* ietvaros 1% apmērā.

2010. gada 24. februārī ar MK rīkojumu Nr. 100 veikti grozījumi darbības programmas *Cilvēkresursi un nodarbinātība* papildinājumā, samazinot Latvijas nacionālā līdzfinansējuma apmēru par 16,7 milj. latu, veidojot valsts budžeta līdzekļu ietaupījumu, veicot precizējumus šķērsfinansējuma apmērā 1.3.1. pasākuma *Nodarbinātība*, 1.4.1. pasākuma *Sociālā iekļaušana*, 1.5.1. pasākuma *Labāka regulējuma politika* un 1.5.2. pasākuma *Cilvēkresursu kapacitātes stiprināšana* ietvaros un precizējot 1.3.1.1.5. apakšaktivitātes *Atbalsts bezdarba riskam pakļauto personu apmācībām* mērķa grupas definīciju, nodrošinot vienādas iespējas pakalpojuma pieejamībā visām personām.

2010. gada 15. martā ar MK rīkojumu Nr. 145 veikti grozījumi darbības programmas *Cilvēkresursi un nodarbinātība* papildinājumā, paredzot finansējuma pārdali aktīvo nodarbinātības pasākumu īstenošanai par 5,8 milj. latu no Labklājības ministrijas pārziņā esošajām darbības programmas *Cilvēkresursi un nodarbinātība* aktivitātēm un apakšaktivitātēm un par 7 milj. latu no Ekonomikas ministrijas pārziņā esošajām darbības programmas *Cilvēkresursi un nodarbinātība* aktivitātēm un apakšaktivitātēm.

Darbības programma Uzņēmējdarbība un inovācijas un tās papildinājums

2010. gada 16. februārī Ministru kabinets apstiprināja grozījumus darbības programmā

Uzņēmējdarbība un inovācijas, kas paredz veikt grozījumus darbības programmas finanšu plānā:

- kopā samazinot Latvijas publiskā līdzfinansējuma apmēru par 66,6 milj. eiro (46,8 milj. latu), kā rezultātā tika panākts valsts budžeta līdzekļu ietaupījums;
- koriģēt Latvijas privātā līdzfinansējuma apmēru, jo vairākās aktivitātēs/apakšaktivitātēs tas netika norādīts vispār vai arī norādītais apmērs nebija atbilstošs reālajai situācijai, līdz ar to tas tika palielināts kopā par 90,1 milj. eiro (63,3 milj. latu);
- pārdalīt ERAF finansējumu 32,4 milj. eiro (22,8 milj. latu) apmērā no darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma aktivitātēm uz Ekonomikas ministrijas pārziņā esošajām darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas* papildinājuma aktivitātēm, kas vērstas uz uzņēmējdarbības attīstību.

Darbības programma Infrastruktūra un pakalpojumi un tās papildinājums

Saskaņā ar Ministru kabineta 2010. gada 24. februāra rīkojumu Nr. 94 darbības programmā *Infrastruktūra un pakalpojumi* tika veikti šādi grozījumi finanšu plānā:

- pārdalot Eiropas Reģionālās attīstības fonda finansējumu 22,8 milj. latu apmērā no darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* aktivitātēm uz Ekonomikas ministrijas pārziņā esošajām darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas* aktivitātēm, kas vērstas uz uzņēmējdarbības attīstību;
- samazinot nacionālo līdzfinansējumu par 64,6 milj. latu, nepārsniedzot *Regulas Nr. 1083/2006* 3. pielikumā norādīto maksimālo līdzfinansējuma likmi;
- novirzot finansējumu energoefektivitātes pasākumiem un atbalstam novadu pašvaldību kompleksai attīstībai.

Galvenais iemesls grozījumiem darbības programmā *Infrastruktūra un pakalpojumi* bija globālās ekonomiskās krīzes radītās sociālekonomiskās pārmaiņas Latvijas tautsaimniecībā un centieni pielāgoties jaunajiem apstākļiem, apzinoties ES struktūrfondu un Kohēzijas fondu kā nozīmīgāko instrumentu krīzes pārvarēšanā.

Grozījumi darbības programmā *Infrastruktūra un pakalpojumi* ietver finanšu pārdales, novirzot līdzekļus tām ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda aktivitātēm, kurām ir tiešākā ietekme uz ekonomikas atveseļošanās sekmēšanu.

6.2.2. Ārējās tirdzniecības politika

Lisabonas līgumā ir noteikts, ka kopējās tirdzniecības politika ir ES ekskluzīvā kompetencē. Līdz ar šī līguma stāšanos spēkā tā ir paplašināta, aptverot visas

pakalpojumu tirdzniecības apakšnozares, ar tirdzniecību saistītās intelektuālā īpašuma tiesības, kā arī ārvalstu tiešās investīcijas, kas iepriekš bija ES un dalībvalstu dalītā kompetencē. EK kā divpusēji, tā daudzpusēji 27 ES dalībvalstu vārdā ved tirdzniecības sarunas ar trešajām valstīm, paužot vienotu nostāju, kas vienlaikus ir saskaņota ar dalībvalstīm un Eiropas Parlamentu attiecīgi ES Padomes Tirdzniecības politikas komitejā un Parlamenta Starptautiskās tirdzniecības komitejā.

Daudzpusējās attiecības

Daudzpusējās tirdzniecības sistēmas stiprināšana Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) ietvaros uzskatāma par globālās ekonomikas ilgtspējīgas attīstības stūrakmeni un ir galvenā ES Kopējās tirdzniecības politikas prioritāte.

Pie svarīgākajām PTO funkcijām pieskaitāma daudzpusējo līgumu administrēšana, dalībvalstu savstarpējo strīdu izšķiršana, sistemātiska tirdzniecības liberalizēšana un globālās ekonomiskās politikas saskaņotība ar citām starptautiskajām organizācijām, tādām kā Starptautiskais Valūtas fonds un Pasaules Banka.

Lai gan organizācijas dalībvalstis iepriekš ir vienojušās daudzpusējās tirdzniecības liberalizēšanas sarunas pabeigt līdz 2011. gadam, 2010. gada pirmajā pusē **PTO Dohas raunda (DDA) ietvaros** nav vērojama būtiska virzība. Lai gan aizvadītas vairākas augsta līmeņa tikšanās, tostarp 2010. gada 30. janvāra PTO tirdzniecības ministru tikšanās Pasaules ekonomikas foruma ietvaros Davosā (Šveice), marta ministru tikšanās Ženēvā (Šveice), 27.-28. aprīļa G5 valstu (ASV, ES, Ķīna, Indija un Brazīlija) tikšanās Parīzē (Francija) un 19.-20. maija G19 valstu tikšanās Ženēvā, nekas neliecina, ka pirms vasaras pārtraukuma izdosies rast politisku kompromisu sarunu tālākai virzībai. Lai to panāktu, nepieciešams novērst atšķirības attīstīto un jaunattīstības valstu, it īpaši, ASV un jaunattīstību valstu (Indijas, Brazīlijas un Ķīnas), pozīcijās.

Iestāšanās PTO procesā šobrīd ir 30 kandidātvalstu¹, taču ne visos procesos ir vērojama būtiska virzība. Aktīvākās ir Azerbaidžāna, Bosnija un Hercegovina, Laosa, Libāna, Serbija, Tadžikistāna un Jemena.

2010. gada sākumā kandidātvalstu vidū vistuvāk uzņemšanai PTO bija Melnkalne un Krievija. Tomēr, lai PTO valstis lemtu par Melnkalnes uzņemšanu organizācijā, šobrīd tai ir jāpabeidz divpusējās tirgus pieejamības sarunas par preču tirdzniecību ar Ukrainu, kas procesa pabeigšanu bloķē jau kopš 2008. gada decembra. Savukārt kopš 2009. gada jūnija, kad Krievija, Baltkrievija un Kazahstāna nāca klajā ar paziņojumu par kopīgas muitas ūnijas izveidi ar

2010. gada 1. janvāri, ir būtiski paildzinājies arī Krievijas un Kazahstānas iestāšanās process PTO, kas saistīts ar šo valstu tirdzniecības nosacījumu saskaņošanu un izmaiņām tirdzniecības režimos, kā arī mainīgajiem plāniem attiecībā uz iestāšanās procesu harmonizāciju.

Divpusējās attiecības ES kopējās tirdzniecības politikas ietvaros

Līdztekus darbam PTO ietvaros ES pievērš būtisku uzmanību divpusējo attiecību stiprināšanai ar trešajām valstīm. Pamatā tas raksturojams ar divpusējās līgumtiesiskās bāzes stiprināšanu, slēdzot un administrējot vispārējus nepreferenciālus sadarbības līgumus, kas ietver vispārējus tirdzniecības nosacījumus, kā arī pie noteiktiem nosacījumiem preferenciālus tirdzniecības līgumus ar divpusējā ekonomiskā integrācijā ieinteresētām valstīm. Preferenciālie līgumi paredz detalizētu ārējās tirdzniecības nosacījumu saskaņošanu efektīvai un padziļinātai tirdzniecības barjeru samazināšanai līgumslēdzēju pušu starpā.

Šobrīd ir spēkā virkne ES **nepreferenciālo līgumu**, t.sk. partnerības un sadarbības līgumi (PCA) ar Armēniju, Azerbaidžānu, Gruziju, Krieviju, Ķīnu, Moldovu, Ukrainu u.c. Šie līgumi ietver vispārīgu sadarbības ietvaru, balstoties uz daudzpusējās tirdzniecības sistēmas normām, neparedzot padziļinātu līgumslēdzēju pušu ekonomisko integrāciju. 2009. gada 13. novembrī ES un Irāka vienojās par PCA noslēgšanu, kura parakstīšana un provizorisks piemērošana ir uzsākta 2010. gada pirmajā pusē.

Vienlaikus ES ir noslēgusi virkni **preferenciālo līgumu**, kas satur savstarpēji labvēlīgus tirdzniecības nosacījumus. Līdz šim šādi līgumi ir noslēgti ar Balkānu valstīm², Eiropas Ekonomiskās zonas valstīm³ un Šveici, kā arī Čīli, Dienvidāfriku un Meksiku.

Šobrīd procesā ir virkne ES preferenciālo tirdzniecības līgumu sarunu, tostarp, brīvās tirdzniecības līgumu sarunas (BTL) ar Andu Kopienas valstīm⁴, Centrālamerikas valstīm⁵, Dienvidaustrumāzijas asociācijas valstīm⁶ (ASEAN), Dienvidkoreju, Dienvidu kopējā tirgus valstīm⁷ (*Mervosur*), Indiju, Kanādu, Lībiju, Persijas līča sadarbības padomes valstīm⁸ (GCC), Ukrainu un Vidusjūras reģiona valstīm⁹, kā arī ekonomiskās partnerības līgumu sarunas (EPA) ar Āfrikas, Karību un Klusā okeāna reģiona valstīm (ACP). Tāpat drīzumā plānots uzsākt preferenciālo tirdzniecības

¹ Afganistāna, Alžīrija, Andora, Azerbaidžāna, Bahamu salas, Baltkrievija, Butāna, Bosnija un Hercegovina, Komoru salas, Ekvatoriālā Gvineja, Etiopija, Irāna, Irāka, Kazahstāna, Laosa, Libāna, Libērija, Lībija, Melnkalne, Krievija, Samoa, Santome un Prinsipi, Serbija, Seišelu salas, Sudāna, Sirija, Tadžikistāna, Uzbekistāna, Vanuatu, Jemena

² Albānija, Bosnija un Hercegovina, Horvātija, Maķedonija, Melnkalne, Serbija un Turcija

³ Islande, Lihtenšteina un Norvēģija

⁴ Bolīvija, Ekvadora, Kolumbija, Peru

⁵ Gvatemala, Hondurasa, Kostarika, Nikaragva, Salvadora un Panama pēc tās iesaistīšanās Centrālamerikas ekonomiskās integrācijas procesā

⁶ Birma, Bruneja, Filipīnas, Indonēzija, Kambodža, Laosa, Malaizija, Singapūra, Taizeme un Vjetnama

⁷ Argentīna, Brazīlija, Paragvaja, Urugvaja un Venecuēla

⁸ Bahreina, Kuveita, Omāna, Katara, Saūda Arābija un Apvienotie Arābu Emirāti

⁹ Alžīrija, Ēģipte, Izraēla, Jordānija, Libāna, Maroka, Palestīnas Pašpārvalde, Sirija un Tunisija

līgumu sarunas ar Armēniju, Gruziju un Moldovu, bet pēc attiecīgo valstu iestāšanās PTO – arī ar Azerbaidžānu un Krieviju.

Jāatzīmē, ka 2009. gada 15. oktobrī ir parafēts ES-Korejas BTL, un plānots, ka līdz ratifikācijas procedūru pabeigšanai, sākot ar 2010. gada rudeni, to varētu piemērot pagaidu kārtā. 2010. gada 4. maijā ir atsāktas ES-Mercosur tirdzniecības sarunas, kas, ņemot vērā pušu nevēlēšanos piekāpties savstarpēji ambiciozajiem tirgus pieejamības pieprasījumiem, 2004. gada septembrī uz laiku tika apturētas. Savukārt 2010. gada 18. maijā ES-Centrālamerikas Asociācijas līguma sarunu ietvaros ir panākta vienošanās par tirdzniecības sarunu pabeigšanu.

Līdz ar minētajiem līgumiem ES un tās nozīmīgāko globālo partneru divpusējās ekonomiskās attiecības tiek sekmētas arī regulāru regulatoro dialogu ietvaros.

Istenojot 2006. gadā pieņemto politikas stratēģiju ES ekonomiskajās attiecībās ar Ķīnu, 2007. gadā tika uzsāktas sarunas par PCA noslēgšanu, kas ietver arī 1985. gadā noslēgtā ES-Ķīnas Tirdzniecības un ekonomiskās sadarbības līguma pārskatīšanu. 2008. gadā tika izveidots ES-Ķīnas Augsta līmeņa ekonomiskais un tirdzniecības dialogs, kura mērķis ir risināt stratēģiskas nozīmes jautājumus ES-Ķīnas tirdzniecības un ekonomiskajās attiecībās, kā arī sekmēt dažādu sektoru dialogu attīstību. Tā ietvaros ES un Ķīna diskutē par abpusēji nozīmīgiem jautājumiem tādās jomās kā investīcijas, tirgus pieejamība, intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzība u.c.

Nozīmīgs ES un Japānas divpusējo attiecību veicināšanas instruments ir 1995. gadā uzsāktais ES-Japānas Regulatoro reformu dialogs, kura mērķis ir samazināt savstarpējo tirdzniecību un investīciju plūsmu kavējošos regulatoros šķēršļus. 2010. gada 4. februārī Tokijā (Japāna) tika aizvadīta Regulatoro reformu dialoga kārtējā sanāksme. Sanāksmē tika skatīti ES iesniegtie priekšlikumi, kas aptvēra tādas jomas kā Japānas publisko iepirkumu caurspīdīgums, konkurences noteikumi pasta nozarē un pārtikas produktu kvalitātes un drošības standarti.

ES ekonomiskā sadarbība ar ASV norit 2007. gada aprīlī izveidotās Transatlantiskās Ekonomiskās Padomes (TEC) ietvaros. TEC uzdevums ir panākt ES un ASV regulējumu harmonizēšanu, kā arī veicināt abu pušu tirdzniecības un uzņēmēju dialoga attīstību tādās jomās kā intelektuālais īpašums, tirdzniecības drošība, finanšu tirgi, inovācijas un tehnoloģijas, kā arī investīcijas. Līdz šim ir notikušas 4 TEC tikšanās, pēdējā – 2009. gada oktobrī.

Trešo valstu tirgus pieejamības veicināšana

Lai ES eksportētājiem, t.sk. arī Latvijas eksportētājiem nodrošinātu efektīvāku tirgus pieejamību trešo valstu tirgos, 2007. gada atjaunotās ES Tirgus pieejamības stratēģijas ietvaros tiek piemēroti atbilstoši tirgus pieejamības nodrošināšanas instrumenti tirdzniecības barjeru noteikšanai, samazināšanai un/vai novēršanai.

Sekmējot sadarbību starp EK, ES dalībvalstīm, biznesa pārstāvjiem, ekonomiskajiem diplomātiem un

citām ieinteresētām pusēm, arī 2010. gadā tiek turpināta Tirgus pieejamības partnerības stiprināšana. 2010. gada pirmajā pusē jau darbojās 13 darba grupas¹ un 31 tirgus pieejamības vienība², kas risina ES uzņēmējiem specifiskus, ar tirdzniecības ierobežojumiem saistītus gadījumus trešajās valstīs, kā arī dažādu nozaru un reģionu jautājumus.

Ievērojot aizvien stingrāku un jaunu trešo valstu tirdzniecību ierobežojošo pasākumu piemērošanu, būtiska ir saskaņota un mērķtiecīga rīcība tirdzniecības barjeru apzināšanā, informācijas apmaiņā un to ātrākā novēršanā. Šajā nolūkā EK turpina 2009. gadā uzsāktos pasaules valstu tirdzniecības politikas instrumentu uzraudzību. 2010. gada maijā ir sagatavots jau sestais t.s. *atras brīdināšanas ziņojums* par esošiem un plānotiem tirdzniecību ierobežojošiem pasākumiem trešo valstu tirgos. Minētie ziņojumi tiek sagatavoti un regulāri atjaunoti, balstoties uz EK Tirgus pieejamības vienību, kas darbojas trešo valstu tirgos, ES dalībvalstu, biznesa asociāciju, kā arī eksportētāju, t.sk. Latvijas, sniegto informāciju. Saskaņā ar jaunāko ziņojumu virkne valstu, un, jo īpaši Krievija, Argentīna, ASV un Ķīna, ir ieviesušas vai plāno pastiprināt iekšējā tirgus aizsardzības pasākumus. Šie pasākumi pārsvarā izpaužas kā ievedmuitas nodokļu paaugstinājumi, importa licencēšana, valsts iepirkumu procedūras, investīciju ierobežojumi, necaurspīdīgas sertifikācijas procedūras, pašmāju eksportētāju atbalsta pasākumi, iekšējā tirgus aizsardzības pasākumi un antidempinga pasākumi.

Ņemot vērā ES tirdzniecības politikas lomu trešo valstu tirdzniecības barjeru mazināšanā un paredzamas starptautiskās tirdzniecības vides veidošanā, ar EK Tirdzniecības Ģenerāldirektorāta atbalstu 2010. gada 17. jūnijā ikgadējā EM un LIAA kopīgi organizētā biznesa foruma ietvaros ar Latvijas komersantiem notika diskusijas par aktuāliem kopējās tirdzniecības politikas jautājumiem, akcentējot to nozīmi Latvijas eksporta attīstībā.

Latvijas ekonomiskās sadarbības līgumi ar trešajām valstīm un trešo valstu reģioniem

Lai aktivizētu divpusējo ekonomisko sadarbību pēc iestāšanās ES, Latvija ir noslēgusi divpusējās ekonomiskās sadarbības līgumus ar Krieviju, Ķīnu, Baltkrieviju, Ukrainu, Kazahstānu, Azerbaidžānu, Gruziju, Moldovu, Uzbekistānu, Kirgizstānu, Turkmenistānu, Tadžikistānu un Armēniju.

¹ Izveidotās darba grupas ES tirgus pieejamības jomā – SPS/Dzīvnieku izcelsmes produkti; SPS/Augu izcelsmes produkti; Vakcīnas/Japāna; Medicīnas ierīces/Indija, Ķīna, Koreja, Taivāna, Brazīlija un Turcija; Elektronika un informācijas un komunikāciju tehnoloģijas/Turcija un Ķīna; Riepas; Autobūve; Pasta pakalpojumi; Izplatīšanas pakalpojumi; Tekstilizstrādājumi; Vīns un stiprie alkoholiskie dzērieni; Ādas; Ķīmijas nozare

² ES Tirgus pieejamības vienības (*Market Access Teams*) darbojas Argentīnā, ASV, Austrālijā, Brazīlijā, Čīlē, Dienvidāfrikā, Ēģiptē, Filipīnās, Indijā, Indonēzijā, Izraēlā, Īslandē, Japānā, Jaunzēlandē, Kanādā, Kazahstānā, Kolumbijā, Korejā, Krievijā, Ķīnā, Meksikā, Marokā, Nigērijā, Norvēģijā, Šveicē, Taivānā, Turcijā, Tunisijā, Ukrainā, Venecuēlā, Vjetnamā

Šie līgumi ir svarīgākie divpusējo ekonomisko sadarbību regulējošie jumta līgumi, kas aptver sadarbību rūpniecībā, tūrismā, transporta jomā, farmācijā, lauksaimniecībā, finansiālo pakalpojumu jomā, komunikācijās, profesionālajā apmācībā, investīciju politikā, tehnoloģiju, inovāciju u.c. jomās.

Noslēgtie Latvijas un trešo valstu ekonomiskās sadarbības līgumi paredz Starpvaldību komisijas (SVK) vai/un Apvienotās komitejas izveidošanu, kas nodrošina šo līgumu darbības uzraudzību un analīzes iespējas turpmākās sadarbības uzlabošanai (skatīt 6.4. ielikumu).

Lai gan starp Latviju un Krieviju ir noslēgta vienošanās par ekonomisko sadarbību, notiek aktīva sadarbība arī ar Krievijas Federācijas reģioniem. 2008. gada 9. aprīlī noslēgta vienošanās par ekonomisko sadarbību ar Vologdas apgabala valdību, un 2010. gada jūnijā plānots parakstīt vienošanos ar Pleskavas apgabalu. Tāpat norit sarunas ar Kirovas, Ivanovas un Jaroslavļas apgabalu valdībām, kā arī Baškortostānas Republikas valdību par vienošanos noslēgšanu ekonomiskās sadarbības jomā. Savukārt 2010. gada otrajā pusē plānotas SVK sēdes ar Ukrainu un Baltkrieviju.

6.4. ielikums

Latvijas un trešo valstu starpvaldību komisiju darbības aktualitātes

Galvenās darbības aktualitātes 2009.-2010. gada sākumā ir šādas:

- Latvijas-Krievijas SVK ekonomiskās, zinātniskās un tehniskās, humanitārās un kultūras sadarbības jautājumos ceturrtā sēdē plānota 2010. gada 4. jūnijā Pleskavā. 2010. gada 3. jūnijā notika Latvijas-Krievijas uzņēmēju biznesa forums. Lai pārrunātu aktuālos jautājumus, kurus nepieciešams iekļaut Latvijas-Krievijas SVK ceturrtās sēdes darba kārtībā, 2010. gada 20. aprīlī Maskavā notika Latvijas-Krievijas SVK līdzpriekšsēdētāju tikšanās. Ministri apsprieda divpusējās ekonomiskās sadarbības veicināšanas perspektīvas un atzina, ka ir svarīgi veicināt informācijas apmaiņu par eksporta un investīciju iespējām, kā arī paplašināt lietīšķos kontaktus. Tika nolemts aktivizēt nolīguma saskaņošanas procesu par pierobežu teritoriju iedzīvotāju braucienu atvieglošanu. Tikšanās laikā ministri apsprieda iespējas vienkāršot Latvijas pārtikas u.c. produktu eksportu uz Krieviju, kā arī padziļināt sadarbību transporta jomā, tai skaitā, palielināt dzelzceļa kravu pārvadājumu apjomus. SVK līdzpriekšsēdētāji pārrunāja arī jautājumus, kas saistīti ar Latvijas-Krievijas ekonomiskās sadarbības līgumtiesiskās bāzes paplašināšanu un pauda ieinteresētību iespējami ātrāk noslēgt divpusējos sadarbības līgumus par nodokļu dubulto neaplikšanu, par sadarbību tūrisma jomā, par vides aizsardzību u.c.
- 2010. gada 28. aprīlī Maskavā notika SVK Ekonomiskās sadarbības darba grupas piektā sēde, kuras ietvaros puses pārrunāja jautājumus par ekonomisko situāciju abās valstīs, valdību veikto pasākumus ekonomikas atveseļošanai un konkurētspējas celšanai, divpusējās tirdzniecības apgrozījuma palielināšanu, iespējas veicināt Latvijas pārtikas produktu piegādes Krievijā, kā arī sadarbības virzienus enerģētikā, tūrismā, būvniecībā, standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas jomā.
- Izpildot SVK trešās sēdes laikā panākto vienošanās, SVK ietvaros tika izveidota Reģionālās sadarbības darba grupa. Darba grupas mērķis būs veicināt reģionālo ekonomisko sadarbību, t.sk. investīciju projektus Latvijas un Krievijas reģionu sadarbībai, un sadarbību starp Latvijas un Krievijas pašvaldībām. 2010. gada 20. maijā Maskavā notika SVK Reģionālās sadarbības darba grupas vadītāju tikšanās, kurā puses vienojās grupas pirmo sēdi organizēt 2010. gada 3. jūnijā Pleskavā;
- 2009. gada 20. novembrī Rīgā notika Latvijas-Kīnas Apvienotās komitejas 7. sēde, kuras darba kārtībā bija iekļauti abu valstu divpusējās ekonomiskās sadarbības aktuālie jautājumi, tai skaitā tādās jomās kā tirdzniecība, investīcijas, rūpniecība, transports, tranzīts un loģistika, tūrisms, lauksaimniecība. Ņemot vērā to, ka Latvijas imports no Kīnas ievērojami pārsniedz eksportu, puses vienojās izvērtēt iespējas turpmākajai Latvijas preču virzībai Kīnas tirgū. Pārrunājot sadarbības attīstību transporta jomā, Latvijas un Kīnas pārstāvji atzina nepieciešamību veikt lielāku uzmanību sauszemes kravu pārvadājumu attīstīšanai, kā arī vērsa uzmanību uz Latvijas ostu labajām iespējām organizēt Kīnas preču tranzītu no Latvijas ostām austrumu virzienā uz Krieviju vai citām NVS valstīm. Tāpat tika pārrunātas konteinerpārvadājumu maršruta tālākas attīstības iespējas starp Baltijas reģionu un Kīnu, lai piesaistītu Kīnas kravu plūsmu ES virzienā. Puses pozitīvi novērtēja esošo sadarbību starp Latviju un Kīnu rūpniecības jomā, atzina, ka ir lietderīgi paplašināt sadarbību tādās jomās kā pārtikas rūpniecība, farmācija, mašīnbūve un metālapstrāde, informācijas un komunikāciju tehnoloģijas, kā arī inženierzinātnes. Sadarbības attīstīšanai lauksaimniecības jomā puses vienojās izveidot divpusēju lauksaimniecības sadarbības darba grupu;
- 2010. gada 22.-23. aprīlī Rīgā notika Latvijas un Kazahstānas SVK ekonomiskās, zinātniskās un tehniskās sadarbības jautājumos trešā sēde. Sēdes laikā abu valstu pārstāvji atzinīgi novērtēja jau paveikto, īpaši sadarbības attīstību dzelzceļa pārvadājumu jomā, uzsverot sekmīgo konteinerpārvadājumu „Baltika – Transit” darbību. Tikšanās laikā abu valstu eksperti pārrunāja jautājumus par Krievijas, Baltkrievijas un Kazahstānas muitas ūnijas izveidošanu, plānoto Kazahstānas iestāšanos PTO, kā arī sadarbību tādās jomās kā investīciju veicināšana, tirdzniecība, elektroniskā paraksta un citu sertifikācijas pakalpojumu sniegšana, valodu programmatūru tehnoloģijas, būvmateriālu un būvuzstādījumu atbilstības novērtēšana atbilstoši ES standartiem, izglītības, veselības pakalpojumu sfēra u.c. Lai veicinātu ekonomisko sadarbību un lietīšķos kontaktus starp abu valstu uzņēmējiem, komisija atbalstīja Latvijas Darba devēju konfederācijas ierosinājumu izveidot Latvijas-Kazahstānas Lietīšķo padomi. Nākamā SVK sēde plānota 2011. gadā.
- Paralēli SVK sēdei norisinājās Latvijas-Kazahstānas biznesa forums. Foruma ietvaros klātesošie tika informēti par Latvijas uzņēmējdarbības vidi, Kazahstānas ekonomisko attīstību un nākotnes perspektīvām, Krievijas, Baltkrievijas un Kazahstānas muitas ūnijas ietekmi uz tirdzniecības un ekonomiskajām attiecībām starp Latviju un Kazahstānu u.c. Foruma turpinājumā notika Latvijas un Kazahstānas uzņēmēju divpusējās tikšanās. Vizītes ietvaros Kazahstānas delegācija apmeklēja arī Rīgas brīvostu, starptautisko lidostu „Rīga” un aviokompāniju „airBaltic”.

ES ārējās tirdzniecības sektorālie jautājumi

Tērauds

Tērauda elastība un vairākkārtējā pārstrāde padara to par vienu no visplašāk izmantotajiem rūpniecības izejmateriāliem pasaulē. Metāl rūpniecības nozare veido

daļu no vispārējās Eiropas konkurētspējas visos vērtību ķēdes posmos, turklāt ES ir otrā lielākā pasaules tērauda ražotāja pēc Kīnas.

ES šobrīd piemēro kvantitatīvos ierobežojumus pret atsevišķu tērauda izstrādājumu importu no

Krievijas un Kazahstānas. 2007. gada oktobrī ES un Krievija noslēdza līgumu par tērauda tirdzniecību 2007. un 2008. gadam, kā arī vienojās par tā pagarināšanu 2009. un 2010. gadā, paredzot ikgadēju kvotu apjoma pieaugumu 2,5% apmērā. 2010. gadā Krievijai kvotu apjoms tika noteikts 3,2 milj. tonnu apmērā. Savukārt attiecībā uz Kazahstānu pašlaik tiek piemēroti autonomi pasākumi, un importa kvota ir noteikta 0,2 milj. tonnu apmērā. Pēc Krievijas un Kazahstānas uzņemšanas PTO ES tērauda līgumi ar šīm valstīm automātiski zaudēs spēku. Papildus tērauda plūsmas monitoringa nolūkos atsevišķu tērauda izstrādājumu importam no visām trešajām valstīm ES piemēro iepriekšējās uzraudzības sistēmu.

Tekstils

Tekstila nozares produkcija ir viena no visvairāk globāli tirgotām precēm. ES ir otra lielākā tekstilpreču eksportētāja pasaulē pēc Ķīnas, dominējot pasaulē augstu ienākumu un augstas kvalitātes tekstilpreču un apģērbu tirgos. Galvenās ES tirdzniecības politikas aktivitātes tekstila un apģērbu jomā saistītas ar tirdzniecības barjeru atcelšanu Eiropas tekstilpreču eksportam strauji augošo valstu tirgos un atbilstošu intelektuālā īpašuma aizsardzības noteikumu izstrādi.

Ilgu laiku tekstila un apģērbu nozare PTO daudzpusējās sarunās bija izņēmums rūpniecības preču progresīvai tirdzniecības liberalizācijai, līdz 1995. gadā jaunattīstības valstis panāca, ka PTO dalībvalstis apņemas pakāpeniski 10 gadu laikā īstenot pilnīgu tekstilpreču tirdzniecības liberalizāciju. Neskatoties uz to, līdz 2007. gada decembrim tika pagarināti ES tekstila tirdzniecības ierobežojumi atsevišķām tekstilprecēm no Ķīnas, kas bija sevišķi jutīgas pret straujo importa plūsmu pieaugumu, bet ar 2009. gada 1. janvāri Ķīnas izcelsmes tekstilpreču importa licencēšana ir atcelta pavisam. Ar 2010. gada 5. maiju ir atcelta dubultās kontroles uzraudzības sistēma (licencēšana) bez kvantitatīvajiem ierobežojumiem atsevišķu Uzbekistānas izcelsmes tekstilpreču importam. Tādējādi šobrīd ES kvantitatīvos ierobežojumus piemēro tikai Baltkrievijas un Ziemeļkorejas tekstilpreču importam. Jāatzīmē, ka šīs valstis nav PTO dalībvalstis, turklāt tiek atzītas par cilvēktiesību un demokrātijas principu pārkāpējām.

Tirdzniecības aizsardzības instrumenti

Eiropas Kopienas tirdzniecības aizsardzības instrumenti

ES tāpat kā lielākajā daļā citu pasaules valstu, kas importē citu valstu preces un izejvielas, darbojas tirdzniecības aizsardzības instrumentu (TAI) sistēma – antidempinga, pretsubsīdiju un iekšējā tirgus aizsardzības pasākumi.

Antidempinga un pretsubsīdiju pasākumu mērķis ir aizsargāt ES ražotājus pret zaudējumiem, kurus nodara trešo valstu uzņēmumu negodīga konkurence vai valdību piešķirtās subsīdijas. Iekšējā tirgus aizsardzības pasākumu piemērošanai izšķirošais pamats ir tāds importa pieaugums, kas nodara zaudējumus vietējiem ražotājiem, bet nav negodīgas konkurences pazīmes.

2010. gada pirmajā pusē ES kopumā pret dažādiem citu valstu produktiem tika piemēroti 135 antidempinga un 8 pretsubsīdiju pasākumi. Vairāk nekā puse no minētajiem pasākumiem tika piemēroti pret Ķīnu, Indiju, Indonēziju, Krieviju, Taivānu, Taizemi un Ukrainu. Aizsardzības pasākumiem galvenokārt pakļauti dzelzs un tērauda, kā arī ķīmijas nozares produkti.

Lai gan Latvijā ir gan TAI procedūrās skarto preču ražotāji, gan patērētāji, visbūtiskākās Latvijas ekonomiskās intereses ir saistītas ar TAI pakļauto preču importu un rūpniecisko izmantošanu. 2010. gada pirmajā pusē starp būtiskākām minama:

- antidempinga pārbaude attiecībā uz amonija nitrāta importu no Ukrainas. Kopš Latvijas pievienošanās ES Latvija ne reizi nav atbalstījusi nodevas piemērošanu amonija nitrāta importam, tā kā puse no visa Latvijā patērētā amonija nitrāta tiek importēta no citas antidempinga nodevai pakļautās valsts – Krievijas un ES piemērotā nodeva rada būtisku izmaksu sadārdzinājumu tā gala lietotājiem – lauksaimniekiem. Minerālmēslu sadārdzināšanās liek daudzām Latvijas zemnieku saimniecībām izvēlēties lētākas alternatīvas vai arī nepamatoti samazināt mēslošanas līdzekļu devas, tādējādi tiek būtiski ietekmēta ražība un līdz ar to arī zemnieku saimniecību konkurētspēja;
- antidempinga pārbaude attiecībā uz kravu skenēšanas sistēmu importu no Ķīnas Tautas Republikas. Ņemot vērā to, ka kravu skenēšanas sistēmas galvenokārt izmanto nacionālo valstu muitas iestādes, Latvijai ir būtiski saglabāt alternatīvus to iegādes avotus, kas pasaulē jau tā ir tikai trīs. Latvija nodevas ieviešanu neatbalstīja, jo kravu kontroles skeneru izmantošana ir viens no efektīvākajiem līdzekļiem nedeklarēto preču kontrolei un arī profilaktisku pasākumu veikšanai, kas ir nepieciešams ikdienas darbu veikšanas muitas iestādēs.

Trešo valstu piemērotie tirdzniecības aizsardzības instrumenti

Tāpat kā ES piemēro tirdzniecības aizsardzības pasākumus, arī citas trešās valstis kādu no aizsardzības mehānismiem var piemērot gan pret visiem ES attiecīgā produkta eksportētājiem (piemēram, iekšējā tirgus aizsardzības pasākumi), gan pret kādas ES dalībvalsts konkrētā produkta eksportētājiem (piemēram, antidempinga pasākumi).

Latvijas ekonomiskās intereses visbūtiskāk skar ASV 2001. gadā ieviestie antidempinga pasākumi pret tērauda stieņu importu no ES. Saskaņā ar vairākkārtējiem PTO Strīdus izskatīšanas institūciju ziņojumiem ASV piemērotā antidempinga nodevas aprēķināšanas metode ir atzīta par nepamatotu un PTO normām neatbilstošu, un tā visdrīzākā laikā ir pārskatāma. Lai arī ASV kopš 2009. gada 2. jūnija pamazām ir uzsākusi PTO rekomendāciju īstenošanu,

rezultāts joprojām nav apmierinošs. 2010. gada 29. janvārī, pamatojoties uz saistību neizpildi, EK ir lūgusi atļauju PTO ieviest sankcijas pret ASV eksportētiem produktiem uz ES. Pašreizējā stadijā vēl nenotiek diskusijas par konkrētu preču sarakstu, bet gan par sankciju apmēru.

6.2.3. Eiropas Savienības iekšējais tirgus

Eiropas Savienības iekšējais tirgus – Eiropas integrācijas stūrakmens – ir atzīts par vienu no ES nozīmīgākajiem un veiksmīgākajiem projektiem. Šobrīd ES iekšējais tirgus aptver 30 valstu (ieskaitot Eiropas Ekonomikas zonas valstis – Norvēģiju, Īslandi un Lihtenšteinu) ar aptuveni 500 milj. patērētāju un nozīmē teritoriju bez iekšējām robežām, kurā nodrošināta preču, personu, pakalpojumu un kapitāla brīva aprīte. Pēc ilgstoša un nopietna darba Eiropas Savienības ietvaros ir panākta vienota noteikumu kopuma izveidošana saimnieciskās darbības veicējiem, atcelta robežkontrole, izveidota konkurētspējīgāka komercdarbības vide, patērētājiem nodrošināts plašāks preču un pakalpojumu klāsts, radītas jaunas darba vietas, iedzīvotājiem nodrošināta iespēja dzīvot, strādāt, mācīties un doties pensijā citā valstī, rasta iespēja ieviest vienotu valūtu, nodrošināti daudzi citi labumi. Tomēr iekšējā tirgus potenciāls joprojām nav izmantots pilnībā, un tā pilnveidošana aizvien turpinās, veicinot ES ekonomikas ilgtspējīgu, stabilu attīstību un iedzīvotāju labklājību.

Latvijā iekšējā tirgus direktīvu ieviešana risinās veiksmīgi, un direktīvu pārņemšanas efektivitātes ziņā ir sasniegti pietiekami augsti rezultāti. Latvija 27 dalībvalstu starpā ir ierindojusies 12. vietā ar direktīvu ieviešanas deficītu 0,7% apmērā, tādējādi jau šobrīd nodrošinot 2009. gada Lisabonas mērķi pārņemt 99% direktīvu prasību jeb pieļaut direktīvu pārņemšanas deficītu 1% apmērā. Ar jaunāku informāciju par direktīvu pārņemšanas gaitu Latvijā Eiropas Komisija nāks klajā š.g. vasarā.

Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 28.-30. un 43.-55. pantā noteikto principu ieviešanu saistībā ar brīvu preču un pakalpojumu aprīti un tiesībām veikt komercdarbību Latvijā uzrauga un koordinē Ekonomikas ministrija, pastāvīgi identificējot normas, kas potenciāli vai faktiski var kavēt Eiropas Savienības iekšējā tirgus brīvību īstenošanu, tajā skaitā izvērtējot vēl izstrādes stadijā esošos normatīvos aktus.

Tehnisko noteikumu paziņošanas procedūra (*direktīvas* 98/34/EK un 98/48/EK), kas nosaka ES dalībvalstu pienākumu iesniegt Eiropas Komisijai un pārējām ES dalībvalstīm un Eiropas Ekonomikas zonas valstīm izvērtēšanai tehnisko noteikumu projektus, kalpo kā preventīvs, vienots un caurskatāms monitoringa instruments, lai izvērtētu un novērstu tādu prasību noteikšanu normatīvajos aktos, kuras varētu radīt šķēršļus brīvai preču aprītei, kā arī brīvai informācijas sabiedrības pakalpojumu aprītei. Tehnisko noteikumu saskaņošanas procesā piedalās ne tikai ES

dalībvalstu atbildīgās institūcijas, bet tajā var iesaistīties ikviens komersants, lai sniegtu savus komentārus un iebildumus par citu ES dalībvalstu sagatavotajiem projektiem, kas potenciāli var ietekmēt komersanta produkcijas eksportu vai informācijas sabiedrības pakalpojumu pārrobežu sniegšanu. Informācija par dalībvalstu paziņotajiem tehnisko noteikumu projektiem ir brīvi pieejama *Tehnisko noteikumu informācijas sistēmas (TRIS)* datubāzē. TRIS datubāze ir bezmaksas pakalpojums, kas ir brīvi pieejams www.europa.eu portālā. Lielāko daļu paziņoto tehnisko noteikumu projektu var aplūkot visās ES valodās.

Kopumā no 2004. gada 1. maija līdz 2010. gada 1. jūnijam Latvija informēja Eiropas Komisiju par 88 tehnisko noteikumu projektiem, par kuriem Eiropas Komisijas iebildumi saņemti 17 gadījumos. Vairumā gadījumu Eiropas Komisijas iebildumi ir bijuši saistīti ar to, ka normatīvo aktu projektos netiek ietverts savstarpējās atzīšanas princips, kas nosaka, ka Latvijā atzīst produktus, kas ražoti vai likumīgi laisti aprīte kādā no ES dalībvalstīm vai Turcijā vai likumīgi ražoti kādā no Eiropas Brīvas tirdzniecības asociācijas valstīm, kas ir Eiropas Ekonomikas zonas līguma slēdzēja puse.

Savstarpējās atzīšanas princips ar *direktīvu* 98/34/EK un 98/48/EK izveidoto procedūru tehnisko noteikumu projektu saskaņošanai ir vienīgais tiesiskais mehānisms brīvas preču aprītes nodrošināšanai neharmonizētajā nacionālo tehnisko noteikumu un standartu piemērošanas jomā.

Lai uzlabotu savstarpējās atzīšanas principa piemērošanu valsts kompetento iestāžu administratīvajā praksē, pēc Eiropas Komisijas ierosinājuma un ES dalībvalstu atbalsta tika pieņemta un 2008. gada 2. septembrī stājās spēkā *Eiropas Parlamenta un Padomes regula (EK) Nr. 764/2008*, ar ko nosaka procedūras, lai dažus valstu tehniskos noteikumus piemērotu citā dalībvalstī likumīgi tirgotiem produktiem, un ar ko atceļ *Lēmumu Nr. 3052/95/EK*. Līdz ar to tika sperts būtisks solis pretī jauna juridiska instrumenta ieviešanai ES līmenī. Regulas prasību piemērošana Latvijā un pārējās dalībvalstīs tiek nodrošināta ar 2009. gada 13. maiju.

Regulas mērķis ir noteikt kārtību, kādā savstarpējās atzīšanas princips ir jāievēro valsts institūciju darbā, piemērojot valsts tehniskos noteikumus Eiropas Ekonomikas zonas valstīs ražotajām vai brīvā apgrozībā likumīgi laistajām precēm, tiesību un pienākumu sadalījumu starp valsts kompetentajām iestādēm un saimnieciskās darbības veicējiem savstarpējās atzīšanas procedūras ietvaros, kā arī īstenojamo administratīvo procedūru vienkāršošanas labad nosaka pienākumu valstij izveidot vienu vai vairākus produktu informācijas punktus saimnieciskās darbības veicēju informatīvajam atbalstam. Latvijā produktu informācijas kontaktpunkta funkcijas šobrīd pilda Ekonomikas ministrija (e-pasts: pcp@em.gov.lv).

Lai veicinātu komercdarbību un inovācijas pakalpojumu sektorā, kā arī valsts pārvaldes pakāpenisku modernizāciju un vienkāršošanu, viena no

Latvijas prioritātēm ES ir **brīvas pakalpojumu aprites** veicināšana.

Starp ES tiesību aktu pēdējo gadu iniciatīvām Latvijai nozīmīga ir Eiropas Parlamenta un Padomes *direktīva 2006/123/EK* par pakalpojumiem iekšējā tirgū, kura valstij bija jāievieš līdz 2009. gada beigām. 2010. gada 4. maijā spēkā stājās *Brīvas pakalpojumu sniegšanas likums*, kas nodrošina direktīvas prasību ieviešanu horizontālā tiesību aktā. Direktīvas mērķis ir radīt nepieciešamo tiesisko regulējumu, lai veicinātu komercdarbības tiesību un brīvas pakalpojumu aprites īstenošanu ES iekšējā tirgū. Direktīvas ieviešana sniegs pozitīvu ieguldījumu saistībā ar pārrobežu ekonomisko aktivitāšu veicināšanu pakalpojumu sektorā, kā arī komercdarbības vides uzlabošanā, jo īpaši administratīvā sloga mazināšanā komersantiem.

Lai īstenotu direktīvas prasības, Ministru kabinetā 2009. gada 28. aprīlī tika pieņemta koncepcija *Vienas pieturas aģentūras principa ieviešana atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra direktīvas 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū noteiktajām prasībām*, kas paredz valsts iestādēm izveidot vienas pieturas aģentūru, nodrošinot pakalpojumu sniedzējam iespēju veikt administratīvās procedūras attālināti ar elektronisko līdzekļu starpniecību. Īstenojot vienas pieturas aģentūras principu, saimnieciskās darbības veicējiem tiks nodrošināta iespēja samazināt administratīvo procedūru izmaksas un paaugstināt sniedzamo pakalpojumu kvalitāti. Izmantojot vienas pieturas aģentūras sniegtās priekšrocības, pakalpojumu sniedzēji un pakalpojumu saņēmēji ātrākā un vienkāršākā veidā iegūs informāciju par valsts noteiktajām prasībām un procedūrām. Šobrīd vienotie kontaktpunkti darbojas 22 dalībvalstīs (t.sk. Latvijā, portāls www.latvija.lv).

Koncepcijas ieviešanai un Pakalpojumu direktīvas prasību izpildei papildus tika veikti grozījumi spēkā esošajos normatīvajos aktos, kas nosaka atļauju izsniegšanas kārtību, pārskatot iesniedzamo dokumentu skaitu, ieviešot labas pārvaldības principu un informācijas atklātības principu, kā arī nodrošinot dokumentu aprites kārtību elektronisko dokumentu formā starp saimnieciskās darbības veicēju un atbildīgo iestādi, kā arī atbildīgo iestādi un saimnieciskās darbības veicēju.

Lai atvieglotu komercdarbības uzsākšanu un veikšanu, tiek nepārtraukti pārskatītas pastāvošās administratīvās barjeras un procedūras, attiecīgi likvidējot vai vienkāršojot prasības atļauju (licenču, sertifikātu, apliecinājumu u.c. dokumentu) izsniegšanai, kā arī radot iespēju nokārtot nepieciešamās procedūras

elektroniski. Atsevišķās jomās terminētas atļaujas paredzēts aizstāt ar beztermiņa licencēm, tiek vienkāršotas atļauju pagarināšanas procedūras, kā arī pārskatīts iesniedzamo dokumentu saraksts un skaits.

Eiropas Kopienas valsts pārvaldes iestāžu administratīvās sadarbības iespēju uzlabošanai Latvijā kopš 2007. gada novembra ir ieviests un pieejams **Iekšējā tirgus informācijas tīkls (IMI)**, kas nodrošina drošu un ātru datu apmaiņu starp Eiropas iestādēm, kas ļaus efektīvi sazināties, neskatoties uz valodu un pārvaldes struktūru dažādības radītajiem šķēršļiem. Dalībvalsts iestādēm ir iespēja pārbaudīt uzņēmumu, personu iesniegto, bet citā dalībvalstī izdoto dokumentu autentiskumu vai risināt citas problēmas, sazinoties ar mītnes valsts iestādēm ar IMI starpniecību, kas nozīmē, ka uzņēmējam nav jāatgriežas mītnes zemē un jāpiegādā papildu izziņas, jāapstiprina tās pie notāra u.tml. Šobrīd noris darbs pie IMI sistēmas *Bridinājuma mehānisma* darbības pilnīgas nodrošināšanas un iesaistīto iestāžu identificēšanas dalībvalstīs. IMI sistēmas *Bridinājuma mehānisms* ir izveidots, lai nodrošinātu efektīvu uzraudzību un pakalpojumu saņēmēju aizsardzību, informējot dalībvalstis par pakalpojumu darbībām, kas var radīt kaitējumu cilvēku veselībai, drošībai vai videi. IMI sistēmā ir reģistrētas 45 iestādes: 8 – profesionālās kvalifikācijas jomā; 34 – pakalpojumu jomā; 3 – profesionālās kvalifikācijas un pakalpojumu jomā. IMI sistēmas nacionālais koordinators un IMI sistēmas *Bridinājuma mehānisma* koordinators ir Ekonomikas ministrija. Līdz 2010. gada maijam Latvijā IMI sistēmā reģistrēti 26 informācijas pieprasījumi.

2010. gada pirmajā pusē **Latvijas SOLVIT koordinācijas centrā** iesniegtas 13 lietas, no kurām 9 aizvērtas, bet 4 vēl tiek risinātas. No aizvērtajām lietām atrisinātas divas, viena ir slēgta kā neatrisināta, 6 lietas noraidītas, jo neatbilda SOLVIT lietu risināšanas nosacījumiem. 2009. gadā un 2010. gada pirmajā pusē ievērojami pieaudzis sūdzību skaits par uzturēšanās atļaujām Latvijas pilsoņu ģimenes locekļiem, kā arī pabalstiem citās dalībvalstīs. Arī 2010. gadā SOLVIT turpina pagājušajā gadā iesākto informācijas kampaņu, informējot sabiedrību par SOLVIT darbību dažādos semināros, kā arī ar masu mediju starpniecību. SOLVIT tīkla uzdevums ir rast ātru un praktisku risinājumu Eiropas Savienības iekšējā tirgus problēmām, kas ir radušās valsts iestāžu darbības rezultātā, nepareizi piemērojot Eiropas Kopienas tiesību normas. SOLVIT risina gan iedzīvotāju, gan uzņēmēju problēmas, turklāt šis ir bezmaksas pakalpojums.

6.3. Nozaru attīstības politikas

6.3.1. Rūpniecības politika

Rūpniecības politika Latvijā tiek veidota, ņemot vērā Eiropas Savienības politikas attīstības virzienus, un tā ir

cieši saistīta ar inovācijas, uzņēmējdarbības, izglītības, zinātnes un citām politikas jomām. Tādēļ, identificējot un risinot vietējiem rūpniecības uzņēmumiem aktuālos jautājumus, nozīmīga ir pastāvīgi īstenotā sadarbība ar rūpniecības uzņēmumus pārstāvošām organizācijām.

Šobrīd ES dalībvalstīs, t.sk. Latvijā notiek diskusijas un darbs pie ES2020 stratēģijas un tās Integrētajām pamatnostādņēm, kas būs pamatā ES dalībvalstu nacionālo reformu programmu sagatavošanā (skatīt 6.1. nodaļu).

Viena no ES2020 stratēģijas Integrētajām vadlīnijām paredz nepieciešamību uzlabot uzņēmējdarbības un patērētāju vidi un modernizēt rūpniecības bāzi. Noteikts, ka dalībvalstīm jāatbalsta mūsdienīga, daudzveidīga, konkurētspējīga, resursu un enerģijas ziņā efektīva rūpnieciskā bāze. Šim nolūkam dalībvalstīm jāstrādā, lai daļēji atvieglotu rūpniecības pārstrukturēšanos, pilnībā ievērojot ES konkurences noteikumus. Lai sasniegtu šo mērķi, apvienojami ne tikai pieejamie ES līdzekļi, bet arī pilnvērtīgi jāsadarbojas ar dažādām rūpniecības nozarēm un citām iesaistītajām pusēm.

Latvijas nacionālajā pozīcijā Par Integrētajām vadlīnijām Latvija pauž nostāju, ka pārejai uz modernu rūpniecības bāzi jābūt pakāpeniskai un izsvērtai, turklāt šāds kurss nedrīkst kļūt par papildu slogu ES dalībvalstu rūpniecības komersantiem, mazinot to konkurētspēju. Turklāt sekmīgākai rūpniecības pārejai uz modernu, ekoe efektīvu saimniekošanu ir jānodrošina adekvāts finansiālais atbalsts, piemēram, mobilizējot gan jau ES dalībvalstīs pieejamos, gan perspektīvos ES struktūrfondu līdzekļus.

2010. gada 1.-2. marta ES Konkurētspējas ministru padomē tika apstiprināti *Padomes secinājumi par jaunas rūpniecības politikas nepieciešamību*. Secinājumos identificēts, ka Eiropas ekonomikas attīstībai un konkurētspējas vairošanai veidojama tāda rūpnieciskā bāze, kas ir gan integrēta un konkurētspējīga, gan spējīga, moderna un daudzveidīga un sekmētu izcilību, inovāciju, uzņēmējdarbību un ilgtspējīgu attīstību.

Saskaņā ar Secinājumiem horizontālas rūpniecības politiku iniciatīvas jāskata nozaru griezumā, ņemot vērā gan atšķirīgos apstākļus dažādās rūpniecības nozarēs, gan nepieciešamību nodrošināt ciešāku koordināciju starp dalībvalstu rūpniecības un tehnoloģiju politikām. Vienlaikus Secinājumos izteikta nepieciešamība nodrošināt labāku un netraucētu pieeju izejvielām, t.sk. sekmējot ilgtspējīgu izejvielu apsaimniekošanu. Secinājumos pirmo reizi Eiropas Komisija tiek aicināta izstrādāt īpašu *Stratēģiju tīru un energoefektīvu transportlīdzekļu jomā*.

Savukārt 2010. gada 25.-26. maija ES Konkurētspējas ministru padomē tika apstiprināti *Padomes secinājumi par tīriem un energoefektīviem transportlīdzekļiem konkurētspējīgai autorūpniecībai un dekarbonizētam autotransportam*. Padomes secinājumi ir pirmais solis, lai Eiropas mērogā uzsāktu tīru un energoefektīva transporta iniciatīvas attīstīšanu. Galvenā Latvijas nostāja šajā jautājumā ir tīru un energoefektīvu Eiropas transporta politiku īstenot tā, lai no tās realizēšanas iegūtu arī ES dalībvalstis, kurās nav attīstīta autoražošana un nav pieejama attiecīga infrastruktūra. Šim nolūkam būtiski apkopot un izmantot katrā dalībvalstī jau esošās iestrādes un kompetences, lai nodrošinātu ātrāku tīru,

energoefektīvu un videi draudzīgu transportlīdzekļu ienākšanu tirgū un sekmētu visu dalībvalstu pilnvērtīgu iesaisti iniciatīvas īstenošanā.

Energoietilpīgajām nozarēm īpaši nozīmīgi ir 2008. gada nogalē apstiprinātie grozījumi *ES Emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas direktīvā (direktīva 2009/29/EK)*. Viens no centrālajiem jautājumiem direktīvā ir vienotas emisijas kvotu sadales sistēmas izveide un to energoietilpīgo nozaru noteikšana, kuras ir pakļautas paaugstinātam oglekļa pārvirzes riskam jeb riskam pārdislocēt ražošanu ārpus ES papildu izmaksu un konkurētspējas zuduma dēļ, ko var radīt tieša vai pastarpināta dalība ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā. Direktīvā ir iekļauti skaitliski kritēriji oglekļa pārvirzes riskam pakļauto nozaru noteikšanai, balstoties uz to iesaisti starptautiskajā tirdzniecībā un plānoto izmaksu pieaugumu.

2009. gada 18. septembra Eiropas Komisijas Klimata pārmaiņu komitejas darba grupā notika balsošana par Eiropas Komisijas lēmuma projektu par nozaru sarakstu, kuras pakļautas būtiskam oglekļa emisiju pārvirzes riskam un varēs pretendēt uz bezmaksas CO₂ izmešu kvotām. Balsojumā apstiprināja tādas Latvijai būtiskas energoietilpīgas nozares un apakšnozares kā tērauda ražošana, cementa ražošana, stikla un stikla šķiedras ražošana un finiera un kokskaidu plātņu ražošana.

Lai izpētītu Latvijas **militārās rūpniecības** attīstības iespējas, 2009. gada rudenī tika veikts pētījums *Aizsardzības un saistīto rūpniecības nozaru attīstības iespējas Latvijā* (skatīt 6.5. ielikumu), kas noslēdzās ar starptautisku konferenci. Pētījumā tika analizēta kompensācijas darījumu (*offset*) politika ES valstīs un sniegti ieteikumi kompensācijas darījumu politikas izstrādei un ieviešanai Latvijā. Lai piemērotu kompensācijas darījumus militāra rakstura preču (minētās īpašā sarakstā saskaņā ar *Līguma par Eiropas Savienības darbību* 346. pantu) iepirkumiem, tika sagatavoti grozījumi *Publisko iepirkumu likuma* 4. pantā. Veiktie grozījumi *Publisko iepirkumu likumā* kļuva par pamatu, lai uzsāktu Ministru Kabineta noteikumu par kompensācijas darījumiem izstrādi. Ar ekonomikas ministra rīkojumu tika izveidota darba grupa, kurai līdz 2010. gada jūlijam jāizstrādā MK noteikumu projekts. Darba grupā iesaistīti eksperti no dažādām valsts institūcijām, kā arī darba devējus un dažādu nozaru rūpniecības uzņēmumus pārstāvošajām organizācijām.

Starptautisko projektu jomā Ekonomikas ministrija un Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra iesaistījusies ES Stratēģijas Baltijas jūras reģionam Rīcības plāna prioritātes *Reģiona potenciāla pilnīga izmantošana pētniecības un inovāciju jomās* ietvaros uzsāktās starpvalstu vadošās programmas *Baltijas jūras reģiona inovāciju, klasteru un MVU tīkli* (BSR Stars) īstenošanā. Programma paredz vairāku komponentu īstenošanu, t.sk. attīstīt Baltijas jūras reģionā esošo klasteru transnacionālās sadarbības tīklus. Minētās programmas īstenošanai tika izveidotas vairākas darba grupas (*Task*

Forcē), kur Ekonomikas ministrija līdzdarbojas klasteru darba grupā.

6.5. ielikums

Pētījums Aizsardzības un saistīto rūpniecības nozaru attīstības iespējas Latvijā

Pētījuma ietvaros tika analizēta Latvijas rūpniecības un pētniecības sektoru faktiskā un potenciālā kapacitāte, lai apgādātu ar produktiem un pakalpojumiem Latvijas, ES un citu NATO valstu bruņotos spēkus un iesaistītos aizsardzības rūpniecības piegādes ķēdēs.

Pētījuma analīze rāda, ka Latvijā aizsardzības rūpniecības nozare nepastāv tās tradicionālajā izpratnē kā ieroču sistēmu, munīcijas un militāro preču ražošana. Lielāko daļu analizē iekļauto nozaru pārstāv uzņēmumi, kas aizsardzības tirgos piedalās netieši, vai nu piegādājot bruņotajiem spēkiem civila rakstura preces vai arī darbojoties aizsardzības rūpniecības piegādes ķēdes dažādos līmeņos.

Kaut gan Latvijā nav tieši pārstāvēta aizsardzības rūpniecība, pētījuma rezultātā ir secināts, ka aizsardzības tirgi paver papildu iespējas Latvijas rūpniecībai, it īpaši kā eksporta tirgus Latvijas precēm un pakalpojumiem. Pētījums neiesaka mērķlīdri attīstīt militāro ražošanu uz valsts politikas vai investīciju bāzes, bet drīzāk veidot to, izmantojot pašreizējās iespējas, kas var tikt turpmāk attīstītas kā papildu izdevības, izmantojot aizsardzības tirgus.

Īpaša sadaļa pētījumā bija veltīta kompensācijas darījumu (*offset*) politikai. Kompensācijas darījums (*offset*) tiek definēts kā prasība, kas tiek izvirzīta ārvalstu militārās produkcijas piegādātājam, kompensēt valsts izdevumus, kas izriet no militāra rakstura produkcijas piegādes, veicot darbības, kas sekmē vietējās rūpniecības, pakalpojumu un pētniecības nozaru attīstību un valsts ārējās maksājumu bilances uzlabošanu. Tā pamatā ir vienošanās, ar ko piegādātājs piekrist kompensēt pircējas valsts ekonomikai pirkuma vērtību, nodrošinot vietējo uzņēmumu iesaisti ražošanas procesā, iepērkot vietējo uzņēmumu produkciju, veicot investīciju valsts ekonomikā vai citā veidā nodrošinot līdzekļu atgriešanu pircējas valsts ekonomikā.

Kompensācijas darījumu politikas analīze ES valstīs un tiesiskā un politiskā ietvara attīstība ES ļauj secināt, ka kompensācijas darījumi varētu tikt lietoti atsevišķos aizsardzības aprīkojuma iepirkuma gadījumos, kad tiek plānoti iepirkumi 5-10 milj. latu robežās. Kā kompensācijas darījumu politikas uzdevums Latvijā būtu izvirzāma ilgtermiņa attiecību veidošana starp Latvijas uzņēmumiem un aizsardzības rūpniecību saskaņā ar Eiropas Aizsardzības aģentūras (EDA) *Kompensācijas darījumu uzdevības etikas kodeksa* izvirzītajiem principiem, lai atbalstītu MVU un netradicionālo piegādātāju iesaisti Eiropas aizsardzības tehnoloģiskajā un rūpniecības bāzē, veicinātu rūpniecisko sadarbību un atbalstītu zemāku līmeņu piegādātājus atbilstoši *Piegādes ķēžu labas prakses kodeksam*.

Laikā no 2009. gada septembra līdz decembrim Ekonomikas ministrija atbalstīja 9 projektu īstenošanu *Klasteru attīstības programmas* ietvaros. Lai pretendētu uz līdzfinansējuma saņemšanu, pieteicējam bija jāatbilst šādām pamatprasībām: jādarbojas kādā no definētajām tautsaimniecības nozarēm, jānodrošina pieredzējuša speciālista piesaiste līdzīgu projektu vadīšanā un jāatbilst tādiem ekonomiskajiem kritērijiem kā eksporta īpatsvars, apgrozījuma apjoms, nodarbināto skaits.

Arī 2010. gadā Ekonomikas ministrija turpina sniegt atbalstu klasteru attīstībai. Laikā no 2010. gada 1. aprīļa līdz 2010. gada 26. aprīlim tika izsludināts konkurss *Līdzfinansējuma līguma slēgšana Klasteru attīstības programmas īstenošanai*. Pretendēt uz līdzfinansējuma līguma slēgšanu un finansējuma saņemšanu klasteru attīstības veicināšanai varēja Latvijas Uzņēmumu reģistrā reģistrētas biedrības un nodibinājumi. Konkursa ietvaros tika saņemti 9 klasteru attīstības projektu pieteikumi. Pēc projektu izvērtēšanas un apstiprināšanas Ekonomikas ministrija uzsāks līgumu slēgšanas procesu līdzfinansējuma piešķiršanai. *Klasteru attīstības programmas* mērķis ir savstarpēji nesaistītu nozaru komersantu un saistīto institūciju (izglītības, pētniecības institūcijas) sadarbības veicināšana, atbalstot kopīgu projektu īstenošanu, tādējādi veicinot ātrāku nozaru un pastarpināti arī pašu komersantu konkurētspējas celšanu, eksporta apjomu palielināšanu, inovācijas un jaunu produktu ražošanu.

Lai sasaistītu prioritāros tautsaimniecības sektorus ar izglītības un zinātnes sistēmu, attīstot lietīškos pētījumus jauno tehnoloģiju jomā, kā arī radītu priekšnoteikumus zinātniskiem pētījumiem prioritārās nozarēs un tajās nozarēs, kurās ir attīstības perspektīvas, tiek turpināta **strukturālo reformu iedzīvināšana augstākajā izglītībā**.

MK 2010. gada 12. janvāra sēdē tika izskatīts un pieņemts ziņojums ekonomikas ministra iesniegtais informatīvais ziņojums *Par nepieciešamajām strukturālajām reformām augstākajā izglītībā un zinātnē Latvijas starptautiskās konkurētspējas paaugstināšanai*. Savukārt Valsts sekretāru sanāksmē 2010. gada 15. aprīlī tika izsludināts Izglītības un zinātnes ministrijā izstrādātais *Pasākumu plāna projekts nepieciešamajām reformām augstākajā izglītībā un zinātnē*. Pasākumu plāns kā īstermiņa politikas plānošanas dokuments ir sākuma posms ceļā uz ilgtermiņa strukturālajām reformām. Pasākumu plāna projekts ietver četrus galvenos rīcības virzienus: (1) studiju un zinātniskās darbības kvalitātes uzlabošana; (2) augstākās izglītības un zinātnes institūciju materiāli tehniskās bāzes modernizācija un resursu izmantošanas efektivitātes paaugstināšana; (3) augstākās izglītības internacionalizācija un eksportspējas paaugstināšana; (4) augstākās izglītības un zinātnes sektora integrācija ar tautsaimniecību un sabiedrības attīstību.

Eiropas līmenī jau šobrīd ir spēcīga **kosmosa rūpniecība**, kas ir augsti tehnoloģiski attīstīta, piedāvājot dažādas kosmosa tehnoloģijas, piemēram, satelītu ražošanu komerciālām vajadzībām. Arī nākotnē kosmos un ar to saistītie pakalpojumi uzskatāmi par perspektīvu rūpniecības un uzņēmējdarbības virzienu. Lai veicinātu valsts nacionālās kosmosa politikas izstrādi un tās īstenošanu, Izglītības un zinātnes ministrija izveidojusi *Valsts kosmosa tehnoloģiju attīstības darba grupu*. Šobrīd darba grupā noris informatīvā ziņojuma projekta sagatavošana iesniegšanai Ministru kabinetā, kas varētu kļūt par pamatu valsts kosmosa politikas ietvara izstrādei nākotnē.

Nepieciešamība pēc nacionāla līmeņa kosmosa politikas ietvara ir arī Eiropas Kosmosa aģentūras

(ESA) nosacījums, Latvijai izrādot vēlmi kļūt par pilntiesīgu ESA dalībvalsti. Lai nodibinātu tiesisko pamatu Latvijas un ESA sadarbībai kosmosa izpētes un miermīlīgas izmantošanas jomā, kā arī radītu priekšnosacījumus kopīgu projektu īstenošanā, jau 2009. gada vasarā tika parakstīts līgums starp ESA un Latvijas Republikas valdību par sadarbību kosmosa jomā miermīlīgiem mērķiem. Savukārt, kļūstot par ESA sadarbības valsti (PECS) vai tālākā nākotnē – par pilntiesīgu dalībvalsti, ne tikai Latvijas pētniecības institūcijām, bet arī uzņēmumiem tiktu radīta iespēja iesaistīties ESA projektu konkursos kosmosa pētījumu, tehnoloģiju attīstības un inovāciju attīstīšanai.

Latvijā jau ir apzināta virkne uzņēmumu, kuriem ir pietiekams potenciāls, lai iesaistītos ar kosmosu saistīto tehnoloģiju un pakalpojumu izstrādē un nodrošināšanā. Perspektīvākie uzņēmumi ir, piemēram, SIA „Bruker Baltic”, kas var piedāvāt materiālu, komponentu un optikas inženieriju kosmosa tehnoloģijām, AS „Sidrabe”, kas darbojas nestandarta vakuuma pārklājumu iekārtu projektēšanas un izgatavošanas jomā, AS „Neomat” strādā pie nanopulveru izgatavošanas, kas pielietojami aviācijas un kosmosa tehnikā, savukārt SIA „RD Alfa” ir uzņēmums, kas ražo integrētās elektroniskās sistēmas, kā arī izstrādā un sērijveidā ražo augstas kvalitātes mikroshēmas aerokosmiskajām programmām. Savukārt kā spēcīgākās Latvijas pētniecības institūcijas, kurām būtu iespējas iesaistīties ESA projektos, jāmin Latvijas Universitātes (LU) Fizikas institūts un LU Astronomijas institūts, vairāki Rīgas Tehniskās universitātes institūti, Latvijas Valsts koksnes ķīmijas institūts, Ventspils Augstskolas sastāvā esošais Ventspils Starptautiskais Radioastronomijas centrs.

Svarīgs aspekts rūpniecības konkurētspējas paaugstināšanā ir **rūpnieciskā dizaina** izmantošana uzņēmumos, tādējādi paaugstinot gala produkta pievienoto vērtību un starptautisko konkurētspēju. *Komercdarbības konkurētspējas un inovācijas veicināšanas programmas 2007.-2013. gadam* īstenošanai tiek realizēti vairāki pasākumi, piemēram, izveidots un uzturēts rūpnieciskā dizaina portāls www.designlatvia.lv, sniegtas konsultācijas, veikti dizaina auditi uzņēmumos. Piemēram, LIAA projekta *Dizaina autobuss* ietvaros arī 2010. gadā Latvijas dizaineriem tiek piedāvāta iespēja apmeklēt dažādu sektoru ražošanas uzņēmumus Latvijā. 2010. gada maijā tika apmeklēti tādi uzņēmumi kā „Edelveiss EG”, „Grandeg”, „Ripo1”. Braucienā piedalījās 17 Latvijas dizaineru. Projekta mērķis ir veicināt sadarbību starp dizaineriem un uzņēmējiem, sekmēt pieredzes, zināšanu un domu apmaiņu, kas realizētos konkurētspējīgos produktos un pakalpojumos.

LIAA sniegusi Latvijas dizaineriem atbalstu, veidojot kopējo Latvijas modes dizaina standu vienā no nozīmīgākajām starptautiskajām modes un dizaina aksesuāru izstādēm *Rooms*, kas no 2010. gada 8.-10. februārim norisinājās Japānā, Tokijā. Šogad pirmo reizi izstādē sevi prezentēja arī mūsu valsts pārstāvji,

kuru dalību izstādē apstiprināja izstādes organizatoru veidota žūrijas komisija.

Izstādē piedalījās tādi Latvijā un starptautiskajā arēnā atzinību guvuši Latvijas zīmoli un modes mākslinieki kā Mareunrol's, Frazzo, KatyaKatya Shehurina, Hypnosis, Irēna Gaša. Izstādes laikā dizaineri nodibināja vairāk nekā 150 kontaktu, turklāt dažas kolekcijas jau saņēma pirmos pasūtījumus un drīzumā būs nopērkamas Japānas veikalos.

2010. gada pirmajā pusē LIAA noorganizēja Japānas iepircēja, veikala „Riga Collection” īpašnieka vizīti Rīgā, kā rezultātā tika nodibināti ne tikai kontakti, bet arī iepirkta produkcija no 15 Latvijas uzņēmumiem. Noorganizētas arī dizaina uzņēmumu „IBBA” un „Ars Tela” individuālās vizītes Austrijā, Vācijā un Itālijā.

6.3.2. Enerģētikas politika

Enerģētikas politikas (skatīt arī 3.2.3. nodaļu un 6.9. nodaļu) galvenie virzieni ir vērsti uz valsts energoapgādes drošības paaugstināšanu, veicinot primāro energoresursu piegāžu dažādošanu un radot apstākļus elektroenerģijas ģenerēšanas pašnodrošinājuma pieaugumam, kā arī ar jaunu starpsavienojumu palīdzību novēršot reģiona elektroenerģijas tirgus izolāciju. Būtiska nozīme ir arī konkurences apstākļu radīšanai atjaunojamo un vietējo energoresursu izmantošanas veicināšanai un apkārtējās vides aizsardzībai.

2006. gada 27. jūnijā Ministru kabinets apstiprināja *Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2007.-2016. gadam*. Pamatnostādnes ietver valdības politiku, attīstības mērķus un prioritātes enerģētikas jomā gan vidējā termiņā, gan arī ilgtermiņā.

Elektroapgādē vairāk nekā 90% Latvijā ražotās elektroenerģijas saražo AS „Latvenergo”, kas nodrošina arī elektroenerģijas importu un piegādi patērētājiem. No 2005. gada 1. septembra elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora funkcijas veic AS „Augstsprieguma tīkls”. Kopš 2007. gada 1. jūlija elektroenerģijas sadales sistēmas operatora funkcijas veic AS „Sadales tīkls”. Abu akciju sabiedrību vienīgais īpašnieks ir AS „Latvenergo”.

Latvijai kā ES dalībvalstij ir jānodrošina, ka valstī tiek ievērotas ES tiesību aktos enerģētikas nozarē noteiktās vienotās prasības (skatīt 6.6. ielikumu). Elektroapgādes jomā tas nozīmē, ka elektroenerģijas nozare Latvijā darbojas atbilstoši Eiropas Savienības direktīvas nosacījumiem par atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu elektroenerģijas ražošanai, elektroenerģijas tirgus kopīgiem noteikumiem, koģenerācijas, kas balstīta uz lietderīgā siltuma pieprasījumu, veicināšanu, elektroapgādes drošumu un ieguldījumiem infrastruktūrā.

Ņemot vērā, ka 2008. gada 15. maijā, Saeimai grozot *Elektroenerģijas tirgus likumu*, mainījās attiecīgais deleģējums Ministru kabinetam izdot noteikumus, kas regulē elektroenerģijas tirdzniecību un lietošanu,

2009. gada 21. jūlijā Ministru kabinetā tika pieņemti noteikumi Nr. 793 *Elektroenerģijas tirdzniecības un lietošanas noteikumi*, kas nosaka kārtību, kādā lietotājiem piegādā elektroenerģiju un pārtrauc tās piegādi, elektroenerģijas tirgotāju, sistēmas operatoru un lietotāju tiesības un pienākumus elektroenerģijas piegādē un lietošanā, kā arī norēķinos par saņemtajiem pakalpojumiem, tirgotāju maiņas kārtību, elektroenerģijas piegādes kārtību saistītajiem lietotājiem, lietotāju tiesības saņemt universālo pakalpojumu elektroapgādē.

Pašreiz Latvijas **dabasgāzes tirgū** darbojas viens komersants – AS „Latvijas Gāze”, kas saskaņā ar Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas izdotajām licencēm veic dabasgāzes pārvadi, sadali, uzglabāšanu un tirdzniecību.

Latvijas gāzes apgādes sistēma nav savienota ar ES kopējo gāzes apgādes sistēmu, un Latvijai ir tikai viens gāzes piegādātājs – AS „Gazprom”. Gāzes apgādes biznesa vide reģionā un spēkā esošie gāzes piegādes līgumi būtībā izslēdz trešās puses, izņemot reģionālo pārvades sistēmas operatoru, piecu Inčukalna pazemes gāzes krātuvei. Gāzes vada Valdajs – Pleskava jauda

nav pietiekama, lai nodrošinātu gāzes piegādi Baltijas valstīm un Krievijas ziemeļrietumu reģionam ziemā. Līdz ar to gāzes tirgu Latvijā šobrīd varētu atvērt tikai formāli.

Līdz šim *Enerģētikas likuma* atsevišķu pantu spēkā stāšanās kārtības likums noteica *Enerģētikas likuma* pantu, ar kuriem tiks liberalizēts dabasgāzes tirgus, spēkā stāšanās laiku - 2010. gada 1. janvāris. Ņemot vērā Eiropas direktīvās noteikto, jebkurš dabasgāzes „jaunais tirgus”, kur pirmā piegāde no ilgtermiņa piegādes līguma notikusi ne vairāk kā pirms 10 gadiem, gūst tiesības neveikt dabasgāzes tirgus liberalizāciju. Pirmā dabasgāzes piegāde Latvijai, kura izrietēja no 2003. gadā 18. jūlija noslēgtā ilgtermiņa piegādes līguma, notika 2004. gada 5. aprīlī, tādēļ 2009. gadā Ekonomikas ministrija sagatavoja grozījumus *Enerģētikas likuma* atsevišķu pantu spēkā stāšanās kārtības likumā, nosakot par dabasgāzes tirgus atvēršanas datumu 2014. gada 4. aprīlī. Saeima grozījumus *Enerģētikas likuma* atsevišķu pantu spēkā stāšanās kārtības likumā pieņēma 2009. gada 3. decembrī.

6.6. ielikums

Normatīvo aktu saskaņošana ar ES direktīvām

Likumdošanas aktu saskaņošanā ar ES likumdošanu galvenie virzieni ir naftas un naftas produktu rezerves, piegādes drošība un energoefektivitāte, kā arī tirgus principu ieviešana enerģētikā:

- **naftas produktu rezervju izveidošana.** 2010. gada 23. martā Ministru kabinets apstiprināja jaunu *Valsts naftas produktu rezervju izveides koncepciju*. Ministru kabineta 2010. gada 29. marta rīkojums Nr. 179 *Par Valsts naftas produktu rezervju izveides koncepciju* nosaka, ka Ekonomikas ministrijai līdz 2010. gada 1. maijam un līdz 1. augustam jāizstrādā tiesību akti, ar kuru spēkā stāšanos no 2010. gada 1. septembra Ekonomikas ministrija sāks pildīt Centrālās krājumu uzturēšanas struktūras funkcijas. No 2010. gada 1. septembra tiks ieviesta centralizēta valsts naftas produktu rezervju izveide, pilnībā transponējot Padomes 2006. gada 24. jūlija *Direktīvu 2006/67/EK*, ar ko dalībvalstīm uzliek pienākumu uzturēt jēlnaftas un/vai naftas produktu obligātās rezerves, iekļautās prasības, kā arī daļēji transportējot 2009. gada 14. septembra *Direktīvu 2009/119/EK*, ar ko dalībvalstīm uzliek par pienākumu uzturēt jēlnaftas un/vai naftas produktu obligātās rezerves, iekļautās prasības;
- **elektroenerģijas sektors.** Tiesisko regulējumu efektīvi funkcionējošam elektroenerģijas tirgum, kurā visiem elektroenerģijas lietotājiem droši, kvalitatīvi un par pamatotām cenām tiek piegādāta elektroenerģija un nodrošinātas tiesības brīvi izvēlēties elektroenerģijas tirgotāju, kā arī tiek veicināta elektroenerģijas ražošana, izmantojot atjaunojamus energoresursus, un radīti priekšnosacījumi elektroapgādes drošuma paaugstināšanai, veido *Elektroenerģijas tirgus likums* un saskaņā ar to izdotie Ministru kabineta noteikumi. 2009. gada 15. augustā stājās spēkā Ministru kabineta 2009. gada 11. augusta noteikumi Nr. 883 *Noteikumi par atļaujām elektroenerģijas ražošanas jaudu palielināšanai vai jaunu ražošanas iekārtu ieviešanai*, kas aizstāj Ministru kabineta 2006. gada 29. augusta noteikumus Nr. 695 *Noteikumi par atļaujām elektroenerģijas ražošanas jaudu palielināšanai vai jaunu ražošanas iekārtu ieviešanai*. Elektroenerģijas ražošanas no atjaunojamiem energoresursiem atbalstam saskaņā ar Ministru kabineta 2009. gada 24. februāra noteikumiem Nr. 198 *Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamus energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību* 2009. gadā izdoti lēmumi par tiesību piešķiršanu pārdot no atjaunojamiem energoresursiem saražoto elektroenerģiju obligāti iepērkamā elektroenerģijas apjoma veidā 59 biogāzes elektrostacijām ar kopējo uzstādīto jaudu 55,35 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 426275,636 MWh, 32 biomasas elektrostacijām ar kopējo uzstādīto jaudu 32,28 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 236077,461 MWh, 33 vēja elektrostacijām ar jaudu 162,5 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 212264,926 MWh, 2 saules elektrostacijām ar kopējo uzstādīto jaudu 0,91 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 614 MWh, un 53 hidroelektrostacijām ar kopējo uzstādīto jaudu 6,494 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 25521,658 MWh. Kopumā 2009. gadā lēmumi piešķirt tiesības pārdot elektroenerģiju, kas saražota, izmantojot atjaunojamus energoresursus, obligāti iepērkamā elektroenerģijas apjoma veidā izdoti 179 elektrostacijām ar kopējo uzstādīto elektroenerģijas ražošanas jaudu 257,534 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 900753,681 MWh. Kopš 2010. gada 1. aprīļa ir spēkā Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumi Nr. 262 *Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamus energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību*, ar kuru spēkā stāšanās dienu spēku ir zaudējuši Ministru kabineta 2009. gada 24. februāra noteikumi Nr. 198 *Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamus energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību*.

6.6. ielikuma turpinājums

Attiecībā uz elektroenerģijas ražošanu koģenerācijā ir spēkā Ministru kabineta 2009. gada 10. marta noteikumi Nr. 221 *Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā*, kuri nosaka kritērijus, pēc kādiem tiek kvalificētas koģenerācijas elektrostacijas, lai tās iegūtu tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros vai saņemt garantētu maksu par koģenerācijas stacijā uzstādīto elektrisko jaudu, ar ko ieviests arī Eiropas Komisijas lēmums (2006. gada 21. decembris) par saskaņotu efektivitātes atskaites vērtību noteikšanu atsevišķai elektroenerģijas un siltuma ražošanai, piemērojot Eiropas Parlamenta un Padomes *Direktīvu 2004/8/EK* par tādas koģenerācijas veicināšanu, kas balstīta uz lietderīgā siltuma pieprasījumu iekšējā tirgū, un ar ko groza *Direktīvu 92/42/EK*;

- 2008. gada 15. maijā stājās spēkā likums *Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā*. Grozījumi paredz, ka gadījumā, ja no elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora ziņojuma izriet, ka valsts elektroapgādes drošumu apdraud ražošanas jaudu nepietiekamība un to nav izdevies kompensēt, izsniedzot atļaujas elektroenerģijas ražošanai, valdība izsludina konkursu par jaunu ražošanas jaudu ieviešanu vai esošo iekārtu rekonstrukciju. Konkursa uzvarētājs iegūs tiesības saņemt maksājumus par jaunajām elektroenerģijas jaudām. Vienlaikus attiecīgais elektroenerģijas ražotājs būs tiesīgs piedalīties elektroenerģijas tirgū un pārdot saražoto elektroenerģiju par vienošanās cenu jebkuram elektroenerģijas tirgus dalībniekam.

Latvijā līdz 2020. gadam nepieciešams ieviest jaunas ģenerējošās bāzes jaudas ne mazāk kā 400 MW apjomā, tādēļ 2008. gada 22. decembrī Ministru kabinets pieņēma noteikumus Nr. 1112 *Noteikumi par ieviešamās elektroenerģijas ražošanas jaudas apmaksas konkursu*. Konkursa priekšmets – ieviešamās ražošanas jaudas apmaksas Eiropas Kopienas Dabīgās Dabīgās līguma 87. panta izpratnē uzskatāms par valsts atbalstu, un tā piešķiršanu nepieciešams saskaņot ar Eiropas Komisiju. 2010. gada 27. janvārī Eiropas Komisija atzina, ka Ministru kabineta noteikumos iestrādātais valsts atbalsta mehānisms cieto kurināmo (ogles un biomasas) izmantojošās elektrostacijas izveidei ir savietojams ar iekšējo tirgu. Lēmumu par konkursa izsludināšanu, kā arī par konkursa rezultātiem pieņēms Ministru kabinets, savukārt Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija izsludinās un organizēs konkursu;

- līdz 2011. gada 3. martam Latvijas nacionālajā likumdošanā jāievieš 2009. gada 13. jūlijā Eiropas Parlamenta un Padomes *direktīvas 2009/72/EK* par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu un par *Direktīvas 2003/54/EK* atcelšanu (*Direktīva 2009/72/EK*) prasības. *Direktīvas 2009/72/EK* mērķis ir vēl tālāka elektroenerģijas tirdzniecības un ražošanas nodalīšana no darbībām, kas saistītas ar elektroenerģijas pārvades sistēmu. Atbilstoši *direktīvas 2009/72/EK* prasībām pārvades sistēmas operatora (PSO) īpašumtiesību nodalīšanu ir iespējams veikt vienā no trīs veidiem:

- 1) veikt pilnīgu īpašumtiesību nodalīšanu – nodalīt PSO un pārvades sistēmas aktīvus no Latvenego koncerna;
- 2) iecelt neatkarīgu sistēmas operatoru – nodalīt PSO no Latvenego koncerna, pārvades sistēmas aktīvus saglabājot Latvenego koncerna ietvaros;
- 3) norīkot neatkarīgu pārvades operatoru atbilstoši direktīvā noteiktajām prasībām – nodalīt PSO un pārvades sistēmas aktīvus Latvenego meitas sabiedrībā, kurai ir izvirzītas īpašas neatkarības prasības attiecībā pret Latvenego koncernu.

Latvijai optimālākā darbības modeļa noteikšanai tiks izvērtēti tādi kritēriji kā pārvades sistēmas operatora funkciju nepārtrauktība, *Enerģētikas likuma 20.¹* panta prasību ievērošana par pārvades aktīvu saglabāšanu Latvenego koncernā un aizliegumu Latvenego kapitāla daļu atsavināšanai, uzņemto saistību pret kreditoriem ievērošana un pēc iespējas mazāka negatīva finanšu ietekme uz Latvenego koncernu, valsts budžetu un tarifiem;

- **gāzes sektors.** 2005. gada 26. maijā Saeimā pieņemts likums *Grozījumi Enerģētikas likumā*, ar kuru noteikti dabasgāzes tirgus darbības principi. Likuma mērķis ir radīt apstākļus konkurencei dabasgāzes tirgū Latvijā, kā arī saskaņot regulējošos normatīvos aktus ar Eiropas Savienības likumdošanas prasībām. Likuma pārejas noteikumi paredz, ka likuma normu, kas regulē dabasgāzes tirgus darbības principus, spēkā stāšanās laiku un kārtību nosaka ar īpašu likumu. Atsevišķu *Enerģētikas likuma* pantu spēkā stāšanās kārtības likums nosaka, ka šis *Enerģētikas likuma* normas stāties spēkā ar 2014. gada 4. aprīli.

Dabasgāzes piegādi un lietošanu regulē Ministru kabineta 2008. gada 16. decembra noteikumi *Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi*.

2009. gads atjaunojamās enerģētikas jomā ir bijis īpaši nozīmīgs, jo stājusies spēkā Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 23. aprīļa *direktīva 2009/28/EK* par atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu, ar ko groza un sekojoši atceļ *Direktīvas 2001/77/EK* un *2003/30/EK*, kas dalībvalstīm uzliek noteiktus pienākumus atjaunojamo energoresursu jomā. Latvijas Republikas valdība, apzinoties nepieciešamību veicināt atjaunojamo energoresursu izmantošanu Latvijā, ir devusi uzdevumu Ekonomikas ministrijai uzsākt likumprojekta par atjaunojamiem energoresursiem izstrādi.

Atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 8. maija *direktīvai 2003/30/EK* par biodegvielu un citu atjaunojamo degvielu izmantošanas veicināšanu transportā nosacījumiem un *Biodegvielas likumā* (pieņemts 2005. gada 15. jūlijā) noteiktajām prasībām Latvijā līdz 2010. gada 31. decembrim biodegvielas īpatsvaram jāstāda ne mazāk kā 5,75% no kopējā transportā patērētā degvielas daudzuma.

Lai izpildītu direktīvā un *Biodegvielas likumā* noteiktos mērķus attiecībā uz biodegvielas patēriņu transportā, Ekonomikas ministrija izstrādā grozījumus normatīvajos aktos par obligātā 5% biodegvielas piejaukuma fosilajai degvielai (pēc tilpuma) noteikšanu.

Atbilstoši *Ēku energoefektivitātes likuma*, ar kuru tika pārņemtas Eiropas Padomes un Parlamenta 2004. gada 31. marta *direktīvas 2002/91/EK* par ēku energoefektivitāti prasības, 18. pantā dotajam deleģējumam 2009. gada 20. oktobrī pieņemti Ministru kabineta *Noteikumi par energoefektivitātes prasībām licencētā energoapgādes komersanta valdījumā esošām centralizētām siltumapgādes sistēmām un to atbilstības pārbaudes kārtību*.

Investīcijas enerģētikas sektorā

Lai paaugstinātu siltumenerģijas ražošanas efektivitāti, samazinātu siltumenerģijas zudumus pārvades un sadales sistēmās un sekmētu fosilo kurināmā veidu aizvietošanu ar atjaunojamajiem vai cita veida kurināmajiem, Kohēzijas fonda izmantošanas ietvaros spēkā ir stājušies Ministru kabineta 2009. gada 17. februāra noteikumi Nr. 162 *Noteikumi par darbības programmas*

Infrastruktūra un pakalpojumi papildinājuma 3.5.2.1. aktivitātes *Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* projektu iesniegumu atlases pirmo kārtu, kas nosaka kārtību, kādā īsteno darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.5. prioritātes *Vides infrastruktūras un videi draudzīgas enerģētikas veicināšana* 3.5.2. pasākuma *Enerģētika* 3.5.2.1. aktivitātes *Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* projektu iesniegumu atlases pirmo kārtu. Uzsākta 3.5.2.1. aktivitātes īstenošana. Projektu iesniegumu atlases pirmās kārtas ietvaros (no 2009. gada 14. aprīļa līdz 26. maijam) tika apstiprināti 11 projektu iesniegumi par KF finansējumu 6,7 milj. latu apmērā.

Lai būtiski palielinātu elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem, dažādotu primāro enerģijas resursu piegādes un paaugstinātu elektroenerģijas pašnodrošinājumu, tādējādi mazinot Latvijas atkarību no primāro enerģijas resursu importa, spēkā ir stājušies Ministru kabineta 2009. gada 17. februāra noteikumi Nr. 165 Noteikumi par darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.5.2.2. aktivitāti *Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība*, kas nosaka kārtību, kādā īsteno darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.5. prioritātes *Vides infrastruktūras un videi draudzīgas enerģētikas veicināšana* 3.5.2. pasākuma *Enerģētika* 3.5.2.2. aktivitāti *Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība*. Uzsākta 3.5.2.2. aktivitātes īstenošana. Projektu iesniegumu atlases pirmās kārtas ietvaros (no 2009. gada 14. aprīļa līdz 31. augustam) tika apstiprināti 10 projektu iesniegumi par KF finansējumu 21,4 milj. latu apmērā.

Darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.5. prioritātes *Vides infrastruktūras un videi draudzīgas enerģētikas veicināšana* 3.5.2. pasākuma *Enerģētika* ietvaros ir paredzēts līdzfinansējums no Eiropas Savienības Kohēzijas fonda līdzekļiem 94,9 milj. eiro apmērā (no DPP).

VPD 1.1.4.2. apakšaktivitātes atklātā projektu iesniegumu konkursa *Siltumapgādes sistēmu modernizācija atbilstoši vides prasībām un energoefektivitātes paaugstināšana gan siltumapgādes sistēmas ražošanas un sadales pusē, gan gala patērētāja pusē* ietvaros tika iesniegti un izvērtēti 87 projektu iesniegumi. Eiropas reģionālās attīstības fonda līdzfinansējums tika piešķirts 29 projektiem. Projektos ir paredzēta siltumapgādes sistēmu modernizācija atbilstoši vides prasībām un energoefektivitātes paaugstināšana gan siltumapgādes sistēmas ražošanas un sadales pusē, gan gala patērētāja pusē. Savukārt VPD 1.1.4.1. apakšaktivitātes nacionālās programmas *Siltumapgādes sistēmu uzlabošana, samazinot siera saturu kurināmajā* ietvaros ir apstiprināti un tiek ieviesti 6 projekti.

6.3.3. Būvniecības un mājokļu politika

Būvniecības politikas galvenais mērķis ir veicināt ilgtspējīgas būvniecības nozares attīstību, nodrošinot labvēlīgu un konkurētspējīgu uzņēmējdarbības vidi, samazinot administratīvos šķēršļus, pilnveidojot būvniecības publisko iepirkumu sistēmu, nodrošinot operatīvu būvniecības informācijas apriti un palielinot būvniecības pakalpojumu sniedzēju produktivitāti, kā arī veicinot energoefektīvu un videi draudzīgu būvniecību.

Būvniecības nozare vienmēr Latvijā ir bijusi viena no vadošajām tautsaimniecības nozarēm, un laikā, kad valsts virzās uz ilgtspējīgu attīstības modeli, kura galvenais dzinējspēks ir eksports, arī būvniecības nozarei ir jāpielāgojas šai situācijai un jābūt spējīgai konkurēt ne tikai iekšējā tirgū, bet arī ārējos tirgos. Lai būvniecības nozare būtu konkurētspējīga arī starptautiskajos tirgos, tai ir jāturpina attīstīties, jo tikai ar ilgtspējīgas būvniecības palīdzību, kura balstīta uz inovatīvām tehnoloģijām un būvmateriāliem, arhitektonisko kvalitāti un kvalificētu darbaspēku, ir iespējams veiksmīgi konkurēt ārējos tirgos.

Būvniecības likuma projekts

Viens no ilgtspējīgas būvniecības stūrakmeņiem ir tāds būvniecības tiesiskais regulējums, kas pēc iespējas vienkāršotu un padarītu caurskatāmu būvniecības procesu no būvniecības ieceres līdz būves nodošanai ekspluatācijā. Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi jaunu *Būvniecības likuma* projektu, kas tiek virzīts izskatīšanai Saeimā.

Likumprojekts ir sagatavots, lai radītu mūsdienīgu un modernu būvniecības procesa tiesisko regulējumu, kas veicinātu būvniecības nozares attīstību, kā arī sekmētu sabiedrības iespējas līdzdarboties lēmumu pieņemšanā, nodrošinot maksimālu būvniecības ierosinātāja un sabiedrības interešu aizsardzību, kas balstīta uz likumprojekta būtību – būvniecība ir teritorijas plānojuma īstenošana.

Likumprojekts paredz samazināt būvniecības saskaņošanas procedūras, un tajā ir ietverti četri būtiskākie principi, kas būvniecības procesā būs jāievēro būvniecības dalībniekiem, kā arī valsts un pašvaldības institūcijām, un veicinās ilgtspējīgas būvniecības nozares attīstību valstī:

- *arhitektoniskās kvalitātes princips*: projektējot būves, tiek īstenota kvalitatīva arhitektūra, kas izceļ dabas vai pilsētas ainavas individuālo identitāti un organiski iekļaujas kultūrvīdē, to bagātinot un veidojot kvalitatīvu dzīves telpu, kā arī ievērojot un saglabājot esošo kultūras mantojumu;
- *atklātības princips*: būvniecības process ir atklāts, un sabiedrība tiek informēta par paredzamo būvniecību un saistībā ar to pieņemtajiem lēmumiem;
- *ilgtspējīgas būvniecības princips*: būvniecības procesā tiek radīta kvalitatīva dzīves vide, t.sk. nodrošinot būvei nepieciešamos energoresursus

esošajām un nākamajām paaudzēm, sekmējot esošo būvju izmantošanu un pielāgošanu un efektīvu dabas resursu izmantošanu;

– *vides pieejamības princips*: būvniecības procesā tiek veidota tāda vide, kurā personas var ērti pārvietoties un izmantot būves atbilstoši to funkcijai.

6.7. ielikums

Latvijas būvniecības attīstības tendences

2010. gada 1. ceturksnī būvniecības produkcijas apjoms (faktiskajās cenās) bija 107,1 milj. latu. 2010. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2009. gada 4. ceturksni, pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem salīdzināmajās cenās būvniecības produkcijas apjomi samazinājušies par 1 procentu.

2010. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni, pēc darba dienu skaita izlīdzinātiem datiem salīdzināmajās cenās būvniecības produkcijas apjomi samazinājušies par 43,4%. Tai skaitā ēku būvniecības apjomi sarukuši par 42,5%, inženierbūvju būvniecības apjomi – par 43,9%. Vislielākais būvniecības un remontdarbu apjoma samazinājums bija maģistrālo cauruļvadu, spēka un komunikācijas līniju būvniecībā – par 75,3%, dzīvojamo ēku – par 74,5%, vietējo cauruļvadu un kabeļu līniju – par 61,8%. Savukārt, salīdzinot ar pagājušā gada atbilstošo periodu, būvniecības apjomi pieauguši tītu un tuneļu būvniecībā – par 37,3 procentiem.

CSP dati liecina, ka 2010. gada 1. ceturksnī būvvaldes izsniegušas 259 būvatļaujas viena dzīvokļa māju būvniecības uzsākšanai, kapitālajam remontam, rekonstrukcijai un restaurācijai ar kopējo platību 55,7 tūkst. m², kas ir par 41,7% mazāk nekā 2009. gada 1. ceturksnī. No viena dzīvokļa māju būvniecībai izsniegto būvatļauju skaita 64% piešķirtas jaunu māju būvniecības uzsākšanai (2009. gada 1. ceturksnī – 59% no kopējā izsniegto būvatļauju skaita).

2010. gada 1. ceturksnī ārpus valsts robežām Latvijas būvnieku saviem spēkiem veikto būvdarbu apjoms (faktiskajās cenās) bija 8,5 milj. latu (2009. gada 1. ceturksnī – 7,2 milj. latu), kas ir par 1,3 milj. latu vairāk nekā 2009. gada 1. ceturksnī. Savukārt 2010. gada 1. ceturksnī citu valstu būvnieki Latvijā veikuši būvdarbus tikai 332,4 tūkst. latu apmērā, kas ir par 987,5 tūkst. latu mazāk nekā 2009. gada 1. ceturksnī (1,3 milj. latu).

Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas datiem 2010. gada 1. ceturksnī Būvkomersantu reģistrā ir reģistrēti 140 būvkomersantu, kas ir par 115 būvkomersantu mazāk nekā 2009. gada 1. ceturksnī (255 būvkomersanti). Savukārt 2010. gada 1. ceturksnī Būvkomersantu reģistrā kopumā ir reģistrēti 5018 komersantu. Būvkomersantu reģistrā reģistrē komersantu, kas nodarbina vismaz vienu personu, kurai ir patstāvīgas prakses tiesības kādā no būvniecības jomām. Uz 2010. gada 1. maiju kopumā 7529 personas ir saņēmušas būvprakses sertifikātus un 792 personas – arhitektu prakses sertifikātus.

Izmaiņas būvniecību reglamentējošos normatīvos aktos

Būvniecības normatīvā bāze pastāvīgi tiek pilnveidota. 6.8. ielikumā ir uzskaitītas būvniecības normas un uzlabojumi pēdējā gada laikā. Būtiskākās izmaiņas ir šādas:

- **par būvkomersantu reģistrāciju** – Ekonomikas ministrija sadarbībā ar būvniecības nozares nevalstiskajām organizācijām ir veikusi būtiskas izmaiņas būvkomersantu reģistrācijā. Ministru kabineta 2010. gada 9. marta noteikumi Nr. 238 Grozījumi Ministru kabineta 2005. gada 28. jūnija noteikumos Nr. 453 *Būvkomersantu reģistrācijas noteikumi* nosaka, ka speciālists, kas ir par būvniecību atbildīgā amatpersona, vienlaicīgi var būt nodarbināts ne vairāk kā pie trīs komersantiem. Paredzams, ka minētā norma palīdzēs novērst tiesību aizskārumus būvniecībā (t.sk. publiskajos iepirkumos būvniecībā), kā arī samazinās nelegālo nodarbinātību un nodokļu nemaksāšanas gadījumus, un neļaus darboties komersantiem, kuriem faktiski nebūs attiecīgās jomas speciālistu;
- **par energoefektivitāti** - izdarīti grozījumi *Ēku energoefektivitātes likumā*, kuri nosaka, ka sakarā ar

Būvniecības, enerģētikas un mājokļu valsts aģentūras likvidāciju 2009. gada 1. jūlijā iepriekš starp aģentūru un Ekonomikas ministriju sadalītie politikas izstrādes un realizācijas uzdevumi tiek uzdoti Ekonomikas ministrijai; ir jānodrošina tas, ka ēku lietotājiem pastāv iespējas konsultēties par apkures katlu un gaisa kondicionēšanas iekārtu pārbaudi un efektivitātes uzlabošanu. Minētā norma iekļauta saskaņā ar *Direktīvas 2002/91/EK* 8. un 9. pantu;

- **par būvju klasifikāciju** – Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumi Nr. 1620 *Noteikumi par būvju klasifikāciju* nosaka būvju klasifikāciju, klasifikācijas objektus un struktūru, būves galvenā lietošanas veida noteikšanu. Būvju klasifikāciju izstrādāta, balstoties uz Eiropas Kopienas Statistikas biroja izstrādāto Būvju klasifikāciju (CC), kā arī ņemot vērā Ministru kabineta 2007. gada 20. marta noteikumu Nr. 182 *Noteikumi par nekustamā īpašuma objekta noteikšanu* 26. un 37. pielikumu un Ministru kabineta 2006. gada 18. aprīļa noteikumu Nr. 305 *Kadastrālās vērtēšanas noteikumi* 1. un 2. pielikumu.

6.8. ielikums

Būvniecības normatīvās bāzes pilnveidošana

1. 2010. gada 4. marta likums *Grozījumi Ēku energoefektivitātes likumā*;
2. Ministru kabineta 2010. gada 27. aprīļa noteikumi Nr.389 Grozījumi Ministru kabineta 1997. gada 23. decembra noteikumos Nr. 451 *Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 203-97 "Betona un dzelzsbetona konstrukciju projektēšanas normas"*;
3. Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumi Nr. 247 Grozījumi Ministru kabineta 2001. gada 30. aprīļa noteikumos Nr. 181 *Būvīzstrādājumu atbilstības novērtēšanas kārtība reglamentētajā sfērā*;
4. Ministru kabineta 2010. gada 9. marta noteikumi Nr. 220 Grozījumi Ministru kabineta 2009. gada 13. janvāra noteikumos Nr. 26 *Noteikumi par energoauditoriem*;
5. Ministru kabineta 2010. gada 9. marta noteikumi Nr. 238 Grozījumi Ministru kabineta 2005. gada 28. jūnija noteikumos Nr. 453 *Būvkomersantu reģistrācijas noteikumi*;
6. Ministru kabineta 2010. gada 2. februāra noteikumi Nr. 92 Grozījumi Ministru kabineta 2004. gada 10. februāra noteikumos Nr. 75 *Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 303-03 "Būvuzraudzības noteikumi"*;
7. Ministru kabineta 2010. gada 19. janvāra noteikumi Nr. 44 Grozījumi Ministru kabineta 2006. gada 17. oktobra noteikumos Nr. 852 *Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 229-06 "Hidroelektrostaciju hidrotehniskās būves"*;
8. Ministru kabineta 2010. gada 12. janvāra noteikumi Nr. 20 Grozījumi Ministru kabineta 1997. gada 1. aprīļa noteikumos Nr. 112 *Vispārīgie būvnoteikumi*;
9. Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumi Nr. 1620 *Noteikumi par būvju klasifikāciju*;
10. Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumi Nr. 1563 Grozījumi Ministru kabineta 2003. gada 22. aprīļa noteikumos Nr. 190 *Valsts aizsardzības būvju būvniecības kārtība*;
11. Ministru kabineta 2009. gada 8. decembra noteikumi Nr. 1386 Grozījumi Ministru kabineta 2003. gada 25. jūnija noteikumos Nr. 342 *Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 304-03 "Būvdarbu autoruzraudzības noteikumi"*;
12. Ministru kabineta 2009. gada 24. novembra noteikumi Nr. 1337 Grozījumi Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumos Nr. 424 *Hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju drošuma sertifikātu izsniegšanas un anulēšanas kārtība*;
13. Ministru kabineta 2009. gada 24. novembra noteikumi Nr. 1335 Grozījumi Ministru kabineta 1997. gada 28. oktobra noteikumos Nr. 363 *Ostu hidrotehnisko būvju speciālie būvnoteikumi*;
14. Ministru kabineta 2009. gada 22. novembra noteikumi Nr. 1565 Grozījums Ministru kabineta 2001. gada 23. oktobra noteikumos Nr. 446 *Būvnoteikumi darbiem autoceļu tīklā*;
15. Ministru kabineta 2009. gada 29. septembra noteikumi Nr. 1105 Grozījumi Ministru kabineta 2006. gada 4. aprīļa noteikumos Nr. 256 *Elektronisko sakaru tīklu ierīkošanas un būvniecības kārtība*.

2009. gada otrajā pusē un 2010. gada sākumā daudzi grozījumi būvniecību reglamentējošos normatīvajos aktos ir izdarīti, pamatojoties uz to, ka 2009. gada 1. jūlijā tika reorganizēta Valsts būvinspekcija, tādējādi optimizējot būvniecības institucionālo struktūru.

Mājokļu politikas mērķis ir pilnveidot normatīvo aktu bāzi dzīvojamo māju pārvaldīšanas jomā un atbalstīt enerģiju taupošos pasākumus dzīvojamās mājās, tādējādi veicinot ekspluatācijā nodoto dzīvojamo māju kvalitātes uzlabošanu un ilgtspēju.

Efektīva dzīvojamā fonda pārvaldīšana

Sabiedrībā arvien aktuālāks kļūst jautājums par dzīvojamo māju kvalitatīvu pārvaldīšanu un apsaimniekošanu, kas līdz šim daudzos gadījumos tika veikta neatbilstošā kvalitātē. Nereti apsaimniekotāji par

māju nerūpējās vispār. Līdz ar to tika veicināta dzīvojamo māju tehniskā stāvokļa pasliktināšanās, kas var radīt apdraudējumu cilvēku dzīvībai, veselībai, drošībai, īpašumam vai videi.

2010. gada 1. janvārī stājās spēkā *Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likums*. Tas ir vienīgais likums, kas attiecas uz visu dzīvojamo māju pārvaldīšanu. Šis likums nosaka dzīvojamās mājās veicamās pārvaldīšanas darbības, uzdevumus, pārvaldīšanas līguma nosacījumus, pārvaldītāja profesionālo kvalifikāciju un dzīvojamās mājas pārvaldītāja tiesības, pienākumus un atbildību.

Atsevišķu *Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likuma* normu iedzīvināšanai ir izstrādāti Ministru kabineta noteikumu projekti (skatīt 6.9. ielikumu).

6.9. ielikums

Dzīvojamo māju pārvaldīšanas normatīvās bāzes pilnveidošana

Pamatojoties uz *Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likumā* doto deleģējumu, ir izstrādāti šādi Ministru kabineta noteikumu projekti:

1. *Dzīvojamās mājas sanitāras apkopes noteikumi*;
2. *Dzīvojamās mājas, tajā esošo iekārtu un komunikāciju apsekošanas, tehniskās apkopes un kārtējā remonta noteikumi*;
3. *Kārtība, kādā tiek plānotas un organizētas ar dzīvojamās mājas renovāciju un rekonstrukciju saistītās darbības*;
4. *Mājas lietas vešanas un aktualizēšanas noteikumi*;
5. *Noteikumi par minimālajām prasībām dzīvojamās mājas energoefektivitātes nodrošināšanai*.

Dzīvojamo māju energoefektivitātes uzlabošanas pasākumi

Lai veicinātu dzīvojamā fonda ilgtspēju un siltumenerģijas patēriņa samazināšanu dzīvojamās mājās, vienlaikus arī uzlabojot iedzīvotāju dzīves kvalitāti, kopš 2009. gada dzīvokļu īpašniekiem ir

pieejams valsts un Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) līdzfinansējums daudzdzīvokļu dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanai.

Valsts līdzfinansējumu energoefektivitātes pasākumiem piešķir:

- daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas energoauditam – 80% no energoaudita izmaksām, bet ne vairāk kā 400 latu;
- energoefektivitātes novērtējuma precizēšanai atbilstoši normatīvo aktu prasībām – 100 latu apmērā;
- daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas tehniskā projekta izstrādei vai vienkāršotās renovācijas dokumentācijas sagatavošanai, ja nav pieejams tipveida risinājums – 80% no tehniskā projekta vai vienkāršotās renovācijas dokumentācijas sagatavošanas izmaksām, bet ne vairāk kā 2500 latu;
- daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas tehniskās apsekošanas atzinuma sagatavošanai – 80% no tehniskās apsekošanas atzinuma izmaksām, bet ne vairāk kā 400 latu.

Kopējais valsts līdzfinansējuma apmērs minētajiem pasākumiem 2010. gadā ir 5540 tūkst. latu. 2010. gada maijā valsts līdzfinansējums apgūts aptuveni 8,1% apmērā no pieejamās summas, atbalstot siltumnoturības uzlabošanas pasākumus 59 dzīvojamās mājās.

ERAF līdzfinansējumu daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumiem piešķir:

- būvdarbu veikšanai daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas dzīvokļu īpašnieku kopīpašumā esošajās daļās, nodrošinot energoaudita pārskatā norādīto energoefektivitātes uzlabošanas pasākumu izpildi;
- projekta dokumentācijas sagatavošanai un projekta būvuzraudzībai un autoruzraudzībai.

Aktivitātes ietvaros pieejamais ERAF līdzfinansējums 2010. gadā ir palielināts līdz 44,3 milj. latu un attiecīgi finansējuma saņēmēju līdzfinansējums – 32,1 milj. latu. 2010. gada četros mēnešos ir piešķirts ERAF līdzfinansējums 128,8 tūkst. latu apmērā.

Maksimāli pieļaujamā finansējuma intensitāte ir 50% vai 60% (ja 10% no dzīvokļu īpašniekiem ir maznodrošināti) no kopējām projekta attiecināmajām izmaksām.

Lai atvieglotu mājokļu renovācijas projektu īstenotājiem informācijas iegūšanu par mājokļu renovācijas procesiem un ieguvumiem, tādējādi samazinātu neskaidro jautājumu klāstu, pēc ekonomikas ministra iniciatīvas tika parakstīts *Sadarbības memorands* un aizsākta informatīvā kampaņa *Dzīvo siltāk*. Memorandu parakstīja 9 nozaru asociāciju, Rīgas Tehniskā universitātes, reģionālo enerģētikas aģentūru un trīs banku pārstāvji. Memoranda mērķi ir palielināt kvalitatīvas informācijas apripi daudzdzīvokļu māju iedzīvotāju un uzņēmēju vidū, skaidrojot mājokļu renovācijas ieguvumus un izglītojot par kvalitatīviem renovācijas procesa nosacījumiem. Kampaņas ietvaros interesenti tiek informēti par mājokļa energoefektivitāti, būvmateriālu kvalitātes standartiem,

to iestrādes tehnoloģijām, ERAF līdzfinansējuma iegūšanas iespējām un nozares aktualitātēm, tādējādi veicinot kvalitatīvu pakalpojumu pieejamību. Minētās kampaņas ietvaros visā Latvijā līdz 2010. gada maijam sadarbībā ar Latvijas Pašvaldību savienību ir notikuši jau 11 semināru, kurus apmeklējuši vairāk nekā 900 interesentu.

Lai veicinātu pašvaldību sociālo dzīvojamo fondu energoefektivitātes palielināšanu, vienlaikus ceļot tā kvalitāti un ilgtspēju un nodrošinot sociāli mazaizsargātas personu grupas ar adekvātu mājokli, ir pieejams ERAF līdzfinansējums sociālo dzīvojamo māju siltumnoturības pasākumiem.

ERAF līdzfinansējumu sociālo dzīvojamo māju siltumnoturības pasākumiem piešķir:

- projekta dokumentācijas sagatavošanai un projekta būvuzraudzībai un autoruzraudzībai;
- ēkas energoresursu patēriņa samazināšanai, nodrošinot energoaudita pārskatā norādīto vismaz divu energoefektivitātes uzlabošanas pasākumu izpildi;
- ēkas renovācijai vai rekonstrukcijai, ja tiek nodrošināta vismaz divu ēkas energoaudita pārskatā norādīto pasākumu īstenošana.

Aktivitātes ietvaros pieejamais ERAF līdzfinansējums ir 4 milj. latu, un pašvaldību budžeta līdzfinansējums ir ne mazāks kā 1,3 milj. latu.

Maksimāli pieļaujamā finansējuma intensitāte ir 75% no projekta kopējām attiecināmajām izmaksām.

Tā kā projektu iesniegumu atlase minētajā aktivitātē notika 2010. gada aprīlī, pašreiz aktivitātes sadarbības iestāde – valsts aģentūra „Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra” izvērtē saņemtos 47 projektu iesniegumus no 23 novadiem.

6.3.4. Tūrisma politika

Latvijas tūrisma valsts politikas galvenais mērķis ir veicināt tūrisma nozares apgrozījuma un īpatsvara pieaugumu ekonomikā un tūrisma pakalpojumu eksportspējas palielināšanos vidējā termiņā, rosinot pārmaiņas pieprasījuma un piedāvājuma struktūrā.

2010. gadā Ekonomikas ministrija, citas ministrijas, kā arī tūrisma nozares sociālie partneri turpina risināt dažādus tūrisma nozarei aktuālus jautājumus. Lai veicinātu tūrisma politikas īstenošanā iesaistīto ministriju, pašvaldību, komersantu, kā arī biedrību un nodibinājumu sadarbību un sekmētu tūrisma attīstību, darbu turpina Latvijas Tūrisma konsultatīvā padome (LTKP). Lai risinātu ar tūristu drošību saistītos jautājumus un nodrošinātu efektīvu informācijas apmaiņu starp atbildīgajām institūcijām, turpina darboties arī Latvijas Tūrisma konsultatīvās padomes Ekspertu komisija.

2010. gadā darbu turpina arī Tūrisma attīstības valsts aģentūras (TAVA) konsultatīvā padome, kura apvieno pilnvarotos pārstāvjus no Ārlietu ministrijas,

Rīgas domes, profesionālajām un reģionālajām tūrisma asociācijām, kā arī no reklāmas nozares.

Ņemot vērā ar krīzi saistītās izmaiņas ekonomikā un jaunus apstākļus tirgū, TAVA ir izstrādājusī jaunu *Latvijas tūrisma mārketinga stratēģiju 2010.-2015. gadam* (apstiprināta 2010. gada 16. martā), kas definē Latvijas tūrisma attīstības vīziju un mērķus, kā arī nosaka Latvijas tūrisma produktu attīstības pamatprincipus un mārketinga aktivitātes mērķa tirgos. Ievērojot šajā mārketinga stratēģijā noteiktos tūrisma attīstības mērķus un vīziju, tika izstrādāts un 2010. gada 22. martā prezentēts jaunais Latvijas tūrisma tēls.

2010. gada 14. jūnijā spēkā stājās Ekonomikas ministrijas izstrādātie Ministru kabineta 2010. gada 13. aprīļa noteikumi Nr. 353 *Noteikumi par tūrisma operatora, tūrisma aģenta un klienta tiesībām un pienākumiem, kompleksa tūrisma pakalpojuma sagatavošanas un īstenošanas*

kārtību un klientam sniedzamo informāciju. Vienlaicīgi – 14. jūnijā sākās tūrisma aģentu un tūrisma operatoru bezmaksas reģistrācija Ekonomikas ministrijas izveidotajā tūrisma aģentu un tūrisma operatoru datubāzē. Tiem tūrisma aģentiem un tūrisma operatoriem, kuri līdz šo noteikumu spēkā stāšanās dienai ir jau uzsākuši komercdarbību, datubāzē būs jāreģistrējas triju mēnešu laikā pēc šo noteikumu spēkā stāšanās – līdz 2010. gada 14. septembrim.

EM sadarbībā ar nozares pārstāvjiem ir uzsākusī velomaršrutu numerācijas sistēmas izveidi, kuras mērķis ir nodrošināt iespēju izmantot LVS “Ceļa zīmes” 842. zīmi. Zīme tiks izmantota pēc brīvprātības principa, lai nākotnē pārietu uz vienāda veida velomaršrutu zīmju izmantošanu visā Latvijas teritorijā.

6.10. ielikums

Būtiskākās izmaiņas tūrisma reglamentējošos normatīvajos aktos

2009.-2010. gadā ir veiktas šādas būtiskas izmaiņas:

- samazināta pievienotās vērtības nodokļa likme no 21% uz 10% viesu izmitināšanas pakalpojumiem tūristu mītnēs (2010. gada 25. marta likums *Grozījums likumā Par pievienotās vērtības nodokli*);
- noteikti atvieglojumi mājražotājiem – atviegloti nosacījumi licences par apstiprināta noliktavas turētāja darbībai saņemšanai, tiesības saņemt atvieglojumus akcīzes nodokļa nodrošinājuma reģistrēšanai, kā arī noteikts, ka alkohola tirdzniecību vasaras kafejnīcās regulēs pašvaldību saistošie noteikumi (2010. gada 25. marta likums *Grozījumi Alkoholisko dzērienu aprites likumā*);
- precizēta kārtība, kādā norādāmas cenas patēriņam uz vietas piedāvātajiem alkoholiskajiem dzērieniem (MK 2010. gada 6. aprīļa noteikumi Nr. 332 *Grozījumi Ministru kabineta 1999. gada 18. maija noteikumos Nr. 178 Kārtība, kādā norādāmas preču un pakalpojumu cenas kafejnīcās*);
- izstrādāti jauni MK noteikumi, kas skaidrāk nosaka tūrisma aģenta un tūrisma operatora pienākumus un atbildību, paredz tūrisma aģentu un operatoru datubāzes izveidi, nosaka kārtību par reģistrēšanas datu bāzē, kā arī klienta iemaksātās naudas drošības garantijas nodrošināšanu (MK 2010. gada 13. aprīļa noteikumi Nr. 353 *Noteikumi par tūrisma operatora, tūrisma aģenta un klienta tiesībām un pienākumiem, kompleksa tūrisma pakalpojuma sagatavošanas un īstenošanas kārtību un klientam sniedzamo informāciju*);
- grozījumi *Tūrisma likumā* saistībā ar gidu, kā arī tūrisma aģentu un operatoru darbību (2009. gada 10. decembra likums *Grozījumi Tūrisma likumā*);
- MK 2008. gada 20. novembra noteikumi Nr. 943 *Tūristu gida sertificēšanas un pakalpojumu sniegšanas kārtība* zaudējuši spēku (2009. gada 10. decembra likums *Grozījumi Tūrisma likumā* un 2010. gada 14. janvāra likums *Grozījumi likumā Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu*).

2010. gada 24. martā tika parakstīta EM un tūrisma nozaru asociāciju vienošanās par savstarpējās sadarbības principiem un pasākumiem tūrisma nozares attīstības veicināšanai Latvijā. NVO tūrisma nozares pārstāvji apņemas 12 mēnešu laikā no samazinātās

pievienotās vērtības nodokļa likmes stāšanās spēkā nodrošināt vismaz 2000 jaunu darba vietu rašanos izmitināšanas sektorā, kā arī nodrošināt cenu samazinājumu viesu izmitināšanas pakalpojumiem no 5 līdz 10% apmērā.

6.11. ielikums

Latvijas tūrisma attīstības rādītāji

Tūrisma nozares nozīme Latvijas valsts tautsaimniecībā ir ievērojama. Saskaņā ar Centrālās Statistikas pārvaldes tūrisma satelītkontu aprēķiniem tūrisma raksturīgo nozaru īpatsvars kopējā pievienotajā vērtībā pakāpeniski palielinājās – no 5,9% 2004. gadā līdz 8,3% 2007. gadā.

Tūrisma nozare ir arī nozīmīgs eksporta ienākumu avots, kas sniedz ievērojamu pienesumu valsts iekšzemes kopproduktā. Ar CSP tūrisma satelītkontu aprēķiniem ienākošā tūrisma patēriņa īpatsvars preču un pakalpojumu eksportā 2007. gadā bija 10%, kamēr 2004. gadā – 8,9 procenti.

2009. gadā ārzemju ceļotāju robežšķērsojumu skaits sasniedza 4,7 miljonus, kas ir par 14,5% mazāk nekā 2008. gadā (5,5 milj.). Tāpat kā iepriekšējos gados vidējais ceļotāju uzturēšanās ilgums Latvijā bija 1,3 dienas, bet vidējie izdevumi diennaktī palielinājās līdz 56 latiem. Līdz ar robežšķērsotāju skaita samazināšanos samazinājās arī ārvalstu ceļotāju kopējie izdevumi Latvijā, sasniedzot 344,1 milj. latu, kas salīdzinājumā ar 2008. gadu (403,2 milj. latu) ir par 14,7% mazāk.

Lai gan, ņemot vērā negatīvo bilanci arī izejošajā tūrisma, ir uzlabojusies tūrisma maksājumu balance, tās rādītāji joprojām bija negatīvi – Latvijas ceļotāju izdevumi ārzemēs 2009. gadā par 64,3 milj. latu pārsniedza ārzemju ceļotāju izdevumus Latvijā.

Saskaņā ar CSP sniegto informāciju 2009. gada beigās Latvijā bija 559 tūristu mītnes, par 68 mītnēm vairāk nekā 2008. gada nogalē. Tomēr apkalpoto personu skaits viesnīcās un citās tūristu mītnēs 2009. gadā samazinājās par 28,4%, sasniedzot 1113,9 tūkstošus.

Lai nodrošinātu *Turisma likumā* noteikto tūrisma valsts politikas īstenošanu, katru gadu tiek piešķirts finansējums tūrisma attīstībai valsts budžeta programmas *Turisma politikas ieviešana* ietvaros. 2010. gadā valsts budžeta programmas *Turisma politikas ieviešana* ietvaros tika iekļauti 529 tūkst. latu.

Starptautiskā sadarbība tūrisma jomā

2010. gadā Latvija turpina attīstīt un stiprināt ciešāku sadarbību tūrisma jomā ar citām valstīm. Jautājumi, kas attiecas uz sadarbības veicināšanu tūrisma jomā, regulāri tiek iekļauti starpvaldību

komisiju un valsts augstāko amatpersonu ārzemju vizīšu darba kārtībā.

Lai nodrošinātu tālāku Latvijas tūrisma nozares starptautisko integrāciju, valsts interešu pārstāvēniecību un labākās prakses pārņemšanu, tiek attīstīta starptautiskā sadarbība, piemēram, dalība Apvienoto Nāciju Pasaules tūrisma organizācijā, Tūrisma konsultatīvajā komitejā un Eiropas Komisijas Ilgtspējīga tūrisma darba grupā.

Tūrisma attīstības valsts politiku īsteno **Tūrisma attīstības valsts aģentūra** (skatīt 6.12. ielikumu).

6.12. ielikums

Tūrisma attīstības valsts aģentūras aktivitātes 2010. gada pirmajā pusē

Īstenojot 2010. gada darbības plānu, TAVA:

- izstrādāja un apstiprināja *Latvijas turisma mārketinga stratēģiju 2010.-2015. gadam*, kas nosaka Latvijas tūrisma prioritāros mērķa tirgus un tūrisma produktu attīstības prioritātes;
- izstrādāja jaunu Latvijas tūrisma tēlu un tā komunikācijas platformu, kas veicinās Latvijas kā tūrisma galamērķa atpazīstamību starptautiskajā tirgū un veicinās Latvijas tūrisma produktu konkurētspēju;
- sadarbībā ar Latvijas tūrisma nozari organizēja Latvijas dalību 9 starptautiskajās tūrisma izstādēs ārzemju tūrisma tirgos (Lietuvā, Igaunijā, Krievijā, Somijā, Zviedrijā, Baltkrievijā, Nīderlandē, Vācijā, ASV);
- noorganizēja darbsemināru tūrisma profesionāļiem Krievijā par darījumu tūrisma (MICE) iespējām Latvijā;
- noorganizēja 5 žurnālistu vizīti 15 plašsaziņas līdzekļu pārstāvjiem, kā arī uzsāka vairāku vizīšu plānošanu un organizēšanu;
- uzsāka Latvijas tūrisma portāla *www.latviatourism.lv* modernizēšanu un satura pilnveidošanu atbilstoši jaunajam Latvijas tūrisma tēlam;
- sadarbībā ar Lietuvas un Igaunijas valsts tūrisma organizācijām uzsāka Baltijas valstu tūrisma objektu popularizēšanas akciju *Dižā Baltijas apceļošana 2010*, iekļaujot tajā 10 objektu no Latvijas un organizējot plašu mārketinga kampaņu;
- turpināja 2009. gada novembrī uzsāktu vietējā tūrisma veicināšanas kampaņu *Redzi, Latvija rumā*, lai veicinātu vietējo tūristu ceļošanu pa Latviju ārpus aktīvās tūrisma sezonas;
- katru mēnesi izdeva Latvijas tūrisma ziņu apkārtrakstu angļu, krievu un vācu valodā, izsūtot to ārzemju tūrisma profesionāļiem un žurnālistiem;
- uzturēja tūristu palīdzības tālruni 1188, lai ārzemju tūristus 24 stundas diennaktī nodrošinātu ar nepieciešamo informāciju un palīdzību ārkārtas situācijās;
- sadarbībā ar Latvijas tūrisma izglītības iestādēm uzsāka ārzemju tūristu aptaujas īstenošanu, lai aptaujātu tūristus par Latvijas tūrisma pakalpojumu kvalitāti, informācijas avotiem, motivācijām, apmierinātību ceļojumu uz Latviju;
- turpināja darbu pie Latvijas tūrisma pakalpojumu kvalitātes sistēmas *Q-Latvia* ieviešanas, izstrādājot pakalpojumu vērtēšanas kritērijus un apmācību programmu e-vidē;
- uzsāka darbu pie Eiropas Komisijas projekta *Eiropas izcilākie tūristu galamērķi 2010* (EDEN) īstenošanas Latvijā, izvērtējot projektam iesniegtos pieteikumus, kas 2010. gadā ir par tēmu *Udens resursu izmantošana tūrismā*;
- nodrošināja *Leonardo da Vinci* projekta *Kvalitātes paaugstināšana tūrismā* aktivitāšu īstenošanu;
- iesaistījās Igaunijas-Latvijas pārrobežu sadarbības programmas projekta *Ar velosipēdu pa Vidzemi un Dienvidigauniju* īstenošanā, lai veicinātu starptautisku velotūrisma maršrutu attīstību Latvijā.

2010. gada otrajā pusē TAVA turpinās īstenot mārketinga un tūrisma produktu attīstības pasākumus augsti prioritārajos tūrisma tirgos saskaņā ar *Latvijas turisma mārketinga stratēģiju 2010.-2015. gadam*, kā arī veiks pasākumus jaunā Latvijas tūrisma tēla integrēšanai Latvijas tūrisma mārketinga materiālos un nodrošinās tā popularizēšanas pasākumus tūrisma nozarei.

6.4. Uzņēmējdarbības vide

Latvijā izplatītākie instrumenti uzņēmējdarbības vides novērtēšanā ir Pasaules Bankas pētījums *Doing Business* (DB), kā arī *Administratīvo procedūru ietekmes uz uzņēmējdarbības vidi pētījums*, ar kuru palīdzību tiek izzināts uzņēmēju viedoklis par to darbību kavējošiem faktoriem un sagatavots veicamo uzdevumu saraksts ikgadējā *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna* ietvaros.

Latvija DB indeksā 2010. gadā ieņem 27. vietu pasaulē, kas ir par 2 vietām augstāk nekā 2009. gada pētījumā. Igaunija šogad DB indeksā ir 24. vietā, bet Lietuva – 26. vietā.

Saskaņā ar Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas izstrādāto *Latvijas Stratēģiskās attīstības plānu*

2010.-2013. gadam (apstiprināts Ministru kabinetā 2010. gada 23. martā) Latvijas mērķis ir 2013. gadā sasniegt 19. vietu.

2010. gada Pasākumu plāna (apstiprināts Ministru kabinetā 2010. gada 24. martā) mērķis ir „ātrāk, lētāk, mazāk procedūru”, un tas tiek koncentrēts uz tādām jomām kā elektroniskā pārvalde, uzņēmumu dibināšana, nodokļu administrēšana, ārējā tirdzniecība, nekustamā īpašuma reģistrēšana, būvniecības regulējuma pilnveidošana.

Plānā ir iekļauti 22 pasākumi, no kuriem 1. ceturksnī paveikti 9 pasākumi, pārējo pasākumu realizācija turpinās.

Grozījumi *Komerclikumā* Saeimā ir pieņemti un stājās spēkā ar 2010. gada 1. maiju, un tie paredz šādus grozījumus **uzņēmējdarbības uzsākšanas jomā**:

- SIA amatpersonu pilnvaru termiņš – beztermiņa, AS – pagarināts uz 5 gadiem;
- kā pamatkapitāla apmaksas apliecinājums – ne tikai bankas izziņa;

- nebūs jāiesniedz kapitālsabiedrību amatpersonu paraksta paraugi.

Uzņēmumu reģistrs ir veicis nepieciešamos pasākumus, lai ar 2010. gada 1. maiju nodrošinātu komersanta reģistrācijas apliecību izsniegšanu elektroniski.

6.3. attēls

Latvijas un citu ES valstu vietas Pasaules Bankas pētījumā *Doing Business* 2010. gadā
(uzņēmējdarbības vide kopumā)

Attiecībā uz **mikrouzņēmumu darbību veicināšanu** grozījumi *Komerclikumā* paredz, ka:

- SIA var reģistrēt no 1 lata (dibinātāji/dalībnieki līdz 5 fiziskām personām; dalībnieki pilda arī valdes funkcijas; dalībnieks var būt dalībnieks vienlaikus tikai vienā šādā SIA);
- reģistrējot SIA, tiks samazināta valsts nodeva, kas nepārsniegs administratīvos izdevumus, kā arī maksa par sludinājumu (nepārsniegs sludinājuma pašizmaksu);
- valsts nodeva par pamatkapitāla izmaiņu reģistrāciju nebūs jāmaksā;
- nebūs jāmaksā par sludinājumiem, kas saistīti ar pamatkapitāla palielināšanu.

- distribūcijas centru attīstībai labvēlīgu normu izstrāde;
- PVN reķinu izmantošanas grāmatvedībā kā attaisnojama dokumentu noteikšana.

Nekustamā īpašuma jomā Saeimā 2. lasījumā pieņemti Grozījumi likumā *Par pašvaldībām*, kas paredz, ka pašvaldībām pirkuma tiesību izmantošana turpmāk būs jāpamato ne tikai ar nepieciešamību šo īpašumu izmantot pašvaldību funkciju īstenošanai, bet arī ar šīs funkcijas īstenošanai attiecīgā nekustamajā īpašumā atbilstošiem teritorijas attīstības plānošanas dokumentiem. Tāpat arī 2. lasījumā atbalstītajā redakcijā precizēts pilnvarojums Ministru kabinetam regulēt pirkuma tiesību izmantošanas kārtību, akcentējot nepieciešamību samazināt pirkuma tiesību izmantošanas termiņus.

No 2010. gada 10. februāra ir spēkā norma, kas nosaka mikrouzņēmumiem reģistrācijas valsts nodevu 50 latu apmērā. Savukārt Ministru kabineta 2010. gada 5. maija sēdē tika pieņemts lēmums noteikt maksu par komercreģistrā izdarīta ieraksta izsludināšanu saistībā ar jaunas mikrosabiedrības dibināšanu sludinājuma pašizmaksas apjomā, kas ir 12,60 latu.

Būvniecības jomā 2010. gada 18. maijā MK akceptēts *Būvniecības likums*. Likumprojekts paredz vienkāršot būvniecības administratīvo procesu, atsakoties no daudzajiem starplēmumiem, lai būvniecības saskaņošanai nepatērētu vairāk kā 70 dienu.

Likumprojekts *Par mikrouzņēmumu nodokli* 2010. gada 29. aprīlī izskatīts Saeimas 1. lasījumā. Kopā ar likumprojekta paketi ir iesniegti arī grozījumi likumā *Par apdrošināšanu bezdarba gadījumam* un likumā *Par valsts sociālo apdrošināšanu*.

Elektroniskās pārvaldes jomā, lai uzlabotu iepirkumu efektivitāti un caurspīdību, 2010. gada 20. aprīlī Ministru kabinetā tika apstiprināts *Elektronisko iepirkumu sistēmas izmantošanas uzlabošanas plāns 2010.-2012. gadam*, kas paredz virkni pasākumu, lai veicinātu elektronisko iepirkumu (e-iekirkumu) izmantošanu un attīstību, kas ļautu atkarībā no izmantotā e-iekirkumu veida (elektroniskā izsole, e-konkurss un elektroniskais katalogs) ievērojami vienkāršot iepirkuma procesu un nodrošināt

Nodokļu administrēšanas jomā tuvākajā laikā plānota:

- PVN maksātāju reģistrācijas dienu skaita samazināšana;

izdevīgākus piegādes vai pakalpojumu sniegšanas nosacījumus, kā arī nodrošinātu veselu virkni citu priekšrocību.

Lai izstrādātu nepieciešamo normatīvo bāzi, ir izstrādāts *Koncepcijas projekts par vienas pieturas aģentūras principa ieviešanu valsts un pašvaldību pakalpojumu pieejamībā*, kurš izsludināts Valsts sekretāru sanāksmē 2010. gada 1. aprīlī. Koncepcijas projekts satur rīcības plānu, kā līdz 2013. gadam pilnveidot valsts un pašvaldību pakalpojumu piegādi un nodrošināt to pieejamību visā valsts teritorijā - klātienē un neklātienē (organizējot pakalpojumu piegādi vienotā sistēmā pēc vienotiem principiem saskaņā ar valsts administratīvi teritoriālo iedalījumu uz 118 pašvaldību bāzes).

Lai noteiktu prasības dokumenta oriģināla, tā atvasinājuma un dublikāta noformēšanai un izdošanai, lai tas iegūtu juridisku spēku, izstrādāts *Dokumenta juridiskā spēka likums* (Saeima izsludinājusi 2010. gada 19. maijā).

2010. gada 9. februārī Ministru kabinetā tika izskatīts informatīvais ziņojums *Par Pasākumu plānā administratīvo procedūru vienkāršošanai pakalpojumu sniegšanas jomā saistībā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra Direktīvas 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū ieviešanu noteikto uzdevumu izpildes gaitu*. Minētā plāna ietvaros līdz 2010. gada 25. janvārim no kopumā paredzētajiem 69 uzdevumiem tika izpildīti 34 uzdevumi, 21 uzdevums ir bijis izpildes stadijā, 14 uzdevumu

izpilde nav bijusi uzsākta. Saskaņā ar plānu tiek veikti grozījumi normatīvajos aktos, paredzot atteikties no ierobežojumiem brīvai pakalpojumu sniegšanai.

Latvijā par vienoto valsts portālu elektronisko pakalpojumu nodrošināšanai ir noteikts portāls *latvija.lv*. Tajā tiek apkopota informācija par valsts pārvaldes iestāžu pakalpojumiem. Šobrīd vienotajā valsts elektronisko pakalpojumu portālā *latvija.lv* ir pieejama informācija par 1279 pakalpojumiem, elektroniski pieejami vairāk nekā 160 no tiem.

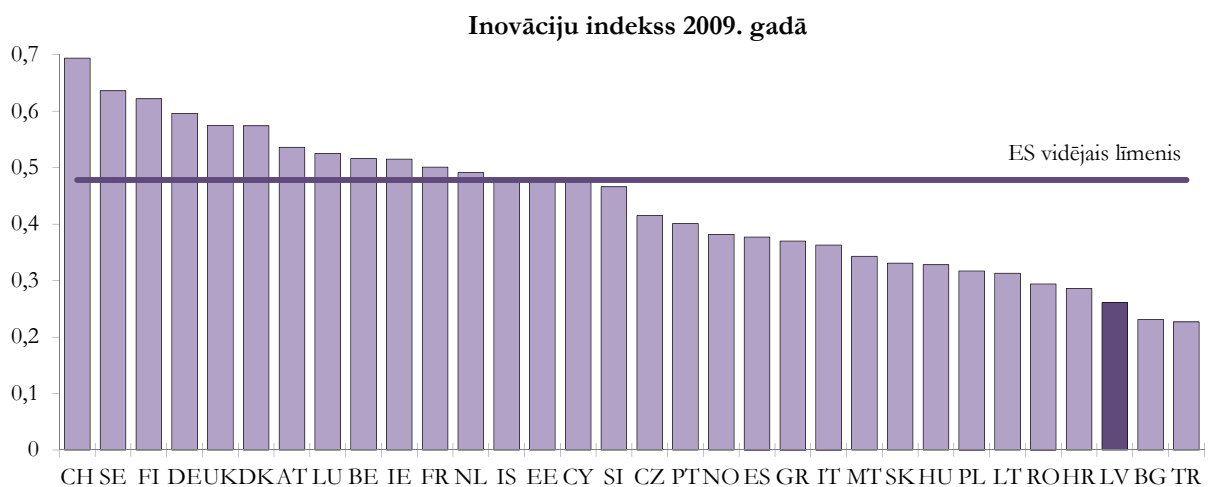
Valsts kancelejā funkciju audita ietvaros ir uzsākts darbs pie būtiskāko valsts pārvaldes institūciju, gan valsts, gan pašvaldību, īstenoto kontroļu, uzraudzības, pārbaūžu, sertifikācijas un akreditācijas prasību identificēšanas, lai sagatavotu priekšlikumus veicamajām reformām administratīvo šķēršļu samazināšanai. Pasākuma ietvaros tiek aktualizēta gan komersantu sniegtā informācija, gan institūciju sniegtais vērtējums, kā arī Latvijas normatīvo aktu prasības un to atbilstība Eiropas Savienības regulējumam. Vienlaikus sadarbībā ar Funkciju audita grupu tiek īstenots ES fondu projekts *Administratīvo šķēršļu samazināšana un publisko pakalpojumu kvalitātes uzlabošana*, kura ietvaros tiek paplašināti izvērtētas 11 uzņēmējdarbības nozares, aptaujāti 44 komersanti, 5 pašvaldības un 25 institūcijas. Plānots, ka kopējais gala ziņojums tiks izskatīts Funkciju audita komisijā atbilstoši noteiktajam gala termiņam – 2010. gada 1. jūlijam.

6.5. Inovācija un jaunās tehnoloģijas

2010. gadā publicētajā *European Innovation Scoreboard 2009* pētījumā starp 32 pētījumā iekļautajām valstīm Latvija ieņem 30. vietu (2009. gadā publicētajā

pētījumā – 30. vieta, 2008. gadā – 35. vieta starp 37 valstīm), zemāki kopējie rādītāji inovācijas jomā ir Bulgārijai un Turcijai.

6.4. attēls

Avots: Eiropas Komisija, European Innovation Scoreboard 2009

Lai arī Latvijas inovācijas indekss ir stipri zemāks nekā vidējais ES 27 dalībvalstu inovācijas indekss, tajā ietvertu rādītāju vidējais pieaugums pret iepriekšējo

gadu Latvijai ir 4,8%, kas ir būtiski lielāks par 27 dalībvalstu vidējo pieaugumu – 1,8%. Galvenokārt pēdējo gadu uzlabojumi vērojami cilvēkresursu

nodrošinājuma jomā, kā arī ir pieaudzis pieteikto Eiropas patentu un Kopienas preču zīmju skaits. Nedaudz mazāks pieaugums vērojams vidējo un augsto tehnoloģiju produktu eksportā.

Komercdarbības konkurētspējas un inovācijas veicināšanas programmā 2007.-2013. gadam noteiktie galvenie darbības virzieni inovācijas attīstībai paredz veidot sabiedrības izpratni par inovāciju, veicināt zināšanu un tehnoloģiju pārnesi, sekmēt zinātnes, izglītības un privātā sektora sadarbību, kā arī atbalstīt jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādi.

2010. gadā galvenokārt tiek turpinātas jau iepriekšējos gados uzsāktās aktivitātes, lai sekmētu rūpniecisko pētījumu veikšanu, jaunu produktu izstrādi un ieviešanu tirgū.

Tehnoloģiju pārneses sekmēšanai Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra turpina atbalstīt 8 Tehnoloģiju pārneses kontaktpunktu darbību (Latvijas Universitātē, Rīgas Tehniskajā universitātē, Latvijas Lauksaimniecības universitātē, Rīgas Stradiņa universitātē, Ventspils augstskolā, Rēzeknes augstskolā, Daugavpils augstskolā, Latvijas Mākslas akadēmijā). Tehnoloģiju pārneses kontaktpunktu galvenie darbības virzieni ir informācijas sniegšana par zinātniskās institūcijas pakalpojumiem un zināšanu un tehnoloģiju pārnesi, pētniecības darbu rezultātu komercializācijas piedāvājumu sagatavošana, komersantu un zinātnieku sadarbības semināru, konferenču un kontaktbiržu organizēšana.

Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra sadarbībā ar Latvijas Tehnoloģisko centru turpina nodrošināt Eiropas Biznesa atbalsta tīkla (*Enterprise Europe Network*) darbību Latvijā. Tīkls sniedz informāciju un praktiskus padomus saistībā ar tirdzniecības, Eiropas Savienības likumdošanas un uzņēmējdarbības attīstības politiku, kā arī nodrošina konsultācijas uzņēmējiem par tehnoloģiju pārnesi un inovācijas attīstību, kā arī par iesaistīšanos Eiropas Savienības 7. Ietvara programmā zinātnes un tehnoloģiju attīstībai.

Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra 2010. gadā turpina sniegt atbalstu ES struktūrfondu programmas *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde* un *Atbalsts jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešanai ražošanā* ietvaros atbalstītajiem 164 projektiem. 2010. gadā ES struktūrfondu programmas *Atbalsts jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešanai ražošanā* plānots organizēt nākamo projekta konkursu par kopējo atbalsta summu 27,6 milj. lati.

Sabiedrības informēšanai un izpratnes veidošanai Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra 2010. gadā turpina īstenot ES struktūrfondu programmu *Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai*. Programmas mērķis ir informēt un iedrošināt pēc iespējas plašāku sabiedrības daļu, īpaši jauniešus, uzsākt uzņēmējdarbību, celt uzņēmējdarbības prestižu sabiedrības acīs, kā arī sekmēt sabiedrības izpratni par inovāciju lomu konkurētspējas veicināšanā, informēt sabiedrību par norisēm saistībā ar inovācijām un to potenciālu, tādējādi iedrošinot pēc iespējas plašāku sabiedrības un uzņēmēju daļu pievērsties inovatīvu risinājumu izstrādei un pielietošanai. Inovatīvās uzņēmējdarbības motivācijas programmas ietvaros 2010. gadā plānots īstenot tādos galvenos pasākumus kā:

- praktiski apmācību pasākumi par inovatīvas uzņēmējdarbības uzsākšanu;
- pedagogu izpratnes padziļināšana par inovatīvas uzņēmējdarbības iespējām, sekmējot praktisku apmācību norisi;
- apmācību programmas *Skolēnu mācību uzņēmumi* īstenošana;
- semināru rīkošana inovatīvo ideju autoriem un mentoringa programmu nodrošināšanai;
- debašu konkursu rīkošana par inovatīvas uzņēmējdarbības jautājumiem;
- biznesa plānu un ideju konkursu rīkošana inovatīvas uzņēmējdarbības uzsākšanai un inovāciju attīstībai uzņēmējdarbībā.

2010. gadā tiks uzsākta *Kompetences centru¹ atbalsta programma*, kas tiks īstenota saskaņā ar 2010. gada 13. aprīlī Ministru kabineta apstiprinātajiem Noteikumiem par darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas* papildinājuma 2.1.2.1.1. apakšaktivitāti *Kompetences centri*. Programmas ietvaros atbalstu varēs saņemt ilgtermiņa ieguldījumu iegādei, rūpnieciskiem pētījumiem, eksperimentālām izstrādēm un projekta vadības nodrošināšanai. Maksimāli pieļaujamais publiskā finansējuma apmērs vienam projekta iesniegumam ir 6,25 milj. latu. Programmu finansēs no Eiropas Reģionālās attīstības fonda līdzekļiem, un kopējais programmas publisko līdzekļu finansējums ir 36,3 milj. latu. Projektu iesniegumus Latvijas Investīcijas un attīstības aģentūrā pieņems no 2010. gada 2. augusta līdz 30. septembrim.

¹ Kompetences centrs ir juridiska persona, kas apvieno zinātniskos un nozares sadarbības partnerus, un tajā ir apvienojušies vismaz viens zinātniskās sadarbības partneris un vismaz trīs savstarpēji iesaistīti nozares sadarbības partneri - komersanti.

6.6. Informācijas sabiedrība

Informācijas sabiedrība ir sabiedrības attīstības fāze, kas balstās uz brīvu savstarpēju informācijas apmaiņu un attīsta uz zināšanām balstītu ekonomiku. Informācijas sabiedrību veido tehnoloģiskā bāze (infrastruktūra, programmatūra), sabiedrībai pieejamo informācijas pakalpojumu klāsts, kā arī indivīdu prasmju un zināšanu līmenis. Informācijas un telekomunikāciju tehnoloģiju (IKT) attīstības rezultātā informācija un zināšanas arvien plašāk tiek izmantotas darbā un darba attiecībās, mācībās, kā arī sadzīvē.

Pēc CSP datiem, 2008. gadā IKT sektora īpatsvars IKP sasniedza 4,2%. 2008. gadā IKT sektorā Latvijā darbojās 3078 uzņēmumi, kas nodarbināja 24 947 strādājošos, uzņēmumu apgrozījums sasniedza 2,6 miljardus latu, personāla izmaksas – 200 milj. latu. IKT ražošanas pievienotā vērtība sasniedza 45 milj. latu, IKT pakalpojumu sniegšana – 562 milj. latu. IKT ārējās tirdzniecības bilance bija negatīva – -242,1 milj. latu, jo

imports būtiski pārsniedza eksportu, kas bija attiecīgi 444,3 milj. latu un 202,2 milj. latu.

2009. gadā publicētajā *Eiropas Digitālās konkurētspējas ziņojumā*, kurā analizēts stratēģijas *i2010* sasniegtais 2005.-2009. gadā, ir atzīmēts, ka informācijas sabiedrības attīstība Latvijā joprojām atpaliek no ES vidējiem rādītājiem, lai gan interneta izplatība un lietotāju prasmes ir salīdzinoši labas. Interneta lietotāji ļoti aktīvi izmanto jaunākos pakalpojumus internetā. Pēc platjoslas interneta ātruma Latvija 2008. gadā ierindojās 6. vietā ES. Tomēr pēc platjoslas interneta pieejamības un interneta pieslēgumu skaita mājāsaimniecībām lauku rajonos Latvija ievērojami atpalika no ES vidējiem rādītājiem. Arī uzņēmumu skaits ar platjoslas interneta pieslēgumu bija neliels (62%), kas ierindoja Latviju 23. vietā ES. Tas bija viens no iemesliem, kādēļ arī e-komercija un e-business Latvijā atpaliek no ES vidējiem rādītājiem.

6.13. ielikums

Datoru un interneta lietošana Latvijā

Atbilstoši CSP apsekojuma *Datoru un interneta lietošana mājāsaimniecībās* datiem, 2009. gadā no visām mājāsaimniecībām datori bija 60% mājāsaimniecību (mājāsaimniecības, kurās dzīvo vismaz 1 persona vecumā no 16-74 gadiem) un interneta pieslēgums – 58% mājāsaimniecību. Datoru un interneta pieejamības ziņā mājāsaimniecībām vislabākā situācija bija Pierīgas reģionā (datori – 69%, internets – 65%) un Rīgas reģionā (datori – 66%, internets – 64%), bet pārējos reģionos situācija bija sliktāka – Zemgales reģionā (datori – 59%, internets – 61%), Kurzemes reģionā (datori – 54%, internets – 54%), Latgales reģionā (datori – 51%, internets – 44%) un Vidzemes reģionā (datori – 50%, internets – 48%). Regulāri (vismaz reizi nedēļā) gan datoru, gan internetu lietoja 61% iedzīvotāju vecumā no 16 līdz 74 gadiem. Platjoslas interneta pieslēgums bija 50% no visām mājāsaimniecībām.

2009. gada sākumā datori bija 93% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem, interneta pieslēgums – 86% šādu uzņēmumu, sava mājas lapa internetā – 42% šādu uzņēmumu. 2008. gadā sadarbībai ar valsts un pašvaldību institūcijām internetu izmantoja 62% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem. 2009. gadā no visiem uzņēmumu darbiniekiem datoru regulāri lietoja 29%, bet internetam pieslēgtu datoru – 25% darbinieku.

2009./2010. mācību gada sākumā uz 100 pilna laika studentiem augstskolās un koledžās bija 18 datori (2008./2009. mācību gada sākumā – 14 datori). 2009./2010. mācību gada sākumā profesionālās izglītības iestādēs uz 100 audzēkņiem bija 10 datori, bet vispārīgizglītojošās skolās – 9,4 datori. No mācību iestāžu kopskaita interneta pieslēgums bija visās augstskolās un koledžās, 87% profesionālās izglītības iestāžu, 99,7% vispārīgizglītojošo skolu.

Līdz ar iestāšanos ES Latvijai ir kļuvušas saistošas Eiropas Savienības iniciatīvas (skatīt 6.14. ielikumu), kas attiecas uz informācijas sabiedrības veidošanu.

Latvijas nacionālajā Lisabonas programmā 2008.-2010. gadam kā viens no galvenajiem uzdevumiem bija minēta IKT izplatības veicināšana un efektīva pielietošana, lai izveidotu pilnībā integrētu informācijas sabiedrību. Šī uzdevuma realizēšanai tika izdalīti divi galvenie virzieni – interneta pieejamības paaugstināšanu un efektīvas e-pārvaldes izveidošanu un nodrošināšanu.

Eiropas Komisijas 2010. gada 19. maijā pieņemtajā paziņojumā *Digitālā programma Eiropai* ir nosprausts jauns mērķis – atbilstoši *ES 2020* stratēģijai gūt tautsaimniecisku un sabiedrisku labumu no digitālā vienotā tirgus, kas balstīts uz ātru un īpaši ātru internetu. *Digitālā programma Eiropai* ietver vairāk nekā 90 likumdošanas iniciatīvu un daudzus ES, reģionāla un dalībvalstu horizontālā līmeņa pasākumus septiņās jomās trīs *ES 2020* stratēģijas izaugsmes dimensijās: sociālā, vides un globālā dimensijā (skatīt 6.14. ielikumu).

Informācijas sabiedrības attīstību Latvijā nosaka šādi politikas plānošanas dokumenti:

- Ministru kabineta 2002. gada 7. maijā akceptētā *Latvijas e-pārvaldes koncepcija*, kurā tika noteikta e-pārvaldes izveides stratēģija, kā arī sākotnējais rīcības plāns un tā īstenošanai nepieciešamie līdzekļi;
- Ministru kabineta 2006. gada 19. jūlijā akceptētās *Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2006.-2013. gadam*, kurās tika noteikti politikas īstenošanas un ilgtermiņa mērķi, rīcības virzieni un nepieciešamais finansējums;
- Ministru kabineta 2009. gada 28. maijā akceptētā koncepcija *Vienas pieturas aģentūras principa ieviešana atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra direktīvas 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū noteiktajām prasībām*, kurā noteikti mērķi, uzdevumi un attīstības virzieni vienas pieturas aģentūras principa ieviešanai pārvaldes iestāžu darba organizācijā;

- Ministru kabineta 2010. gada 12. janvārī akceptētā *Elektronisko identifikācijas karšu koncepcija*, kura paredz ieviest elektroniskās identifikācijas karti;
- *Elektroniskās pārvaldes attīstības plāns 2010.-2013. gadam* (izskatīts 2010. gada 29. aprīlī Valsts sekretāru sanāksmē) ir īstermiņa attīstības

plānošanas dokuments turpmākajiem trīs gadiem, kurš izstrādāts *Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādņu 2006.-2013. gadam* īstenošanai, lai turpinātu rīcībpolitiku e-pārvaldes attīstības jomā un nodrošinātu *Elektroniskās pārvaldes attīstības programmas 2005.-2009. gadam* pēctecību.

6.14. ielikums

Eiropas Savienības iniciatīvas informācijas sabiedrības veidošanā

Lai atbalstītu digitālās ekonomikas attīstību, 2005. gada 1. jūnijā Eiropas Komisija uzsāka jaunu iniciatīvu, kas ir stratēģija turpmākajiem 5 gadiem – *i2010: Eiropas informācijas sabiedrība 2010*. Tās mērķis ir veicināt izaugsmi un darba vietu veidošanos ar informācijas sabiedrību un medijiem saistītajās nozarēs. Iniciatīva ietver 3 prioritātes:

- izveidot ES atvērtu un konkurētspējīgu vienotu tirgu informācijas sabiedrības un mediju pakalpojumiem;
- palielināt ES investīcijas informācijas un telekomunikāciju tehnoloģiju pētniecībā par 80%;
- panākt visas Eiropas sabiedrības pārtapšanu par informācijas sabiedrību.

2009. gada 18. novembrī Mālmē (Zviedrijā) par e-pārvaldi atbildīgie ministri parakstīja deklarāciju, kas nosaka kopīgās nākotnes redzējumu un politikas prioritātes, kas jāsasniedz līdz 2015. gadam. Galvenie mērķi, kas dalībvalstīm kopā ar Eiropas Komisiju ir jāsasniedz turpmākajos 5 gados:

- nodrošināt iespēju uzņēmumiem un iedzīvotājiem, izmantojot e-pārvaldes pakalpojumus, ērtāk piekļūt informācijai un aktīvāk iesaistīt tos politikas veidošanas procesā;
- veicināt mobilitāti vienotajā tirgū, unificējot e-pārvaldes pakalpojumus uzņēmumu izveidošanai, studēšanai, strādāšanai, dzīvošanai un iešanai pensijā Eiropā;
- palielināt e-pārvaldes efektivitāti, samazinot administratīvo slogu, uzlabojot pārvaldes organizatoriskos procesus un lietojot IKT energoefektivitātes uzlabošanai, kas dos lielāku ieguldījumu ilgtspējīgā zemas oglekļa emisijas ekonomikā.

Eiropas Komisija 2010. gada 19. maijā ir pieņēmusi paziņojumu *Digitālā programma Eiropai*, pasludinot šo programmu par vienu no septiņām stratēģijas *ES 2020* parauginiciatīvām. Tās mērķis ir gūt tautsaimniecisku un sabiedrisku labumu no digitālā vienotā tirgus, kas balstīts uz ātru un īpaši ātru internetu. Programmā ieskicētas septiņas prioritārās rīcības jomas: digitāla vienotā tirgus izveide, lielāka sadarbība, interneta drošības un lietotāju uzticēšanās uzlabošana, daudz ātrāka piekļuve internetam, vairāk ieguldījumu pētniecībā un izstrādē, digitālās kompetences prasmju un iekļautības palielināšana, kā arī informācijas un komunikācijas tehnoloģiju piemērošana, lai risinātu sabiedrībā aktuālas problēmas, piemēram, klimata pārmaiņas un sabiedrības novecošanu. Priekšrocības ietver vienkāršākus elektroniskos maksājumus un rēķinus, tālmedicīnas pakalpojumu ātras izmantošanas iespējas un energoefektīvu apgaismojumu. Paziņojums satur rīcības plānu septiņās Digitālās programmas jomās, vienlaikus norādot, ka Digitālā programma ir esošajā situācijā izstrādāts dokuments, kas attīstīsies līdz ar pieredzi un straujajām pārmaiņām tehnoloģijā un sabiedrībā. Ņemot vērā minēto, paziņojumā iekļautos pasākumus pārsvarā plānots iniciēt no 2010. gada līdz 2015. gadam.

Informācijas sabiedrības un e-pārvaldes attīstība ir analizēta šādos informatīvajos ziņojumos:

- *Informatīvais ziņojums par situāciju Latvijā elektroniskās pārvaldes un informācijas sabiedrības jomā* (izskatīts Ministru kabinetā 2008. gada 4. martā);
- *Informatīvais ziņojums par vienas pieturas aģentūras principa ieviešanu pārvaldes pakalpojumu pieejamībā* (izskatīts Ministru kabinetā 2009. gada 15. septembrī);
- *Informatīvais ziņojums Elektroniskās pārvaldes attīstības programmas 2005.-2009. gadam izpildes novērtējuma ziņojums* (izskatīts Ministru kabinetā 2010. gada 23. martā);

- Informatīvais ziņojums *Par Microsoft infrastruktūras programmatūras izmantošanas un informācijas tehnoloģiju infrastruktūras optimizācijas iespējām ministrijās un to padotības iestādēs* (izskatīts Ministru kabinetā 2010. gada 6. aprīlī);
- *Informatīvais ziņojums par valsts informācijas sistēmām un to attīstības iespējām* (izskatīts 2010. gada 13. maijā Valsts sekretāru sanāksmē).

Elektroniskās pārvaldes un informācijas sabiedrības attīstībai tiks izmantots Eiropas Savienības struktūrfondu finansējums, kā arī valsts un pašvaldību budžeta līdzekļi (skatīt 6.15. ielikumu).

6.15. ielikums

Elektroniskās pārvaldes un informācijas sabiedrības attīstības prioritārie projekti

Ar Ministru kabineta 2010. gada 15. marta rīkojumu Nr. 147 *Par elektroniskās pārvaldes un informācijas sabiedrības attīstības prioritāro projektu sarakstu* tika apstiprināts ministriju, to pakļautībā un pārraudzībā esošo institūciju prioritāro projektu saraksts elektroniskās pārvaldes un informācijas sabiedrības attīstības jomā Eiropas Savienības fondu 2007.-2013. gada plānošanas periodam. Sarakstā iekļauti 65 projekti par kopējām uz projektiem attiecināmām izmaksām 98,9 milj. latu, no kuriem ir apstiprināti 44 projekti par kopējām uz projektiem attiecināmām izmaksām 62,2 milj. latu un 21 plānotais projekts par kopējām uz projektiem attiecināmām izmaksām 36,7 milj. latu. Valsts budžeta finansējums sastāda 15%, bet 85% ir ES fondu līdzfinansējums. Projektu realizācija tiek plānota 1,5-3 gadu laikā.

6.15. ielikuma turpinājums

Vislielākais finansējums (vismaz 2 milj. latu) paredzēts tādiem projektiem kā Vienotās valsts arhīvu informācijas sistēmas izstrādes un ieviešanas 2. kārtā (3,5 milj. latu), Biometrijas datu apstrādes sistēmas izveide (3,5 milj. latu), Portāla *www.skolas.lv* attīstības 2. kārtā (3,1 milj. latu), Digitālās bibliotēkas izveides 2. kārtā (2,7 milj. latu), Zemkopības ministrijas un tās padotībā esošo iestāžu uz klientu orientētas pakalpojumu sistēmas izveide (2,5 milj. latu), Būvniecības informācijas sistēmas izstrāde (2,5 milj. latu), Elektroniskās veselības kartes un integrācijas platformas informācijas sistēmas izveides 1. posms (2,5 milj. latu), E-pakalpojumi un to infrastruktūras attīstība (2,4 milj. latu), Valsts zemes dienesta ģeotelpisko datu ģeotelpiskās informācijas sistēmas izveide (2,3 milj. latu), Vienotas vides informācijas sistēmas izveides 2. etaps (2,3 milj. latu), Elektroniska apmeklējumu rezervēšanas izveide (*e-booking*), veselības aprūpes darba plūsmu elektronizēšanas (*e-referrals*) 1. posms, sabiedrības veselības portāla izveide, informācijas drošības un personas datu aizsardzības nodrošināšana (2 milj. latu), Vienotā ģeotelpiskās informācijas portāla izveidošana un nozaru ĢIS sasaiste ar portālu (2 milj. latu).

Elektroniskie pakalpojumi

Atbilstoši *Eurostat* datiem, Latvija 2009. gadā bija ieviesusi 65% no 20 elektroniskajiem pamatpakalpojumiem (vidēji ES – 74%). Tā kā daudzās ES valstīs visi 20 elektroniskie pamatpakalpojumi jau ir ieviesti, šobrīd ES tiek izstrādāta jauna metodoloģija, kas ļaus analizēt e-pārvaldes pieejamību arī turpmāk. Latvijā kā vienots piekļuves punkts valsts un pašvaldību pakalpojumiem ir izveidots interneta portāls *www.latvija.lv*. Tajā kopš 2009. gada 28. decembra uzņēmējiem ir iespēja pieteikties elektroniski 78 valsts iestāžu sniegto pakalpojumu saņemšanai. Pavisam publisko pakalpojumu katalogā ir pieejama informācija par vairāk nekā 1300 pakalpojumiem. Kopš 2010. gada jūnija jauna uzņēmuma reģistrāciju Uzņēmumu Reģistrā ir iespējams veikt pilnībā elektroniski.

Kopš 2009. gada 1. jūnija par elektroniskās pārvaldes ieviešanu Latvijā atbild Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija. Informācija par e-iegādājumiem un e-pakalpojumu attīstību tagad ir pieejama Valsts reģionālās attīstības aģentūras mājas lapā (*www.vraa.gov.lv*), bet informācija par e-pārvaldi un informācijas sabiedrības politiku – Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas mājas lapā (*www.rapl.m.gov.lv*).

Pēc Valsts reģionālās attīstības aģentūras datiem, vispārīgo vienošanos iepirkumu kopsumma 2009. gadā bija 3,4 milj. latu (2008. gadā 6,2 milj. latu), preču skaits e-katalogā sasniedza 40 tūkstošus. Lielāko daļu sastādīja datortehnikas, drukas iekārtu piederumu un ārstniecības līdzekļu iepirkumi.

2006. gada septembrī VAS „Latvijas Pasts” ieviesa e-paraksta pakalpojumu un uzsāka e-paraksta viedkaršu izsniegšanu. Līdz 2008. gada beigām tika izsniegtas aptuveni 30 tūkst. e-paraksta viedkartes ar derīguma termiņu 2 gadi. Tā kā turpmāka viedkaršu iegāde jāveic iestādēm par saviem budžeta līdzekļiem, paredzams, ka viedkaršu turētāju skaits 2010. gada beigās samazināsies līdz 5 tūkstošiem.

Nemot vērā nelielo pieejamo elektronisko pakalpojumu skaitu un finansiālos zaudējumus, ko radīja e-paraksta ieviešana un uzturēšana, VAS „Latvijas Pasts” ar 2009. gada 1. jūniju nodeva sertifikācijas pakalpojumu sniegšanas funkciju VAS Latvijas Valsts radio un televīzijas centram.

Ministru kabinets 2010. gada 12. janvārī atbalstīja Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas izstrādāto *Elektronisko identifikācijas karšu koncepciju*,

kura paredz ieviest elektronisko identifikācijas karti. Karte vienlaicīgi būs gan personu apliecinošs un ceļošanas dokuments ES, gan personas elektroniskās identifikācijas un autentifikācijas līdzeklis elektronisko pakalpojumu saņemšanai, gan e-paraksta radīšanas (lietošanas) līdzekļu nesējs. Kartes izsniegs Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde. Uzticama sertifikācijas pakalpojumu sniedzēja funkcijas veiks konkursa kārtībā izvēlēts pakalpojuma sniedzējs.

Nemot vērā nelielo e-paraksta viedkaršu lietotāju skaitu un ierobežotās budžeta iespējas, Ministru kabinets 2010. gada 12. janvārī atcēla 2007. gada 17. decembra rīkojumu Nr. 810 *Par koncepciju par elektroniskās vēlēšanu sistēmas izveidi*. Atgriešanās pie elektronisko vēlēšanu sistēmas izveides notiks tikai pēc elektroniskās identifikācijas kartes ieviešanas.

Platjoslas internets

Atbilstoši *Eurostat* datiem, 2009. gadā Latvijā platjoslas interneta piekļuves līniju skaits sasniedza 17,5 (vidēji ES – 23,9) uz 100 iedzīvotājiem (ar platjoslu interneta piekļuves līniju saprotot līniju, kurā datu pārraides ātrums ir lielāks vai vienāds par 144 kbit/s).

Saskaņā ar interneta pētījumu kompānijas «Ookla Net Metrics» interneta ātruma mērījumu vietnē *speedtest.net* publicētajiem jaunākajiem datiem, 2010. gada jūnijā Latvija ar lejupielādes ātrumu 23,3 Mbit/s ierindojas 2. vietā un augšupielādes ātrumu 12,23 Mbit/s – 3. vietā starp 180 pasaules valstīm. Šādi rezultāti sasniegti, pateicoties lielāko Latvijas telekomunikāciju uzņēmumu investīcijām optiskā tīkla izveidē. Piemēram, uzņēmuma „Lattelecom” optiskā tīkla internets šobrīd ir pieejams 200 tūkst. mājsaimniecību, bet līdz 2010. gada beigām plānots nodrošināt pieeju 300 tūkst. mājsaimniecību, kas galvenokārt atrodas Rīgā un lielākajās Latvijas pilsētās.

2008. gada pavasarī Satiksmes ministrijas projekta ietvaros *Platjoslas sakaru infrastruktūras attīstība lauku apvidū* AS „Telekom Baltija” (Triatel) izbūvēja mobilo datu pārraides tīklu, kas nodrošina iespēju izmantot platjoslas datu pārraides pakalpojumus gandrīz visā Latvijas Republikas teritorijā, nodrošinot lejupielādes ātrumu ne mazāku kā 256 kbit/s.

2009. gada sākumā SIA “BITT” veica *Pētījumu par elektronisko sakaru pakalpojumu vienlīdzīgas pieejamības nodrošināšanu visā valsts teritorijā (platjoslas tīkla attīstība)*. Pētījumā tika secināts, ka gala lietotājiem lauku apvidos pieejamais interneta lejupielādes ātrums vairs neatbilst

mūsdienu prasībām, savukārt uzstādīšanas un abonēšanas izmaksas vairākas reizes pārsniedz analoģiskas pakalpojumu izmaksas pilsētās. Lai nodrošinātu novadu administratīvos centrus ar atbilstošu platjoslas ātrumu, tika identificētas vietas, kur ieteicams attīstīt optiskās šķiedras infrastruktūru.

Piesaistot ERAF darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* līdzekļus, plānots attīstīt platjoslas interneta infrastruktūru, kas ļautu visā Latvijā izmantot internetu ar lejupielādes ātrumu vismaz 2 Mbit/s.

Cīņa ar datorpirātismu

Datorpirātisma līmenis, atbilstoši starptautiskās datorprogrammu autortiesību aizsardzības organizācijas „Business Software Alliance” datiem, Latvijā 2009. gadā bija saglabājies 56% līmenī (tas nav mainījies kopš 2006. gada), savukārt pirātisma nodarītie zaudējumi Latvijas ekonomikai samazinājušies līdz 12 milj. latu.

E-komercija

Atbilstoši *Eurostat* datiem, 2008. gadā 15,9% no visiem uzņēmumiem ar 10 un vairāk darbiniekiem bija veikuši pirkumus internetā, bet 5,2% uzņēmumu bija pārdevuši preces vai pakalpojumus internetā. Internetā pirktu preču un pakalpojumu apgrozījums Latvijā 2008. gadā sastādīja 4% no kopējiem pirkumiem, savukārt internetā pārdoto preču apgrozījums sastādīja 4,4% no kopējā neto apgrozījuma. Kā liecina *Eurostat*, no ES uzņēmumu kopējā apgrozījuma e-komercija 2008. gadā veidoja 12% (2009. gadā – 13%).

2009. gada 1. ceturksnī 26% no visiem iedzīvotājiem jeb 38% no interneta lietotājiem vismaz reizi dzīvē bija iepirkušies un pasūtījuši preces vai pakalpojumus internetā savām vajadzībām. Internetā galvenokārt iepērkas iedzīvotāji vecumā no 25 līdz 34 gadiem (51% no interneta lietotājiem šajā vecuma grupā).

6.7. Mazie un vidējie komersanti

Latvijā mazie un vidējie komersanti (MVK) tāpat kā citur Eiropā veido lielu tautsaimniecības daļu, un

tiem ir nozīmīga loma iekšzemes kopprodukta radīšanā un nodarbinātībā (skatīt 6.16. ielikumu).

6.16. ielikums

Mazo un vidējo komersantu skaits Latvijā

2008. gadā Latvijā bija 72,4 tūkst. ekonomiski aktīvu individuālo komersantu un komercsabiedrību (bez zemnieku, zvejnieku saimniecībām un pašnodarbinātām personām, kuras veic saimniecisko darbību), no kuriem 99,5% atbilda MVK kategorijai. Latvijā ekonomiski aktīvo MVK sadalījums: mikro uzņēmumi – 79,3%, mazie uzņēmumi – 16,8%, vidējie uzņēmumi – 3,4%, lieli uzņēmumi – 0,5 procenti.

Būtisks ekonomisko aktivitāti raksturojošs rādītājs ir ekonomiski aktīvo komersantu un komercsabiedrību skaits uz 1000 iedzīvotājiem. Latvijas rādītājs ir konstanti audzis pēdējo 7 gadu laikā no 17 – 2001. gadā līdz 32 – 2008. gadā.

Taču tikpat nozīmīgi ir akcentēt individuālo darba veicēju (pašnodarbināto) skaitu – 2008. gadā (provizoriskā informācija) – 42,8 tūkst. (19 uz 1000 iedzīvotājiem) un zemnieku, zvejnieku saimniecību skaitu – 2008. gadā – 13,3 tūkst. (6 uz 1000 iedzīvotājiem). Ņemot vērā faktu, ka ES dalībvalstu vidū nepastāv vienota metodoloģiskā prakse tāda ekonomisko aktivitāti raksturojošā rādītāja aprēķināšanā kā uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem (*enterprises per 1000 inhabitants*), ir grūti veikt objektīvu šī raksturlieluma salīdzinošo analīzi. Pašreizējā ES atbildīgo institūciju prakse liecina, ka uzņēmumu skaita uz 1000 iedzīvotājiem aprēķinā tiek iekļauti kā individuālie komersanti un komercsabiedrības, tā arī individuālā darba veicēji, zemnieku, zvejnieku saimniecības u.c. Tādējādi, piemērojot analoģu praksi, Latvijā 2008. gadā bija 57 saimnieciskās darbības veicēji uz 1000 iedzīvotājiem.

Saskaņā ar Lursoft un Uzņēmumu reģistra statistiku 2009. gadā reģistrēti 9228 individuālie komersanti un komercsabiedrības, likvidēti – 5715. 2010. gada 5 mēnešos reģistrēti 4055 individuālie komersanti un komercsabiedrības, likvidēti – 1422.

Latvijā atbalstu MVK regulē kopš 2003. gada 1. janvāra spēkā esošais *Komercdarbības atbalsta kontroles likums*.

Ministru kabinets 2004. gada 27. janvārī apstiprināja *Latvijas Mazo un vidējo uzņēmumu attīstības politikas pamatnostādnes*, kurās ir formulēti valdības rīcības pamatprincipi, ilgtermiņa mērķi un apakšmērķi, kā arī galvenie rīcības virzieni MVK attīstības politikas

jomā. Pamatnostādņu mērķis ir nodrošināt uzņēmējdarbības veikšanai labvēlīgas vides sekmēšanu, stimulēt uzņēmēju iniciatīvu un mazināt vispārējo risku, novērst uzņēmējdarbības šķēršļus, sekmēt finanšu sistēmas un kapitāla tirgus stabilitāti un efektivitāti, lai veicinātu uzņēmumu konkurētspēju tirgū.

6.17. ielikums**MVU definīcija**

Komerddarbības atbalsta likumā noteiktā MVU definīcija (saskaņā ar Eiropas Komisijas regulu Nr. 70/2001 un grozījumiem, kas izdarīti ar Eiropas Komisijas regulu 364/2004, kā arī saskaņā ar Eiropas Komisijas 2003. gada 6. maija rekomendāciju Nr. 361):

vidējie uzņēmumi:

- darbinieku skaits: 50 – 249;
- gada apgrozījums nepārsniedz 50 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 43 milj. eiro;

mazie uzņēmumi:

- darbinieku skaits: 10 – 49;
- gada apgrozījums nepārsniedz 10 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 10 milj. eiro;

mikrouzņēmumi:

- darbinieku skaits: 1 – 9;
- gada apgrozījums nepārsniedz 2 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 2 milj. eiro.

Pamatnostādnes paredz realizēt politiku, kas balstīta uz attīstīto valstu labākās prakses paraugiem, un tā tiks realizēta saskaņā ar *Mazo uzņēmumu Eiropas*

hartā un citos ES dokumentos noteiktajiem darbības virzieniem (skatīt 6.18. ielikumu), vienlaicīgi ņemot vērā arī Latvijai specifiskās MVK attīstības problēmas.

6.18. ielikums**ES aktivitātes uzņēmējdarbības atbalstam**

Eiropas Komisija 2008. gada 25. jūnijā apstiprināja ziņojumu *Mazās Uzņēmējdarbības Akts Eiropai*, kura galvenais mērķis ir, integrējot *Doma par mazajiem vispār* principa pielietojumu politikas dokumentu sagatavošanas procesā, uzlabot vispārējo politisko pieeju attiecībā uz uzņēmējdarbību, jo īpaši veicinot mazās un vidējās uzņēmējdarbības attīstību un palīdzot novērst tās attīstību kavējošos šķēršļus. Akts ietver 10 politiski saistošu vadlīniju un vairākus konkrētus regulējuma priekšlikumus.

Eiropas Komisija 2009. gadā aizsāka jaunu iniciatīvu – *Eiropas mazo un vidējo uzņēmumu nedēļas* organizēšanu ar mērķi sniegt esošajiem un topošajiem uzņēmējiem informāciju un līdzekļus, kas ir nepieciešami pastāvīgiem panākumiem un konkurētspējas nodrošināšanai Eiropas dinamiskajā ekonomikas vidē.

Eiropas MVU nedēļa 2010 ir veltīta *Eiropas Mazās uzņēmējdarbības akta* mērķu realizācijai. *Eiropas MVU nedēļa 2010* oficiāli notika no 25. maija līdz 1. jūnijam, kad 37 Eiropas valstīs tika organizētas dažādas konferences, semināri, apmācības, diskusiju forumi un apbalvošanas ceremonijas, lai sniegtu sabiedrībai informāciju par Eiropas Savienības, dalībvalstu, reģionālo un pašvaldību institūciju aktivitātēm uzņēmējdarbības sakārtošanā, popularizētu uzņēmējdarbību un izrādītu atzinību uzņēmējiem par ieguldījumu Eiropas labklājībā, darbavietu radīšanā, inovācijās un konkurētspējā.

Lai potenciāliem un esošiem uzņēmumiem nodrošinātu pieredzes apmaiņu un jaunas zināšanas tālākai biznesa attīstībai, *Eiropas MVU nedēļas 2010* pasākumi Latvijā noritēja 2010. gada maijā un jūnijā. *MVU nedēļas 2010 Latvijā* ietvaros tika organizētas konferences, kontaktbiržas, reģionālie un tematiskie semināri tādās jautājumos kā pakalpojumu sniegšana ES valstīs (*Pakalpojumu direktīva*), eksportēšanas juridiskie jautājumi (eksporta līgumi), publiskais iepirkums Eiropas Savienībā, klientu attiecību vadības sistēmas ieviešana uzņēmumā u.c. Pasākumos tika diskutēti par pieejamo atbalstu uzņēmējdarbības uzsākšanai un paplašināšanai, sniegti praktiski padomi biznesa ideju realizēšanai, kā arī godināts *Eiropas MVU nedēļas 2010* idejas nesējs Latvijā – SIA „Madara Cosmetics”. Kopumā organizēti vairāk nekā 15 uzņēmēju informēšanas pasākumi Latvijā, iesaistot vairāk nekā 3000 uzņēmēju.

Ministru kabinets 2007. gada 28. jūnijā ir apstiprinājis Ekonomikas ministrijas izstrādāto *Uzņēmējdarbības konkurētspējas veicināšanas un inovāciju programmu 2007.-2013. gadam*.

Programma aptver uzņēmējdarbības konkurētspējas veicināšanas, inovatīvās darbības un rūpniecības attīstības uzstādījumus un rīcības politiku, aprakstot konkurētspējas sekmēšanas, kā arī inovāciju un rūpniecības attīstības vīziju nākamajiem 7 gadiem. Programmas galvenie mērķi ir nodrošināt labvēlīgus nosacījumus komercdarbības attīstībai, veicināt *Nacionālās inovāciju sistēmas* kapacitātes un efektivitātes palielināšanos, panākt būtisku konkurētspējas un produktivitātes pieaugumu rūpniecībā, sekmējot augstas pievienotās vērtības produktu ražošanas apjomu pieaugumu.

Ministru kabinets 2009. gada 30. oktobrī apstiprināja *Koncepciju par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem*, kuras mērķis ir radīt nepieciešamos priekšnoteikumus, lai bez darba palikušos iedzīvotājus mudinātu uzsākt komercdarbību, izveidot mikrouzņēmumu darbību veicinošu komercdarbības vidi, samazinot bezdarba līmeni, kā arī attīstīt uzņēmēja spējas, tādējādi palielinot uzņēmēju īpatsvaru kopējo nodarbināto skaitā. Lai īstenotu koncepcijas mērķi, nepieciešami šādi darbības virzieni:

- samazināt mikrouzņēmumu komercdarbības uzsākšanas izmaksas;
- ieviest mikrouzņēmumiem draudzīgu nodokļu politiku;
- panākt, ka mikrouzņēmējs pats ir spējīgs kārtot grāmatvedību;
- nodrošināt finanšu pieejamību mikrouzņēmumiem;

- nodrošināt pilnvērtīgas informācijas pieejamību mikrouzņēmumiem.

Koncepcija veiksmīgi tiek īstenota, un tiek veiktas izmaiņas attiecīgajos normatīvajos aktos. Virkne izmaiņu jau tika apstiprinātas līdz ar 2010. gada valsts budžeta pieņemšanu Saeimā 2009. gada nogalē. Piemēram, noteikta pievienotās vērtības nodokļa maksāšana komersantiem ar apgrozījumu līdz 70 tūkst. latu pēc „kases principa” un pagarināts taksācijas periods uz ceturksni.

Būtiski pasākumi veikti arī šī gada sākumā. Tā uzņēmējdarbības uzsākšanas izmaksu samazināšanai par 50% samazināta valsts nodeva par reģistrāciju Uzņēmumu reģistrā, kā arī par parakstu apliecināšanu.

2010. gada maijā spēkā stājoties grozījumiem *Komerclikumā*, būtiski tika samazinātas uzņēmējdarbības uzsākšanas izmaksas, nosakot, ka sabiedrību ar ierobežotu atbildību var dibināt arī ar mazāku pamatkapitālu nekā 2000 latu. Vienlaikus tika noteikts, ka, reģistrējot šādu SIA:

- valsts nodeva ir 15 latu, maksa par sludinājumu 12,60 latu;
- nebūs jāmaksā valsts nodeva par pamatkapitāla izmaiņu reģistrāciju un sludinājumiem, kas saistīti ar pamatkapitāla palielināšanu.

Nozīmīga loma atbalsta instrumentu realizācijā ir **Latvijas Hipotēku un zemes bankai** (Hipotēku banka), kas ir Latvijā vienīgā valstij 100% piederoša banka un veic attīstības bankai raksturīgās funkcijas.

6.19. ielikums

Hipotēku bankas pārveide par Attīstības banku

2009. gada 3. decembrī Ministru kabinets akceptēja koncepciju *Valsts akciju sabiedrības „Latvijas Hipotēku un zemes banka” pārveide par Attīstības banku*. Koncepcijas mērķis bija izvēlēties optimālākos variantus Hipotēku bankas pārveidei par attīstības banku, samazinot komercbankas darījumus un koncentrējot bankas darbību uz virzieniem, kas šobrīd ir izšķiroši tautsaimniecībai. Atbilstoši Ministru kabineta nolemtajam tika atbalstīts koncepcijas 1. modelis, paredzot attīstības bankas izveidi uz Hipotēku bankas bāzes un pakāpenisku komercbankas funkciju pārtraukšanu ne vēlāk kā līdz 2013. gada 31. decembrim. Hipotēku banka pakāpeniski samazinās bankas komerciālā kredītportfeļa apjomu un 2013. gada beigās neatmaksāto komerciālā kredītportfeļa atlikumu realizēs vai nodos apkalpošanā citai finanšu institūcijai atbilstoši tā brīža iespējām. Komercedarbības jomā banka izsniegs komerciālus aizdevumus tikai esošajiem klientiem atbilstoši esošajam aizdevuma apjomam un bankas pašreizējo komerciālo klientu esošo aizdevumu restrukturizācijai. Atbilstoši atbalstītajam koncepcijas modelim banka turpinās realizēt esošās valsts atbalsta programmas, kā arī sadarbībā ar nozaru ministrijām izstrādās jaunas atbalsta programmas, par kuru realizācijas uzsākšanu lems valdība.

Hipotēku bankas pārveide

Atbilstoši pasākumu plānam pārejas periodā tiks identificētas bankas filiāles, kurās tiks koncentrēts Attīstības bankas segmenta kredītportfelis un citi atbalsta produkti. Attīstības bankas filiāles tiks koncentrētas Latvijas lielākajās pilsētās - reģionālajos centros. Paredzēts, ka pārveides procesa gaitā Hipotēku banka katru gadu realizēs jaunas atbalsta programmas 70 milj. latu apmērā atbilstoši valdības noteiktajām prioritātēm tādās jomās kā mazo un vidējo uzņēmumu (MVU) finansēšana, komercedarbības uzsācēju finansēšana, mikrobiznesa un pašnodarbinātības veicināšana, inovatīvu, tehnoloģiski ietilpīgu un augstas pievienotās vērtības projektu finansēšana, finansējums starptautiskajā tirgū konkurētspējīgu preču ražošanai un pakalpojumu sniegšanai, energoefektivitātes pasākumu realizēšanai, lauksaimniecības un lauku attīstībai, īpaši sociāli jutīgu iedzīvotāju grupu (piemēram, invalīdi, bezdarbnieki, jaunās ģimenes, nacionālās minoritātes) pašnodarbinātības veicināšana un iesaistīšana komercedarbībā. Hipotēku bankas pārveides pasākumu plāns paredz arī izstrādāt likumu par Attīstības banku un nepieciešamos grozījumus spēkā esošajos normatīvajos aktos, kā arī pakāpeniski samazināt bankas komerciālo segmentu līdz 2013. gada 31. decembrim.

2010. gadā Hipotēku banka turpina realizēt gan esošās, gan arī uzsākusī jaunu attīstības programmu īstenošanu, kuru ietvaros valdības uzdevumā tiek sniegts atbalsts noteiktām komersantu un iedzīvotāju grupām:

- ERAF līdzfinansēto *Komersantu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmu*;
- ESF līdzfinansēto atbalsta programmu *Atbalsts pašnodarbinātības un komercedarbības uzsākšanai*;
- Latvijas mazo un vidējo uzņēmumu mikrokreditēšanas programmu;
- MVU izaugsmes aizdevumu programmu;
- lauksaimniecības apgrozāmo līdzekļu programmu.

Šobrīd nozīmīgākā atbalsta programma, ko realizē Hipotēku banka, ir 2008. gada maijā Ministru kabinetā akceptētā *Komersantu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programma*. Programmas ietvaros sākotnēji investīciju un apgrozāmo līdzekļu aizdevumu veidā tika atbalstīti mazie un vidējie komersanti, kuri orientējas uz starptautisko tirgu, ražo produkciju vai sniedz

pakalpojumus ar augstu pievienoto vērtību, tehnoloģiski ietilpīgi ražošanas uzņēmumi, kā arī jaunu uzņēmumu izveide. Saistībā ar globālo finanšu krīzi, kas aizsākās 2008. gada rudenī, 2009. gada februārī Ministru kabinets grozīja programmas nosacījumus, paplašinot atbalstāmo uzņēmumu loku – līdz ar maziem ar lieliem komersantiem, kuriem ir ekonomiski pamatoti turpmākās darbības plāni, bet nav pieejams kredītiestāžu finansējums paaugstinātu risku dēļ. Programmas ietvaros tiek izsniegti investīciju un apgrozāmo līdzekļu aizdevumi, kopējai aizdevuma summai vienam komersantam nepārsniedzot 6 milj. latu. Aizdevumi pamatā ir paredzēti apstrādes nozares komersantu projektu realizācijai un komersantiem, kuri piesaista ES struktūrfondu grantu programmu finansējumu. Paredzēts, ka Hipotēku banka līdz 2013. gada decembrim izsniegs aizdevumus komersantiem konkurētspējas uzlabošanai 210 milj.

latu apmērā¹. Komersantu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmas ietvaros kopš tās darbības sākuma ir piešķirti 314 aizdevumi 119,9 milj. latu apmērā, tai skaitā no programmas ERAF finansētās daļas piešķirti 35 aizdevumi 36,9 milj. latu apmērā². Biežāk pārstāvētās atbalstīto projektu nozares ir mežizstrāde, kokapstrāde, mēbeļu ražošana, elektroenerģijas ražošana, metālapstrāde, pārtikas rūpniecība, poligrāfijas pakalpojumi, izmitināšanas pakalpojumi.

2009. gada martā Ministru kabinetā apstiprinātā ESF līdzfinansētā programma *Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai* piedāvā kompleksu atbalstu biznesa uzsācējiem un jaundibinātajiem komersantiem, t.i., konsultācijas, apmācības un finansējumu aizdevumu (līdz 54 tūkst. latu) un grantu veidā³ sava biznesa uzsākšanai. Uz atbalstu var pretendēt iedzīvotāji darbības vecumā, ieskaitot bezdarbniekus, kuri ir izteikuši vēlmi uzsākt komercdarbību vai pašnodarbinātību, kā arī jaundibinātie komersanti. Par jaundibinātiem komersantiem, šīs programmas izpratnē, tiek uzskatīti komersanti, kuri ir reģistrējuši savu darbību likumā noteiktajā kārtā ne agrāk kā 3 gadus pirms griešanās pēc atbalsta programmas ietvaros. Biznesa plānā paredzētā projekta apjoms nedrīkst pārsniegt 60 tūkst. latu, vienlaicīgi atbalsta saņēmējam ir jānodrošina līdzfinansējums sava biznesa plāna īstenošanai vismaz 10% apmērā no biznesa plānā paredzētās projekta summas. Kopējais programmas finansējums ir 23 milj. latu, tajā skaitā no ESF un valsts budžeta – 14 milj. latu, Hipotēku bankas līdzfinansējums – 9 milj. latu. Kopējā programmas finansējuma ietvaros aizdevumiem paredzēti 17,5 milj. latu, grantiem, apmācībām un konsultācijām – 4 milj. latu. Paredzēts, ka programmas darbības ietvaros līdz 2013. gada beigām tiks apmācīti 1200 uzsācēju, bet finansējumu (aizdevums un granti) saņems 600.

Programmas praktiskā realizācija uzsākta 2009. gada augustā. Kopš programmas uzsākšanas par to interesēties 1641 potenciālais uzņēmējs, ar 744 interesentiem ir noslēgta sadarbības vienošanās, 228 klienti ir iesnieguši biznesa plānus, t. sk. jau ir atbalstīts 101 uzsācēju projekts par kopējo aizdevumu summu 1,57 milj. latu apmērā. 92 projektu gadījumā ir piešķirti arī granti par kopējo summu 429,1 tūkst. latu. Kopš 2010. gada janvāra programmas ietvaros visā Latvijas teritorijā ir pieejamas apmācības tiem programmas dalībniekiem, kuriem nepietiek teorētisko un praktisko zināšanu komercdarbības veikšanai un

biznesa plāna sagatavošanai⁴. Apmācībās var piedalīties personas, kas vēl tikai vēlas uzsākt saimniecisko darbību vai ir to uzsākušas pēdējā gada laikā. Apmācības pēc modulārās metodes notiek tādos moduļos kā komercdarbības pamati (mazā biznesa organizācija), vadības pamati, uzņēmējdarbības tiesiskais regulējums, uzņēmuma finanšu vadība, saimnieciskās darbības uzskaitē un nodokļi, mārketinga pamati. Līdz šim 37 apmācību grupās apmācībās piedalījušies 435 dalībnieki. Tai skaitā jau ir apmācītas 34 grupas, apmācības beigušo dalībnieku skaitam sasniedzot 278 cilvēkus. Līdz šim apmācības ir organizētas Rīgā, Jelgavā, Rēzeknē, Valmierā, Cēsīs un Daugavpilī.

Ministru kabinetā 2008. gada decembrī tika apstiprināta *Latvijas mazo un vidējo komersantu mikrokreditēšanas programma*. Programmas mērķis ir ieviest mazo un vidējo komersantu un pašnodarbināto personu mikrokreditēšanas mehānismu un veicināt mikrokreditu pieejamību neliela biznesa uzsākšanai vai attīstīšanai. Mikrokredīti līdz 3 tūkst. latu apmērā paredzēti biznesa projektu realizācijai – investīcijām un apgrozāmajiem līdzekļiem – uzņēmumiem līdz 10 darbiniekiem, kā arī pašnodarbinātām personām. Programmas kopējais budžets ir 565 tūkst. latu, no kuriem 452 tūkst. latu ir Finanšu ministrijas ieguldījums, 113 tūkst. latu – Hipotēku bankas finansējums. Kopš 2009. gada februāra, kad sākās programmas realizācija, Hipotēku banka jau ir piešķirusi 194 aizdevumus 538 tūkst. latu apmērā, tādējādi programma jau ir apgūta 95% apmērā. Pamatā programmas ietvaros finansēti ar pakalpojumu sniegšanu un mazumtirdzniecību saistīti projekti.

2009. gada septembrī Ministru kabinets pieņēma noteikumus *Par aizdevumiem sīko (mikro), mazo un vidējo komersantu un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību attīstības veicināšanai*. Atbilstoši šiem noteikumiem Hipotēku banka 2010. gada februārī uzsāka *MVU izaugsmes aizdevumu programmas* īstenošanu. Programmas mērķis ir uzlabot Latvijā reģistrētu saimnieciskās darbības veicēju pieeju finansējumam, tādējādi veicinot tautsaimniecības attīstību. Paredzēts, ka programmas ietvaros līdz 2013. gada decembrim sīko (mikro), mazo un vidējo komersantu un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību attīstības veicināšanai būs pieejami apgrozāmo līdzekļu un investīciju aizdevumi 142 milj. latu apmērā. Kopējā aizdevumu summa vienam saimnieciskās darbības veicējam nedrīkst pārsniegt 300 tūkst. latu, apgrozāmo līdzekļu aizdevumu maksimālā summa ir 200 tūkst. latu. Investīciju aizdevumi būs pieejami uz aizdevumu termiņu līdz 10 gadiem, apgrozāmo līdzekļu aizdevumi – līdz 5 gadiem. Līdz šim programmas

¹ Programmas kopējie resursi šobrīd ir 128,8 milj. latu. Programmas līdzekļus veido Ziemeļu Investīciju bankas (NIB) resursi (70,2 milj. latu), ERAF resursi (43,3 milj. latu), kā arī Hipotēku bankas līdzekļi (15,3 milj. latu).

² Šīs un pārējo aprakstīto programmu gadījumā informācija pēc stāvokļa uz 2010. gada 23. maiju.

³ Grants saimnieciskās darbības uzsākšanai (līdz 3,6 tūkst. latu, bet ne vairāk kā 35% no aizdevuma summas); grants aizdevuma dzēšanai līdz 2 tūkst. latu (bet ne vairāk kā 20% no aizdevuma summas).

⁴ Rīgas reģionā apmācības nodrošina uzņēmējdarbības „Grāmatvedības un finanšu koledža” un „Biznesa komplekss” apvienība; Vidzemes un Latgales reģionos – SIA „Mācību un konsultāciju centrs ABC” un SIA „Mensarius” apvienība; Kurzemes un Zemgales reģionos – SIA „Stockholm School of Economics in Riga”.

ietvaros ir piešķirts 31 aizdevums 2,2 milj. latu apmērā.

Hipotēku banka 2010. gada maijā ir uzsākusi *Apgrozāmo līdzekļu aizdevumu programmu lauksaimniecības produktu ražotājiem*. Apgrozāmo līdzekļu aizdevumus no 5 tūkst. līdz 700 tūkst. latu uz termiņu līdz 1 gadam var saņemt lauksaimniecības produktu ražotāji, lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības, kā arī augļu un dārzeņu ražotāju grupas. Aizdevumiem var tikt piesaistītas arī Lauku attīstības fonda garantijas. Paredzēts, ka programmas ietvaros apgrozāmo līdzekļu aizdevumi tiks izsniegti līdz 2011. gada 31. decembrim kopumā par 10 milj. latu. Lai arī programma ir uzsākta pavisam nesen, tās ietvaros jau ir izsniegti 13 aizdevumu 571 tūkst. latu apmērā.

Hipotēku banka plāno jaunu atbalsta programmu izstrādi un ieviešanu arī turpmāk. Piemēram, atbilstoši 2010. gada martā Ministru kabinetā izskatītajam informatīvajam ziņojumam *Par Latvijas un Šveices sadarbības programmas nesadalīto finansējumu* Hipotēku bankai sadarbībā ar Ekonomikas, Labklājības, Kultūras un Zemkopības ministriju ir uzdots sagatavot *Mikrokreditēšanas programmas* projekta izklāstu, kas tiks saskaņots ar Šveices valdību, kura programmas īstenošanai gatava līdzfinansēt 6,68 milj. Šveices franku. Paredzēts, ka programmas ietvaros mikrouzņēmumi varēs saņemt mikroaizdevumus līdz 10 tūkst. latu apmērā, aizdevumu termiņam nepārsniedzot 5 gadus. Provizorisks mikrokreditēšanas programma varētu sākt darboties 2011. gada maijā un būtu spēkā turpmākajos četros gados.

SIA „Latvijas Garantiju aģentūra” (LGA) ir valsts kapitālsabiedrība, kuras mērķis ir veicināt finansējuma pieejamību Latvijā reģistrētiem komersantiem. LGA piedāvā divas garantiju programmas konkurētspējas uzlabošanai:

- *kredītu garantijas*, kuru mērķis ir palīdzēt komersantiem piesaistīt kredītresursus gadījumos, kad to rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekams kredītresursu saņemšanai;
- *eksporta kredīta garantijas*, kuru mērķis ir atbalstīt eksportētājus, sedzot ar eksporta darījumiem saistītos politiskos un komerciālos riskus.

2009. gada 10. martā Ministru kabinets pieņēma noteikumus par darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas* papildinājuma 2.2.1.3. aktivitāti *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai*. Noteikumu mērķis ir nodrošināt komersantiem pieeju finansējumam komercdarbības attīstībai un Eiropas Savienības fondu projektu ieviešanai, saņemot garantijas situācijās, kad komersanta rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekams kredītresursu piesaistei nepieciešamajā apjomā un bankas komersantu novērtē kā pārāk riskantu, kā arī veicināt Latvijas komersantu konkurētspēju, sekmēt jaunu tirgu apgušanu un nostiprināšanos esošajos.

2009. gada 20. aprīlī LGA un Ekonomikas ministrija parakstīja līgumu par DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* papildinājuma 2.2. prioritātes *Finanšu pieejamība* 2.2.1. pasākuma *Finanšu resursu pieejamība* 2.2.1.3. aktivitātes *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai* projekta *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai* īstenošanu. Aktivitātes ietvaros pieejamais ERAF finansējums ir 60 milj. latu.

2009. gada 24. martā Ministru kabinets pieņēma *Noteikumus par garantijām komersantu konkurētspējas uzlabošanai*, kas nosaka, ka LGA sniedz garantijas par tādiem finanšu pakalpojumiem kā aizdevumi investīcijām, apgrozāmo līdzekļu aizdevumi, finanšu līzings, vietējais faktoringa. Garantijas sedz līdz 80% no finanšu pakalpojuma pamatsummas, bet ne vairāk kā 3 milj. eiro vienam uzņēmumam. Garantiju, kas piesaistītas aizdevumiem investīcijām un finanšu līzīngam, maksimālais termiņš ir desmit gadu, apgrozāmo līdzekļu aizdevumiem un vietējam faktoringam maksimālais termiņš ir trīs gadi.

Kopš programmas uzsākšanas brīža ir vērojama liela komersantu aktivitāte, jo līdz 2009. gada 24. maijam LGA ir saņēmusi pieteikumus garantiju saņemšanai no 236 uzņēmumiem, garantiju pieteikumi ir apstiprināti 155 uzņēmumiem un ir izsniegtas garantijas 85 uzņēmumiem.

Līdz 2010. gada 24. maijam izsniegtās garantijas 2.2.1.3. aktivitātes *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai* ietvaros *Kredītu garantiju programmai*:

- pieteikumu skaits – 236 uzņēmumi;
- pieteiktā apjoms – 120,3 milj. latu;
- izsniegto garantiju skaits – 124 uzņēmumi;
- izsniegto garantiju apjoms – 47 milj. latu;
- garantēto kredītu apjoms – 94,8 milj. latu.

2009. gada 12. maijā Ministru kabinets pieņēma *Īstermiņa eksporta kredīta noteikumus*, kas nosaka īstermiņa eksporta kredītu garantiju segumu, saņēmējus, garantiju sniegšanas kārtību un kārtību, kādā garantētājs sedz zaudējumus. LGA eksporta kredīta garantija sedz līdz 90% no atliktā maksājuma apjoma, bet ne vairāk kā 1 milj. eiro vai ekvivalentu citā valūtā. Atliktā maksājuma termiņš nevar pārsniegt 2 gadus.

Kopš programmas uzsākšanas brīža ir veiktas nozīmīgas izmaiņas kritērijos komersantu atbilstībai, kuri var kvalificēties eksporta kredīta garantiju saņemšanai. Kopš 2009. gada 12. decembra grozījumiem MK noteikumos par būtiskāko atbilstības kritēriju ir noteikts, ka Latvijai ir jābūt eksportam paredzētas preces izcelsmes valstij.

Līdz 2010. gada 24. maijam izsniegtās garantijas 2.2.1.3. aktivitātes *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai* ietvaros *Eksporta kredīta garantiju programmai*:

- pieteikumu skaits – 61 uzņēmums;
- izsniegto garantiju skaits – 26 uzņēmumi;
- izsniegto garantiju apjoms – 1,41 milj. latu.

6.8. Konkurences politika

Par konkurences politikas veidošanu un realizāciju valstī ir atbildīga Konkurences padome (KP), kuras mērķis ir veicināt tirgus dalībnieku iespēju veikt ekonomisko darbību brīvas un godīgas konkurences apstākļos, kā arī sekmēt konkurences attīstību visos tautsaimniecības sektoros sabiedrības interesēs.

KP darbs notiek saskaņā ar *Konkurences likumu*, citiem normatīvajiem aktiem un iestādes darbības plānu, kas ietver tādos būtiskus darbības virzienus kā

- konkurences aizsardzība,
- konkurences veicināšana.

Konkurences aizsardzība

Konkurences aizsardzība ietver darbības, kas vērstas pret tādiem *Konkurences likuma* pārkāpumiem kā aizliegtas vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana. KP kontrolē arī uzņēmumu apvienošanas.

2010. gada 1. ceturksnī KP ir pieņēmusi 10 lēmumu, no kuriem divi saistās ar uzņēmumu apvienošanas un 8 – ar dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, kuru ietvaros konkurences tiesību pārkāpumi nav konstatēti, un uzsākusi izpēti 6 jaunās lietās.

KP prioritāte ir smagāko *Konkurences likuma* pārkāpumu – aizliegtas vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas atklāšana un novēršana. Veicot dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas pārkāpumu izpēti, kuri saistīti ar iespējamu preču (pakalpojumu) piedāvāšanu zem izmaksām, tiek vērtēta iespējami aizliegto darbību ilgtermiņa ietekme uz tirgu un tā struktūru, efektīviem konkurentiem un patērētāju, kā tas bija saistībā ar SIA „Cemex” darbībām (skatīt 6.20. ielikumu). Šajā gadījumā tika norādīts uz tirgus dalībnieka, kas atrodas dominējošā stāvoklī, darbības īpašo atbildību neierobežot konkurenci konkrētā tirgū un nekaitēt patērētājam.

6.20. ielikums

KP nekonstatē pārkāpumu SIA „Cemex” darbībās transportbetona tirgū

26. februārī Konkurences padome pieņēma lēmumu izbeigt lietas izpēti par iespējamo *Konkurences likuma* pārkāpumu SIA „Cemex” darbībās. Ņemot vērā tirgus apstākļus – ekonomikas lejupslīdi un ar to saistīto tirgus apjomu kritumu, kā arī spēcīgos konkurentus un to darbības tirgū, Konkurences padomei nebija pamata konstatēt, ka SIA „Cemex” ļaunprātīgi izmantojusi savu dominējošo stāvokli pelēkā cementa vairumtirdzniecības tirgū ar mērķi gūt labumu, izspiežot citus tirgus dalībniekus no transportbetona tirgus.

Šīs lietas izpēte tika uzsākta 2008. gadā pēc SIA „Eksim Trans”, SIA „Baltijas Betonmix”, SIA „Betons 97” un Latvijas Būvmateriālu ražotāju asociācijas iesnieguma par SIA „Cemex” iespējamām negodīgas konkurences darbībām, samazinot transportbetona cenas ar mērķi no tirgus izspiest konkurentus.

Lietas izpētes gaitā Konkurences padome secināja, ka SIA „Cemex” zemo cenu politikas ilgums transportbetona tirgū nav bijis pietiekams, lai ietekmētu efektīvu konkurentu konkurētspēju. Tādējādi, izvērtējot SIA „Cemex” un citu tirgus dalībnieku ekonomisko stāvokli transportbetona tirgū (tai skaitā to, ka līdzās SIA „Cemex” tajā darbojas vertikāli integrētas uzņēmumu grupas komersanti) un to rīcību (konkurējošie uzņēmumi spējuši piemērot zemas cenas, kā arī atsevišķu uzņēmumu tirgus daļas transportbetona tirgū pieaugušas) kopsakarā ar konkrētajiem apstākļiem tirgū (ekonomikas lejupslīdi un tirgus apjoma kritumu), iestāde nekonstatēja *Konkurences likuma* pārkāpumu SIA „Cemex” darbībās.

Lai arī likuma pārkāpums netika konstatēts, SIA „Cemex” atrodas dominējošā stāvoklī pelēkā cementa vairumtirdzniecības tirgū Latvijā. SIA „Cemex” vertikālā integritāte, vienlaicīgi ražojot cementu un darbojoties cementa kā transportbetona izejvielas vairumtirdzniecības tirgū un transportbetona tirdzniecības tirgū Latvijā, rada tam priekšrocības transportbetona tirgū. SIA „Cemex” ir iespēja tirgus varu cementa tirgū izmantot transportbetona tirgū, kā arī ietekmēt konkurenci tajā, t.i., piemērot zemas transportbetona cenas, kuras nesedz izmaksas, un radušos zaudējumus segt (šķērssubsidēt) no peļņas cementa tirgū, kurā SIA „Cemex” atrodas dominējošā stāvoklī.

Lēmumā Konkurences padome uzsvēra, ka SIA „Cemex” ir īpaša atbildība par to, lai tā ar savu darbību, tai skaitā ar cenu politiku, neierobežotu konkurenci transportbetona tirgū un nekaitētu patērētājam. SIA „Cemex” ir jāapzinās, ka ilgā laika periodā piemērojot zemu cenu (zem izmaksām) stratēģiju transportbetona tirgū ar nolūku ierobežot konkurenci, SIA „Cemex” darbības kopsakarā ar izmaiņām tirgū var tikt kvalificētas kā *Konkurences likuma* pārkāpums.

Konkurences veicināšana

Šajā darbības virzienā ietilpst tirgus sektoru uzraudzība un izpēte, kā arī konkurences kultūras veidošana sabiedrībā. KP uzdevums ir mērķtiecīgi strādāt, lai tiktu savākta un analizēta visaptveroša informācija par konkurences situāciju dažādos tirgos, veicināt konkurenci tirgos, kuros konkurences nav vai tā ir nepietiekama, uzlabot sabiedrības izpratni par konkurences pozitīvo ietekmi uz sabiedrības labklājību.

Tirgus uzraudzības ietvaros iegūstot informāciju par mērķtiecīgi izvēlētiem tirgiem, KP veic

konkurences situācijas analīzi, nepieciešamības gadījumā izstrādā un iesniedz atbildīgajām institūcijām priekšlikumus konkurences situācijas uzlabošanai, kā arī pārbauda, vai uzraugamajā tirgū netiek veikti *Konkurences likuma* pārkāpumi.

2010. gada 1. ceturksnī KP ir noslēgusi divas tirgus uzraudzības – ceļu būvniecības tirgus uzraudzību, kuras ietvaros tika analizēta situācija autoceļu, ielu un meža ceļu būvniecības, rekonstrukcijas un periodiskās uzturēšanas jomā laika posmā no 2005. gada līdz 2009. gadam (skatīt 6.21. ielikumu), un trikotāžas

apģērbu un apģērbu piederumu tirgus uzraudzību. Ceļu būvniecības tirgus uzraudzības ietvaros iegūtā informācija ļāva iestādei ierosināt divas lietas par iespējamajiem *Konkurences likuma* pārkāpumiem. Vienā no šīm lietām tika konstatēta aizliegta vienošanās starp diviem ceļu būves uzņēmumiem, bet otrā lietas izpēte

tika izbeigta pēc uzņēmuma rakstveida apņemšanās pildīt tiesiskos pienākumus, kas novērš tā veikto darbību (*de facto* īstenotas apvienošanās un šīs apvienošanās nepaziņošanas) iespējamo negatīvo ietekmi uz konkurenci.

6.21. ielikums

KP ceļu būvniecības tirgus uzraudzības rezultāti

Uzraudzības noslēguma ziņojumā ietvertā informācija liecina, ka ceļu būvniecībā lielāko daļu no kopējā nozares apjoma veido publiskie iepirkumi. Attiecīgi aktivitātes un konkurence šajā tirgū ir lielā mērā atkarīga no valsts finanšu kapacitātes, valsts politikas ceļu būvniecības jomā, kā arī no konkrēto iepirkumu rīkotāju profesionalitātes un godaprāta, tādējādi tirgu nav iespējams sakārtot tikai ar konkurences stiprināšanu.

No konkurences viedokļa negatīvi vērtējams fakts, ka sadarbības ietvaros (vai nu izstrādājot kopīgu piedāvājumu, vai pēc uzvaras iepirkumā piesaistot apakšuzņēmēju) tirgus dalībnieki salīdzinoši īsā laika periodā iegūst pietiekami detalizētu, sensitīvu komercinformāciju par saviem konkurentiem un spēj prognozēt to rīcību tirgū. Vienlaikus KP norāda, ka iespējamie risinājumi, piemēram, iepirkuma sadalīšana vairākos izpildes posmos, atzīstot par konkursa uzvarētājiem vairākus neatkarīgus tirgus dalībniekus, rūpīgi jāizvērtē korupcijas risku un iepirkuma organizēšanas efektivitātes kontekstā.

Ceļu būvniecības jomā kā atsevišķu tirgu KP ir definējusi ceļu būvniecības, rekonstrukcijas, renovācijas un periodiskās uzturēšanas tirgu Latvijas teritorijā, secinot, ka tajā darbojas 17 komercsabiedrību, kuru apgrozījuma un veikto darbu apjoma īpatsvars ir būtisks ceļu būvniecības jomas kopējā apgrozījumā un apjomā.

Laika periodā no 2005. līdz 2008. gadam visos nozares segmentos katru gadu salīdzinājumā ar iepriekšējo finansējuma apjoms ir palielinājies. Arī minēto 17 komercsabiedrību kopējais apgrozījums (bez apakšuzņēmējiem) 2006. gadā pieaudzis par 39%, 2007. gadā – par 21% un 2008. gadā – par 20%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Savukārt 2009. gadā apgrozījums būtiski samazinājies – 8 mēnešos tas veido tikai 47% no apgrozījuma attiecīgajā laika periodā 2008. gadā.

Vidējā tirgus dalībnieku komerciālā rentabilitāte 2005. gadā bija 6,6% (atsevišķas komercsabiedrības strādājušas ar zaudējumiem), 2007. gadā – 9,8%, 2008. gadā – 8,4%. Tendences liecina, ka 2009. gadā notikušas būtiskas izmaiņas – daudzas komercsabiedrības strādā ar zaudējumiem vai minimālu peļņu, vienlaicīgi atsevišķas komercsabiedrības joprojām strādā ar vērā ņemamu komerciālo rentabilitāti.

Aplūkotajā tirgū vērojams augsts koncentrācijas līmenis, kuram ir tendence palielināties. Viens no koncentrācijas palielināšanās iemesliem iepriekšējos gados – liela apjoma iepirkumiem spēj kvalificēties ierobežots pretendentu loks – lieli tirgus dalībnieki. Šobrīd, ja tuvākajā laikā darbu apjomi nozarē nepalielināsies, pastāv risks, ka daļa uzņēmumu var izbeigt saimniecisko darbību, kā rezultātā nākotnē tirgus dalībnieku skaits samazināsies.

Tā kā ekonomiskās lejupslīdes laikā KP apzinās nepieciešamību nodrošināt tiesisku vidi uzņēmējdarbības attīstībai, kas šobrīd ir apgrūtināta, kā arī nepieciešamību laikus atklāt konkurences deformāciju jomās, kuras skar plašu patērētāju loku, 2010. gadā paredzētas plašas tirgus uzraudzības aktivitātes, kas ļauj operatīvi iegūt un analizēt informāciju par konkurences situāciju patērētājiem būtiskākajos tirgos, kā arī meklēt risinājumus tās uzlabošanai. 2010. gada 1. ceturksnī uzsāktas 9 tirgus uzraudzības tādās jomās kā, piemēram, maksas televīzija, cukura realizācija, bērnu pārtikas tirdzniecība, nekustamā īpašuma pārvaldīšana, degvielas mazumtirdzniecība un pasažieru autotransporta pārvadājumi. Kopumā tiek turpinātas 14 tirgus uzraudzības.

Sakarā ar grozījumiem *Konkurences likumā* 2010. gada 23. martā tika izdoti Ministru kabineta noteikumi Nr. 272 Grozījumi Ministru kabineta 2008. gada 28. septembra noteikumos Nr. 795 *Konkurences padomes nolikums*, kas paredz likvidēt divu KP locekļu amata vietas.

Sakarā ar to, ka pēdējo gadu laikā KP ir atklājusi vairākas karteļa vienošanās starp publisko iepirkumu pretendentiem, kā arī lai palīdzētu atklāt un novērst tās valsts un pašvaldību iepirkumos, tika sagatavots informatīvais materiāls, kurā apkopotas pazīmes, kas var norādīt uz aizliegtu vienošanos starp iepirkuma pretendentiem. Tā kā tieši publisko iepirkumu rīkotāji darbā ar saņemtajiem piedāvājumiem visātrāk var pamanīt minētās pazīmes, materiāls tika izsūtīts valsts un pašvaldību institūcijām, kā arī ir pieejams Konkurences padomes mājas lapā http://www.kp.gov.lv/uploaded_files/KPPP055Karteli_iepirkumos.pdf.

Tirgus dalībniekiem un citām ieinteresētajām pusēm ir iespēja iepazīties ar informāciju par svarīgākajiem notikumiem Eiropas konkurences tīkla (ECN) dalībvalstu konkurences uzraudzības iestāžu, tai skaitā Latvijas, darbībā – interesantākajām izskatītajām lietām, veiktajiem pētījumiem un tirgus uzraudzībām, likumdošanas aktualitātēm un citiem būtiskiem ar konkurences politiku saistītiem jautājumiem, kas tiek iekļauti ECN apkārtrakstā. Tas tiek sagatavots reizi divos mēnešos un ir pieejams Konkurences padomes (http://www.kp.gov.lv/?object_id=522) un Eiropas Komisijas mājas lapās.

6.9. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšana

Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija ir daudznazaru regulators, kas veic regulēšanas funkcijas enerģētikas, elektronisko sakaru, pasta un dzelzceļa transporta, ūdenssaimniecības un sadzīves atkritumu apsaimniekošanas nozarēs. Komisijas uzdevums ir nodrošināt visiem lietotājiem iespēju saņemt nepārtrauktus un drošus pakalpojumus par ekonomiski pamatotām cenām, bet komersantiem, kas sniedz sabiedriskos pakalpojumus, – iespēju attīstīties ar ekonomiskajai situācijai atbilstošu rentabilitāti. Komisija ir neatkarīga savu lēmumu pieņemšanā un nav pakļauta valdības un citu valsts institūciju lēmumiem. Komisijas padomes locekļus amatā ieceļ Saeima, Komisijas pieņemtos lēmumus par prettiesiskiem var atzīt un atcelt tikai tiesa. Komisijas darbība tiek finansēta no komersantu maksātas valsts nodevas par sabiedrisko pakalpojumu regulēšanu, ko aprēķina no regulējamo pakalpojumu apgrozījuma.

Komisijas funkcijās ietilpst regulējamo nozaru un tajās darbojošos komersantu regulēšana, aizstāvot lietotāju intereses un veicinot sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju attīstību, nosakot tarifu aprēķināšanas metodiku un apstiprinot tarifus saskaņā ar katras nozares likumiem, izsniedzot licences un reģistrējot elektronisko sakaru un pasta komersantus, sekmējot konkurenci regulējamās nozarēs, veicot strīdu iepriekšēju ārpustiesas izskatīšanu, kā arī uzraugot sniegto pakalpojumu atbilstību licences vai vispārējās atļaujas nosacījumiem un noteiktām kvalitātes prasībām.

Regulējamo nozaru situācija un politikas virzieni

Elektroenerģijas un gāzes apgāde (skatīt arī 3.2.3. un 6.3.2. nodaļu)

Elektroenerģijas apgādē dominējošā loma ir AS „Latvenergo”, kas saražo vairāk nekā 90% Latvijā ražotās elektroenerģijas, kā arī nodrošina elektroenerģijas piegādi tiem lietotājiem, kuri nav izvēlējušies citu piegādātāju. No 2005. gada 1. septembra visas elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora funkcijas veic AS „Latvenergo” pilnībā piederoša AS „Augstsprieguma tīkls”, savukārt no 2007. gada 1. jūlija sadales sistēmas operatora funkcijas veic AS „Latvenergo” pilnībā piederoša AS „Sadales tīkls”.

Elektroenerģiju ražo arī 138 mazās hidroelektrostacijas, kuru kopējā jauda ir 25 megavati (MW), 20 vēja elektrostacijas ar uzstādīto jaudu 29 MW un 54 koģenerācijas stacijas ar uzstādīto jaudu 140 MW. Savukārt elektroenerģijas sadalei vai tirdzniecībai licences saņēmuši vēl aptuveni 20 citu komersantu.

Latvijas elektroenerģijas tirgus ir pilnībā atvērts konkurencei no 2007. gada 1. jūlija, un kopš 2008. gada otrās puses lielākie elektroenerģijas lietotāji pērk elektroenerģiju par vienošanās cenām, vairāki lietotāji ir mainījuši elektroenerģijas piegādātāju.

2009. gada 13. jūlijā Eiropas Parlaments apstiprināja likumdošanas kopumu, kura mērķis ir veicināt lielāku konkurenci un līdz ar to lielāku izvēli, energoefektivitāti un energoapgādes drošību un mazākas cenas enerģijas tirgū. Tas nosaka jaunas prasības tīklu operatoru atsaistīšanai un investīciju uzraudzībai, dalībvalstu regulatoru neatkarībai, kā arī paredz Eiropas mēroga enerģētikas regulatoru sadarbības organizācijas dibināšanu.

Dabaszāzes apgādi Latvijā nodrošina vertikāli integrēts komersants AS „Latvijas Gāze”.

Saskaņā ar grozījumiem likumā *Par akcīzes nodokli* no 2010. gada 1. jūlija akcīzes nodoklis tiks piemērots dabaszāzei, ko izmanto kā kurināmo vai kā degvielu. No aplikšanas ar akcīzes nodokli ir atbrīvota dabaszāze, kuru izmanto elektroenerģijas ražošanai kombinētās iekārtās, kas ražo elektroenerģiju un siltumenerģiju, kā arī dabaszāze, kuru izmanto rūpnieciskās ražošanas tehnoloģisko iekārtu darbībai un ražošanas telpu tehnoloģiski nepieciešamā klimata nodrošināšanai. Tādējādi sagaidāms, ka palielināsies siltumapgādes tarifi, savukārt elektroenerģijas tarifus nodokļa piemērošana dabaszāzei neietekmēs.

Dabaszāzes tarifi automātiski mainās atkarībā no iepirktais gāzes cenas svārstībām. Gāzes cenas piesaiste naftas produktu deviņu mēnešu vidējai cenai 2009. gada nogalē bija ļoti izdevīga lietotājiem, jo šis vidējais rādītājs tikai septembrī sasniedza zemāko līmeni, kaut arī kopš 2009. gada marta naftas cenas pieauga. Par šādu salīdzinoši izdevīgu cenu tika iepirkta arī liela daļa no Inčukalna krātuvē iesūkņētās gāzes, tāpēc līdz 2009.-2010. gada apkures sezonas beigām piemērojamā dabaszāzes cena saglabājās zemā līmenī. Tomēr 2010. gada pirmajā pusē naftas un naftas produktu cenu dinamika un ASV dolāra/eiro kursa izmaiņas ļauj prognozēt, ka 2010. gada rudenī, salīdzinot ar 2009. gada rudenī, gāzes cenas varētu būt ievērojami augstākas.

Elektroniskie sakari un pasts

Elektronisko sakaru jomā 2010. gada 18. maijā bija reģistrēti un aktīvi darbojās 397 elektronisko sakaru komersanti. Pasta jomā universālo pasta pakalpojumu kopumu nodrošina valsts AS „Latvijas Pasts”, bet eksprespasta nozarē aktīvi darbojas aptuveni 50 pasta komersantu.

2010. gada 1. aprīlī stājās spēkā Komisijas lēmumi par izsaukumu pabeigšanas tarifu pakāpenisku samazināšanu elektronisko sakaru komersantiem ar būtisku ietekmi tirgū. Sagaidāms, ka lēmumu piemērošana samazinās komersantu kopējos ieņēmumus, bet tuvāko gadu laikā veicinās balss izsaukumu tarifu samazināšanos pakalpojumu lietotājiem, kas veic izsaukumus uz citu operatoru tīkliem. Saskaņā ar regulas prasībām līdz 2010. gada 1. jūlijam arī Latvijas mobilo tīklu operatoriem ir jāievieš mehānisms lietotāju brīdināšanai par potenciāli

lieliem rēķiniem, viesabonēšanā izmantojot datu pārraides pakalpojumus.

2009. gada 25. novembrī Eiropas Parlaments un Padome apstiprināja likumdošanas kopumu, kura mērķis ir veicināt lielāku konkurenci un pilnveidot elektronisko sakaru pakalpojumu iekšējo tirgu, nostiprinot Eiropas Kopienas mehānismu to operatoru regulēšanai, kuriem ir būtiska ietekme tirgos. Tāpat arī pārskatīts regulējums attiecībā uz universālo pakalpojumu. Eiropas Parlamenta un Padomes regulējumā ir noteiktas jaunas prasības dalībvalstu regulatoru neatkarībai, kā arī paredzēts izveidot Eiropas Elektronisko komunikāciju regulatoru iestādi un biroju.

2009. gada 3. jūlijā stājās spēkā jaunais *Pasta likums*, kas nosaka vienotu tiesisko regulējumu pasta pakalpojumu sniegšanas jomā visiem pasta pakalpojumu tirgus dalībniekiem, lai nodrošinātu universālā pasta pakalpojuma pieejamību un sniegšanas nepārtrauktību, veicinātu konkurenci, piemērojot caurskatāmas, nediskriminējošas un samērīgas regulēšanas procedūras, lai nodrošinātu brīvu pasta pakalpojumu sniegšanu, kā arī aizsargātu pasta pakalpojumu lietotāju intereses. Saistībā ar jauno likumu Komisija ir izstrādājusi vairākus noteikumus, kārtības, procedūras un metodikas, t.sk. *Universālā pasta pakalpojumu tarifu aprēķināšanas metodiku*. 2010. gada 2. februārī Komisija ir noteikusi universālā pasta pakalpojuma saistības valsts AS „Latvijas Pasts”.

Dzelzceļš

Dzelzceļa nozarē valsts AS „Latvijas Dzelzceļš” nodrošina publiskās dzelzceļa infrastruktūras uzturēšanu. Iekšzemes pasažieru pārvadājumus veic AS „Pasažieru vilciens” un SIA „Gulbenes-Alūksnes bānītis”. Kravu pārvadājumu jomā darbojas SIA „LDz Cargo”, AS „Baltijas ekspresis” un AS „Baltijas tranzīta

serviss”. SIA „LDz Cargo” veic arī starptautiskos pasažieru pārvadājumus.

2010. gada 1. janvārī stājās spēkā maksa par publiskās lietošanas dzelzceļa infrastruktūras izmantošanu pārvadājumiem 2010. gadam. Salīdzinot ar 2009. gadu, piemērotā dzelzceļa infrastruktūras maksa ir samazināta par 0,5% līdz 7,2% atkarībā no vilcienu kategorijas.

Siltumapgāde, ūdensapgāde un kanalizācija, atkritumu apsaimniekošana un apglabāšana

Saskaņā ar 2009. gada 11. jūnija grozījumiem likumā *Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem* Komisija līdz 2009. gada 1. novembrim pārņēma no pašvaldību regulatoriem vai pašvaldību domēm (padomēm) regulēšanas funkcijas siltumapgādē, sadzīves atkritumu apsaimniekošanas un ūdenssaimniecības nozarēs. Saskaņā ar *Atkritumu apsaimniekošanas likumu* Komisija veic regulēšanas funkcijas pilnā apjomā attiecībā uz sadzīves atkritumu apglabāšanu, bet attiecībā uz sadzīves atkritumu savākšanu, pārvadāšanu, pārkraušanu un uzglabāšanu tikai nosaka tarifus līdz līguma noslēgšanai starp pašvaldību un komersantu, kurš izraudzīts publisko iepirkumu regulējošos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

Komisija ir izstrādājusi un pēc plašas apspriešanas ar attiecīgo nozaru pārstāvjiem 2010. gada pirmajā pusē apstiprinājusi jaunas tarifu aprēķināšanas metodikas siltumenerģijas apgādes un ūdenssaimniecības nozarēs, ir apstiprināti jauni tarifi atsevišķiem siltumapgādes, ūdensapgādes un kanalizācijas, kā arī atkritumu apsaimniekošanas nozares komersantiem.

Atbilstoši pieņemtajiem grozījumiem likumā *Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem* Komisija ir izveidojusi jaunas reģionālās struktūrvienības Latgales, Kurzemes un Vidzemes plānošanas reģionos, kas atrodas attiecīgi Daugavpilī, Saldū un Cēsīs.

6.10. Eksporta veicināšanas politika

Eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes politikas pamatprincipus, mērķus un sasniedzamos rezultātus nosaka *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes 2010.-2016. gadam*. Pamatnostādnes nosaka trīs galvenos rīcības virzienus: eksporta konkurētspējas paaugstināšana, atbalsta instrumenti un līgumtiesiskais nodrošinājums.

Konkrēti pasākumi šajos rīcības virzienos paredzēti *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pasākumu plānā 2010.-2011. gadam*, kas apstiprināts Ministru kabinetā 2010. gada 31. martā.

Plāns ietver pasākumus, kas orientēti uz komersantu eksporta konkurētspējas celšanu, atbalstot jaunu produktu izstrādi un ieviešanu tirgū, augstas pievienotās vērtības produktu ražošanu, darbaspēka kvalifikācijas paaugstināšanu, transporta infrastruktūras kvalitātes

uzlabošanu u.c. Plāns paredz arī daudz plašāku informatīvā un konsultatīvā atbalsta pasākumu kopumu, īpašu uzsvāru liekot uz individuālām un praktiskām esošo eksportētāju un eksporta uzsācēju apmācībām. Lai pastiprinātu ekonomiskās aktivitātes fokusu uz segmentiem, kur nav pietiekamas privātā sektora iesaistes, Plāns paredz konkrētu finanšu instrumentu pieejamības nodrošināšanu gan rūpniecības, gan lauksaimniecības preču ražotājiem.

Eksporta un investīciju veicināšana tiek īstenota, realizējot **tiešos eksporta veicināšanas pasākumus**. Arī 2010. gadā Latvijas eksportētājiem ir pieejams plašs atbalsta pakalpojumu klāsts eksporta spēju palielināšanai un Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanai. Komersantiem tiek sniegtas konsultācijas ar eksportu saistītos jautājumos, tostarp par ārvalstu tirgiem un specifiskām tirgzniecības prasībām tajos, tiek organizēti eksporta prasmju un

informatīvie semināri par ārējiem tirgiem, kā arī tirdzniecības misijas un individuālās biznesa vizītes pie potenciālajiem sadarbības partneriem ārvalstīs. Tāpat tiek identificēti un īstenoti eksporta un investīciju projekti.

Šobrīd darbojas 10 Latvijas Ārējās ekonomiskās pārstāvniecības: Vācijā, Lielbritānijā, Zviedrijā, Francijā, Krievijā, Nīderlandē, Dānijā, Norvēģijā, Japānā un Polijā, veicinot eksportu un investīciju projektu plūsmu uz Latviju, sniedzot atbalstu Latvijas komercsabiedrībām biznesa kontaktu veidošanā un uzturēšanā, nodrošinot ar informāciju par attiecīgo ārvalstu tirgus prasībām, īstenojot eksporta veicināšanas un investīciju piesaistes mārketinga pasākumus ārvalstīs, pasākumus sadarbības partneru atrašanās, identificējot potenciālos investorus un darījumu partnerus.

Pārstāvniecības darbību koordinē Ekonomikas ministrijas izveidotā Latvijas Ārējo ekonomisko pārstāvniecību darbības koordinācijas padome, kura regulāri izskata aktuālākos jautājumus, kas saistīti ar Latvijas Ārējo ekonomisko pārstāvniecību darbu un sniedz Ekonomikas ministrijai priekšlikumus turpmākai pārstāvniecību tīkla attīstībai un darbībai.

ES 2008.-2013. gada Struktūrfondu darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas* pasākuma *Uzņēmējdarbības atbalsta aktivitātes* ietvaros tiek īstenota 2.3.1.1. aktivitāte *Ārējo tirgu apgūšana – ārējais mārketingis* un nodrošināta eksporta kredīta apdrošināšanas sistēmas darbība. Aktivitātes *Ārējo tirgu apgūšana – ārējais mārketingis* ietvaros komersantiem paredzēts plašs

atbalsts ārējā mārketinga pasākumu īstenošanā – dalībai izstādēs, kontaktbiržās, tirdzniecības misijās, semināru un konferenču organizēšanā. **Apakšaktivitātes *Ārējo tirgu apgūšana – ārējais mārketingis* ietvaros 2010. gadā ir pieejams finansējums 6 milj. latu apmērā.**

Lai paaugstinātu Latvijas komersantu konkurētspēju eksporta tirgos, tiek sniegtas **īstermiņa eksporta kredītu garantijas** uz trešo valstu tirgiem (izsniedz uz laiku līdz 2 gadiem). Tās ļauj palielināt kopējo eksporta apjomu (sevišķi uz valstīm ar augstu riska pakāpi), paplašināt savus eksporta tirgus (NVS reģions, strauji augošās ekonomikas u.c.), kā arī nostiprināties esošajos tirgos. Līdz 2010. gada 1. jūnijam Latvijas Garantiju aģentūra ir saņēmusi 61 eksporta kredīta garantiju pieteikumu no 26 uzņēmumiem. No saņemtajiem pieteikumiem ir apstiprināti 33 par kopējo summu 2,06 milj. latu, no kuriem jau noslēgti 22 līgumi par kopējo summu 1,35 milj. latu. Kopš pirmā eksporta kredītu garantiju līguma noslēgšanas ar garantijas segumu ir veiktas/deklarētas piegādes 3,4 milj. latu apmērā. Visi uzņēmumi, ar kuriem noslēgti līgumi, pārstāv apstrādes rūpniecību (sakaru iekārtu ražošana; sadzīves elektroiekārtu ražošana; finiera lokšņu un koka paneļu ražošana; ziepju, mazgāšanas, tīrīšanas un spodrināšanas līdzekļu ražošana; pārtikas produktu ražošana). Garantijas sniegtas eksportam uz tādām valstīm kā Krievija, Nigērija, Baltkrievija, Azerbaidžāna, Somālija, Gruzija un Kazahstāna.

6.22. ielikums

Latvijas dalība starptautiskajā izstādē *World Expo 2010*

No 2010. gada 1. maija līdz 31. oktobrim Latvija piedalās starptautiskajā izstādē *World Expo 2010* Šanhajā, Ķīnas Tautas Republikā (ĶTR).

World Expo ir pasaulē nozīmīgākā izstāde, kas vērsta uz valstu tēla veidošanu un popularizēšanu. *World Expo 2010* pamattēma ir *Labāka pilsēta, labāka dzīve*. Izstādē piedalās 192 pasaules valstis un tās darbības laikā (184 dienas) kopumā ir plānoti 33 – 35 lieli pasākumi un ap 20 000 dažādu aktivitāšu. Potenciālais apmeklētāju skaits tiek plānots 70 milj. cilvēku, kas ir aptuveni 400 tūkst. apmeklētāju dienā.

Latvijas apakštēma izstādē *World Expo 2010* – *Zinātnes un tehnoloģiju inovācija pilsētā* un prezentācijas tēma – *Lidojošā Latvija, kur Austrumi satiek Rietumus* tika izvēlēta, lai uzrunātu izstādes apmeklētājus ar netradicionāliem risinājumiem inovatīvo tehnoloģiju jomā, un vienlaicīgi pieteiktu Latviju un Rīgu kā reģionālo starptautisko lidojumu centru, kā arī austrumu un rietumu biznesa tikšanās vietu. Latvijas stendā galvenais ekspozīcijas elements ir *Aerodium* vertikālais vēja tunelis.

Latvijas paviljons tika atklāts 2010. gada 26. maijā Ministru prezidenta V. Dombrovskas vizītes laikā ĶTR. Savukārt Latvijas Nacionālā diena izstādē *World Expo 2010* plānota 2010. gada 21. oktobrī.

6.11. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība

Patērētāju tiesību aizsardzības sistēma Latvijā pastāvīgi tiek stiprināta un attīstīta, lai nodrošinātu efektīvu tirgus uzraudzību un patērētāju tiesību aizsardzību.

Normatīvās bāzes pilnveidošana

2008. gada 15. janvārī Ministru kabinetā tika apstiprināta *Patērētāju tiesību aizsardzības un tirgus uzraudzības programma 2008.-2010. gadam*, kura attīsta esošo patērētāju tiesību aizsardzības sistēmu, kā arī

nosaka prioritātes šajā jomā. Programmā noteiktie galvenie rīcības virzieni:

- patērētāju tiesību aizsardzības normatīvās bāzes pilnveidošana;
- labvēlīgas uzņēmējdarbības vides radīšana, veicot adekvātu un efektīvu tirgus uzraudzību un patērētāju tiesību aizsardzības normatīvo aktu uzraudzību;

- patērētāju un uzņēmēju informēšana par patērētāju tiesību aizsardzības jautājumiem, patērētāju izglītības veicināšana;
- iekšzemes un pārrobežu ārpustiesas strīdu risināšanas procedūru pilnveidošana;
- patērētāju tiesību aizsardzības biedrību darbības veicināšana.

2010. gada 12. janvārī Ministru kabinetā tika apstiprināta *Koncepcija par efektīva patērētāju tiesību aizsardzības mehānisma izveidi nebanku kredītešanas jomā*. Koncepcija paredz ieviest **nebanku kredītu devēju** licencēšanas mehānismu, nosakot, ka bez minētās licences patērētāju kredītešana nav atļauta. Vienlaikus konstatēta nepieciešamība sašaurināt personu loku, kas nodarbojas ar patērētāju kredītešanu, nosakot šādas tiesības tikai komersantiem. Licencēšanas ieviešana ne tikai nodrošinās patērētāju aizsardzību pret patērētāju tiesību aizsardzības normatīvo aktu pārkāpumiem, bet arī godīgu konkurenci nebanku kredītu devēju tirgū ar efektīvas uzraudzības mehānisma izveides starpniecību.

2010. gada 28. janvārī Valsts sekretāru sanāksmē Ekonomikas ministrija ir izsludinājusi likumprojektu par grozījumiem *Patērētāju tiesību aizsardzības likumā*. Grozījumi *Patērētāju tiesību aizsardzības likumā* nosaka, ka kredītešanas pakalpojumu patērētājam var sniegt tikai komersants, kas saņēmis speciālo atļauju (licenci) patērētāju kredītešanai. Prasība saņemt licenci neattieksies uz komersantu, kas uzskatāms par kredītiestādi saskaņā ar normatīvajos aktos par kredītiestāžu darbības uzraudzību noteikto, kā arī komersantiem, kas piedāvā slēgt patērētāja kredītešanas līgumus savu preču vai pakalpojumu iegādei (nomaksas pakalpojums).

Vienlaikus šis likumprojekts pārņem 2008. gada 23. aprīlī apstiprināto *Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu 2008/48/EK par patērētāja kredītlīgumiem* un ar ko atceļ *Direktīvu 87/102/EEK*, kas ievieš jaunu un ekonomiskajai situācijai piemērotāku regulējumu attiecībā uz **patērētāju kredītešanu**.

Likumprojektā ir paredzēts noteikt:

- kredītu devēja pienākumu izvērtēt patērētāja spēju pildīt līgumā noteiktās saistības;
- tiesības patērētājam atteikties no noslēgtā kredītešanas līguma un šo tiesību realizēšanas noteikumus un izņēmumus, kad atteikuma tiesības nav piemērojamas;
- patērētāja prasījumus saistībā ar preču un pakalpojumu iegādi, izmantojot kredītešanas līgumu;
- deleģējumu Ministru kabinetam noteikt prasības pirms patērētāja kredītešanas līguma noslēgšanas sniedzamajam informācijas saturam un sniegšanas kārtībai, patērētāja kredītešanas līgumā ietveramo informāciju, gada procentu likmes aprēķināšanas metodi, patērētāja informēšanu kredītešanas līguma darbības laikā, kredīta pirmstermiņa atmaksu un kopējo kredīta izmaksu taisnīgu

samazināšanu, atsevišķiem kredītešanas līgumu veidiem piemērojamās prasības, kā arī kredītešanas starpnieku pienākumus atbilstoši direktīvas prasībām.

Lai nodrošinātu taisnīgu un samērīgu (saprātīgu) ārpustiesas parāda piedziņu un iespēju trešajām personām novērtēt fiziskās personas uzņemto maksājuma saistību izpildi, ir izstrādāts un 2010. gada 1. aprīlī Valsts sekretāru sanāksmē izsludināts *Ārpustiesas parāda piedziņas likumprojekts*.

Likumprojektā ir paredzēts noteikt kārtību, kādā kreditoram vai parāda piedziņas pakalpojumu sniedzējam organizējama komunikācija ārpustiesas parāda piedziņā, risināt parāda piedziņas izdevumu atlīdzināšanas, fizisko personu datu izmantošanas jautājumu ārpustiesas parāda piedziņā, noteikt prasību parāda piedziņas pakalpojuma sniedzējam saņemt speciālo atļauju (licenci) parāda piedziņas pakalpojuma sniegšanai.

2009. gada vasarā Pasaules Bankas sponsorēta pilotprojekta ietvaros Pasaules Banka uzsāka pētījuma izstrādi **par patērētāju aizsardzību un finanšu iespējām Latvijā**. Pasaules Bankas ekspertu darba rezultātā ir tapis *Diagnosticas pārskats par patērētāju aizsardzību finanšu pakalpojumu jomā Latvijā (Latvia. Diagnostic Review of Consumer Protection and Financial Capability)*¹. Diagnostikas pārskats aicina veikt uzlabojumus attiecībā uz piecām galvenajām jomām – institucionālo struktūru, informāciju par patērētāju, finanšu uzņēmumu darbības praksi, strīdu risināšanas sistēmu un finanšu izglītību. Rekomendāciju ieviešanai Pasaules Bankas eksperti izstrādājuši rīcības plānu, kurā iekļauto uzdevumu izpildi uzraudzīs un koordinēs Ekonomikas ministrijas izveidotā starpinstitūciju darba grupa.

Patērētāju tiesību uzraudzība

Patērētāju tiesību aizsardzības (PTAC) ir galvenā un koordinējošā institūcija patērētāju tiesību, aizsardzības un uzraudzības jomā un 2010. gada 1. ceturksnī:

- sniedza 14271 konsultāciju, no tām 12502 – Daugavpils reģionālajā pārvaldē (zvanu centrā). No visām sniegtajām konsultācijām 13050 konsultāciju sniegtas patērētājiem, bet 1221 – juridiskām personām;
- izskatīja 744 patērētāju sūdzības un iesniegumus.

Salīdzinājumam – PTAC gada 1. ceturksnī iesniegtas: 2006. gadā – 350 sūdzību, 2007. gadā – 491, 2008. gadā – 671, 2009. gadā – 770, bet 2010. gadā – 744 sūdzības. Iesniegto sūdzību skaita samazinājums 2010. gadā varētu būt skaidrojams ar PTAC sniegto konsultāciju pieejamības

¹ Diagnostikas pārskats pieejams Pasaules Bankas mājas lapā <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/EXTECAREGTOPPRV/SECDEV/0,,contentMDK:21361393~pagePK:34004173~piPK:34003707~theSitePK:570955,00.html#diagnostic>

paaugstināšanos un straujo pieaugumu. Tāpat ietekmi uz sūdzību skaitu varēja atstāt Liepājas un Ventspils reģionālo pārvalžu likvidācija 2009. gada decembrī, līdz ar to patērētāji no šiem reģioniem vēl nav noskaidrojuši, kur vērsties ar sūdzībām.

No visām 2010. gada 1. ceturksnī izskatītajām sūdzībām 70 lietas atrisinātas par labu patērētājam, 12 lietās pieņemts patērētājam labvēlīgs lēmums, 14 sūdzības bijušas nepamatotas, uz 210 sūdzībām sniegts skaidrojums patērētājam, 34 sūdzības pārsūtītas saskaņā ar to piekritību izskatīšanai citām institūcijām, 14 sūdzības patērētāji atsaukuši, lūdzot pārtraukt to izskatīšanu, 22 gadījumos PTAC iesniedzējam atteicis izskatīt sūdzību, 368 sūdzības ir izskatīšanas stadijā.

No saņemtajām 187 sūdzībām par iegādātām līguma noteikumiem neatbilstošām precēm par summu aptuveni 80 tūkst. latu visvairāk sūdzību ir par apaviem, elektroprecēm un mobilajiem telefoniem, seko sūdzības par tekstilizstrādājumiem, mēbelēm, dzīvokļiem un mājām, automašīnām un citām dažādām precēm.

Par līguma noteikumiem neatbilstošiem pakalpojumiem aptuveni 43 tūkst. latu apmērā saņemtas 156 sūdzības, no tām lielākā daļa sūdzību ir par elektronisko sakaru, avio, īres un komunāliem, distances līgumu, būvniecības, mēbeļu individuālo pasūtījumu un tūrisma pakalpojumiem, seko sūdzības par automašīnu remontu, ķīmiskās tīrīšanas un citiem dažādiem pakalpojumiem.

Izskatot patērētāju sūdzības, PTAC darbinieki sadarbojas ar dažādu iestāžu darbiniekiem Latvijā un citās Eiropas Savienības valstīs.

PTAC pārskata periodā ir sniedzis 14271 konsultāciju, kas ir par 194 vairāk nekā šajā laika periodā 2009. gadā.

Negodīgas komercprakses, reklāmas un e-komercijas uzraudzība

2010. gada 1. ceturksnī PTAC ir uzsācis 58 komercprakses un reklāmas lietu izpēti, tostarp, 28 – pēc personu iesniegumiem un 30 – pēc savas iniciatīvas.

Vislielākais lietu skaits konstatēts elektronisko sakaru pakalpojumu, finanšu pakalpojumu, kosmētikas un higiēnas preču tirdzniecības jomā, saistībā ar dažādu preču/pakalpojumu (piemēram, optikas) speciālajiem piedāvājumiem, distances līgumu jomā.

2010. gada 1. ceturksnī uzsāktu lietu ietvaros PTAC 5 gadījumos ir ierosinājis novērst pārkāpumus labprātīgi, 2 gadījumos pārkāpums negodīgas komercprakses vai reklāmas jomā ir novērsts pēc PTAC aicinājuma, savukārt 1 gadījumā ir saņemta rakstveida apņemšanās labprātīgi novērst PTAC konstatēto pārkāpumu. 18 gadījumos PTAC pieņēmis lēmumus par lietas izbeigšanu, tostarp, tādus, ar kuriem izteikts aicinājums komersantiem turpmāk savā komercpraksē ievērot normatīvo aktu prasības. PTAC ir izskatījis 20 administratīvo pārkāpumu lietu komercprakses un reklāmas jomā, piemērojot administratīvos naudas sodus par kopējo summu aptuveni 16 tūkst. latu apmērā.

6.23. ielikums

Maldinoša komercprakse, nosūtīt patērētājiem reklāmas materiālus ar sagatavotiem rēķiniem par preses izdevumu abonēšanu

2009. gada nogalē PTAC konstatēja, ka VAS „Latvijas Pasts” 2009. gada oktobrī un novembrī patērētājiem nosūtīja reklāmas materiālus, kuros iekļauti sagatavoti rēķini par attiecīgu preses izdevumu abonēšanu. PTAC konstatēja, ka VAS „Latvijas Pasts”, patērētājam nosūtīt reklāmas materiālus ar attiecīga satura rēķinu, kurā norādīts konkrētā patērētāja vārds, uzvārds, adrese, rēķina abonementa numurs, rēķina izrakstīšanas datums un numurs, kā arī tajā ietverts noteikts abonētā preses izdevuma nosaukums un abonēšanas periods un iekļauta norāde samaksāt rēķinu līdz noteiktam datumam, ir negatīvi ietekmējusi patērētāja ekonomisko rīcību, jo ir radījusi viņam maldinošu priekšstatu par to, ka patērētājs konkrēto reklamēto pakalpojumu – preses izdevumu abonēšanas pakalpojumu – ir pasūtījis, kas neatbilst patiesībai, kā arī šādā veidā, radot patērētājam iespaidu, ka konkrētais rēķins ir sagatavots, pamatojoties uz viņa izvēli un pasūtījumu, un tas ir viņam jāapmaksā, ir tikusi ierobežota patērētāja izveles un rīcības brīvība.

Izvērtējot komercprakses raksturu un apjomu, PTAC par pieļauto pārkāpumu uzlika VAS „Latvijas Pasts” administratīvo naudas sodu 2000 latu apmērā.

Maldinoša un agresīva komercprakse, sniegtot patērētājiem maksas autostāvvietas pakalpojumus

Saņemot ievērojamu patērētāju sūdzību skaitu, kā arī veicot pārbaudi pēc savas iniciatīvas, PTAC konstatēja, ka SIA „Parking Service Latvia” īsteno negodīgu komercpraksi, sniedzot patērētājiem maksas autostāvvietas pakalpojumus.

Lietā tika atklāts, ka, iebraucot vairākās SIA „Parking Service Latvia” maksas autostāvvietās, patērētājam nav iespējams secināt, ka viņš ir iebraucis maksas autostāvvietā, un, ja patērētājs nav veicis samaksu par maksas autostāvvietas izmantošanu, viņa automašīnai tiek uzlikts rīteņu bloķētājs.

Secinot, ka SIA „Parking Service Latvia” attiecībā pret patērētājiem ir īstenojusi/īsteno negodīgu – maldinošu un agresīvu – komercpraksi, PTAC sākotnēji ar pagaidu noregulējumu un ar galējo lēmumu uzlika minētajai sabiedrībai tiesisku pienākumu nekavējoties izbeigt negodīgu komercpraksi, kas izpaužas kā patērētāja lēmuma pieņemšanai nepieciešamas būtiskas informācijas par maksas autostāvvietu noklusēšanu un rīteņu bloķētāju uzlikšanu/nenoņemšanu, līdz patērētājs ir veicis soda naudas samaksu, kā arī piemēroja administratīvo naudas sodu 5000 latu apmērā.

2010. gada 1. ceturksnī uzsāktas 16 lietu izpēti e-komercijas uzraudzības jomā, tai skaitā, 14 – pēc savas iniciatīvas. Visvairāk pārkāpumu konstatēti saistībā ar

informācijas nenorādīšanu par pārdevēju/pakalpojuma sniedzēju (13 gadījumos), informācijas nenorādīšanu vai nepareizu norādīšanu par līguma noteikumiem

(10 gadījumos), kā arī par informācijas nenorādīšanu vispār vai nepareizu norādīšanu par patērētāja atteikuma tiesībām (9 gadījumos). 11 gadījumos izteikts aicinājums informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējiem labprātīgi novērst konstatētos pārkāpumus, un lielākoties pārkāpumi tikuši labprātīgi novērsti vai arī lietu izpēte tiek turpināta. PTAC 2 gadījumos ir pieņēmis lēmumus, ar kuriem uzlicis tiesisku pienākumu veikt konkrētas darbības pārkāpumu novēršanai.

Patērētāju kolektīvo interešu aizsardzība un līgumu uzraudzība

2010. gada 1. ceturksnī saņemtas 169 sūdzības attiecībā uz patērētāju kolektīvo interešu aizsardzību: 146 sūdzības par iespējami netaisnīgiem līguma noteikumiem un 23 sūdzības – par citiem patērētāju tiesību pārkāpumiem.

Visvairāk sūdzību – 87 – saņemts par patērētāju kreditēšanas līgumiem un kredītu devēju rīcību, 14 sūdzības – par elektronisko sakaru pakalpojuma līgumiem, 10 sūdzības – par preces vai pakalpojuma iegādes līgumu, 5 sūdzības – par citu finanšu

pakalpojumu sniegšanu, 4 sūdzības – par apsaimniekošanas līgumu, 4 sūdzības – par apdrošināšanas līgumiem, 2 sūdzības – par nekustamā īpašuma pirkuma līgumiem (priekšlīgumiem), 1 sūdzība – par komplekso tūrisma pakalpojumu līgumiem, 1 sūdzība – par distances līgumu un 18 sūdzības – par citiem līgumiem.

Izdots 1 lēmums par nevienlīdzīgiem un netaisnīgiem līguma noteikumiem hipotekārā kredīta līgumā, uzdodot kredītiestādei pārtraukt pildīt netaisnīgos līguma noteikumus ar patērētājiem noslēgtajos līgumos un veikt grozījumus patērētājiem piedāvātajos līgumu projektos.

Visbiežāk konstatētie netaisnīgie līguma noteikumi ir neproporcionāli lieli līgumsodi, nepamatoti ierobežota pārdevēja vai pakalpojuma sniedzēja atbildība, nepamatota tirgus riska novirzīšana uz patērētāju, nepamatotu pienākumu uzlikšana patērētājam, pārāk plašas vai nepamatotas tiesības pārdevējam vai pakalpojuma sniedzējam vienpusēji atkāpties no līguma vai piemērot līgumsodu, šķērējoties klauzulas.

6.24. ielikums

Netaisnīgs līguma noteikums, paredzot bankas tiesības vienpusēji pārskatīt procentu likmi bez pamatota iemesla

PTAC konstatēja, ka AS „Baltic International Bank” hipotekārā kredīta līgumā noteikts, ka „Parakstot šo līgumu, klients pilnvaro banku mainīt procentu likmi par kredīta lietošanu saskaņā ar šī līguma 3.10. punkta noteikumiem, (...)” un ka „Bankai ir tiesības 1 (vienu) reizi gadā mainīt procentu likmi par kredīta lietošanu. Gadījumā, ja Banka izmanto šīs tiesības”.

PTAC attiecīgos līguma punktus atzina par netaisnīgiem līguma noteikumiem, jo tajos nav norādīti pamatoti iemesli, pamatojoties uz kuriem banka ir tiesīga paaugstināt procentu likmi, kā arī patērētājam nav sniegta iespēja lauzt līgumu, ja piedāvātā procentu likme ir pārāk augsta, kā arī nav norādīts saprātīgs kredīta atmaksas termiņš šādā gadījumā.

PTAC ar 2010. gada 30. marta lēmumu Nr.1-lg uzdeva bankai minētos noteikumus pārtraukt piemērot attiecībā uz gadījumiem, kad procentu likmes paaugstināšanai nav pamatots iemesls, kā arī pārstrādāt patērētājiem piedāvātos līgumus.

Pārrobežu tirdzniecība

Pieaugot iedzīvotāju skaitam, kuri dodas ārpus Latvijas, un palielinoties tūristu skaitam, kuri apmeklē Latviju, arvien aktuālāks kļūst patērētāju problēmu pozitīvs atrisinājums saistībā ar iegādātajām nekvalitatīvajām precēm un pakalpojumiem un pārrobežu patērētāju aizsardzība.

Eiropas Patērētāju informēšanas centrs (ECC Latvia) ir izveidots kā atsevišķs PTAC departaments, kuru līdzfinansē Eiropas Komisija.

2010. gada 1. ceturksnī ECC Latvia izskatītas 43 sūdzības, 58 vienkāršās sūdzības un sniegta 91 konsultācija patērētāju pārrobežu sūdzību risināšanā. Pārrobežu sūdzības gadījumā tiek sniegta palīdzība patērētājam, lai atrastu kompetento institūciju patērētāja sūdzības risināšanai, bet netiek pieņemti lēmumi pret ārvalstu uzņēmēju.

37% no saņemtajām sūdzībām bija saistībā ar avio pakalpojumiem, 9% bija par e-komerciju, 5% – par tūrisma pakalpojumiem, 49% – par citām precēm un pakalpojumiem. 3 sūdzības nodotas izskatīšanai PTAC, 25 – pārsūtītas ECC sadarbības tīkla ietvaros un 15 – atrodas izskatīšanas stadijā.

Lai izglītotu patērētāju par viņa tiesībām ES, 2009. gadā tika sagatavota un 2010. gada sākumā izplatīta informatīvi izglītojošā spēle par patērētāju

tiesībām ES *Celojums patērētāju tiesībās*. Tā ir galda spēle, kurā spēlētājiem, izdarot attiecīgus gājienus, ir jāatbild uz jautājumiem par patērētāju tiesībām, pienākumiem Eiropas Savienībā, kā arī par ilgtspējīgu patēriņu. Spēle ir vērsta uz to, lai skolēni, kā arī cita auditorija spēles laikā atraktīvā un aizraujošā veidā izzinātu jautājumus par patērētāju tiesībām. Spēle tiks izplatīta Latvijas vidusskolās, kur to varēs izmantot dažādu priekšmetu mācību procesā.

Tirgus uzraudzība

2010. gada 1. ceturksnī tika veiktas 687 pārbaudes, no kurām 298 bija apsekojumi tirgus situācijas izpētei noteiktās preču grupās (būvmateriāli, elektropreces, elektronisko sakaru galiekārtas u.c.), bet 240 pārbaudes tika veiktas cenu norādīšanas prasību kontrolei tirdzniecības vietās, savukārt 137 pārbaudes tika veiktas noteiktās preču grupās, lai pārliecinātos, ka piedāvājumā esošās preces atbilst noteiktajām normatīvo aktu prasībām, kā arī tika veiktas 12 darbības ar preču paraugu nodošanu un saņemšanu. Kopumā tika pārbaudīti 312 preču modeļi: elektropreces – 77 modeļi, individuālie aizsardzības līdzekļi – 25, spiedieniekārtas – 32, būvizstrādājumi – 2, rotaļlietas un bērnu preces – 25, transportējamās spiedtvertnes (gāzes baloni) – 66, elektronisko sakaru

galiekārtas (mobilie telefoni) – 66, šķiltavas – 9, citas preces – 6 modeļi.

Cenu norādīšanas kārtības projekta ietvaros PTAC 2010. gada 1. ceturksnī pastiprināti pārbaudīja cenu norādīšanas prasību ievērošanu Latvijas mazumtirdzniecības uzņēmumos. Šī projekta ietvaros tika veiktas 240 pārbaudes Rīgā, Ogrē, Siguldā, Jūrmalā, Aizkrauklē, Valmierā, Ventspilī, Liepājā un Tukumā. Cenu norādīšana tika pārbaudīta 734 dažāda veida precēm, galvenokārt pārtikas precēm, apaviem, kosmētiskajiem līdzekļiem un tekstilizstrādājumiem. 43 (18%) pārbaudēs konstatēti cenu norādīšanas kārtības pārkāpumi, lielākās problēmas saistītas ar mērvienības cenu nenorādīšanu mazumtirdzniecības vietās, līdz ar to patērētājiem ir liegta pilnīga un patiesa informācija par preces cenu.

No 2010. gada 5. aprīļa PTAC ir uzsācis uzraudzības projektu **Individuālie aizsardzības līdzekļi**. Projekta ietvaros sadarbībā ar Valsts ieņēmumu dienesta Galveno muitas pārvaldi PTAC ir atklājis 19 dažādus prasībām neatbilstošus individuālos aizsardzības līdzekļu modeļus uz Latvijas robežas. Kopumā PTAC ir lūdzis neizlaist brīvam apgrozījumam šādas neatbilstošas preces: saulesbrilles – 12 modeļi, aizsargbrilles – 2, ceļu un elkoņu aizsargi – 3, peldēšanas brilles – 1, aizsargķivere – 1 modelis.

Spiedieniekārtu drošuma un atbilstības uzlabošanas projekts. Pēc Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta datiem Latvijā 2009.-2010. gadā notikuši 12 nelaimes gadījumi, kurus izraisījuši mājāsaimniecībā lietotajiem sašķidrinātās gāzes baloni, un to eksplozijas rezultātā cietuši 11 un dzīvību zaudējuši 2 cilvēki. PTAC amatpersonas 2010. gada martā veica pārbaudes sašķidrinātās gāzes balonu uzpildes un tirdzniecības vietās. Projekta sagatavošanas gaitā veikta tirgus izpēte 28 tirdzniecības vietās. Pārbaudžu rezultātā konstatēti pārkāpumi 5 gāzes balonu tirdzniecības vietās, kurās realizācijai tika piedāvāti gāzes baloni, kopā 75 gab., kuriem beigušies tehniskās uzraudzības periodiskās pārbaudes derīguma termiņi, tātad pastāv riska faktors, ka šie baloni neatbilst drošuma prasībām. Minēto gāzes balonu tirdzniecība apturēta, kā arī ierosinātas 4 administratīvo pārkāpumu lietas attiecībā uz uzņēmumiem - balonu uzpildītājiem (gāzes balonu uzpildes stacijām).

Tirgus izpētes rezultātā veiktas pārbaudes 19 tirdzniecības uzņēmumos, pārbaudot arī 22 kafijas automātu un 10 vārkatlu modeļus. Trīs uzņēmumos trijiem vārkatlu modeļiem tika konstatētas neatbilstības normatīvo aktu prasībām, minēto preču tirdzniecība apturēta.

Attiecībā uz vienu vairumtirdzniecības uzņēmumu pieņemts lēmums uzsākt lietvedību administratīvo pārkāpumu lietā, 2 uzņēmumi, reaģējot uz PTAC konstatētajām neatbilstībām, veica brīvprātīgos

pasākumus un izņēma par neatbilstošiem normatīvo aktu prasībām atzīto divu modeļu preces no apgrozības, kā arī nodrošināja to iznīcināšanu.

Valsts metroloģiskā uzraudzība

Lai konstatētu **mērīšanas līdzekļu atbilstību normatīvajām prasībām to lietošanas vietās**, 2010. gada 1. ceturksnī 89 uzņēmumos valsts metroloģiskajai uzraudzībai tika pakļauti 2676 mērīšanas līdzekļi, t.sk.:

- 66 tirdzniecības uzņēmumos – 219 mērīšanas līdzekļu;
- 23 ražošanas uzņēmumos – 2457 mērīšanas līdzekļi.

36 uzņēmumos tika konstatēti normatīvo aktu prasību pārkāpumi, un pārbaudžu rezultātā par neatbilstošiem metroloģiskajām prasībām atzīti 68 mērīšanas līdzekļi jeb 2,5% no kopējā pārbaudīto skaita, tajā skaitā mērīšanas līdzekļi, kurus lieto, pārkāpjot likumdošanas prasībās noteiktos atkārtotās verificēšanas termiņus un kuru rādījumi pārsniedz normatīvajos aktos noteiktās pieļaujamās mērījumu kļūdas.

Par metroloģisko prasību neievērošanu 13 fiziskajām un juridiskajām personām sastādīti administratīvie protokoli un pieņemti lēmumi saskaņā ar Latvijas *Administratīvo pārkāpumu kodeksa* 99. pantu.

Veikta izplatīšanai paredzēto fasēto preču satura daudzuma un tā apzīmējuma atbilstības kontrole ražošanas un vairumtirdzniecības uzņēmumos, tai skaitā prioritāri tādām preču grupām kā saldumi (konfektes u.tml.), maize, gaļas pārstrādes produkti.

Veikta fasēto preču kontrole 23 ražošanas uzņēmumos, tajos pārbaudītas 150 preču partiju (139 partijām veikts statistiskās kontroles tests un marķējuma kontrole, 11 partijām – marķējuma kontrole). Konstatētas neatbilstības:

- 7 uzņēmumos konstatēti normatīvo aktu pārkāpumi attiecībā uz fasēto preču satura faktisko daudzumu – 9 preču partijas vai 6,4% no kopējā pārbaudīto partiju skaita neatbilda normatīvajām prasībām, no tām 6 partiju realizācija aizturēta (pēc korektīvo darbību veikšanas un atkārtotas pārbaudes atļauts realizēt);
- neatbilstošs fasēto preču marķējums attiecībā uz satura daudzuma norādi konstatēts 11 uzņēmumos (27 pārbaudītajām preču partijām). Par fasēto preču satura daudzuma neatbilstību normatīvajām prasībām 4 juridiskajām personām sastādīti administratīvie protokoli un pieņemti lēmumi saskaņā ar Latvijas *Administratīvo pārkāpumu kodeksa* 99. pantu.

6.12. Kvalitātes nodrošināšana

6.12.1. Kvalitātes struktūrpolitika

Kvalitātes nodrošināšanas jomā galvenais uzdevums ir veicināt normatīvo aktu prasību pareizu piemērošanu un ievērošanu reglamentētajā un nereglamentētajā sfērā, kā arī pilnveidot normatīvo aktu bāzi atbilstoši Eiropas Savienības prasībām, ņemot vērā nacionālā tirgus un tautsaimniecības vajadzības, nodrošinot produktu un pakalpojumu atbilstību, sekmējot uzņēmēju konkurētspējas pieaugumu un starpvalstu tirdzniecības šķēršļu mazināšanu.

Latvijā kvalitātes nodrošināšanas sistēmu reglamentē likums *Par atbilstības novērtēšanu*, *Standartizācijas likums*, kā arī likums *Par mērījumu vienotību* un no minētajiem likumiem izrietošie, saistītie Ministru kabineta noteikumi.

Galvenie politikas virzieni:

- atbilstības novērtēšanas infrastruktūras (t.sk. testēšanas un kalibrēšanas laboratoriju, inspicēšanas un sertificēšanas institūciju, vides verificētāju) uzturēšana un pilnveidošana atbilstoši Latvijas tautsaimniecības vajadzībām, lai aizsargātu patērētājus un apkārtējo vidi no nekvalitatīviem produktiem un pakalpojumiem, veicinātu komersantu konkurētspēju un uzticamību Latvijas ražotāju produkcijai, kā arī Latvijas komersantu sniegtajiem pakalpojumiem;
- attiecīgās informatīvās un konsultatīvās bāzes pilnveidošana;
- nacionālo akreditācijas, standartizācijas un metroloģijas institūciju dalības nodrošināšana starptautiskajās organizācijās, uzturot to starptautisko atzišanu un Latvijas kvalitātes nodrošināšanas sistēmas atbilstību starptautiskajām prasībām;
- nacionālās metroloģijas etalonu bāzes uzturēšana un starptautiskā salīdzināšana, lai nodrošinātu nepieciešamo mērījumu izsekojamību, kā arī aizsargātu iedzīvotājus no neprecīzi veiktiem mērījumiem;
- kvalitātes vadības vides un citu brīvprātīgo kvalitātes sistēmu ieviešanas veicināšana uzņēmumos, lai nodrošinātu augstvērtīgas produkcijas ražošanu, pakalpojumu sniegšanu un veicinātu Latvijas komersantu konkurētspēju starptautiskajos tirgos;
- efektīvas tirgus uzraudzības veicināšana, lai nodrošinātu vienlīdzīgus nosacījumus visiem tirgus dalībniekiem un aizsargātu patērētājus no iespējamās komersantu negodīgas konkurences.

Ņemot vērā ierobežoto valsts budžeta līdzekļu pieejamību kvalitātes nodrošināšanai, ir veikti grozījumi normatīvajos aktos standartizācijas,

akreditācijas un metroloģijas jomās, kuri nosaka, ka ar 2009. gada 1. jūliju nacionālo standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas institūciju funkcijas un uzdevumus veic Ekonomikas ministrijas pārraudzībā esošās kapitālsabiedrības ar ierobežotu atbildību „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” attiecīgie biroji: Standartizācijas birojs, Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs un Metroloģijas birojs.

6.12.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija

Sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” ar 2009. gada 1. jūliju veic *Standartizācijas likumā*, likumā *Par atbilstības novērtēšanu* un likumā *Par mērījumu vienotību*, kā arī citos saistītajos likumos noteiktos uzdevumus standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas jomās.

Standartizācija. SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” Standartizācijas birojs (LVS) atbilstoši *Standartizācijas likumam* kā nacionālā standartizācijas organizācija pārzina un koordinē Latvijas komersantu un organizāciju darbību standartizācijā.

LVS galvenās funkcijas ir, sadarbojoties ar starptautiskajām un Eiropas standartizācijas organizācijām, veidot Latvijas standartu fondu un izdot Latvijas standartus.

Kopš 2004. gada LVS ir Eiropas Standartizācijas komitejas (CEN) un Eiropas Elektrotehnikas standartizācijas komitejas (CENELEC) pilntiesīgs biedrs. LVS ir arī Starptautiskās Standartizācijas organizācijas (ISO) korespondētāj biedrs un Starptautiskās Elektrotehniskās komisijas (IEC) asociētais biedrs.

Prioritārie LVS darbības virzieni 2010. gadā ir standartizācijas informācijas izplatīšana, īpašu uzmanību veltot mazo un vidējo uzņēmumu vajadzībām, Latvijas standartu fonda papildināšana un uzturēšana, standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas pilnveidošana, sadarbība ar starptautiskajām un Eiropas valstu nacionālajām standartizācijas organizācijām.

Līdz 2010. gada 1. maijam LVS reģistrēti 31712 standartizācijas dokumentu, tajā skaitā 26632 Latvijas standarta statusā adaptētie Eiropas standarti. LVS koordinētās 50 standartizācijas tehniskās komitejas un 4 darba grupas šā gada 5 mēnešos adaptējušas 558 Eiropas standartus, latviešu valodā iztulkoti 19 obligāti piemērojamie standarti. Standartizācijas informācijas pakalpojumi sniegti 1458 juridiskām un fiziskām personām.

Turpinot standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas pilnveidošanu, jau vairāk nekā 40% no visiem standartiem tika pārdoti elektroniski e-veikalā, sniedzot e-pakalpojumus 570 klientiem.

LVS ieviestajā automātiskajā elektroniskās informācijas izziņošanas sistēmā klientiem nodrošināts arī bezmaksas pakalpojums, pieejams *Ikmeneša ziņojums par Latvijas standarta statusā reģistrētajiem standartiem un atceltajiem Latvijas standartiem* klientus interesējošās jomās 550 pastāvīgajiem klientiem.

LVS piedalās Ekonomikas ministrijas koordinētajos attīstības sadarbības projektos. Tiek apspriesta iespēja noslēgt vienošanos par sadarbību standartizācijas informācijas apmaiņas jomā ar Azerbaidžānas Republikas Valsts standartizācijas, metroloģijas un patentu komiteju un Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centru. Tiek apspriestas sadarbības iespējas ar Gruzijas nacionālo standartizācijas institūciju.

Noslēgtās vienošanās ietvaros noris informācijas apmaiņa ar Baltkrievijas un Uzbekistānas standartizācijas institūcijām.

LVS turpina tehniskās infrastruktūras izveidi, lai nodrošinātu komersantiem ērtu pieeju standartizācijas informācijai.

Atbilstoši apstiprinātajiem LVS turpmākās darbības plāniem prioritārie LVS darbības virzieni 2010. gadā ir:

- Latvijas standartu fonda papildināšana un aktualizācija;
- LVS informācijas tehnoloģiju pilnveidošana klientu apkalpošanas kvalitātes uzlabošanai, īpaši respektējot MVU vajadzības;
- standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas pilnveidošana;
- sadarbība ar starptautiskajām un Eiropas valstu nacionālajām standartizācijas organizācijām.

Akreditācija. SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” struktūrvienība Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs (LATAK) nodrošina nacionālās akreditācijas sistēmas darbību. LATAK atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 9. jūlija *Regulai 765/2008*, ar ko nosaka akreditācijas un tirgus uzraudzības prasības attiecībā uz produktu tirdzniecību un atceļ *Regulu (EEK) Nr. 339/93*, darbojas kā nacionālā akreditācijas institūcija.

Saskaņā ar likumu *Par atbilstības novērtēšanu* LATAK galvenās funkcijas ir:

- novērtēt, akreditēt un uzraudzīt testēšanas un kalibrēšanas laboratorijas un sertificēšanas un inspicēšanas institūcijas atbilstoši normatīvajos aktos, Latvijas nacionālajos, Eiropas Savienības vai starptautiskajos standartos noteiktajām prasībām;
- organizēt prasmes pārbaudes un koordinēt starplaboratoriju salīdzinošo testēšanu saskaņā ar starptautiskajām prasībām;
- pārstāvēt Latviju starptautiskajās akreditācijas organizācijās;
- uzturēt un aktualizēt akreditēto institūciju informatīvo bāzi.

Pēdējo gadu laikā akreditēto institūciju skaita pieaugums liecina par akreditācijas procesa nozīmīgumu un stabilitāti atbilstības novērtēšanas jomā. Lai gan daudzas institūcijas atsakās no akreditācijas ekonomisku apsvērumu dēļ, arvien jaunas institūcijas izvēlas apliecināt savu kompetenci akreditējoties. Daudzas institūcijas paplašina arī savu darbības jomu. Pašlaik akreditācijas statuss tiek uzturēts 200 akreditētu institūciju. Jaunas akreditācijas piešķirtas laboratorijām veterinārmedicīnas un medicīnas jomās, inspicēšanas institūcijai degvielas uzpildes staciju tvaiku atsūkņēšanas pārbaudžu veikšanai, sertificēšanas institūcijām degvielas, mērinstrumentu un metināšanas procesu sertificēšanai. Vienas institūcijas akreditācija tiek uzturēta atbilstoši *Labas laboratoriju prakses principiem*. LATAK turpina sniegt akreditācijas pakalpojumus Ukrainā, kur akreditēta viena personāla sertifikācijas institūcija.

LATAK ir apliecinājis akreditācijas sistēmas atbilstību Eiropas Akreditācijas kooperācijas (EA) Daudzpusējās atzišanas līgumam (MLA) sešās akreditācijas jomās. Lai pastāvīgi atbilstu šīm prasībām, LATAK darbinieki piedalās vairākās komitejās – EA inspicēšanas un sertificēšanas komitejās, EA laboratoriju komitejā, MLA komitejas sanāsmēs un ģenerālajās asamblejās.

Starptautu sadarbības ietvaros sadarbība tiek uzturēta arī ar Baltkrievijas, Ukrainas un Uzbekistānas akreditācijas institūcijām. Veiksmīgi uzsākta sadarbība ar Gruzijas akreditācijas institūciju, sniedzot palīdzību Eiropas un starptautisko prasību ieviešanā atbilstoši noslēgtajam sadarbības līgumam.

LATAK ir veicinājis nacionālo laboratoriju līdzdalību starptautisko starplaboratoriju salīdzinošās testēšanas programmās un organizējis prasmes pārbaudes.

Metroloģija. SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” Metroloģijas birojs kopš 2009. gada 1. jūlija veic nacionālās metroloģijas institūcijas uzdevumus, kas noteikti likumā *Par mērījumu vienotību*. Metroloģijas biroja darbības mērķis ir nodrošināt un attīstīt mērījumu ticamību un izsekojamību valstī.

Nacionālo mērvienību etalonu uzturēšanā 2010. gada 5 mēnešos tika:

- aktualizēti divu nacionālo sprieguma etalonu nenoteiktību aprēķini;
- izstrādāta nacionālā masas etalona kalibrēšanas programma Dānijas metroloģijas institūcijā;
- veikta desmit nacionālo garuma mēru etalonu artefaktu dreifa novērtēšana;
- pamatojoties uz Starptautiskā Svaru un mēru biroja (BIPM) dokumenta *Circular T* datu analīzi, tika koriģēta nacionāla laika etalona laika skala.

Elektriskajos mērījumos nokalibrētas divpadsmit pretestības etalona spoles. Garuma mērījumos tika veikta komparatora „IZA-7” un septiņdesmit trīs references garuma mēru kalibrēšana. Masas mērījumos

veikta trīs masas komparatoru, kā arī astoņu references etalonatsvaru (E1) kalibrēšana.

Izsniegti astoņi mērīšanas līdzekļu tipu sertifikāti. Regulāri tiek aktualizēts apstiprināto mērīšanas līdzekļu tipu saraksts Metroloģijas biroja mājas lapā internetā.

Tiek turpināta laika etalona datu (nacionālas laika skalas UTC (LV)) piegāde BIPM. Tiek turpināta laika etalonu datu savstarpējā apmaiņa ar 15 Eiropas Savienības valstu laboratorijām.

Metroloģijas biroja kvalitātes pārvaldības sistēma prezentēta Eiropas Nacionālo metroloģijas institūtu apvienības (EURAMET) tehniskajā komitejā Kvalitāte (TC-Q). Metroloģijas birojā veikts EURAMET

nozīmētais Metroloģijas biroja kvalitātes sistēmas audits („peer-review”).

Metroloģijas birojs turpina sadarboties ar EURAMET, kā arī ar Starptautisko reglamentētās metroloģijas organizāciju (OIML) un Eiropas reglamentētās metroloģijas kooperāciju (WELMEC). Metroloģijas birojs ir sagatavojis un iesniedzis WELMEC priekšlikumus Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 31. marta *direktīvas* 2004/22/EK par mērinstrumentiem sfēras paplašināšanai.

Metroloģijas birojs organizējis un vadījis septiņus mācību seminārus metroloģijas inženieriem. Reglamentētās metroloģijas jomā sniegtas konsultācijas uzņēmumiem: SIA „NRDATA”, „TRENCH GERMANY Ltd.”, „F.A. SERVING GmbH”.

6.13. Privatizācija

Privatizācijas mērķis ir, mainot valsts vai pašvaldības īpašuma īpašnieku, radīt labvēlīgu vidi privātā kapitāla darbībai Latvijas tautsaimniecības attīstības interesēs un sašaurināt darbību, ko valsts un pašvaldības veic kā komersanti.

Tā kā Latvijā realizētās masveida privatizācijas mērķis pamatā ir sasniegts, 2005. gada 1. septembrī

stājās spēkā Saeimas pieņemtais *Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums*, kas nosaka, kā pabeidzams privatizācijas process, zemes reforma un nodrošināma privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšana (skatīt 6.25. ielikumu).

6.25. ielikums

Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums

Privatizācijas pabeigšanas likums nosaka:

- termiņu – 2006. gada 31. augustu, līdz kuram jebkura juridiska vai fiziska persona varēja ierosināt nodot privatizācijai jebkuru valsts vai pašvaldības īpašumu;
- kārtību, kādā izskata personas iesniegto privatizācijas ierosinājumu un pieņem lēmumu par valsts vai pašvaldību īpašuma nodošanu privatizācijai;
- ka atteikt nodot privatizācijai un saglabāt valsts vai pašvaldības īpašumā var īpašumu, kas ir nepieciešams valsts pārvaldes funkciju vai valsts vai pašvaldības komercdarbības veikšanai;
- ka lēmumus par valsts vai pašvaldības īpašuma nodošanu privatizācijai Ministru kabinets vai pašvaldība varēja pieņemt līdz 2010. gada 30. decembrim;
- ka netiks privatizēta vai atsavināta VAS „Latvenergo”, VAS „Latvijas pasts”, VAS „Starptautiskā lidosta „Rīga””, VAS „Latvijas dzelzceļš”, VAS „Latvijas gaisa satiksme” un VAS „Latvijas valsts meži”;
- termiņus, līdz kuriem personām, kuras vēlas izpirkt pastāvīgā lietošanā piešķirtu zemi, ir jāiesniedz zemes izpirkšanas pieprasījums (2007. gada 30. novembris), kā arī līdz kuram Valsts zemes dienestā vai pilsētas pašvaldībā ir jāiesniedz attiecīgi zemes robežu plāns vai apliecinājums par veikto zemes izpirkšanas maksājumu privatizācijas sertifikātos pirms zemes izpirkšanas līguma slēgšanas (2008. gada 1. septembris), kā arī iesniegums lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu (2010. gada 31. augusts) un to, ka zemes pirkuma līgums ir jānoslēdz līdz 2010. gada 30. decembrim;
- ka privatizācijas sertifikātiem nav noteikts derīguma termiņš, bet tos var izmantot tikai privatizācijas procesa ietvaros;
- kārtību, kādā izbeidzama privatizācijas sertifikātu piešķiršana. Personām ir noteikts gala termiņš – 2007. gada 28. decembris, līdz kuram varēja iesniegt pieteikumu piešķirt privatizācijas sertifikātus.

Lai nodrošinātu veiksmīgu un atklātu privatizācijas pabeigšanas procesu norisi, Ministru kabinets ir noteicis kārtību, kā privatizāciju un zemes reformu veicošām institūcijām ir jāizveido publiski pieejami privatizācijas ierosinājumu un zemes izpirkšanas reģistri.

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizācija

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizāciju saskaņā ar likumu *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* veic un privatizācijas ierosinājumus apkopo VAS „Privatizācijas aģentūra”.

Lēmumu par valsts īpašuma objekta, tai skaitā kapitāla daļu, un neapbūvēta zemesgabala nodošanu privatizācijai pieņem Ministru kabinets, bet apbūvēta zemesgabala, uz kura atrodas citai personai piederošas ēkas vai būves, – Privatizācijas aģentūra. Lēmums tiek

pieņemts, pamatojoties uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegtu privatizācijas ierosinājumu.

No 2005. gada 1. septembra, kad stājās spēkā *Privatizācijas pabeigšanas likums*, līdz 2010. gada 1. aprīlim Privatizācijas aģentūras *Privatizācijas ierosinājumu reģistrā* reģistrēti 627 nekustamo īpašumu privatizācijas ierosinājumi, 57 valsts kapitāla daļu privatizācijas ierosinājumi un 4321 zemesgabalu privatizācijas vai privatizācijas turpināšanas ierosinājums. Pēc 2006. gada 31. augusta Privatizācijas ierosinājumu reģistrā reģistrēti

tie privatizācijas ierosinājumi, kas līdz šim datumam kļūdaini iesniegti citās valsts un pašvaldību institūcijās un vēlāk pēc piekrišanas pārsūtīti Privatizācijas aģentūrai.

Par valstij piederoša īpašuma (nekustamie īpašumi, kapitāla daļas, zeme) privatizācijas subjektu var būt fiziskā vai juridiskā persona, kam ir tiesības iegūt Latvijā kustamo vai nekustamo īpašumu. Maksājumi par īpašuma objektiem izdarāmi latos un/vai privatizācijas sertifikātos.

Laika posmā no 1994. gada 17. aprīļa līdz 2010. gada 1. aprīlim likumā noteiktajā kārtībā kopumā apstiprināti 2453 valsts īpašuma objekti (izņemot zemi) privatizācijas noteikumi. Par publiskām akciju sabiedrībām pārveidoti 94 uzņēmumi, laižot publiskā apgrozījumā 439,14 milj. akciju. Šajā laikā gūti ieņēmumi no valsts īpašuma objektiem (izņemot zemi un parādu kapitalizācijas rezultātā radušos akciju pārdošanu un kapitāla daļu atsavināšanu) privatizācijas 1,660 miljardu latu apmērā, t. sk. 394,62 milj. latu un par privatizācijas sertifikātiem 1,266 mljrd. latu nominālvērtībā. Jaunie īpašnieki pārņēmuši privatizēto valsts uzņēmumu (uzņēmēj sabiedrību) saistības par vairāk nekā 187,2 milj. latu. Noteikto investīciju apjoms bija 146,2 milj. latu, bet faktiski ieguldīto investīciju apjoms sasniedz 267,5 milj. latu.

No 1997. gada Privatizācijas aģentūra veic valstij piederošo zemesgabalu privatizāciju. Līdz 2010. gada 1. aprīlim ir privatizēti (noslēgti pirkuma līgumi) 4864 valsts zemesgabali ar 7371,86 ha kopējo platību. Privatizēto valsts zemesgabalu kopējā pārdošanas cena sastāda 196,97 milj. latu, no kuriem 94,31 milj. latu naudā, bet 102,66 milj. latu īpašuma kompensācijas sertifikātos. Ieņēmumi no šo zemesgabalu privatizācijas uz 2010. gada 1. aprīli – 177,58 milj. latu, no kuriem 82,59 milj. latu un 94,99 milj. latu īpašuma kompensācijas sertifikātos.

Pašvaldību īpašuma objektu un zemesgabalu privatizācija

Lēmumu par pašvaldībai piederošu nekustamo īpašumu pieņem pašvaldības – pilsētas (novada, pagasta) dome (padome). Lēmums tiek pieņemts, pamatojoties uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegtu privatizācijas ierosinājumu.

Par pašvaldībai piederoša īpašuma (nekustamais īpašums, nekustamā īpašuma domājamā daļa, kapitālsabiedrība, kapitāla daļa, zeme) privatizācijas subjektu var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ir tiesības iegūt Latvijā kustamo vai nekustamo īpašumu pašvaldību īpašumu privatizācijas procesā. Maksājumi par pašvaldības īpašumu objektiem izdarāmi latos un/vai privatizācijas sertifikātos.

Pašvaldības īpašuma privatizāciju pašvaldībā nodrošina attiecīgās pašvaldības (pagasta, pilsētas, rajona, novada) īpašuma privatizācijas komisija.

Pašvaldības apstiprināto privatizācijas projektu, noteikumu un paziņojumu atbilstību likuma *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* un *Privatizācijas pabeigšanas likuma* noteikumiem nodrošina Ekonomikas ministrija.

No 1994. gada 17. februāra līdz 2010. gada 1. aprīlim Ekonomikas ministrija ir izskatījusi un pieņēmusi zināšanai 3244 privatizācijas projektus ar kopējo nosacīto cenu 148,9 milj. latu (t.sk. maksājumi sertifikātos 57,4 milj. latu nominālvērtībā).

No 1997. gada 1. janvāra līdz 2010. gada 1. aprīlim Ekonomikas ministrijā ir izskatīti un akceptēti pašvaldību 1671 apbūvētu un neapbūvētu zemesgabalu privatizācijas noteikumi (no 2005. gada 1. septembra – atsevišķi apbūvētu zemesgabalu privatizācijas paziņojumi) ar kopēju zemesgabalu vērtību 26,4 milj. latu (13,3 milj. latu jāapmaksā īpašuma kompensācijas sertifikātos).

Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 5. panta septīto daļu pašvaldības pēc 2006. gada 31. augusta reizi ceturksnī iesniedz Ekonomikas ministrijai ziņas par saņemtajiem pašvaldības īpašuma objektu un apbūvētu un neapbūvētu zemesgabalu privatizācijas ierosinājumiem, lēmumiem par šo objektu un zemesgabalu nodošanu privatizācijai, pārdošanas cenu un samaksai izmantojamo privatizācijas sertifikātu daudzumu.

Dzīvojamo māju privatizācijas gaita

Dzīvojamo māju privatizācija Latvijā tika uzsākta 1995. gadā. To veica Centrālā dzīvojamo māju privatizācijas komisija (no 2004. gada 1. janvāra – valsts aģentūra „Mājokļu aģentūra”, no 2008. gada 1. janvāra – Būvniecības, enerģētikas un mājokļu valsts aģentūra, kopš 2009. gada 1. jūlija – Privatizācijas aģentūra, kā arī pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas komisijas likumā *Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju* noteiktajā kārtībā.

Saskaņā ar pašvaldību sniegto un valsts statistikas informāciju Latvijā ir 30 510 privatizējamo dzīvojamo māju ar 504 426 dzīvokļiem, t.sk. 25 298 pašvaldību dzīvojamās mājas ar 454 136 dzīvokļiem un 5212 valsts dzīvojamās mājas ar 50 290 dzīvokļiem.

Valsts dzīvojamo māju privatizācijas process – līdz 2010. gada 1. janvārim pieņemti lēmumi par 5093 dzīvojamo māju nodošanu privatizācijai, kas ir 97,72% no kopējā valsts dzīvojamo māju skaita. Privatizācijai piedāvāta 5071 dzīvojamā māja. Privatizācijas paziņojumi izsūtīti 50 062 valsts dzīvokļu īrniekiem, bet 22 852 paziņojumi par pirkuma līguma slēgšanu izsūtīti personām, kuras dzīvokļus ieguvušas īpašumā līdz dzīvojamās mājas privatizācijai. Līdz dzīvojamās mājas privatizācijai ar lēmumu īpašumā nodoti 23 044 dzīvokļi. Līdz 2010. gada 1. janvārim privatizēti 44 217 valsts dzīvokļi, kas ir 87,92% no kopējā valsts dzīvokļu skaita. 2009. gadā privatizēti 43 dzīvokļi.

Pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas process – sagatavotas un privatizācijai piedāvātas 24 470 pašvaldību dzīvojamo māju. Privatizācijas paziņojumi izsūtīti 440 232 pašvaldību dzīvokļu īrniekiem, bet 165 995 paziņojumi par pirkuma līguma slēgšanu izsūtīti personām, kuras dzīvokļus ieguvušas īpašumā līdz dzīvojamās mājas privatizācijai. 2009. gadā privatizācijai piedāvātas 167 dzīvojamās

mājas ar 2018 dzīvokļiem. Ar pašvaldību lēmumiem īpašumā līdz dzīvojamās mājas privatizācijai nodoti 171 456 dzīvokļi. Īpašuma attiecības sakārtotas 43 234 par lauksaimniecības uzņēmumu pajām privatizēto dzīvokļu īpašniekiem, kuri dzīvo 1722 par pajām privatizētajās dzīvojamās mājās. Līdz 2010. gada 1. janvārim privatizēti 402 268 pašvaldību dzīvokļi, kas ir 85,65% no kopējā pašvaldību dzīvokļu skaita.

Dzīvokļu īpašnieku pārvaldīšanā līdz 2010. gada 1. janvārim nodotas 9868 dzīvojamās mājas, t.sk. 6029 pašvaldību dzīvojamās mājas un 3839 valsts dzīvojamās mājas. Šī procesa rezultātā Latvijā ir nodibinātas 523 dzīvokļu īpašnieku sabiedrības un biedrības, no kurām 414 atrodas septiņās lielākajās pilsētās un 109 – Latvijas rajonos. Ar pilnvarojuma līgumiem dzīvokļu īpašnieku pārvaldīšanā nodotas 3078 dzīvojamās mājas.

Zemes reforma

Zemes reformas pamatmērķis ir pārkārtot no komandekonomikas uz tirgus ekonomiku zemes lietošanas un īpašuma tiesiskās, sociālās un ekonomiskās attiecības.

Valsts zemes reformas procesā ietver brīvās, valstij piekritošās zemes piešķiršanu pastāvīgā lietošanā, īpašuma tiesību atjaunošanu un pastāvīgā lietošanā piešķirtās zemes izpirkšanu (pirkšanu), kā arī valstij un pašvaldībai piederošās zemes privatizāciju (atsavināšanu). Pastāvīgā lietošanā piešķirtās zemes izpirkšana (pirkšana) norit saistībā ar valsti realizējamo lauku apvidus un pilsētu zemes reformu.

Pilsētās ir beigusies zemes piešķiršana lietošanā dzīvojamās ēkas īpašniekiem vai augļu dārza lietotājiem, kuriem zeme piešķirta augļu dārza ierīkošanai ar apbūves tiesībām. **Pilsētas zemes** komisijas ir izskatījušas atzinumus par tiesībām iegūt zemi īpašumā par maksu, pabeigušas to iekļaušanu Pilsētas zemes izpirkšanas reģistrā. Ir beigusies lēmumu pieņemšana par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu un uzsākta lēmumu pieņemšana par zemes lietošanas tiesību izbeigšanu un zemes nomas līgumu slēgšana ar personām, kuras līdz 2008. gada 1. septembrim bija veikušas zemes kadastrālo uzmērīšanu vai priekšapmaksu, bet līdz 2009. gada 31. augustam nebija iesniegušas iesniegumu lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu. Personām, kuras līdz 2009. gada 31. augustam bija iesniegušas iesniegumu lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu, pēc tā saņemšanas līdz 2009. gada 30. decembrim bija jānoslēdz zemes izpirkuma (pirkuma) līgums saskaņā ar Ministru kabineta 2008. gada 25. augusta noteikumiem Nr. 686 *Zemes izpirkuma (pirkuma) līguma noslēgšanas kārtība*. VAS „Latvijas Hipotēku un zemes banka” līdz 2009. gada 30. decembrim ir noslēgusi 72 969 līgumus.

Līdz 2010. gada 30. martam pilsētu pašvaldības bija saņēmušas ziņas no Hipotēku bankas par personām, kuras līdz 2009. gada 30. decembrim nebija noslēgušas zemes izpirkuma (pirkuma) līgumu,

līdz ar ko ir uzsākta lēmumu pieņemšana par zemes lietošanas tiesību izbeigšanu un zemes nomas līgumu slēgšana ar pilsētu zemes lietotājiem, kuri līdz 2008. gada 1. septembrim bija veikuši zemes kadastrālo uzmērīšanu vai priekšapmaksu, līdz 2009. gada 31. augustam bija iesnieguši iesniegumu lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu, bet līdz 2009. gada 30. decembrim nebija noslēguši zemes izpirkuma (pirkuma) līgumu ar Hipotēku banku.

Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likumā* noteikto **lauku apvidus zemes** izpirkšanas pieprasījumu iesniegšana Valsts zemes dienestā (VZD) par pastāvīgā lietošanā piešķirtās lauku apvidus zemes izpirkšanu norisinājās divos pieteikšanās posmos, tas ir, no 2005. gada 1. septembra līdz 2006. gada 31. augustam un no 2007. gada 1. augusta līdz 2007. gada 30. novembrim.

Pēc zemes izpirkšanas pieprasījuma saņemšanas VZD pārbaudīja personas tiesības iegūt pieprasīto zemi īpašumā par samaksu. Gadījumā, ja personai bija tiesības zemi izpirkt, VZD pieņēma lēmumu un izpirkšanai pieprasīto zemes vienību iekļāva Lauku zemes izpirkšanas reģistrā. Savukārt zemes pastāvīgajiem lietotājiem, kuriem normatīvo aktu ierobežojumu dēļ zemes izpirkšanas pieprasījuma izskatīšanas brīdī nebija tiesību izpirkt zemi, bet tādas tiesības varētu rasties līdz lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu izpirkšanai pieprasītā zemes vienība tika iekļauta Lauku zemes izpirkšanas reģistrā ar nosacījumu, ka līdz lēmuma par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu persona iesniegs VZD dokumentus, kas apliecina tiesības izpirkt zemi.

Gadījumos, kad zemes robežu plāni Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā bija reģistrēti līdz 2006. gada 31. augustam, VZD iekļāva pastāvīgā lietošanā piešķirtās kadastrāli uzmērītās zemes vienības bez personas pieprasījuma.

2009. gada 15. oktobrī stājās spēkā likums *Grozījumi Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likumā*.

Līdz minētajiem grozījumiem Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums noteica, ka lauku apvidus zemes izpirkšanas pieprasītājiem, kuri veica zemes uzmērīšanu un līdz 2008. gada 1. septembrim iesniedza reģistrācijai Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā zemes robežu plānu, iesniegums lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu VZD reģionālajā nodaļā bija jāiesniedz līdz 2009. gada 31. augustam. Arī tiem zemes izpirkšanas pieprasītājiem, kuri līdz 2008. gada 1. septembrim bija veikuši priekšapmaksu un pēc tam zemes kadastrālo uzmērīšanu vai kuru izpirkšanai pieprasītā zeme Lauku zemes izpirkšanas reģistrā tika iekļauta ar nosacījumu, ka līdz lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu persona VZD reģionālajā nodaļā iesniegs dokumentus, kas apliecina viņas tiesības zemi izpirkt, iesniegums

lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu bija jāiesniedz līdz 2009. gada 31. augustam.

Šobrīd minētie grozījumi likumā paredz lauku apvidus zemes izpirkšanai šādus termiņu pagarinājumus:

- līdz 2010. gada 31. maijam tiesības iesniegt iesniegumu lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu attiecīgajā VZD reģionālajā nodaļā ir tiem zemes izpirkšanas pieprasītājiem, kuri līdz 2009. gada 31. augustam ir iesnieguši izpirkšanai pieprasītās zemes robežu plānu reģistrācijai Kadastra informācijas sistēmā;
- līdz 2010. gada 31. augustam tiesības iesniegt izpirkšanai pieprasītās zemes robežu plānu reģistrācijai Kadastra informācijas sistēmā un iesniegumu lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu, ja līdz 2008. gada 1. septembrim ir veikta priekšapmaksā par izpērkamo zemi;
- personas, kuru pieprasītās zemes vienības Izpirkšanas reģistrā tika iekļautas ar nosacījumu, līdz 2010. gada 31. augustam var iesniegt VZD reģionālajā nodaļā:
 - dokumentus, kas apliecina tiesības iegūt zemi īpašumā par samaksu;
 - izpirkšanai pieprasītās zemes robežu plānu reģistrācijai Kadastra informācijas sistēmā;
 - iesniegumu lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu.

Līdz 2010. gada 1. aprīlim:

- dokumentus, kas apliecina tiesības izpirkt zemi, nebija iesniegušas 1 229 personas par 1 726 Lauku zemes izpirkšanas reģistrā ar nosacījumu iekļautajām zemes vienībām 4 873 ha platībā;
- 645 personas par Lauku zemes izpirkšanas reģistrā iekļautajām 883 zemes vienībām 3037 ha platībā ir veikušas priekšapmaksu, bet nav iesniegušas zemes robežu plānu reģistrācijai Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā un iesniegumu lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu;
- iesniegumus lēmuma par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu pieņemšanai nebija iesniegušas 6 890 personu par 10 036 Lauku zemes izpirkšanas reģistrā iekļautajām un kadastrāli uzskaitītajām zemes vienībām 46 025 ha platībā.

Turpinās lauku apvidus zemes nodošana īpašumā par maksu, kā arī izpirkuma (pirkuma) līguma slēgšana ar Hipotēku banku. Kopskaitā Hipotēku banka noslēgusi 238 590 līgumu, t. sk. 2010. gada 1. ceturksnī 618 līgumus, par zemes pārdošanu 1,737 milj. hektāru kopplatībā, t. sk. 2010. gada 1. ceturksnī – 12 892 hektāru kopplatībā.

Likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* 18. panta pirmā un otrā daļa, likuma *Par valsts un pašvaldību zemes īpašuma tiesībām un to nostiprināšanu zemesgrāmatās* 6. pants un uz šī likuma pamata izdotie Ministru kabineta 2008. gada 17. jūnija noteikumi Nr. 453 *Kārta, kādā nosaka valstij un pašvaldībām piekritošo lauku apvidus zemi, kura turpmāk izmantojama zemes reformas pabeigšanai, kā arī valstij un pašvaldībām piederošo un piekritošo zemi* nosaka, ka valstij un pašvaldībām līdz 2008. gada 30. septembrim bija jāveic valstij un pašvaldībām piederošās un piekritošās lauku apvidus zemes inventarizācija, atkārtoti jāizvērtē to nepieciešamība valsts vai pašvaldību funkciju īstenošanai un jāiesniedz Valsts zemes dienestā (VZD) lēmumi par zemes piederību vai piekritību valstij vai pašvaldībai vai izmantošanu zemes reformas pabeigšanai. 2008. gada 20. decembrī ir stājušies spēkā Ministru kabineta noteikumi Nr. 1030 *Centrālajā zemes komisijā iesniegto pieprasījumu izskatīšanas kārtība*. Tie paredz kārtību, kādā bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekiem atjauno zemes īpašuma tiesības uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi.

Ja bijušie zemes īpašnieki vai viņu mantinieki vēlējas atjaunot zemes īpašuma tiesības, līdz 2007. gada 28. decembrim viņiem likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* ietvaros bija jāiesniedz pieteikums Centrālajai zemes komisijai (CZK), bet dokumenti, kas pierāda īpašuma un mantošanas tiesības, bija jāiesniedz līdz 2008. gada 1. septembrim.

Pirms zemes īpašuma tiesību atjaunošanas procesa uzsākšanas Valsts zemes dienests (VZD) sadarbībā ar pašvaldībām pārbauda:

- vai pieteikuma iesniedzējam vai citai personai uz pieprasīto zemi jau nav atzītas vai atjaunotas īpašuma tiesības;
- vai nav saņemti īpašuma kompensācijas sertifikāti;
- vai iesniegums par īpašuma tiesību atjaunošanu iesniegts attiecīgajā pašvaldībā līdz 1991. gada 20. jūnijam;
- vai līdz 1996. gada 1. jūnijam par pieprasīto zemi ir iesniegti īpašuma un mantošanas tiesības apliecinājoši dokumenti;
- vai zeme ir piešķirta pastāvīgā lietošanā jeb zemes pastāvīgās lietošanas tiesības ir izbeigtas un ar pašvaldību ir noslēgts zemes nomas līgums par šo zemi.

Pēc minētās pārbaudes veikšanas CZK lēma par pretendentu pieprasījumu izskatīšanas prioritāro grupu.

Pirmās prioritātes pieprasītājiem atbilst bijušie īpašnieki vai viņu mantinieki, kuri pieprasījumus īpašuma tiesību atjaunošanai un dokumentus, kuri apliecina īpašumtiesības vai mantošanas tiesības, bija iesnieguši līdz 1991. gada 20. jūnijam, taču zemi vai kompensācijas sertifikātus nav saņēmuši, kā arī bijušie zemes īpašnieki, kuri no Vispārējās Lauksaimniecības vai Valsts zemes bankas līdz 1940. gada 21. jūlijam uzsāka izpirkt (izpirka) Latvijā atstātos vācu izceļotāju

nekustamos īpašumus – neatkarīgi no pieprasījumu iesniegšanas datuma.

Otrās prioritātes pieprasītāju statusam atbilst bijušie īpašnieki vai viņu mantinieki, kuri pieprasījumu īpašumtiesību atjaunošanai bija iesnieguši līdz 1991. gada 20. jūnijam, kā arī īpašumtiesības un mantošanas tiesības apliecinošus dokumentus bija iesnieguši līdz 1996. gada 1. jūlijam.

Trešās prioritātes pieprasītāju statusam atbilst pretendenti, kuri pieprasījumus iesnieguši pēc 1991. gada 20. jūnija vai īpašumtiesības un mantošanas tiesības apliecinošus dokumentus iesnieguši pēc 1996. gada 1. jūlija.

No Centrālās zemes komisijas 1 066 atzītajiem īpašuma tiesību atjaunotājiem par 12 982,64 ha zemes platību: pirmās prioritātes kategorijai atbilst – 151 īpašuma tiesību atjaunošanas pieprasītājs uz 2 474,92 ha zemes platību, otrajai – 35 īpašuma tiesību atjaunošanas pieprasītāji uz 407,85 ha zemes platību, bet trešajai – 880 īpašuma tiesību atjaunošanas pieprasītāju uz 10 099,87 ha zemes platību.

No visiem zemes reformas pabeigšanai paredzētās zemes pieprasītājiem pirmās prioritātes pieprasītāji sastāda 14%, otrās prioritātes pieprasītāji – 3%, bet vislielāko skaitu sastāda trešās prioritātes zemes reformas pabeigšanai paredzētās zemes pieprasītāji – 83 procentus.

Līdz 2010. gada 1. aprīlim ir uzsākts īpašuma tiesību atjaunošanas process pirmās prioritātes pretendentiem, pēc kura pabeigšanas turpināsies nākošo prioritāšu īpašuma tiesību atjaunošanas process.

Privatizācijas sertifikāti

Privatizācijas sertifikāts ir valsts piešķirts dematerializēts vērtspapīrs, kuru var tikai vienreiz izlietot kā maksāšanas līdzekli par privatizējamo valsts vai pašvaldību īpašumu.

Privatizācijas sertifikātu piešķiršana un izmantošana notiek saskaņā ar likumu *Par privatizācijas sertifikātiem*. Līdz 2010. gada 1. aprīlim 2,45 milj. iedzīvotāju ir

piešķirti 104,4 milj. privatizācijas sertifikātu par Latvijā nodzīvoto laiku, tai skaitā 794,7 tūkst. privatizācijas sertifikātu ir piešķirti 41,4 tūkst. politiski represēto personu. 117,2 tūkst. bijušo īpašnieku vai viņu mantinieku ir piešķirti 8 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu, t.sk. 691,7 tūkst. par valsts vajadzībām paturēto mantu privatizētajos specializētajos valsts lauksaimniecības uzņēmumos, 4 896,2 tūkst. – par zemi lauku apvidos, 969,3 tūkst. – par namīpašumiem, 814,4 tūkst. – par pilsētu zemi, 461 tūkst. – par uzņēmumiem un citiem īpašuma objektiem, 89,8 tūkst. – par politiski represētām personām atņemto mantu un 85,6 tūkst. – par pretlikumīgi atsavināto mantu.

2010. gada 1. ceturksnī vienam bijušajam īpašniekam vai viņa mantiniekam tika piešķirti 60,25 īpašuma kompensācijas sertifikāti.

Saskaņā ar Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likuma 27. pantā noteikto no 2007. gada 1. decembra 58 tūkst. personu ir zaudējušas tiesības ieskaitīt kontā 1,64 milj. privatizācijas sertifikātu.

Atbilstoši likumam *Par zemes privatizāciju lauku apvidos* līdz 2010. gada 1. aprīlim pieņemti 11 076 lēmumi par kompensāciju izmaksu naudā par bijušo zemes īpašumu lauku apvidū. Kompensācija izmaksāta 8 411 personu par kopējo summu 17,46 milj. latu, dzēšot 0,62 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

26,2 tūkst. politiski represēto personu, dzēšot privatizācijas sertifikātus, līdz 2010. gada 1. aprīlim izmaksāta kompensācija naudā 4,64 milj. latu apjomā. Saskaņā ar Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likuma 27. pantā noteikto tiesības dzēst 15 tūkst. sertifikātu zaudējušas 3,2 tūkst. personas.

Līdz 2010. gada 1. aprīlim valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizācijā izmantoti 106,33 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 94,6% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita (skatīt 6.3. tabulu).

6.3. tabula

Privatizācijas sertifikātu izmantošana

(līdz 2010. gada 1. aprīlim)

Īpašuma veids	Daudzums	Privatizācijas sertifikātu skaits	t.sk. īpašuma kompensācijas sertifikātu skaits
		(milj.)	(tūkst.)
Dzīvojamās mājas	444 tūkst. dzīvokļu privatizācijas objektu	37,9	589,8
Uzņēmumi un citi īpašumi	nav precīzu datu	7,3	109,6
Kapitāla daļas (akcijas)	nav precīzu datu	44,5	954,0
tajā skaitā:			
publiskajā piedāvājumā	128,7 milj. akciju	37,1	820,0
Zeme	311,6 tūkst. zemes gabalu	16,7	5137,0
Kopā		106,3	6790,4
% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita		94,6%	84,8%

386 tūkst. fizisko personu kontos 2010. gada 1. aprīlī bija 2,25 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 2% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita, tajā skaitā 0,137 milj. kompensācijas sertifikātu.

2010. gada 1. aprīlī juridisko personu kontos bija 1,33 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 1,2% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita, t.sk. 0,011 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

Darījumu veikšanai privatizācijas sertifikātu tirgū to īpašnieki 2010. gada aprīlī varēja izmantot 14 licencētu

starpniecības kapitālsabiedrību pakalpojumus. Starptautiskās kapitālsabiedrību ar privatizācijas sertifikātiem veikto darījumu (pirkšana no fiziskām personām un pārdošana) mēneša kopējais apjoms 2010. gada 1. ceturksnī svārstījās no 18,47 tūkst. privatizācijas sertifikātu janvārī līdz 36,99 tūkst. privatizācijas sertifikātu februārī un no 0,54 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu februārī līdz 1,14 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu martā.

6.14. Ekonomikas ministrijas konsultatīvās padomes

6.14.1. Tautsaimniecības padome

Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome (TSP) ir tās dibinātāju organizāciju – Ekonomikas ministrijas, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras, Latvijas Pašvaldību savienības, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, Latvijas Darba devēju konfederācijas izveidota konsultatīva institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā un darbojas saskaņā ar Ministru kabineta 2010. gada 23. marta noteikumu Nr. 271 *Ekonomikas*

ministrijas nolikums 6.11. apakšpunktu un 7.2. apakšpunktu, 1999. gada 17. februārī noslēgto *Vienošanos par sadarbību Tautsaimniecības padomē* un 2010. gada 7. aprīļa Ekonomikas ministrijas TSP nolikumu Nr. 1-11-3.

Lai profesionāli tiktu pārstāvētas nozaru intereses, kā arī pilnveidota sadarbība starp Ekonomikas ministriju un citām valsts institūcijām, TSP pieaicina nozaru asociācijas, kuras pārstāv savas nozares uzņēmējus un to intereses, kā arī neatkarīgos ekspertus – ekonomistus, izglītības un zinātnes pārstāvjus.

6.26. ielikums

Tautsaimniecības padomes personālsastāvs

TSP personālsastāvu, pamatojoties uz Vadības komitejas lēmumu, apstiprina ekonomikas ministrs.

TSP Vadības komiteja ir konsultējoša un koordinējoša institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā un atbild par TSP darba plāna un TSP sēžu darba kārtību jautājumu izvērtēšanu un apstiprināšanu, kā arī TSP darba efektivitātes nodrošināšanu un uzlabošanu.

Vadības komitejas personālsastāvu apstiprina ekonomikas ministrs. Vadības komitejas sastāvā ir pieci TSP dibinātāju pārstāvji, kas vienlaicīgi ir TSP locekļi:

- pārstāvis no Ekonomikas ministrijas;
- pārstāvis no Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības;
- pārstāvis no Latvijas Darba devēju konfederācijas;
- pārstāvis no Latvijas Pašvaldību savienības;
- pārstāvis no Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras.

TSP sastāvā ir 25 TSP Vadības komitejas izvirzīti eksperti, tai skaitā ekonomikas ministrs, TSP priekšsēdētājs un uzņēmēju organizāciju, valsts struktūru un citu organizāciju pārstāvji.

TSP sēdēs novērotāju statusā piedalās Ekonomikas ministrijas Mazo un vidējo komersantu un amatniecības konsultatīvās padomes un Ārvalstu investoru padomes Latvijā pārstāvji.

Par TSP sastāva maiņu vai papildināšanu lemj TSP dibinātāji TSP Vadības komitejas sēdēs.

TSP vada padomes priekšsēdētājs, kuru no sava vidus rotācijas kārtībā ievēl TSP Vadības komitejas locekļi un kura pilnvaru laiks ir viens gads.

TSP sēdes notiek vidēji reizi mēnesī.

TSP darbu nodrošina Tautsaimniecības padomes sekretariāts, kura darbību nodrošina Ekonomikas ministrija.

TSP sēžu starplaiķā TSP rekomendējošos lēmumus pieņem TSP Vadības komiteja.

TSP sadarbojas ar Saeimu, ministrijām un citām valsts institūcijām, lai panāktu TSP izvirzīto uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai nepieciešamo priekšlikumu iekļaušanu atbildīgo institūciju sagatavotajos normatīvajos aktos.

TSP darbības mērķis ir veicināt uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides politikas veidošanu un īstenošanu Latvijā, ilgtspējīgas tautsaimniecības attīstības principu ieviešanu un sekmēt valsts ilgtspējīgas attīstības procesu un sabiedrības līdzdalību tajā, veicināt *Lisabonas stratēģijā* noteikto uzdevumu izpildi Latvijā un iesaistīt šo uzdevumu izpildē valsts institūcijas, pašvaldības un sociālos partnerus, identificēt uzņēmējdarbību kavējošos apstākļus un veikt visas nepieciešamās darbības to novēršanai, piedalīties

komercdarbību veicinošu normatīvo aktu un politikas plānošanas dokumentu izstrādē, veicināt inovācijas un ārējo tirdzniecību.

TSP izskata un seko tādu jautājumu un normatīvo dokumentu projektu, tautsaimniecības attīstības koncepciju, valsts budžeta un citu dokumentu risināšanai, kas ir nozīmīgi Latvijas tautsaimniecības attīstībai. TSP sagatavo priekšlikumus un pieņem rekomendējošos lēmumus par šiem jautājumiem. TSP realizē dialogu starp uzņēmējiem un Ekonomikas

ministriju, kā arī ar citām valsts institūcijām un sabiedriskām organizācijām.

TSP pieņemtajiem lēmumiem ir rekomendējošs raksturs.

2009. gada 21. maijā TSP, Ekonomikas ministrija un Finanšu ministrija parakstīja sadarbības memorandu *Izaugsmei, konkurētspējai un nodarbinātībai*. Sadarbības memoranda mērķis ir TSP, Ekonomikas ministrijas un Finanšu ministrijas sadarbība un saskaņota rīcība *Nacionālā attīstības plāna* un *Lisabonas stratēģijas* mērķu sasniegšanā – Latvijas ekonomikas izaugsmes, nodarbinātības un konkurētspējas veicināšanai, kā arī aktīva dalība ilgtspējīgas Latvijas stratēģijas izstrādē un ieviešanā.

Lai profesionāli tiktu pārstāvētas tautsaimniecības nozaru intereses efektīvā dialogā ar Ekonomikas ministriju, TSP un citām uzņēmēju organizācijām un valsts institūcijām, Ekonomikas ministrija ir izveidojusi sadarbības modeli ar tautsaimniecības nozarēm.

Tautsaimniecības padomē izskata uzņēmējus pārstāvošo institūciju – asociāciju priekšlikumus

likumdošanas pilnveidošanai. Nozaru asociācijas izvērtē un sniedz atzinumus par tiesību aktu projektiem. Savukārt ministrija informē normatīvo aktu sagatavotājus par TSP iesniegtiem priekšlikumiem likumdošanas pilnveidošanai.

Šobrīd Tautsaimniecības padomē ir pārstāvētas 14 nozaru asociācijas - ķīmija un farmācija, finanses, transports – tranzīts, loģistika, enerģētika, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas – IT klasteris, tirdzniecība, elektrotehnika, elektronika, vieglā rūpniecība, kokrūpniecība, mašīnbūve un metālapstrāde, būvniecība, tūrisms, viesnīcas un restorāni, pārtika, poligrāfija.

Parakstot vienošanās protokolu, puses vienojās apvienot resursus programmatisko dokumentu izstrādei, veikt pasākumus valdības deklarācijas ietvaros pieņemto tautsaimniecības attīstības un uzņēmējdarbības vides uzlabošanas programmu realizēšanai, kā arī par to, ka nozaru asociācijas izvērtēs un sniegs atzinumus par ministriju izstrādātajiem tiesību aktu projektiem.

6.27. ielikums

TSP par ekonomikas politikas prioritātēm

TSP kā vienu no problemātiskām jomām joprojām uzskata nodokļu politiku un administrāciju, darbaspēka izglītību, makroekonomisko stabilitāti un tiesību aktu izmaiņu neprognozējamību. 2010. gada marta sākumā notikušajā TSP sēdē Finanšu ministrija pirmo reizi atklātībai nodeva *Valsts nodokļu un nozaru sistēmas attīstības pamatnostādņu projektu 2011.-2016. gadam*. TSP locekļi norādīja uz virkni nepilnību un izteica šādus priekšlikumus:

- Finanšu ministrijas sagatavotais dokuments jāsaista ar citiem plānošanas dokumentiem;
- jāvienojas par konkrētiem principiem, skaidri definējot nodokļu sistēmas izmaiņu mērķi;
- projektam jābūt balstītam uz analītiskiem materiāliem par makroekonomiskajām prognozēm un iekšzemes kopprodukta rādītājiem;
- nedrīkst samazināt izņēmumu, atvieglojumu un nodokļu režīmu skaitu UIN, lai uzņēmumi kļūtu eksportspējīgāki;
- primāri nodokļu politika jāorientē uz vispārēju uzņēmējdarbības vides uzlabošanu un atvieglošanu;
- jāapsver iespēja pārlīkt nodokļu slogu no tiešajiem uz netiešajiem nodokļiem - no darbaspēka nodokļiem uz patēriņu un kapitālu;
- dokuments jāpapildina ar monitoringa veikšanu par citu valstu nodokļu politikas izmaiņām, regulāri sekojot tām līdz, lai iegūtu salīdzinājumus, kā rezultātā pilnvērtīgāk varētu analizēt Latvijas nodokļu likmes;
- jāpanāk, lai nodokļu sistēma Latvijā būtu nodokļu maksātājiem saprotama un pretimnākoša, u.c.

TSP norāda, ka normatīvie akti ir jāizvērtē jau to izstrādes gaitā, lai identificētu un novērstu iespējamus konkurences tiesību pārkāpumus, tirdzniecības tehniskās barjeras un diskriminējošos nosacījumus brīvas preču un pakalpojumu aprites un uzņēmējdarbības tiesību jomā, jāpilnveido valsts atbalsta un iepirkuma uzraudzība, panākot augstu caurskatāmības līmeni valsts atbalsta projektiem.

Sekmējama efektīvas un konkurētspējīgas nozaru struktūras veidošana, jāveicina pētniecība, attīstība un inovācijas, it īpaši privātajā sektorā, jāizstrādā un jāievieš pasākumi, kas veicinātu izglītības, pētniecības un tautsaimniecības sektoru sadarbību, nodrošinot zināšanu un tehnoloģiju pārnei.

Veicināma struktūrfondu ātrā un lielāku apjomu apgūšana, jaunu eksporta tirgu apgūšana un nostiprināšanās esošajos, jānodrošina eksporta veicināšanas institucionālā bāze un tās kapacitātes celšana, ārējo ekonomisko pārstāvniecību attīstība, finanšu instrumentu pieejamība un atbalsts uzņēmumiem eksporta mārketiņā. Īstenojamas valsts strukturālās reformas.

TSP locekļi un eksperti darbojas šādās padomēs un komitejās:

- Ārlietu ministrijas konsultatīvajā padomē attīstības sadarbības politikas jautājumos;
- Ekonomikas ministrijas Lisabonas stratēģijas uzraudzības padomē;
- Ekonomikas ministrijas Būvniecības padomē;
- Latvijas ārējās ekonomiskās pārstāvniecības koordinācijas padomē;
- Finanšu ministrijas Eiropas Savienības struktūrfondu Uzraudzības komitejā;

- Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras konsultatīvajā padomē.

2010. gada pirmajā pusē ir notikušas 5 Tautsaimniecības padomes sēdes, kurās ir skatīti šādi svarīgākie jautājumi:

- *Latvijas stratēģiskās attīstības plāna 2010.-2013. gadam* projekts;
- *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākuma plāna 2010. gadam* projekta apspriešana un monitorings;

- Valsts nodokļu un nodevu sistēmas attīstības pamatnostādnes turpmākajiem gadiem un to izstrādes laika grafiks;
- vidēja termiņa budžeta plānošanas ieviešana Latvijā;
- likumprojekts *Pievienotās vērtības nodokļa likums*;
- *Eksporta garantiju programmas* ieviešanas progress un plānotie grozījumi;
- darba grupas ēnu ekonomikas apkaršanai un godīgas konkurences nodrošināšanai progress un rezultāti;
- e-prasmju nedēļas rezultāti.

6.14.2. Mazo un vidējo komersantu un amatniecības padome

Mazo un vidējo komersantu un amatniecības padome (MVKAP) ir Ekonomikas ministrijas konsultatīva institūcija.

MVKAP sastāvā šobrīd ir 21 mazo un vidējo komersantu (MVK) pārstāvošās organizācijas pilnvarotie pārstāvji, t. sk. dažādu tautsaimniecības nozaru MVK pārstāvošās institūcijas, apvienības, organizācijas un asociācijas, kuras apvieno MVK un pārstāv to intereses. Novērotāju statusā piedalās Ekonomikas ministrija, Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra un Rīgas Domes Uzņēmējdarbības koordinācijas centrs.

MVKAP sastāvs un nolikums ir apstiprināts ar Ekonomikas ministrijas 2007. gada 11. decembra rīkojumu Nr. 560.¹

MVKAP darbības mērķis ir MVK attīstības veicināšana un MVK labvēlīgas uzņēmējdarbības vides veidošana Latvijā.

Padomes galvenās funkcijas atbilstoši nolikumam ir izskatīt un sekot līdzi tādu jautājumu (normatīvo dokumentu projektu, tautsaimniecības attīstības koncepciju, valsts budžeta un citu dokumentu) risināšanai, kas ir nozīmīgi MVK uzņēmējdarbības labvēlīgas vides politikas veidošanai un īstenošanai un sekmētu MVK attīstību, kā arī sagatavot priekšlikumus un pieņemt rekomendējošus lēmumus par šiem jautājumiem, realizēt dialogu starp uzņēmējiem un Ekonomikas ministriju un citām valsts institūcijām un sabiedriskām organizācijām, kā arī starptautiskajām organizācijām, kuras ietekmē MVK darbību un attīstību.

Padome veic dialogu ar uzņēmējus pārstāvošajām institūcijām, Ekonomikas ministriju un valsts institūcijām, kuras atbildīgas par Latvijas uzņēmējdarbības vides uzlabošanu.

Sadarbībā ar Ekonomikas ministriju uzņēmēji regulāri tiek aicināti izvērtēt MVK attīstības jautājumus, tās politiku veidojošos programmdokumentu projektus pirms to pieņemšanas valdībā, tiek informēti par semināriem, konferencēm, kas skar MVK.

Padome norāda, ka kā atbalstu mikrouzņēmumiem nepieciešams izveidot draudzīgu nodokļu politiku, vienotu valsts pārvaldes un to padotības iestāžu datu bāzi, u.c.

Lai nostiprinātu MVKAP lomu uzņēmējdarbības vides uzlabošanā, kā arī nevalstiskais sektors tiktu kompetenti pārstāvēts ES struktūrfondu un atbalsta programmu apgūšanā, MVKAP locekļi ir deleģēti dalībai šādās padomēs un komitejās:

- Finanšu ministrijas ES struktūrfondu Uzraudzības komitejā;
- Finanšu ministrijas Eiropas Reģionālās attīstības fonda un Kohēzijas fonda apakškomitejā;
- Finanšu ministrijas Eiropas Sociālā fonda apakškomitejā;
- Ekonomikas ministrijas Latvijas ārējās ekonomiskās pārstāvniecības koordinācijas padomē;
- Ekonomikas ministrijas un Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras konsultatīvajā padomē;
- Rīgas domes Komercedarbības attīstības padomē.

¹ Ekonomikas ministrija šobrīd aktualizē MVKAP sastāvu, pārskatot padomes nolikumā noteiktos mērķus, funkcijas un darbības principus, kā rezultātā MVKAP sēdes netiek sasauktas.

7. REKOMENDĀCIJAS

Galvenais ekonomiskās attīstības uzdevums šobrīd ir saglabāt vērojamās pozitīvās tendences un veidot apstākļus, kas palielinātu Latvijas uzņēmēju konkurētspēju atvērtos preču un pakalpojumu tirgos, kā arī radīt priekšnoteikumus zināšanu ietilpīgu produktu ražošanai, kas nodrošinās lielākus ienākumus nākotnē.

Ierobežota budžeta apstākļos valsts atbalstam ir jābūt mērķtiecīgam un selektīvam. Iepriekšējo gadu tautsaimniecības attīstības tendences ir pierādījušas, ka tirgus mehānismi paši par sevi negarantē pārstrukturēšanos uz nozarēm, kas nodrošinātu ilgtspējīgu attīstību.

Lai ilgtermiņā nodrošinātu ilgtspējīgu izaugsmi, Latvijai ir jāveido zināšanu ietilpīga ekonomika, kurā izaugsmes bāze ir vērtību radīšana ar zināšanu palīdzību (izglītība un pētniecība, inovācija un radošums, digitālā ekonomika), jānodrošina ilgtspējīgs sociālais budžets, ņemot vērā sabiedrības novecošanās problēmu, enerģijas piegāžu diversifikācija, kā arī jāveido videi draudzīgāka – „zaļāka” ekonomika.

Vienlaikus ar mērķtiecīgu politiku Latvijai būs jāpārvar ilgstošā saspringtā situācija darba tirgū. No vienas puses, tuvākajos gados Latvijas konkurētspēja pārsvarā balstīsies uz cenu konkurētspēju, t.sk. zemām darbaspēka izmaksām, un, no otras puses, – turpmāko ekonomisko attīstību arvien būtiskāk noteiks produktivitātes pieaugums (lēnāks nodarbinātības pieaugums). Tādējādi ir liels risks, ka pieaugs sociālā spriedze (nabadzība, atstumtība) un darbaspēka emigrācija, kas šoreiz var skart ne tikai zemas kvalifikācijas iedzīvotājus, kas bija raksturīgi iepriekšējos gados, bet arī augstas kvalifikācijas speciālistus.

Ņemot vērā minēto, mūsdiā, pašreizējās ekonomiskās politikas neatliekamie uzdevumi ir šādi:

- **makroekonomiskās stabilitātes nodrošināšanā:**
 - nodrošināt stingru fiskālo disciplīnu atbilstoši *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programā* noteiktajam budžeta deficīta samazināšanas grafikam;
 - izstrādāt fiskālās atbildības likumu, kurā būtu noteikti vidēja termiņa fiskālās politikas mērķi, tādējādi sekmējot atbildīgas fiskālās politikas īstenošanu;
 - nodrošināt Māstrihtas konverģences kritēriju sasniegšanu, lai ar 2014. gada 1. janvāri Latvija varētu pievienoties eiro zonai;
- **uzņēmējdarbības vides uzlabošanā:**
 - restrukturizēt nodokļu sistēmu, veidojot to sociāli taisnīgāku un uzņēmējdarbībai draudzīgāku. Vidējā termiņā ir jāpanāk, lai

nodokļu slogs tiktu pārlūkts no uzņēmējdarbības un nodarbinātības uz īpašumu un patēriņu;

- palielināt Valsts ieņēmumu dienesta darbības efektivitāti, turpinot VID pārveidošanu par institūciju, kas palīdz uzņēmējiem;
- vienkāršot maksātnespējas procesu, paātrinot maksātnespējas pieteikumu izskatīšanu, vienkāršojot maksātnespējas pieteikumu sagatavošanu, risinot jautājumus par parādnieku mantas ātrāku pārdošanu;
- nodrošināt vienas pieturas aģentūras principa ieviešanu valsts un pašvaldību pakalpojumu pieejamībā;
- veicināt e-pārvaldes un e-pakalpojumu attīstību. Ir jāpabeidz valsts megasistēmas („reģistru reģistrs”) izveide, jāievieš e-paraksts visās valsts iestādēs un jāpaplašina e-paraksta funkcionalitāte, jāveicina elektronisko iepirkumu izmantošana;
- izveidot mikrouzņēmumu izveidei labvēlīgu uzņēmējdarbības vidi, īstenojot koncepciju par *Mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem*, ieviešot fiksētu mikrouzņēmuma nodokli, kā arī īstenojot dažādus pasākumus, kas atvieglos mikrouzņēmumu reģistrāciju, darbību, nodokļu deklarēšanu;
- sagatavot jaunu būvniecības procesa regulējumu, paredzot samazināt būvprojektu saskaņošanā iesaistīto valsts un pašvaldību institūciju skaitu un saskaņošanai maksimāli patērējamo laiku. Ieviest būvniecības informācijas sistēmu;
- pilnveidot valsts līmeņa oficiālās statistiskās informācijas plūsmu, kā arī valsts reģistros un citās informācijas sistēmās iekļaujamo rādītāju un termiņu savstarpējo saskaņošanu, lai novērstu atkārtotu informācijas pieprasīšanu no respondentiem;
- **konkurences nodrošināšanā un administratīvi regulējamo cenu noteikšanā:**
 - iespējami efektīvāk vērsties pret nozīmīgākajiem konkurences pārkāpumiem, īpašu uzmanību pievēršot dominējošā stāvokļa mazumtirdzniecībā ļaunprātīgai izmantošanai;
 - veikt preventīvos un pārbaudes pasākumus aizliegto vienošanos identificēšanai tautsaimniecībai svarīgās nozarēs, īpašu uzmanību pievēršot valsts un pašvaldību iepirkumiem;
 - turpināt izvērtēt normatīvo aktu un to projektu ietekmi uz konkurences situāciju dažādos tirgos administratīvo šķēršļu novēršanai;

- **patērēju tiesību aizsardzības un uzraudzības uzlabošanā:**
 - ieviest nebanku kredītu devēju licencēšanas sistēmu, nodrošinot to pastiprinātu uzraudzību;
 - stiprināt patērētāju aizsardzību finanšu pakalpojumu jomā, ieviešot jaunu un ekonomiskajai situācijai piemērotāku regulējumu attiecībā uz nosacījumiem patērētāju kreditēšanas jomā;
 - izstrādāt konceptuāli jaunu regulējumu ārpustiesas parāda piedziņas jomas sakārtošanai;
- **investīciju, uzņēmējdarbības uzsākšanas un finanšu pieejamības veicināšanā:**
 - veicināt uzņēmumu pieeju finansējumam, ieviešot garantiju instrumentus un ES fondu līdzfinansētos projektus;
 - vairāk uzmanības pievērst finansējuma piešķiršanai uzņēmējdarbības attīstībai agrīnajā stadijā (pasākumi pirmssēklas un sēklas kapitāla pieejamībai, iespējas saņemt aizdevumus ar atvieglotiem nosacījumiem) un finanšu pieejamībai riska kapitāla veidā;
 - sekmēt jaunu ražotņu izveidi un attīstību, identificējot un sagatavojot jaunus potenciālus ražošanas projektus un piesaistot tiem ārvalstu tiešās investīcijas;
 - aktīvāk uzrunāt ārvalstu uzņēmumus un tos informēt par Latvijas priekšrocībām, lai Latvijai piesaistītu produktīvas ilgtermiņa ārvalstu tiešās investīcijas, kuras atstātu pozitīvu finansiālo iespaidu arī uz Latvijas uzņēmumiem-apakšpiegādātājiem un veicinātu kvalitatīvu ilgtermiņa darba vietu rašanos;
 - veicināt vienotu un saskaņotu ministriju, pašvaldību, infrastruktūras uzņēmumu un valsts iestāžu rīcību stratēģiski nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu realizēšanā, iesaistot šajā procesā arī privāto sektoru, universitātes un zinātniskās institūcijas;
 - veicināt informācijas apmaiņu starp Latvijas uzņēmumiem, kas meklē stratēģiskos investorus, un ārvalstu uzņēmumiem, kas vēlas paplašināt savu klātbūtni Eiropas tirgū;
- **zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanā:**
 - sekmēt zinātnieku un komersantu sadarbību, veidojot kompetences centrus, lai veicinātu pētniecības un rūpniecības sektoru sadarbību rūpniecisko pētījumu, jaunu produktu un tehnoloģiju īstenošanā, kā arī atbalstīt tehnoloģiju pārneses kontaktpunktus, lai mērķtiecīgi attīstītu nepieciešamo pētniecības kompetenci augstskolās un zinātniskajos institūtos un sekmētu pētniecības darbu rezultātu ieviešanu ražošanā;
 - atbalstīt jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādi, veicinot komersantus izvērst rūpnieciskos pētījumus, ieviest ražošanā jaunus produktus, pakalpojumus un tehnoloģijas;
- **ES fondu izmantošanā:**
 - samazināt laiku, kas tiek tērēts administratīvām procedūrām, vienkāršojot aktivitāšu ieviešanas nosacījumu izstrādi un apstiprināšanas kārtību;
 - ES fondus novirzīt dzīvotspējīgiem projektiem, ņemot vērā valdības apstiprinātos prioritāros segmentus;
- **eksporta veicināšanā:**
 - turpināt nodrošināt eksporta kredīta garantiju pieejamību, lai palielinātu pieeju tirgiem ar augstāku riska pakāpi un veicinātu Latvijas izcelsmes preču un pakalpojumu eksportu;
 - turpināt atbalstīt uzņēmēju un to apvienību dalību starptautiskās izstādēs un tirdzniecības misijās, lai veicinātu jaunu tirgu apgušanu;
 - attīstīt un paplašināt Latvijas ārējo ekonomisko pārstāvniecību tīklu, nodrošinot Latvijas uzņēmējiem plašu un viegli pieejamu valsts eksporta atbalsta pakalpojumu klāstu ārvalstīs;
 - nodrošināt Latvijas ārējo ekonomisko interešu pārstāvēšanu sarunās ar trešajām valstīm, lai uzlabotu starptautiskās tirdzniecības līgumtiesiskos nosacījumus, tādējādi mazinot tirdzniecības barjeras, ar ko saskaras uzņēmēji eksporta tirgos;
- **elastīga darba tirgus veidošanā:**
 - risināt nodarbinātības strukturālās problēmas, atbalstot centienus iegūt piemērotu un augstāku kvalifikāciju atbilstoši darba tirgus prasībām un uzlabojot darbaspēka iekšējo mobilitāti;
 - pārskatīt darba tiesisko attiecību regulāciju, tai skaitā piemaksu un kompensāciju maksāšanas pienākumus, darba laika regulāciju, veicināt ģenerālvienošanos slēgšanu nozaru ietvaros;
 - samazināt nedeklarēto nodarbinātību, atvieglojot nodokļu slogu uz nodarbinātību un pilnveidojot darba tiesību normu ievērošanas kontroli, paaugstinot sabiedrības informētību par darba tiesību jautājumiem, stiprinot arodbiedrību un darba devēju apvienību lomu uzņēmējdarbībā;
 - pilnveidot darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma regulēšanas sistēmu, t.sk. nodrošinot darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognožu sagatavošanu, kā par svarīgu datu avotu šīs sistēmas pilnveidošanai izmantojot 2011. gada tautas skaitīšanu;

- **energoefektivitātes uzlabošanā:**
 - veicināt dzīvokļu īpašnieku aktivitāti māju siltināšanā, piešķirot valsts līdzfinansējumu māju energoauditiem, tehniskās apsekošanas atzinumu sagatavošanai, tehnisko projektu izstrādei vai vienkāršotās renovācijas dokumentācijas sagatavošanai;
 - veicināt māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumus;
- **efektīvas, drošas un ilgtspējīgas enerģijas piegādes nodrošināšanā:**
 - elektroenerģētikā nodalīt īpašumtiesības pārvades līmenī, lai attīstītu elektroenerģijas tirgus darbību, nediskriminējoši veicinātu ieguldījumus infrastruktūrā, jaunu dalībnieku taisnīgu piekļuvi tīklam un pārredzamību tirgū;
 - radīt stabilu ilgtermiņa investīciju vidi, lai veicinātu ilgtspējīgu vietējās atjaunojamās enerģijas ražošanu, izmantošanu un eksportu;
 - veicināt siltumnīcefektu izraisošu gāzu emisiju samazinošu tehnoloģiju izmantošanu, izmantojot ES struktūrfondu līdzfinansējumu, elektroenerģijas obligātā iepirkuma un citus atbalsta mehānismus;
 - attīstīt bāzes elektrostaciju projektus, izvēloties energoresursu veidus, kas nodrošinās resursu piegādes garantijas un ilgtspējību, kā arī paaugstinās valsts pašnodrošinājumu enerģētikā;
 - paaugstināt enerģijas gala patēriņa efektivitāti;
 - veicināt energopakalpojumu tirgus attīstību;
 - attīstīt enerģijas infrastruktūras projektus, ES Stratēģijas Baltijas jūras reģionam ietvaros īstenojot *Baltijas enerģijas tirgus starpsavienojumu plānu*.

Konsekventi īstenota struktūrpolitika sekmēs Latvijas ekonomikas atdzimšanu, kas būs pamats iedzīvotāju dzīves līmeņa paaugstināšanai. Latvijas sekmīgu attīstību un ekonomisko izaugsmi noteiks ne tikai valsts institūciju darbs, bet arī ikviena cilvēka personīgā iniciatīva jebkurā Latvijas vietā sabiedrības savstarpējās sapratnes un dialoga apstākļos.